Лусі Мод Монтгомері

Блакитний замок

(1926)

пер. Наталя Михайлівська

Розділ I

Якби не те, що певного травневого ранку дощило, усе життя Валансі Стірлінг склалося б інакше. Вона з рештою родини пішла б на пікнік з нагоди річниці заручин тітки Веллінгтон, а доктор Трент виїхав би до Монреалю. Однак задощило — і тому трапилося те, про що ви почуєте.

Валансі прокинулася рано, у безнадійну, безживну годину саме перед світанком. Спалося їй погано. Тяжко добре спати, якщо тобі має виповнитися двадцять дев'ять літ, а ти незаміжня, притому належиш до суспільного прошарку, де заміж не виходять лише ті, що попросту не можуть знайти чоловіка.

Дірвуд і всі Стірлінги давно вже визнали Валансі безнадійною старою панною. Але сама Валансі все ще не відмовилася від жалісної, маленької, сором'язливої надії, що Кохання з'явиться на її дорозі. Ніколи аж до цього мокрого гнітючого ранку, коли вона усвідомила, що їй двадцять дев'ять, а жоден чоловік ще їй не освідчився.

Ах, це дошкуляло найбільше. Валансі не заперечувала проти того, щоб зостатися незаміжньою. Врешті, це не так страшно, як шлюб з кимось таким, як дядько Веллінгтон, чи

дядько Бенджамін, чи навіть дядько Герберт. Але боліло їй те, що вона ніколи не мала шансу стати кимось іншим, окрім як старою панною. Ніхто її не запрагнув.

Сльози напливали їй до очей, коли вона самотньо лежала в ледь сіруватій темряві. Не сміла виплакатися так сильно, як їй того хотілося. Були на те дві причини. Боялася, що плач може викликати новий приступ болю серця, як той, що трапився, коли вона лягала до ліжка, і був сильнішим, ніж досі. А ще не хотіла, щоб мати під час сніданку побачила її почервонілі очі й випитувала про причини цього з настирливістю комариного дзижчання.

"Припустімо, — думала Валансі з понурою усмішкою, — я скажу їй чисту правду. Плачу, бо не можу вийти заміж. Як обуриться мама, хоча постійно соромиться того, що її донька — стара панна.

Але, звісно ж, все мусило бути згідно з правилами пристойності. "нескромно, — Валансі наче чула диктаторський голос матері, — думати про чоловіків".

На саму думку про міну матері Валансі пирснула від сміху — вона мала чимале почуття гумору, хоча ніхто з її родини про це не підозрював. Як по правді, то Валансі мала чимало такого, про що ніхто не підозрював. Але цей її сміх не був справді радісним. І от вона лежала, скоцюрбившись, прислухаючись до шуму дощу надворі і з хворобливою відразою приглядаючись, як холодний нещадний світанок вповзає до її незатишної бридкої кімнати.

Бридоту цієї кімнати вона знала напам'ять і щиро її ненавиділа. Огиду викликали в неї жовто фарбована підлога, "гачкований" килимок біля ліжка з гротескним "вигачкуваним"

зображенням собаки, який вітав оскалом кожне її пробудження, облізлі темно-червоні шпалери, полупана стеля у затьоках і тріщинах; маленький пощерблений умивальник; занавіска з коричневого паперу в лілові рожі; подряпане і поплямлене старе дзеркало, що спиралося на убогий туалетний столик; банку якоїсь бовтанки, гордо званої potpourri[1], приготовану матір'ю під час її міфічного медового місяця; обклеєну мушлями шкатулку з відбитим кутиком, зроблену кузиною Стіклс у її не менш міфічній юності; подушечку, вишиту бісером, половина якого відпала; тверде жовте крісло; гасло "відійшли, але не забуті", вишите кольоровими нитками довкола старечого обличчя прабабки Стірлінг на фотографії, та інші портрети старих родичів, давно вигнані з нижніх покоїв. Лише на двох були не родичі. Одна зображала мале цуценя, що сиділо під дощем біля порогу. Цей олеодрук завжди робив Валансі нещасною. Чому бідолашне цуценя мокне під дощем? Чому ніхто не відкриє дверей і не впустить його?

На іншій, доволі вже витертій гравюрі, яку колись тітка Веллінгтон щедро подарувала Валансі на її десяті уродини, спускалася сходами королева Луїза[2]. Дев'ятнадцять років Валансі дивилася на цю гравюру і зненавиділа вродливу, самовпевнену, самовдоволену королеву Луїзу. Але вона не сміла позбутися її. Мати і кузина Стіклс були б вражені цим до глибини душі, або ж, як непоштиво висловилася подумки Валансі, побив би їх грець.

Звісно ж, інші кімнати в їхньому домі теж були огидними. Але внизу ще виглядали сяк-так пристойно. Шкода, однак, було грошей на кімнати, яких і так ніхто чужий не бачив. Валансі інколи здавалося, що вона могла б якось прикрасити свій покоїк і без грошей, лишень би їй це дозволили. Однак мати відхиляла кожну боязку пропозицію і Валансі не наполягала. Валансі ніколи не наполягала. Вона боялася. Її

мати не терпіла найменшого опору. Вирішивши, що її зневажено, місіс Фредерік кілька днів ходила б набурмосена з міною ображеної герцогині.

Єдине, за що Валансі любила свою кімнатку, — це те, що могла там бути сама уночі й плакати, скільки її воля.

Врешті-решт, чи не однаково, що її покоїк негарний, якщо вона там лише спить та одягається? Валансі ніколи не дозволяли залишатися наодинці з якоюсь іншою метою. Місіс Фредерік та кузина Стіклс були переконані, що прагнення самоти свідчить про злочинні наміри. Але її кімната у Блакитному Замку завжди була такою, як належить.

Валансі, така затуркана, залякана і приголомшена в реальному житті, мала звичку ховатися у чудовий світ снів наяву. Ніхто зі Стрілінгів, навіть мати й кузина Стіклс, не здогадувався, що Валансі має два доми — огидну червону буду при вулиці В'язів та Блакитний Замок в Іспанії.

Подумки Валансі жила у Блакитному Замку, відколи себе пам'ятала. Була ще зовсім маленькою, коли виявила це. Завжди, заплющивши очі, вона виразно бачила його вежі та прапорці над порослим соснами узгір'ям у серпанку блакитної принади, на тлі заходу сонця в невідомому чарівнім краю. Все в цьому замку було незрівнянно гарним. Коштовності, які личили б королевам; шати з місячного сяйва та полум'я; кушетки з троянд і золота; довгі прольоти мармурових сходинок з великими білими урнами обіч і з тендітними, одягненими в туман дівами, які підіймалися та сходили ними; площі, оточені колонами, серед мирт жебоніли водограї та співали солов'ї; зали із люстрами, які віддзеркалювали лише найгарніших лицарів і найпрекрасніших дам, а сама вона була найпрекраснішою з усіх і лицарі ладні були померти заради її погляду.

Єдине, що давало їй змогу витримати денну нудьгу — це надія на мрії ночі. Більшість, якщо не всі Стрілінги, померли б від жаху, якби довідалися хоч про половину тих речей, які Валансі робила у своєму Блакитному Замку.

Перед усім, там вона мала кількох коханих. Звісно, тільки одного одночасно! Він упадав біля неї з усім лицарським запалом і здобував її прихильність після довгого самовідданого служіння та численних подвигів, а тоді урочисто брав із нею шлюб у великій, оздобленій хоругвами каплиці в Блакитному Замку.

Коли їй було дванадцять, її коханим був чарівний хлопчина із золотавими кучерями та блакитними очима. У п'ятнадцять — він був високим, темноволосим і блідим, та неодмінно вродливим. У двадцять — аскетичним, мрійливим, натхненним. У двадцять п'ять — мав чітко окреслену щелепу, був дещо похмурим і швидше сильним, аніж красенем. У Блакитному Замку Валансі ніколи не мала більше двадцяти п'яти, але останнім часом її герой здобув рудувато-каштанове волосся, химерну посмішку і таємниче минуле.

Я не тверджу, що Валансі жорстоко убивала своїх коханих, виростаючи з них. Кожен з них просто зникав, коли з'являвся інший. В цьому сенсі Блакитні Замки напрочуд практично влаштовані.

Але вранці того фатального дня Валансі не могла відшукати ключа до свого Блакитного Замку. Дійсність натискала надто сильно, дзявкаючи при її ногах, наче божевільне собача. Вона мала двадцять дев'ять років і була самотньою, небажаною, єдиною негарною дівчиною серед своєї вродливої рідні, позбавленою як минулого, так і майбутнього. Її життя, скільки вона сягала пам'яттю, було сірим і безбарвним, без жодної малинової чи лілової плями хоч десь, хоч колись. А

далі її чекає те саме, аж доки вона не перетвориться на самотній прив'ялий лист, що чіпляється за зимову гілку. Момент, коли жінка усвідомлює, що не має нічого, заради чого варто жити — ні любові, ні обов'язку, ні мети, ні надії, — є для неї гіркішим за смерть.

"Отак я й житиму далі — просто тому, що не можу перестати. Можливо, доживу до вісімдесяти, — лячно думала Валансі. — Ми страшенно довговічні. Огидно навіть уявити це".

Вона була рада з того, що падає дощ, точніше, відчувала з цієї причини похмуре задоволення. Такий день не годився для пікніка. Щорічний пікнік, яким тітка та дядько Веллінгтони — їх завжди згадували саме у такій послідовності — відзначали річницю своїх заручин, що відбулися тридцять років тому, останнім часом перетворився для Валансі на справжнє страхіття. З гіркого жарту долі, цей день був також її днем народження, і, відколи їй виповнилося двадцять п'ять, ніхто не дозволив їй про це забути.

Та хоч як вона ненавиділа той пікнік, їй і на думку не спало б збунтуватися проти нього. Як видавалося, у її вдачі не було схильності до бунту.

Вона достеменно знала, що хто скаже на цьому пікніку. Дядько Веллінгтон, якого вона не любила і зневажала, хоча він виконав найвищий припис Стірлінгів, "одружившись із грішми", гучно шепне: "Не думаєш про шлюб, любонько?", а потім зареве від сміху, яким він звичайно закінчував свої тупі вислови. Тітка Веллінгтон, котрої Валансі панічно боялася, розповідатиме їй про нову шифонову сукню Олів та останній ніжний лист Сесіля до неї. При цьому Валансі мусила вдавати таке задоволення й цікавість, наче та сукня й лист були її власними — бо інакше тітка Веллінгтон образилася б. Валансі давно вже вирішила, що краще їй прогнівати Бога, ніж тітку

Веллінгтон. Бог, можливо, пробачить, але тітка Веллінгтон — нізащо.

Тітка Альберта, яка відзначалася неймовірною огрядністю і милою звичкою називати свого чоловіка тільки "він", наче "він" був єдиною в світі істотою чоловічої статі, а також ніколи не могла забути, якою красунею була вона в молодості, співчуватиме Валансі з приводу її кольору обличчя.

"Не розумію, чому теперішні дівчата такі засмаглі. Я, бувши дівчиною, мала церу як троянди з вершковим кремом. Називали мене найгарнішою дівчиною Канади, моя люба".

Хіба що дядько Герберт або нічого не скаже, або ж зауважить жартома: "Як же ти погладшала, Досс!" І всі реготатимуть на саму думку про те, що бідна, худенька й маленька Досс могла погладшати.

Показний і респектабельний дядько Джеймс, якого Валансі не любила, але поважала, бо він мав славу дуже розумного і був родинним оракулом, — в родині Стірлінгів було не надто багато головастих, — зауважить, напевно, із вбивчим сарказмом, якому він завдячував своєю репутацією: "Мабуть, ти дуже зайнята останнім часом, готуючи скриню з посагом"?

А дядько Бенджамін задасть чергову дурнувату загадку і сам на неї відповість, хрипло сміючись.

"Яка різниця між Досс і прачкою"?

"Прачка думає про мило, а Досс про милого[3]".

Валансі вже п'ятдесят раз чула, як дядько загадує цю загадку, і щоразу мала охоту чимось жбурнути в нього. Але

ніколи цього не зробила. По-перше, Стірлінги не мали звичаю жбурляти чим-небудь, по-друге, дядько Бенджамін був багатим і бездітним старим удівцем, а Валансі виховали у страху й повазі до його грошей. Якби вона його образила, то ще викреслив би її зі своєї духівниці. Валансі не хотіла цього. Все життя вона була убогою і знала гіркоту цього. Отож терпіла загадки і навіть вимушено посміхалася.

Тітка Ізабель, простолінійна і кусюча, як східний вітер, за щось її критикуватиме — Валансі не могла вгадати, за що саме, бо тітка Ізабель ніколи не повторювалася, завжди знаходячи новий привід для своїх колючок. Тітка Ізабель пишалася — вона завжди каже те, що думає — однак не вельми любила, коли хтось інший висловлював свою думку про неї. Валансі ніколи не казала, що думає вона.

Тітонька Джорджіана, названа іменем своєї пра-прабабки, що була названа на честь Георга IV, трагічно перелічуватиме імена всіх родичів та друзів, які померли з часу останнього пікніка, та роздумуватиме, "хто першим із нас відійде".

Гнітюче всезнаюча тітка Мілдред без кінця оповідатиме Валансі про свого чоловіка та якісь несотворенні речі про їхніх дітей, — бо лише Валансі могла вислуховувати ту балаканину. З тієї ж причини кузина Гледіс — насправді ж сестра у других Гледіс, згідно зі строгою класифікацією родинних зв'язків Стірлінгів, — висока й худа жінка начебто тонкої чутливої вдачі, детально описуватиме свої страждання через неврит. І, врешті, Олів, чудове дитя роду Стірлінгів, обдарована всім, чого не було у Валансі, — красою, успіхом, загальною любов'ю, — носитиметься зі своєю вродою, хвалитиметься популярністю і демонструватиме заздрісним очам Валансі сяючий знак кохання — заручиновий перстень з діамантом.

Сьогодні усього цього не буде. Також не буде пакування чайних ложечок. Це пакування завжди залишали Валансі та кузині Стіклс. Якось, шість років тому, зникла одна ложечка з весільного подарунку тітки Веллінгтон. Валансі досі постійно нагадували про цю ложечку. Її привид з'являвся на кожному сімейному святі, наче Банко[4].

О, так, Валансі достеменно знала, як проходитиме пікнік і благословляла дощ, який визволив її від нього. Ніякого іншого пікніка в цьому році не буде. Якщо тітка Веллінгтон не могла відзначити цей урочистий день, то й зовсім відмовлялася від святкування. Слава за це усім богам.

Валансі зміркувала, що, коли вже не буде пікніка, то, навіть якщо дощ не перестане, після обіду вона піде до бібліотеки, щоб взяти іншу книгу Джона Фостера. Валансі не дозволяли читати романи, але книги Фостера не були романами. То були "книги про природу", — так бібліотекарка пояснила місіс Фредерік — "про ліси, пташок, комахи і всякі такі речі". Отож Валансі дістала дозвіл на їх читання, хоча зі застереженнями, бо надто вже впадало в очі, як вона насолоджувалася цими книжками. Допустимо і навіть похвально читати для розвитку думки чи зміцнення віри, але задоволення від книжок було небезпечним. Валансі не знала, розвивається її думка чи ні, але неясно відчувала: якби книжки Джона Фостера втрапили їй до рук кілька років тому, то життя її виглядало б інакше. Здавалося, вони дозволяли їй заглянути в якийсь інший світ, що його вона колись знала, але тепер його брама назавжди зачинилася перед нею. Книги Джона Фостера з'явилися у бібліотеці щойно торік, хоча, як запевняла бібліотекарка, він уже кілька років був доволі відомим письменником.

— А де ж він мешкає? — запитала Валансі.

— Ніхто цього не знає. Судячи з його книжок, мусить бути канадцем, але більше нічого не відомо. Його видавці не писнули ні словечка. Можливо, Джон Фостер — це літературний псевдонім. Його книжки дуже популярні і ніколи не залежуються на полицях, хоч уявлення не маю, що люди в них знаходять.

— Я вважаю їх чудовими, — боязко промовила Валансі.

— Ну, можливо, — міс Кларксон поблажливо усміхнулася, давши зрозуміти, що думку Валансі ні пришити, ні прилатати[5]. — Не скажу, щоб я так уже переймалася жуками. Але, звичайно, цей Фостер знає про них геть усе.

Валансі не знала, чи так дуже вона сама переймається жуками. Та вона захоплювалася не стільки невичерпними знаннями Джона Фостера про диких тварин і життя комах. Вона б і сама не могла пояснити, що так її вабить, — збуджуючий присмак чогось незбагненного, натяк на якусь велику таємницю, зовсім близько, обіч, слабке, ледь вловиме відлуння прекрасних забутих речей — магію Джона Фостера не можна було окреслити точніше.

Так, вона візьме нову книжку Фостера. Це вже місяць, відколи вона взяла "Врожай чортополоху", отож мати не зможе заперечити. Валансі чотири рази перечитувала цю книжку і знала напам'ять цілі епізоди.

Заодно вона вирішила, що мусить звернутися до доктора Трента і пожалітися на дивний біль серця. Останнім часом цей біль доволі часто повторювався, супроводжуваний сильним серцебиттям, запамороченням та задишкою. Але чи могла б вона піти до лікаря, нікому про це не кажучи? Складно було на це зважитися, бо Стірлінги ніколи не звертались до лікарів без

попередньої сімейної наради і схвалення дядька Джеймса. Щойно тоді можна було вдатися до д-ра Амброза Марча з Порт-Лоуренса, що був одружений з сестрою у третіх Аделаїди Стірлінг.

Але Валансі не любила доктора Амброза Марча. Крім того, не могла сама дістатися до Порт-Лоуренса, що був на відстані п'ятнадцяти миль. Вона не хотіла, щоб хтось довідався про її клопоти з серцем. Одразу ж здійнявся б галас, кожен член родини приходив би зі своїми многоцінними порадами чи попередженнями, та ще й розповідав би жаскі історії про двоюрідних бабць та кузин у сороковій лінії, що теж скаржилися на щось подібне, а потім "на місці впали трупом, моя люба, — не встигнувши й слова мовити".

Тітка Ізабель згадає, як вона віддавна відмічала, що Досс виглядає на сердечницю — "така вона завжди напружена і вутла". А дядько Веллінгтон сприйме це як особисту образу, адже "Стірлінги ніколи не слабували на серце". Джорджіана голосно шепотітиме: "Боюся, що бідній любій маленькій Досс недовго зосталося", кузина Гледіс запевнить, що вона "вже роками має такі ж проблеми з серцем", таким тоном, наче тільки у неї є серце, а Олів — Олів просто виглядатиме красивою, досконалою і безсоромно здоровою, наче кажучи: "Нащо вам та дочасно переквітла Досс, якщо маєте мене?".

Валансі відчувала, що не варто нікому нічого розповідати. Зрештою, була цілком певна, що її нездужання не надто серйозне, то й нащо здіймати бучу? Якогось дня вона тихцем вислизне і покажеться доктору Тренту. Що ж стосується плати за візит, то у неї були двісті доларів, які батько поклав на її рахунок, коли вона народилася. Потайки зніме потрібну суму. Потайки, бо досі їй не дозволяли навіть відсотки забрати.

Доктор Трент був грубуватим, відвертим, дещо дивакуватим стариганом, але, хоча практикував лише у Дірвуді як терапевт, мав репутацію авторитетного спеціаліста в галузі серцевих недуг. Йому добігала сімдесятка і подейкували, що він збирається облишити практику. Жоден зі Стірлінгів нізащо не звернувся б до нього, бо десять років тому він заявив кузині Гледіс, що її неврит — чистісінька вигадка і що вона має з нього купу задоволення. Чи ж можна вибрати лікаря, який колись образив вашу кревнячку, — не кажучи вже про те, що доктор Трент був пресвітеріанином, а всі Стірлінги — ревними англіканами? Та Валансі, обираючи між демоном нелояльності до родини і безоднею шуму, гамору й добрих порад, вирішила, що ризикне з демоном.

РОЗДІЛ II

Коли кузина Стіклс застукала у двері, Валансі знала, що це вже пів на восьму і вона мусить вставати. Скільки сягала пам'яттю, кузина Стіклс завжди стукала в її двері о пів на восьму. Кузина Стіклс і місіс Фредерік Стірлінг вже з сьомої були на ногах, але Валансі дозволяли залишатися у постелі на півгодини довше через усталене в сім'ї переконання про її слабке здоров'я. Отож встала, хоча сьогодні це їй було ще неприємніше, аніж зазвичай. Бо й нащо їй було вставати? Ще один тоскний день, такий сам, як і попередні, повен безглуздої дріб'язкової роботи, нудної й безрадісної, нікому не потрібної? Але, якщо вона не буде готовою до восьмої, то не встигне до сніданку. В домі місіс Фредерік правила були суворими. Сніданок о восьмій, обід — о першій, вечеря о шостій, і так рік за роком. Запізнення не дозволялися, виправдовування не приймалися. Отож Валансі встала, тремтячи від холоду.

У кімнату наповзали сирість та прохолода мокрого травневого ранку. Та й увесь день у всьому домі буде холодно. Згідно з одним із принципів місіс Фредерік, після двадцять

четвертого травня в будинку не розводили вогню. Їсти готували на невеликій нафтовій плиті на задньому ганку. Травень міг бути морозним, а жовтень крижаним, але місіс Фредерік керувалася не погодою, а календарем. Щойно двадцять першого жовтня запалювали кухонну плиту і починали щовечора топити піч у вітальні. Подейкували, що Фредерік Стірлінг застудився і помер у перший рік життя Валансі, бо місіс Фредерік не дозволила запалити в грубці двадцятого жовтня. Наступного дня вона це зробила — але для Фредеріка Стірлінга вже було на день запізно.

Валансі зняла і поклала в шафу нічну сорочку з грубої, невибіленої бавовни, з високим коміром і довгими, вузькими рукавами. Тоді вдягла спідню білизну такого ж типу, сукенку з коричневого полотна, грубі чорні панчохи і черевики на гумовій підошві. Останніми часами вона набрала звичаю причісуватися при завішеному вікні, дивлячись у притінене дзеркало. Так риси її обличчя виглядали м'якше. Однак цього ранку вона підняла штори до самого верху і стала перед всіяним плямами, наче у проказі, дзеркалом, щоб побачити себе такою, якою її бачили інші.

Результат був радше невтішним. Інша річ, що й для красунь це різке немилосердне освітлення було б нелегким випробуванням. Валансі побачила пряме чорне волосся, коротке й тонке, без блиску, хоча вона щовечора проводила по ньому щіткою сто разів, не більше й не менше, і ретельно втирала на ніч Бальзам Редферна Для Волосся — цього колючого ранку воно виглядало ще більш тьмяним, аніж зазвичай; гарні рівні темні брови; ніс, який видався їй надто малим навіть для цього дрібного, трикутного безбарвного обличчя; малий блідий ротик, завжди трішки розхилений так, що видно було білі зубки; никлу плоскогруду фігурку трохи нижче середнього зросту. Валансі вдалося уникнути родинних виступаючих вилиць, а її темно-карі очі, надто м'які, надто

оксамитні, щоб здаватися чорними, були ледь скісними, майже по-східному. Коли не рахувати очей, не була ні красунею, ні потворою, от попросту ніякою, — так підсумувала вона з гіркотою. Як різко у цьому нещадному світлі виступають зморшки довкола очей та губ! І ніколи ще її вузьке бліде обличчя не видавалося таким вузьким і таким блідим.

Волосся вона уклала в стилі помпадур. Помпадур давно вже перестала бути модною, але вважалася такою, коли Валансі вперше зробила собі зачіску, піднявши волосся вгору. Тітка Веллінгтон вирішила тоді, що вона завжди повинна причісуватися саме так.

— Це єдине, що тобі личить. Твоє обличчя надто мале, отож ти мусиш побільшувати його завдяки ефекту помпадур, — заявила тітка Веллінгтон, яка завше виголошувала банальності наче незглибимо важливі істини.

Валансі хотіла опустити волосся нижче, на чоло, закривши пишними пасмами вуха, як це робила Олів. Але диктат тітки Веллінгтон так діяв на неї, що вона не сміла поміняти стиль зачіски. Ах, скільки ж було таких речей, що їх Валансі не сміла зробити!

— Все своє життя я чогось боялася, — гірко подумала вона. З найраннішого дитинства, коли вона панічно боялася великого чорного ведмедя, котрий, як запевняла кузина Стіклс, жив у комірчині під сходами.

— І завжди так буде, я знаю. Нічого не можу з собою вдіяти, я навіть не уявляю, як це — жити не боячись чогось.

Боялася гніву своєї матері, боялася образити дядька Бенджаміна, боялася стати мішенню зневажливих реплік тітки

Веллінгтон, боялася дзюгання тітки Ізабель, боялася осуду дядька Джеймса, боялася порушити родинні правила й пересуди, боялася сказати, що думає насправді, боялася убозтва на старість. Страх-страх-страх, — вона ніколи не уміла втекти від нього. Він в'язав її, наче павутина зі сталі. Лише у Блакитному Замку вона знаходила тимчасове визволення. Але сьогодні вранці Валансі не могла повірити, що колись його мала. Вона вже його не відшукає. Двадцять дев'ять років, неодружена, небажана, що у ній спільного з феєю — володаркою Блакитного Замку? Слід назавжди викинути з життя це дитяче безглуздя і відверто глянути правді в очі.

Вона відвернулася від неприятельського дзеркала і виглянула крізь вікно. Непривабливість побаченого вразила її як удар: перекошений паркан, на сусідньому подвір'ї — напівзруйнований старий пересувний магазин, обклеєний ядуче кольоровими рекламними плакатами, трохи далі — брудна залізнична станція, де навіть у такий ранній час тинялися якісь страхолюдні волоцюги. Під зливою це виглядало ще гірше, ніж зазвичай, особливо ж та ненависна реклама: "Зберігайте вигляд дівчинки-школярки". Валансі зберегла вигляд дівчинки-школярки[6]. Це було жахливо. Ніде ні проблиску краси, — "як у моєму житті", — сумно подумала Валансі. Її приступ розпачу минув і вона покірно, як завжди, змирилася з дійсністю. Вона належала до тих, кого життя завжди оминає — і цьому факту не було альтернативи.

У такому настрої Валансі зійшла до сніданку.

РОЗДІЛ III

Сніданок завжди був однаковим. Вівсяна каша, якої Валансі терпіти не могла, підсмажена скибка хліба та чай з ложечкою мармеладу. Місіс Фредерік вважала дві ложечки надмірністю, але для Валансі це було байдуже — мармелад вона теж

ненавиділа. Холодна і похмура вітальня була ще холоднішою і похмурішою, ніж зазвичай, дощ стікав по шибках, покійні Стірлінги у широких, ширших за портрети золочених рамах, сердито споглядали зі стін. І все ж кузина Стіклс повіншувала Валансі й побажала їй "ще багато таких днів".

— Сядь рівніше, Досс, — ото й усе, що сказала мати.

Валансі сіла рівніше. Вони з матір'ю та кузиною Стіклс порозмовляли про те, що й завжди. Валансі ніколи не задумувалася, що сталося б, якби вони почали розмовляти про щось інше. Знала й так. Тому ніколи цього не робила.

Місіс Фредерік була ображена на Провидіння, яке зіслало дощ у той день, коли їй хотілося піти на пікнік. Тому з'їла сніданок у похмурому мовчанні, за яке Валансі була їй щиро вдячна. Але Крістін Стіклс пискливо скаржилася геть на все — на погоду, на те, що в коморі капає, на ціну вівсянки та масла, — Валансі одразу ж відчула, що надто щедро намастила хліб маслом, — а ще на епідемію свинки у Дірвуді.

— Досс обов'язково цього набереться, — пророкувала вона.

— Досс не повинна ходити туди, де можна набратися свинки, — коротко відповіла місіс Фредерік.

У Валансі ніколи не було ні свинки, ні кашлюку, ні вітрянки, ні кору, і взагалі нічого, чого можна було набратися. Нічого, окрім жахливих застуд щозими. Застуди Досс перейшли в легенди і стали чимось типу сімейної традиції. Не було, здається, сили, яка перешкодила б їй застуджуватись. Місіс Фредерік і кузина Стіклс боролися як герої. Якоїсь зими вони від листопада до червня тримали Валансі у теплій вітальні, навіть до церкви її не випускали, а вона раз за разом

застуджувалася, під завісу, в червні, перехворівши ще й бронхітом.

— У моїй родині нічого такого не було, — заявила місіс Фредерік, натякаючи, що застуди є традицією Стірлінгів.

— Стірлінги рідко застуджуються, — ображено відповіла кузина Стіклс. Вона була уродженою Стірлінг.

— Я вважаю, — промовила місіс Фредерік, — що, як хтось твердо вирішить не піддаватися застуді, то й не піддасться.

От у чому корінь усіх бід. Сама Валансі й завинила!

Але цього ранку найбільше докучало Валансі те, що її постійно називали Досс. Вона двадцять дев'ять років терпіла цю кличку, та раптом відчула, що більше не витерпить. Повне її ім'я було Валансі Джейн. Звучало жахливо, але їй подобався екзотично-химерний присмак Валансі. Завжди вона дивувалася, як це Стірлінги дозволили так її охрестити. Їй розповіли, що це ім'я вибрав для неї дід по матері, старий Амос Вонсбарра. Батько додав до нього Джейн, щоб трохи його уцивілізувати, а решта рідні вийшла зі скрути, причепивши їй прізвисько Досс. Лише чужі люди називали її Валансі.

— Мамо, — боязко сказала вона, — ти не могла б відтепер називати мене Валансі? Досс — це щось таке... я його не люблю.

Місіс Фредерік вкрай здивовано глипнула на доньку. Вона носила окуляри з дуже сильними лінзами, що робило її погляд вельми неприємним.

— А що таке з Досс?

— Воно — так по-дитячому звучить, — затнулася Валансі.

— Ах! — місіс Фредерік походила із Вонсбарра, а Вонсбарра й усмішка були несумісними речами. — Ясно. Ну що ж, тобі це ім'я пасує. Правду кажучи, ти й досі дуже дитинна, дочко.

— Мені вже двадцять дев'ять років, — відчайдушно промовила дочка.

— Я б на твоєму місці так про це не розводилася, — сказала місіс Фредерік. — Двадцять дев'ять! У твоєму віці я вже дев'ять літ була замужем.

— Я вийшла заміж у сімнадцять, — гордо заявила кузина Стіклс.

Валансі крадькома зиркнула на них. Як не рахувати тих страшних окулярів і гачкуватого носа, що робив місіс Фредерік більш схожою на папугу, аніж сам папуга, вона не була поганою. У двадцять літ могла виглядати навіть миловидною. Але кузина Стіклс! Та, виявляється, що в очах якогось чоловіка і Крістін Стіклс була бажаною. Валансі відчула, що кузина Стіклс з її широким, пласким, побабченим обличчям, бородавкою на самому кінчику кривого носа, щетиною на підборідді, жовтою, у зморшках, шиєю, блідими банькатими очима і тонкими шерхлими устами, — навіть вона мала перевагу над Валансі й мала право дивитися на неї згори вниз. А ще кузина була потрібна місіс Фредерік. Валансі сумно роздумувала, як це, — бути кимось бажаною, комусь потрібною. Ніхто її не потребував і, якби вона раптом щезла, ніхто б цього не помітив. Вона була розчаруванням для матері, ніхто її не любив. Вона навіть приятельки не мала!

— Я зовсім не маю дару дружби, — гірко зізналася вона сама собі.

— Досс, ти не доїла шкоринки, — дорікнула їй місіс Фредерік.

Аж до полудня безперестанку падав дощ. Валансі шила клаптикову ковдру. Вона ненавиділа це заняття. Ніхто тих ковдр не потребував — у домі було їх повно. На горищі стояли три великі скрині, забиті ними. Місіс Фредерік почала громадити ковдри, відколи Валансі виповнилося сімнадцять, і витривало продовжувала це робити, хоча видавалося все менш ймовірним, щоб вони коли-небудь знадобилися Валансі. Але Валансі мусила мати якусь роботу, а гарні матеріали для ручної праці надто дорого коштували. Сидіння без діла вважалося у родині Стірлінгів смертним гріхом. Коли Валансі була малою, її змушували щовечора записувати у малому ненависному чорному зошиті всі ті хвилини, які вона того дня провела, не працюючи. У неділю мати робила підсумки і наказувала їй молитися, жалуючи за гріх.

За всю першу половину цього визначального для її долі дня Валансі промарнувала десять хвилин. Принаймні, місіс Фредерік і кузина Стіклс вважали б це марнуванням часу. Вона пішла до своєї кімнати за кращим наперстком і з почуттям провини навмання відкрила "Врожай чортополоху".

"Ліси — вони як люди, — писав Джон Фостер, — щоб їх збагнути, слід між ними жити. Якщо ми лише інколи гулятимемо лісами, тримаючись торованих стежок, вони ніколи не відкриються нам. Коли ми хочемо добитися їхньої дружби, то повинні відвідувати їх часто і благоговійно, у будь-який час доби: зранку, опівдні, вночі, — і в будь-яку пору року: навесні, влітку, восени чи взимку. Інакше ми ніколи не зможемо насправді їх пізнати, вони розгадають всі наші спроби

прикинутися впевненими знавцями. Вони мають свої власні й дієві засоби тримати чужаків на відстані, закриваючи свої серця перед випадковими цікавськими. Не йдіть до лісів з іншої причини, аніж чиста любов до них: вони відразу вас викриють і приховають від вас усі свої солодкі прастарі таємниці. Але, якщо вони зрозуміють, що ми прийшли до них із любов'ю, вони будуть добрими до нас і подарують нам такі скарби краси й насолоди, яких ніколи не купиш і не продаси. Коли ліси щось дають, то дають щедро, і нічого взамін не вимагають від своїх вірних. Ми мусимо приходити до них із любов'ю, смиренно, терпляче й уважно, і лише тоді ми довідаємося, яка разюча краса таїться у диких місцинах і тихих улоговинах, лежить під зоряним небом і заходом сонця, яку неземну музику виграють соснові гілки або наспівують ялиці, як тонко пахнуть мохи й папороті у сонячних куточках і на вогких берегах струмків, які мрії, казки й легенди знайшли там прихисток. Тоді безсмертне серце лісів заб'ється в унісон з нашими серцями, а їхнє лагідне життя увіллється в наші жили і назавжди зробить нас їхніми, і де б ми не пішли, куди б не заблукали, — ми завжди повертатимемось у ліси, в силу найглибшої спорідненості".

— Досс, — озвалася мати з нижнього передпокою, — що ти робиш сама в кімнаті?

Валансі одкинула "Врожай чортополоху", наче розжарене вугілля, і збігла вниз до своєї латанини, але відчувала дивну схвильованість, як завжди, коли вона заглиблювалася у книжку Джона Фостера. Валансі небагато знала про ліси, окрім примарних дубових і соснових лісів довкола її Блакитного Замку. Але вона завжди таємно прагнула дістатися до них, — і книжка Фостера була в її очах найкращою річчю після самих лісів.

Опівдні дощ припинився, але сонце не з'являлося аж до третьої. Щойно тоді Валансі несміливо сказала матері, що вона хоче вийти до міста.

— Що тобі потрібно в місті? — зажадала пояснення мати.

— Я б хотіла взяти книжку в бібліотеці.

— Ти ж брала книжку минулого тижня.

— Ні, мамо, чотири тижні тому.

— Чотири тижні! Неможливо.

— Ні, мамо, справді.

— Не може бути. Найдовше два тижні. Я не люблю заперечень. І не розумію, нащо тобі та книжка. Ти надто багато часу гайнуєш за читанням.

— Що значить мій час? — гірко спитала Валансі.

— Досс! Не розмовляй зі мною таким тоном.

— Нам потрібен чай, — озвалася кузина Стіклс. — Як вона хоче прогулятися, то хай вже заодно трохи купить, хоча в таку сиру погоду конче простудиться.

Вони обговорювали це питання більше, ніж десять хвилин, і врешті місіс Фредерік, згнітивши серце, дозволила Валансі піти.

РОЗДІЛ IV

— Ти калоші взяла? — закричала кузина Стіклс, коли Валансі виходила.

Крістін Стіклс ніколи не забувала задати це питання, якщо Валансі йшла з дому в сиру погоду.

— Так.

— А фланелеву нижню спідницю? — спитала місіс Фредерік.

— Ні.

— Досс, я тебе не розумію, справді. Чи ж ти хочеш знову смертельно застудитися? — З її голосу можна було здогадатися, що Валансі вже кілька разів помирала від застуди. — Негайно йди нагору і вдягни її!

— Мамо, мені не потрібна фланелева. Моя сатинова достатньо тепла.

— Досс, пам'ятай, що два роки тому в тебе був бронхіт. Йди і роби, що кажуть!

Валансі повернулася, хоча ледь стрималася, щоб не викинути горщик із фікусом за вікно. Вона ненавиділа цю сіру фланелеву нижню спідницю більше, ніж будь-яку свою одежину. Олів ніколи не мусила вдягатися у фланель, вона носила гофрований шовк, батист і мережива. Але батько Олів "одружився з грішми" й Олів ніколи не мала бронхіту. В цьому й річ.

— Чи ти певна, що не залишила мила у воді? — гукнула місіс Фредерік. Але Валансі вже пішла. Вона звернула за ріг і оглянулася на свою потворну, старомодну, респектабельну

вулицю. Будинок Стірлінгів був найпотворнішим — більше, ніж інші, схожим на червону цегляну коробку. Надто високий стосовно ширини, він здавався ще вищим через бульбоподібний скляний купол зверху. То був старий, пустельний, безплідний будинок, чиє життя вже проминуло.

Зате відразу ж побіч був дуже гарний дім, з вітражними вікнами і подвійними фронтонами — новий будинок, один з тих, у які закохуєшся з першого погляду. Його вибудував для своєї нареченої Клейтон Маклей. У червні він мав одружитися з Дженні Ллойд. Будиночок, як казали, був уже обставлений від підвалу до горища і готовий прийняти свою господиню.

— Не заздрю Дженні через її чоловіка, — щиро думала Валансі, — Клейтон Маклей не належав до її численних ідеалів, — але заздрю їй через цей дім. Це такий милий юний дімочок! Ах, якби ж я могла мати свій власний дім, хай бідний, хай маленький, але свій! Та що ж, — гірко додала вона, — нічого мріяти про місяць, якщо не можеш здобути навіть лойової свічки.

У мріях Валансі не влаштовувало нічого, крім замку з ніжно-блакитних сапфірів. У реальному житті її цілком задовольнив би невеликий власний будиночок. Сьогодні вона особливо сильно заздрила Дженні Ллойд. Дженні була не надто вродливіша від неї і не набагато молодша. А все ж матиме цей прегарний дім. І ще щонайкращі маленькі веджвудські[7] чайні філіжанки — Валансі їх бачила — і камін, і білизну з монограмами; мережені скатертини і китайські шафи. Чому одним дівчатам дістається все, а іншим — нічого? Це було несправедливо.

Валансі ще раз скипіла від протесту, коли її — малу, старомодну й непоказну, одягнену в пошарпаний дощовик і трилітньої давності капелюх, — оббризкав болотом автомобіль,

що проїжджав повз неї з обурливим ревінням. У Дірвуді автомобілі ще були новинкою, хоча в Порт-Лоуренсі було вже їх чимало і більшість літників у Маскока[8] мали машини. У Дірвуді лише найпрогресивніші мешканці їздили автомобілями, — бо й Дірвуд ділився на стани. Були прогресивні, були інтелектуальні, була група старих родин, до яких належали також Стірлінги, було поспільство, а також кілька парій. Жоден із Стірлінгів не знизився б до автівки, хоча Олів надокучала батькові, просячи купити машину. Валансі ще ніколи не їздила автомашиною. Ніколи їй цього не хотілося. Як по правді, то вона боялася автомашин, особливо вночі. Вони видавалися їй великими рикаючими створіннями, спроможними будь-коли обернутися проти неї та розчавити, або ж зробити дикий шалений стрибок. На крутих гірських стежках довкола її Блакитного Замку гордо виступали верхівці у пишній збруї, в реальності Валансі цілком би втішилася колясці, в яку запряжений гарний коник. У такій колясці вона їздила, коли хтось з дядьків чи кузенів згадував про неї та дарував їй таку можливість, — як собаці кістку.

РОЗДІЛ V

Звісно, чай вона мусила купувати у бакалійній крамниці дядька Бенджаміна. Купити його деінде — нічого й гадати, хоча Валансі була ненависна сама думка про те, щоб відвідувати магазин дядька Бенджаміна у її двадцять дев'яті уродини. Хто як хто, а він не забуде!

— Чому, — зловісно спитав дядько Бенджамін, запаковуючи їй чай, — з жінок виходять кепські юристи?

Валансі, згідно з бажанням дядька Бенджаміна, закарбованим у її свідомості, покірно відповіла:

— Не знаю. Чому?

— Тому, — посміхнувся дядько Бенджамін, — що їх цікавлять не стільки свідчення, скільки освідчення[9].

Два продавці, Джо Хаммонд і Клод Бертрам, реготнули, через що неприязнь Валансі до них обох ще трохи збільшилась. Коли Клод Бертрам вперше побачив Валансі у крамниці, вона почула, як він шепнув Джо: — Хто це? — Джо відповів: — Валансі Стірлінг, одна з дірвудських старих панєн. — Клод спитав, хихикнувши: — Є надія на одужання чи зразу в морг? — мабуть, вважаючи це питання страх яким розумним. Цей старий спогад уколов її до болю.

— Двадцять дев'ять, — говорив тим часом дядько Бенджамін. — Люба моя Досс, ось-ось для тебе вже й третій дзвоник задзвонить, а ти ще й досі не думаєш про шлюб. Двадцять дев'ять. Не може бути.

Тоді дядько Бенджамін прорік дуже оригінальну фразу. Він прорік: — Як же той час летить!

— Я думаю, що повзе, — запально відповіла Валансі. В уяві дядька Бенджаміна запал був настільки несумісним із Валансі, що він не знав, на яку ступити. Щоб якось виплутатися, він, зав'язуючи їй боби (в останню мить кузина Стіклс наказала ще купити бобів, — вони дешеві й поживні), загадав ще одну загадку.

— Який вік ніколи не проявляється?

І, не чекаючи відповіді Валансі, пояснив:

— Чоло-вік, котрого чекають, а він всьо не появляється[10].

Це вже було занадто.

— Слід казати: все не з'являється, — відрізала Валансі, забираючи свої чай та боби. В цю мить їй було байдуже, викреслить її дядько Бенджамін зі своєї духівниці чи ні. Вона вийшла з крамниці, а дядько Бенджамін видивлявся вслід за нею з роззявленим ротом. Тоді похитав головою

— Бідна Досс, бере це близько до серця.

Ще не дійшовши до наступного провулку, Валансі пожаліла через сказане. Ну чому вона не стерпіла? Дядько Бенджамін образиться, можливо, скаже її матері, що Валансі повелася з ним зухвало – з ним! — а мати тиждень читатиме їй нотації.

— Я двадцять років змовчувала, — думала Валансі. — І не було змовчати цього разу?

А так, — відмітила вона, — вже двадцять років тому зауважили її "непарність". Валансі й досі пам'ятала цю гірку мить. Їй було всього дев'ять і вона стояла сама на шкільному подвір'ї тоді, як інші дівчатка з її класу бавилися в гру, в якій треба було, щоб хлопчик обрав тебе своєю партнеркою. Ніхто не обирав Валансі, малу, бліду чорняву Валансі у старомодному фартушку з довгими рукавами та з дивними скісними очима.

— Ох, — сказала їй гарненька дівчинка, — як мені тебе жаль. Не маєш хлопця.

Валансі гордо відповіла:

— Мені хлопець не потрібен!

І двадцять років повторювала це, але сьогодні пополудні не зуміла так сказати.

— Мушу бути чесною з собою, — похмуро думала вона. — Загадки дядька Бенджаміна разять мене, бо вони правдиві. Я хочу вийти заміж. Хочу мати власний дім, і власного чоловіка, і власне любе пухкеньке малятко.

Раптом Валансі зупинилася, вражена власною необережністю. Вона була певна, що Пр. д-р.[11] Столлінг, який саме проходив повз неї, прочитав її думки і суворо їх засудив. Валансі боялася доктора Столлінга ще з тої неділі двадцять три роки тому, коли він уперше з'явився в Сент-Олбенсі. Того дня вона запізнилася до недільної школи, отож пішла до церкви і там тихенько сиділа в їхній лавці. У церкві не було нікого, крім неї і нового ректора, д-ра Столлінга. Д-р Столлінг став перед дверима, що вели на хори, і кивнув на неї:

— Хлопчику, ходи сюди!

Валансі оглянулася довкола. Ніякого хлопчика не було — взагалі нікого не було у величезній церкві, окрім неї самої. Не міг же цей дивний чоловік у синіх окулярах кликати її? Вона не була хлопчиком.

— Хлопчику, — повторив доктор Столлінг ще суворіше, киваючи на неї пальцем, — негайно йди сюди.

Валансі встала, немов загіпнотизована, і пішла проходом між лавками. Вона занадто злякалася, щоб робити щось інше. Яка жахлива річ з нею трапилася? Чи ж вона справді перетворилася на хлопця? Вона зупинилася перед доктором Столлінгом.

Доктор Столлінг покивав перед нею вказівним пальцем, — довгим вузлуватим пальцем, — і наказав:

— Хлопчику, зніми капелюха.

Валансі зняла капелюшок. Ззаду їй звисала маленька тоненька кіска, але доктор Столлінг був короткозорим і не помітив цього.

— Хлопчику, повертайся, і запам'ятай, що у церкві слід завжди знімати головний убір.

Валансі пішла, як автомат, затиснувши в руках капелюшок. Тут саме увійшла мати.

— Досс, — сказала місіс Фредерік, — ти чого зняла капелюшок? Негайно одягни!

Валансі негайно одягла. Вона застигла від страху, що д-р Столлінг знову прикличе її. І, звісно, доведеться йти, — не може ж вона не послухатись священника, а в церкві було вже повно людей. Що ж вона робитиме, коли цей страшний вказівний палець знову кивне на неї перед усіма? Така нажахана, Валансі просиділа всю відправу, а потім тиждень хворіла. Ніхто не знав причини, — місіс Фредерік нарікала, що має таку слабовиту дитину.

Пізніше доктор Столлінг виявив свою помилку і, у присутності Валансі, сміявся з цієї пригоди. Але Валансі не сміялася. Вона так і не перестала його боятися, а тут ледь не зіткнулася з ним, — заглиблена в такі думки!

Валансі дістала свою книжку Джона Фостера — "Магію крил". "Це його остання, — уся про птахів", — сказала міс

Кларксон. Валансі майже вирішила повернутися додому, а не йти до доктора Трента. Відвага зрадила її. Вона боялася образити дядька Джеймса, боялася роздратувати матір, боялася шорсткого, кущобрового старого доктора Трента. Мабуть, він скаже їй те ж саме, що й кузині Гледіс, — що її недуга уявна, а слабує вона лише тому, що це їй подобається. Ні, вона не піде, а, краще, придбає флакон Лілових Пігулок Редферна. Лілові Пігулки Редферна були звичними ліками родини Стірлінгів. Чи ж вони не вилікували сестру у других Джеральдін, коли п'ятеро лікарів од неї відмовилися? Валансі завжди дуже скептично ставилася до цілющої сили Лілових Пігулок, але щось у них могло бути; та й легше було зажити їх, аніж постати самій перед доктором Трентом. Вона лише на хвильку загляне в журнали у читальному залі та й піде собі додому.

Валансі намагалася прочитати якесь оповідання, але воно її розлютило. На кожній сторінці була ілюстрація, що зображала героїню в оточенні поклонників. А у неї, Валансі Стірлінг, жодного нема! Валансі різко закрила журнал і розгорнула "Магію крил". Її погляд упав на абзац, що змінив її життя.

"Страх — це первородний гріх", — писав Джон Фостер. — Майже все зло на світі бере свій початок з того, що хтось чогось боїться. Страх — це холодна слизька змія, яка обвивається довкола вас. Жити боячись — жахливо і надзвичайно принизливо".

Валансі закрила "Магію крил" і підвелася. Вона піде до доктора Трента.

РОЗДІЛ VI

Зрештою, випробування виявилося не таким вже й страшним. Доктор Трент був, як завжди, похмурим та грубуватим, але не назвав її хворобу вдаваною. Він вислухав її розповідь про симптоми, задав кілька запитань і швидко оглянув, а тоді якийсь час сидів, пильно до неї придивляючись. Валансі здалося, що він виглядає так, наче б жалів її. На мить їй перехопило подих. Чи ж вона поважно хвора? Не може бути, адже вона не страждала так сильно, тільки останнім часом стало трішки гірше.

Доктор Трент розкрив рота, але, перш ніж щось устиг сказати, телефон біля його ліктя різко задзвонив. Він узяв слухавку. Спостерігаючи за ним, Валансі помітила, як раптом змінилося його обличчя. "Алло—так—так—що?—так—так", а тоді, після короткої паузи: "Боже мій!".

Доктор Трент кинув слухавку, вибіг із кімнати й помчав вгору по сходах, навіть не глянувши на Валансі. Вона чула, як він у шаленому поспіху збирається, щось комусь різко викрикуючи, — мабуть, господині. Потім пронісся вниз із валізою в руках, вхопив із вішалки пальто та капелюх, відчинив двері на вулицю і помчав у напрямку станції.

Валансі сиділа сама в маленькому кабінеті, почуваючись так незручно, як ніколи в житті. Незручно — і принижено. Ото й усе, що вийшло з її героїчного рішення жити згідно з приписами Джона Фостера та перебороти страх. Вона погана родичка, не була ні коханою, ні подругою, але, виявляється, нічого не значить навіть у ролі пацієнтки! Дізнавши повідомлення по телефону, яке його схвилювало, доктор Трент забув про її присутність. Вона нічого не здобула, проігнорувавши дядька Джеймса і зневаживши сімейні традиції.

Якусь мить вона боялася, що от-от розплачеться. Це все було так, так кумедно. Потім вона почула, як господиня доктора Трента спускається по сходах. Валансі встала і підійшла до дверей кабінету.

— Доктор зовсім про мене забув, — сказала вона з вимушеною усмішкою.

— Так, це недобре, — співчутливо відповіла місіс Паттерсон. — Але не дивуйтеся йому, бідоласі. Він одержав телефонограму з Порт-Лоуренса. Його син потрапив у автокатастрофу в Монреалі й дуже постраждав. Доктор мав лише десять хвилин, щоб встигнути на поїзд. Я навіть не знаю, що ж він робитиме, коли щось трапиться з Недом, він надзвичайно прив'язаний до хлопця. Вам доведеться прийти знову, міс Стірлінг. Сподіваюся, що у вас немає нічого серйозного?

— Ні, ні, нічого серйозного, — підтвердила Валансі. Їй трішки відлягло від серця. Нічого дивного, що доктор Трент забув про неї в таку мить. Утім, вона вийшла на вулицю дуже розгубленою і спантеличеною.

Валансі пішла додому навпростець — Доріжкою Закоханих. Вона не часто нею ходила, але наближався час вечері, а вона не могла запізнитися.

Доріжка Закоханих бігла, звиваючись, околицею селища, попід крислатими в'язами та кленами. Її назва була заслуженою. Там завжди можна було зустріти чи то ніжну пару закоханих, чи то двійко молодих дівчат, що йшли, взявшись за руки і ділячись одна з одною своїми таємницями. Валансі не знала, при якій з таких зустрічей вона більше соромилася і почувалася більш незручно.

Цього вечора на її долю випали і ті, й інші. Спершу вона натрапила на Конні Гейл та Кейт Бейлі, у нових рожевих сукнях із органзи, з квітами, які були кокетливо увіткнуті в їхнє блискуче неприкрите волосся. Валансі ніколи не мала рожевої сукні, ніколи не втикала квіти у волосся. Пізніше мусила пройти повз незнайому їй юну парочку — хлопця й дівчину, що блукали, нікого не помічаючи, поглинуті одне одним. Рука юнака без найменшого сорому обвивала дівочий стан. Валансі ніколи не прогулювалася з юнаками, ніколи ніхто її не обіймав за талію. Вона мала б почутися шокованою — могли ж вони хоч до сутінків почекати, — але чомусь жодного шоку не відчула. Натомість, як зізналася собі у черговому спалаху відчайдушної щирості, відчула заздрість. Їй здалося, що ті, повз кого вона проходила, сміялися з неї та жаліли її. От іде маленька стара панна, Валансі Стірлінг. Кажуть, що за все її життя ніхто до неї не залицявся!

Валансі майже бігла, щоб швидше минути Доріжку Закоханих. Ніколи ще вона не видавалася собі такою безбарвною, дрібною та жалюгідною.

Там, де Доріжка Закоханих вливалася у вулицю, був припаркований старий автомобіль. Валансі добре знала цей автомобіль, хоча б через ревіння, яке він видавав. Всі у Дірвуді його знали. Тоді ще вираз "бляшана Ліззі[12]" не ввійшов у вжиток, принаймні, у Дірвуді. А якби він був відомим, то цей автомобіль став би найбляшанішою Ліззі — хоча це був навіть не форд, а старий грей слоссон[13]. Складно було уявити собі щось більш побите і менш солідне.

Була то власність Барні Снайта, а сам Барні у вишмаруваному комбінезоні якраз вибирався з-під машини. Валансі крадькома зиркнула на нього, квапливо пробігаючи повз автівку. Оце вдруге вона побачила горезвісного Барні

Снайта, хоча багато наслухалася про нього, відколи він п'ять років тому поселився у "чагарнику" в Маскока.

Вперше ж таке трапилося торік, на дорозі до Маскока. Тоді він теж вилазив з-під автомобіля, а вона йшла вулицею. Він весело до неї усміхнувся, — легенькою химерною усмішкою, що надала йому вигляду задоволеного життям гнома. Не здавався злою людиною, — не вірила, щоб він був злим, попри ті дикі чутки, які кружляли довкола нього. Звісно, він із шаленим гуркотом носився у своєму страховинному грей слоссоні Дірвудом, — в ту годину, коли всі порядні люди вже спали у своїх постелях; часто ще й у компанії старого "Галасливого Абеля", чиї крик та лайка перетворювали нічний відпочинок на нічний кошмар; — "і обидва п'янезні, моя люба". Всі до одного знали, що він був збіглим каторжником, колишнім банківським клерком-розтратником, вбивцею, що переховувався від поліції, безбожником, сином-байстрюком старого Галасливого Абеля Гая і батьком внука-байстрюка того ж Абеля, а також фальшивомонетником, шахраєм та невідь-ким іще. Але Валансі не вірила, що він був злою людиною. Ніхто з такою посмішкою не міг бути злою людиною, хоч би що він скоїв.

Тієї ночі князь Блакитного Замку змінив подобу — із чоловіка з твердо окресленою щелепою і легкою передчасною сивиною він перетворився на гульвісу, його волосся стало надто довгим, каштановим з яскраво-рудими іскрами, очі — темно-карими, вуха — дещо відстовбурченими, але не такими, як вітрила. Лише обрис щелепи не втратив деякої твердості.

Зараз Барні Снайт виглядав ще скандальніше, ніж зазвичай. Видно було, що він кілька днів не голився, а його долоні, кисті та передпліччя були у мазуті. Але він так радісно посвистував сам до себе і видавався таким щасливим, що Валансі відчула заздрість до нього. Вона заздрила його безтурботності, безвідповідальності, таємничій хатині на

острові посеред озера Міставіс — а навіть його старому гуркотливому грей слоссону. Ні він, ні його автівка не були респектабельними і не шанували традицій. Коли він через кілька хвилин, хвацько розсівшись на сидінні своєї Ліззі, з гуркотом проїхав повз неї, — його неприкрите довге волосся віяло на вітрі, а стара чорна люлька в зубах довершувала образ розбійника, — вона знову йому позаздрила. Без сумніву, все найкраще у житті дістається чоловікам. Ким би не був цей відщепенець, він був щасливим. Натомість вона, Валансі Стірлінг, респектабельна і добропорядна так, що більше й не можна, була нещасною і завжди буде нещасною. Знай своє місце.

Валансі встигла саме на вечерю. Сонце затягло хмарами і знову зарядив похмурий дрібний дощ. У кузини Стіклс була невралгія. Валансі мусила зайнятися штопанням для всієї сім'ї, так що зовсім не мала часу на "Магію крил".

— Чи штопання не почекає до завтра? — просила вона.

— Завтрашній день принесе свої обов'язки, — невблаганно відповіла місіс Фредерік.

Валансі цілісінький вечір штопала, слухаючи, як місіс Фредерік та кузина переповідають вічні дріб'язкові родинні плітки та монотонно плели на спицях безконечні чорні панчохи. Вони обговорювали всі подробиці майбутнього шлюбу сестри у других Ліліан. Загалом, вони схвалили її вибір — сестра у других Ліліан зробила добру партію.

— Хоча вона й не поспішала, — відмітила кузина Стіклс. — Їй має бути вже двадцять п'ять.

— На щастя, по нашій лінії маємо небагато старих панн, — гірко зауважила місіс Фредерік.

Валансі здригнулася і вколола палець штопальною голкою.

Брата у третіх, Аарона Грея, колись подряпала кішка, — і через це трапилося йому запалення крові в пальці.

— Коти — небезпечні тварини, — промовила місіс Фредерік. — Я ніколи не стала б тримати вдома кота.

Вона значуще зиркнула на Валансі крізь свої жахливі окуляри. Колись, п'ять років тому, Валансі просила дозволити їй завести кота. Пізніше вона вже ніколи про це не просила, але місіс Фредерік все ще підозрівала, що в глибині її душі таяться злочинні сподівання.

Тут Валансі чхнула. Згідно з етикетом Стірлінгів, не годилося прилюдно чхати.

— Щоб стриматися від чхання, слід притиснути пальцем нижню губу, — докірливо сказала місіс Фредерік.

Пів на дев'яту, і, як казав містер Піпс[14], час у постіль. Але спершу треба було розтерти маззю Редферна невралгічну спину кузини Стіклс. Це мала зробити Валансі. Вона завжди це робила. Валансі ненавиділа запах мазі Редферна — ненавиділа самовдоволене, сяюче, округле двобакенбардне, двоокулярне обличчя доктора Редферна, зображене на флаконі. Її пальці навіть у ліжку жахливо смерділи маззю, хоч як би старанно вона їх відмивала.

Доленосний день Валансі прийшов і проминув. Вона у сльозах його зустріла, плачучи з ним попрощалася.

РОЗДІЛ VII

На невеличкому газоні перед домом Стірлінгів, одразу ж біля брами ріс трояндовий кущ, званий "кущем Досс". П'ять років тому його подарувала Валансі тітонька Джорджіана — і Валансі радісно його посадила. Вона любила троянди. Але — звісно — кущ ніколи не зацвів. Не з її щастям. Валансі робила все, що могла, все, що їй радили родичі, але кущ і не думав цвісти. Він гарно і пишно розрісся, його покриті густим листям гілки не знали ні хвороб, ні шкідників, але жоден пуп'янок так на ньому і не з'явився. Через два дні після її уродин Валансі глянула на нього — і відчула раптову непереможну ненависть. Раз ти не цвітеш, то я тебе обріжу.

Вона пішла до комірчини зі знаряддями, озброїлася садовими ножицями і злісно взялася за трояндовий кущ. Кількома хвилинами пізніше місіс Фредерік вийшла на веранду і з жахом побачила, як її донька палашує кущ, обтинаючи гілки. Половина їх вже лежала на доріжці. Кущ виглядав жалюгідно.

— Досс, отямся, що ти робиш? Ти з глузду з'їхала?

— Ні, — відповіла Валансі. Вона хотіла промовити це з викликом, але звичка виявилася сильнішою від неї. Отож, її слова прозвучали як нарікання. — Я — я просто вирішила його обрізати. З ним щось негаразд. Він ніколи не цвіте — ніколи не зацвіте.

— Це ще не причина нищити його, — суворо сказала місіс Фредерік. — То був гарний декоративний кущ. А через тебе жаль на нього дивитися.

— Троянди повинні цвісти, — з легкою впертістю відповіла Валансі.

— Не суперечи мені, Досс. Прибери весь цей безлад і облиш кущ. Просто не знаю, що скаже Джорджіана, побачивши, як ти його покавальцювала. Ти мене справді приголомшила, і нащо ти це зробила, не порадившись зі мною?

— Це мій кущ, — пробурмотіла Валансі.

— Що таке? Що ти сказала, Досс?

— Я тільки сказала, що це мій кущ, — смиренно повторила Валансі.

Місіс Фредерік обернулася, на кажучи ні слова, і пішла додому. Зло сталося. Валансі знала, що мати глибоко образилася і тепер не озиватиметься до неї два чи й три дні, вдаючи, що зовсім не помічає доньки. Кузина Стіклс займеться вихованням Валансі, але місіс Фредерік зберігатиме кам'яне мовчання зневаженого маєстату.

Валансі зітхнула, віднесла садові ножиці до комірчини, повісивши їх на той самий цвях, де вони висіли й раніше. Тоді прибрала галузки і змела листя. Її губи затремтіли, коли вона глянула на обскубаний кущ. Тепер він став дивовижно схожим на його дарувальницю, тремтячу, малу й кістляву тітоньку Джорджіану.

— Я й справді зробила з нього страховище, — подумала Валансі.

Але вона не відчувала розкаяння, шкодувала лише, що образила матір. Доки вона не заслужить прощення, вдома буде дуже неприємно. Місіс Фредерік належала до тих жінок, які вміли зробити свій гнів помітним для всього оточення. Ні стіни, ні двері від нього не захищали.

— Краще піди до міста і принеси пошту, — сказала кузина Стіклс, коли Валансі увійшла. — Яне можу, така я слаба і так мене кольки беруть цієї весни. Зайди до аптеки і купи мені флящину Гіркоти Редферна. Нема, як Гіркота Редферна для підкріплення. Кузен Джеймс каже, що Лілові Пігулки ліпші, але я краще знаю. Мій бідний небіжчик-муж щодня заживав Гіркоту, аж доки не помер. Не плати їм більше ніж дев'ядесят центів. За такі гроші можна його дістати в Порті. А тепер скажи, що ти наговорила бідній матері? Ти колись застановилася, Досс, що ти маєш тільки одну матір?

— Та й тої досить, — нешанобливо подумала Валансі і пішла до міста.

Вона придбала флаконочик Гіркоти для кузини Стіклс, а тоді пішла на пошту і спитала на видачі, чи нема чого для них. Мати не тримала поштової скриньки. Надто мало пошти до них приходило, щоб клопотатися цим. Валансі не розраховувала на жодну пошту, окрім Christian Times, єдиної газети, яку вони передплачували. Листи вони діставали вкрай рідко. Але Валансі любила стояти в поштовій конторі і приглядатися, як старий містер Карев, сивобородий, схожий на Санта-Клауса працівник пошти вручав листи щасливим людям, які їх отримували. Він робив це так байдуже, зверхньо, по-олімпійському, наче йому було абсолютно все одно, що принесуть ці листи адресатам — божественну радість чи пекельне нещастя. Можливо, листи тому її так захоплювали, що були у її житті нечастими. У своєму Блакитному Замку вона отримувала численні послання, обв'язані шовком і запечатані пурпуром, а вручали їх пажі у золото-блакитних лівреях. Та в реальності їй діставалися лише випадкові клаптики від кревних або ж рекламні проспекти.

Отож, вона неабияк здивувалася, коли містер Карев, що виглядав ще більш по-олімпійському, ніж зазвичай, подав їй

листа. Так, лист був адресований саме їй, твердим чорним письмом: "Міс Валансі Стірлінг, вулиця В'язів, Дірвуд" — і монреальський штемпель. Коли Валансі взяла його, їй аж дихання прискорилося. Монреаль! Це, мабуть, від доктора Трента. То він, попри все, не забув про неї.

Повертаючись додому, Валансі зустріла дядька Бенджаміна і втішилася, що лист безпечно лежав у її сумці.

— Яка різниця, — спитав дядько Бенджамін, — між ослом та листом?

— Не знаю. Яка? — покірно спитала Валансі.

— Обох треба припечатати, щоб вони рушилися, але листа штемпелем, а осла — палицею[15]. Ха, ха!

Дядько Бенджамін пішов, надзвичайно з себе задоволений.

Кузина Стіклс ухопила Times, як тільки Валансі повернулася додому, але не спитала про листи. Місіс Фредерік спитала б, але її уста були запечатані. Валансі втішилася цим. Якби мати спитала, чи були якісь листи, Валансі довелося б зізнатися. Тоді мусила б віддати лист, матір і кузина Стіклс прочитали б його, — і її таємниця розкрилася б.

Її серце дивно стукотіло, коли вона піднімалася нагору, отож мусила кілька хвилин посидіти біля вікна, перш ніж розпечатала листа. Почувалася винною та обманщицею. Досі вона не затаїла жодного листа перед матір'ю. Місіс Фредерік читала кожен лист, який вона писала чи отримувала. Валансі було байдуже — вона не мала чого приховувати. А тепер – має. Не можна дозволити, щоб хтось бачив цього листа. Але, коли вона відкривала листа, її пальці тремтіли, від усвідомлення

власної гріховної та недочірньої поведінки, а ще, може, трішки й від страху. Вона цілком певна, що з її серцем нічого серйозного, та як знати...

Лист від доктора Трента був схожий на свого автора — без прикрас, шорсткий, відвертий і небагатослівний. Доктор Трент ніколи не вдавався до натяків. "Люба міс Стерлінг, — а потім сторінка чіткого твердого письма. Валансі здалося, що вона прочитала його, тільки глянувши. Лист впав їй на коліна, вона зблідла, наче примара.

Доктор Трент повідомляв їй, що у неї дуже небезпечне тяжке захворювання серця, — стенокардія, вочевидь, ускладнена аневризмою — що це таке? — причому на останній стадії. Він недвозначно пояснив, що нічого зробити не можна. Якщо вона буде дуже турбуватися про себе, то зможе прожити ще рік, але кожної миті може й померти — доктор Трент не завдавав собі праці, вживаючи евфемізми. Їй слід бути обережною, уникати будь-яких хвилювань і будь-яких фізичних зусиль. Їсти й пити помірковано, не бігати, уникати підйомів вгору хоч би по сходах. Будь-яке раптове потрясіння або шок можуть бути смертельно небезпечними. До листа додавався рецепт — їй треба було купити ліки і вживати їх під час нападу. Щиро ваш Г.Б.Трент.

Валансі довго сиділа біля вікна. Світ надворі потопав у сяйві весняного пополудня, — небо чарівно-синє, вільний вітерець приносив пахощі, там, де закінчувалися вулиці, здіймалася м'яка мила імла. На залізничній станції гурток молоденьких дівчат чекав на поїзд, вона почула їх веселий сміх, коли вони щебетали і жартували. Поїзд загудів, прибуваючи, тоді ще раз — від'їжджаючи. Але все це було неістотним. Істотне тільки одне: їй залишився рік життя.

Втомившись сидіти біля вікна, Валансі лягла на ліжко, втупившись у тріщини на вицвілій стелі. Дивне оніміння, наче наслідок страшного удару, охопило її. Вона не відчувала нічого, окрім безмежного подиву та недовіри, — хоча не мала сумніву, що доктор Трент знає свою справу і що вона, Валансі Стірлінг, яка ніколи не жила, невдовзі помре.

Коли вдарив гонг, кличучи до вечері, Валансі встала і механічно, за звичкою, пішла вниз. Вона дивувалася, що їй так довго вдалося пробути наодинці. Але, звісно, зараз мати не звертала на неї уваги — Валансі була їй за це вдячна. Вона подумала, що сварка через трояндовий кущ була, як висловилась би сама місіс Фредерік, дарунком Провидіння. Їсти Валансі не могла, але місіс Фредерік і кузина Стіклс вважали це проявом слушного розкаяння, тому ніяк не коментували такий брак апетиту. Валансі змусила себе проковтнути горнятко чаю, а потім сиділа й дивилася, як їдять інші, з дивним відчуттям, наче з того часу, як вони спільно сиділи за обіднім столом, проминули довгі роки. Внутрішньо вона усміхалася, подумавши, що за гармидер могла б влаштувати, якби захотіла. Досить було просто сказати їм про зміст листа доктора Трента — і здійнялася б така метушня, наче — гірко подумала Валансі — вони справді хоч дрібку переймаються мною.

— Нині докторова Трентова господиня дістала від нього листа, — озвалася кузина Стіклс так раптово, що Валансі аж підскочила. Чи ж справді думки носяться в повітрі? — Містер Джадд говорив з нею в місті. Кажуть, що його син вийде з того, але доктор Трент писав, що поїде з ним за границю, як лишень він встане, і пробудуть там не менше року.

— А що нам до того, — велично сказала місіс Фредерік. — Це не наш лікар. Я, — Валансі здалося, що мати бачить її наскрізь, — не довірила б йому лікувати хворого кота.

— Можна, я піду нагору й ляжу? — слабо сказала Валансі. — Мені… голова мені болить.

— Звідки це в тебе головна біль? — спитала кузина Стіклс, оскільки місіс Фредерік поставила себе поза розмовою. А питання мусило впасти. Валансі не дозволено було страждати на головний біль от так собі, без перешкод.

— Таж тобі ніколи голова не боліла. Чей це не свинка? От, візьми ложку оцту.

— Дурниці! — грубо сказала Валансі, встаючи з-за столу. Зараз вона не переймалася тим, грубо це було чи ні. Вона й так усе життя була чемною.

Якби це було можливим, кузина Стіклс зблідла б. А так — лише зжовкла.

— Чи в тебе не горячка, Досс? Виглядає, що так. Ти йди і просто лягай до ліжка, — промовила кузина Стіклс, виразно стривожена, — а я потім прийду й розітру тобі чоло і карк маззю Редферна.

Валансі обернулася від дверей.

— Ніякої мазі Редферна! — сказала вона.

Кузина Стіклс глянула і зойкнула.

— Що — що ти кажеш?

— Я сказала, що не натиратимусь маззю Редферна, — повторила Валансі. — Огидна липка мастика. Смердить ще

гірше, ніж інші мазі. І зовсім не допомагає. Мені треба побути в спокої на самоті, ото й усе.

Валансі вийшла, зоставивши нажахану кузину Стіклс.

— В неї горячка, — це мусить бути горячка, — вигукнула кузина Стіклс.

Місіс Фредерік незворушно вечеряла. Неістотно, є у Валансі гарячка чи ні. Валансі провинилася, повівшись зухвало з нею.

РОЗДІЛ VIII

Тієї ночі Валансі не склепила очей. Лежала у темряві без сну, година за годиною, і думала, думала, думала. Відкриття, яке зробила Валансі, її вразило: вона, та, що боялася майже всього у житті, не боялася померти. Смерть зовсім її не лякала. Зате тепер вона вже не мусить боятися нічого іншого. Бо що досі викликало в неї страх? Винятково життя. Боялася дядька Бенджаміна — бо загрожувало їй убозтво на старість. Але ж тепер вона ніколи не буде старою, яку терплять з милості. Боялася так і зостатися старою панною. Але тепер вона дуже недовго буде старою панною. Боялася матері та всіх рідних, бо мусила жити між ними, а злагода була б неможливою, якби постійно їм не підкорялася. Тепер потреби в цьому немає. Валансі відчула дивовижну свободу.

Одне лиш її лякало — метушня, що її зняли б родичі, якби все відкрилося. На саму думку про це Валансі здригнулася. Вона б цього не витримала. Ох, вона добре знала, як би це було. Спершу — обурення, так, обурення дядька Джеймса через те, що вона звернулася до лікаря — все одного, якого, — не порадившись з ним. Обурення матері через те, що вона така

потайна і нещира — "з рідною матір'ю, Досс!" Обурення всієї рідні через те, що вона не пішла до доктора Марча.

Тоді її почнуть посилено опікати. Доктор Марч її огляне, а, коли діагноз доктора Трента підтвердиться, повезуть її до фахівців у Торонто та Монреалі. Дядько Бенджамін зробить широкий жест і все оплатить, у рамках опіки над вдовою та сиротою. А потім оповідатиме про непристойно високі гонорари, яких вимагають ці фахівці лише за те, що роблять мудру міну і кажуть, що нічим не можна зарадити. Коли ж фахівці запевнять у цьому, то дядько Джеймс наполяже, щоб вона вживала Лілові Пігулки. "Я знаю випадки, коли вони зцілили, як вже всі лікарі втратили надію", — а мати наполягатиме на Гіркоті Редферна, кузина Стіклс щовечора розтиратиме їй груди біля серця Маззю Редферна, бо це може допомогти і вже напевно не зашкодить, а всі інші з усіх сил пропонуватимуть їй свої улюблені медикаменти. Прийде до неї доктор Столлінг і урочисто проголосить: "Ти дуже хвора. Чи готова ти до того, перед чим можеш постати?" — наче покиває на неї пальцем, який з віком не став ні коротшим, ні менш вузлуватим. Пильнуватимуть її як малу дитину, не дозволять їй нічого робити й нікуди піти без супроводу. Можливо, навіть не дозволять спати самій, щоб вона не померла уві сні. Мати й кузина Стіклс налягатимуть на тому, щоб ділити з нею кімнату й ліжко. Так, безсумнівно.

Ця остання думка найсильніше вплинула на рішення Валансі. Вона не могла змиритися з таким — і не буде. Коли годинник внизу вибив північ, Валансі раптово й остаточно постановила, що нікому нічого не розповість. Відколи вона себе пам'ятала, їй казали, що не слід виявляти свої почуття. "Це не пасує леді". Так колись повчала її кузина Стіклс. Ну що ж, тепер вона приховуватиме ці почуття подвійно.

Але, не боячись смерті, Валансі не сприймала її байдуже, — виявила, що відчуває обурення. Несправедливо, що вона повинна вмерти, так ніколи й не живши. У темну нічну годину в її душі спалахнув бунт, не тому, що вона не мала майбутнього, а тому, що й минулого у неї не було.

— Я бідна, негарна, безталанна і скоро помру, — думала вона. Внутрішнім зором вона наче побачила свій власний некролог, надрукований у дірвудському тижневику, копія відправлена в газету Порт-Лоуренса. "Весь Дірвуд у глибокій жалобі і т.д"., "Сумують численні друзі й осиротіла родина і т.д". Брехня, все брехня! Глибока жалоба, якраз! Ніхто за нею не жалітиме, ніхто не перейматиметься її смертю ні на мідний гріш. Навіть мати її не любила, Валансі її розчарувала, не народившись хлопчиком чи бодай вродливою дівчинкою.

Від півночі і до раннього весняного світанку Валансі пригадувала все своє життя. Це було дуже сіре буденне існування, але час від часу маячили пригоди, які мали для неї вагу, непропорційну до їхнього реального значення. Всі ці пригоди були неприємними. Нічого приємного з Валансі не траплялося.

— У моєму житті не було щасливої години, — жодної, — думала вона. — Я безбарвна нікчема. Пам'ятаю, колись я це читала, у житті жінки може трапитися настільки щаслива година, що заступить собою всю решту життя. Але я так і не знайшла своєї години, ніколи, ніколи. А тепер і не знайду ніколи. Якби ж я мала ту годину, то ладна б за неї померти.

Ті прикрі пригоди зринали у її пам'яті, наче непрохані привиди, — хаотично, не тримаючись жодної послідовності часу чи місця. Наприклад, у шістнадцять вона вкинула забагато синьки, перучи білизну. А у вісім "вкрала" малинове варення з комори тітки Веллінгтон. Валансі й досі

вислуховувала зауваги про ті два свої злочини. На кожному родинному зібранні їх жартома згадували. Дядько Бенджамін навряд чи коли пропускав нагоди згадати про малинове варення — це він її колись застав з обличчям, вишмаруваним малиновими пасмугами.

— За своє життя я так мало поганого зробила, що вони ніяк не забудуть тих старих дрібниць, — думала Валансі. — Я ж навіть ніколи ні з ким не сварилася. Та я й ворогів не мала. Якою ж нікчемою треба бути, щоб не мати бодай одного ворога.

Або отой випадок з купкою піску в школі, коли їй було сім років. Валансі завжди про нього згадувала, коли чула, як доктор Столлінг тлумачить текст: "Бо хто має, тому дасться, і він надто буде мати; а в того, хто не має, заберуть і те, що має[16]". Хтось інший міг би ламати над цим голову, та не Валансі. Всі відносини між нею й Олів були наче коментар до цієї цитати.

Вона вже провчилася цілий рік, коли Олів, роком молодша, щойно прийшла до школи і відразу ж викликала загальний захват як "нова" і напрочуд гарна дівчинка. Якось у часі перерви всі дівчатка, малі й великі, вийшли на подвір'я перед школою робити купки піску. Кожна намагалася насипати якомога більшу купку. Валансі була доброю будівничою піщаних купок і таємно сподівалася на лідерство. Але Олів, яка працювала здаля від інших, насипала більшу купку. Валансі не заздрила — її власна купка була достатньо великою, щоб її задовольнити. Але раптом одну зі старших дівчаток осяяло натхнення:

— Давайте пересиплемо всі наші купки на купку Олів, щоб була одна величезна, — закликала вона.

Здавалося, дівчаток охопив шал. Вони з відерцями та лопатками накинулися на піщані купки — і невдовзі купка Олів стала справжньою пірамідою. Даремно Валансі, простягаючи худі ручки, намагалася захистити свою. Її безжалісно відштовхнули, а пісок з купки пересипали до Олів. Валансі рішуче відвернулася і почала насипати нову купку. Але знову більша дівчинка накинулася на неї. Валансі стояла перед нею, почервоніла, обурена, розчепіривши рученята.

— Не чіпай її, — просила вона, — будь ласка, не чіпай її.

— Але чому? — спитала старша дівчинка. — Чому ти не хочеш допомогти будувати більшу купку для Олів?

— Я хочу мати свою маленьку власну купку, — жалібно сказала Валансі.

Ніхто не почув її благання. Доки вона просилася в одної дівчинки, інша згребла її купку. Валансі відвернулася, її серце стиснулося, очі зайшли слізьми.

— Завидюща! Ти завидюща! — глузували з неї.

— Ти повелася як самолюбка, — сухо сказала їй мати, коли вона ввечері розповіла їй все. Це було вперше і востаннє. Більше Валансі з матір'ю своїми проблемами не ділилася.

Валансі не була ні завидюща, ні самолюбна. Вона лише хотіла мати власну купку піску, байдуже, малу чи велику. Кінна упряжка проїхала вулицею і зруйнувала кучугуру Олів, пролунав дзвоник, дівчатка юрбою кинулися до школи і забули про все, ще й не добігши до своїх парт. Лише Валансі не забула. В глибині душі вона й досі страждала через це. Бо хіба ж це не було символом усього її життя.

— Я ніколи не мала власної купки піску, — подумала Валансі.

Якось восени, коли їй було шість років, вона побачила над кінцем вулиці незвично великий червоний місяць. Вона так злякалася, що аж застигла від жаху. Так близько від неї! Такий величезний! Тремтячи, прибігла до матері, а мати посміялася з неї. Вона сховалася в ліжку, закривши обличчя ковдрою, — боялася глянути у вікно, бо крізь нього її міг побачити той моторошний місяць.

Хлопчик, що спробував поцілувати її на вечірці, коли їй було п'ятнадцять. Вона цього не дозволила, ухилилася і втекла. Був то єдиний хлопець, який намагався її поцілувати. Тепер, через чотирнадцять років, Валансі зрозуміла, що хотіла дозволити йому той поцілунок.

Колись її змусили перепросити Олів через те, чого вона не робила. Олів сказала, що Валансі навмисне штовхнула її в болото, де вона замастила свої нові мештики. Але Валансі не завинила. То був нещасний випадок і зовсім не через неї, але ніхто їй не повірив. Вона мусила попросити пробачення — і поцілувати Олів, щоб "звернути шкоду". Несправедливість того присуду досі пекла її душу.

Або те літо, коли Олів мала найгарніший у світі капелюшок, оздоблений кремово-жовтим мереживом, з віночком червоних троянд і маленькими стрічками, зав'язаними під підборіддям. Валансі над усе хотіла такий капелюшок. Вона благала, але її висміяли і все літо вона мусила носити огидний коричневий моряцький бриль з гумкою, яка різала їй за вухами. Жодна дівчинка не хотіла гуляти з нею, — так убого вона виглядала. Жодна, окрім Олів. Тому Олів називали ласкавою і благородною.

— Я була для неї ідеальним фоном, — думала Валансі. — Вона й тоді це знала.

Одного разу Валансі намагалася здобути нагороду за відвідування недільної школи. Але перемогла Олів. Валансі надто багато неділь пропустила через свої застуди. Якось вона намагалася "сказати віршик" пополудні в п'ятницю, але збилася. Олів була хорошою декламаторкою і ніколи не збивалася.

Чи та гостина у тітки Ізабель в Порт-Лоуренсі, коли їй було десять років. Ще там був Байрон Стірлінг із Монреалю, дванадцятилітній, пихатий розумака. Під час сімейної молитви Байрон дотягнувся до її худенької руки і так сильно ущипнув, що вона аж скрикнула від болю. Після молитви її прикликали до тітки на суд. Але, коли вона розповіла, що це Байрон її ущипнув, той усе заперечив. Він запевнив, що Валансі закричала, бо її подряпало кошеня, з яким вона гралася, замість слухати молитви дядька Девіда. Йому повірили. В родині Стірлінгів хлопцям завжди довіряли більше, аніж дівчаткам. Валансі з ганьбою відправили додому через її негідну поведінку під час сімейної молитви, і потім тітка Ізабель дуже довго її не запрошувала.

Шлюб кузини Бетті Стірлінг. Валансі якимсь дивом довідалася, що Бетті збирається попросити її за дружку. Валансі навіть не зізнавалася, як її це втішило. І, звичайно ж, вона матиме нову сукню, гарну нову сукню, рожеву. Бетті хотіла, щоб її дружки були одягнені в рожеве.

Але Бетті так її й не запросила. Валансі гадки не мала, чому. І лише тоді, як її таємні сльози розчарування вже висохли, Олів розповіла: Бетті, після довгого обдумування, вирішила, що Валансі надто непоказна і зіпсує все враження.

Проминуло дев'ять років, але й цієї ночі давній біль колов Валансі і забивав їй подих.

Коли їй було одинадцять, мати доти чіплялася до неї, доки вона не зізналася в тому, чого насправді не робила. Валансі довго заперечувала, але врешті, заради святого спокою, мусила визнати свою провину. Місіс Фредерік завжди заганяла людей у таке положення, що вони мусили брехати. Тоді мати звеліла їй уклякнути на підлозі у салонику, перед матір'ю та кузиною Стіклс, і сказати: "Господи, прости мене за те, що я говорила неправду". Валансі сказала це, але, встаючи, прошепотіла: "Все ж, Боже, Ти знаєш, що я говорила правду". Валансі тоді ще не чула про Галілея, але їх долі були схожими. А покарали її так само суворо, наче вона не зізнавалася і не молилася.

Та зима, коли вона ходила на уроки танців. Так постановив дядько Джеймс та ще й заплатив за уроки. З яким нетерпінням вона на них чекала! І як вона потім їх зненавиділа! Ніколи її добровільно не брали за партнерку. Учитель завжди мусив наказувати якомусь хлопцеві танцювати з нею, — і хлопець завжди супився через це. А Валансі була доброю танцюристкою, легенькою, як пушинка. Олів, якій ніколи не бракувало партнерів, танцювала важко.

Або пригода з ґудзичною ниткою, коли їй було десять. Всі дівчатка в школі мали ґудзичні нитки. Нитка Олів була дуже довгою, а ґудзики на ній — дуже гарними. Валансі теж мала свою. Більшість її ґудзиків були звичайними, але вона мала шість прегарних, зрізаних із весільної сукні бабусі Стірлінг — блискучі ґудзики зі золотого скла, куди гарніші, ніж будь-який ґудзик Олів. Володіння цим скарбом було для Валансі свого роду відзнакою. Вона знала, що всі дівчатка зі школи заздрять їй через ті чудові ґудзики. Коли Олів побачила її ґудзичну нитку, то пильно до неї приглянулася, але нічого не сказала —

тоді. Другого дня тітка Веллінгтон прийшла на вулицю В'язів і заявила місіс Фредерік — вона думає, Олів теж повинна мати кілька тих ґудзиків. Адже бабуся Стірлінг — така ж мати Веллінгтона, як і Фредеріка. Мати, звісно, люб'язно погодилася. Вона не могла собі дозволити суперечку з тіткою Веллінгтон, тим паче, через таку дрібницю. Тітка Веллінгтон забрала чотири ґудзики, щедро залишивши Валансі два. Валансі відірвала ті ґудзики і кинула на підлогу. Тоді вона ще не знала, що не годиться показувати почуття. За кару її відправили до ліжка без вечері.

Вечірка у Маргарет Блант. Скільки зусиль вона приклала, щоб гарно виглядати, — і з якими плачевними наслідками! Мав туди прийти Роб Волкер, а дві ночі тому, на залитій місячним сяйвом веранді котеджу дядька Герберта над озером Міставіс, їй видалося, що Роб зацікавився нею. Але на вечірці Маргарет Роб жодного разу не запросив її до танцю — взагалі її не помітив. Вона, як звичайно, підпирала стіни. Це, звісно, було кілька років тому — її давно вже перестали запрошувати на вечірки з танцями. Обличчя її пашіло у темряві, коли вона згадувала, як сиділа зі своїм жалюгідно накучерявленим тонким волоссям і щоками, що їх вона цілу годину щипала, аби зробити червоними. Але найбільше приниження та розчарування ще було попереду. Через ті нащипані щоки виникла дика плітка, начебто Валансі Стірлінг нарум'янилася, ідучи на вечірку Маргарет Блант. Тоді у Дірвуді цього було достатньо, щоб навіки зруйнувати чиюсь репутацію. Але не Валансі — всі знали, що вона не могла б стати кокеткою, навіть якби захотіла. З неї лише глузували.

— Нічого в мене не було — лише третій сорт і брак, — вирішила Валансі. — Всі великі життєві емоції пройшли повз мене. І справжнього горя я теж не зазнала. Чи ж я хоч когось любила? От матір я дійсно люблю? Ні. Це правда, хоч як би ганебно вона звучала. Я не люблю її — ніколи не любила. Що

гірше — вона мені неприємна. Та я взагалі нічого не знаю про жодну любов. Моє життя було порожнім — порожнім. Нема нічого гіршого за порожнечу. Нічого! — Валансі вголос скрикнула останнє "нічого". Тоді застогнала і якийсь час не могла думати ні про що. Почався один з її нападів болю.

Коли ж він проминув, то щось трапилося з Валансі, — можливо, то був кульмінаційний пункт процесу, який розпочався у її свідомості, коли вона прочитала листа доктора Трента. Це була третя година ранку — наймудріша і найпроклятіша година в добі. Але інколи вона робить нас вільними.

— Все життя я даремно намагалася догодити іншим, — думала Валансі. — Відтепер я догоджатиму самій собі. Перестану вдавати й прикидатися. Я так надихалася тих брехень та вивертів за своє життя. Яка це розкіш, коли можеш говорити правду! Можливо, я не зроблю багато з того, чого хочу, але не робитиму нічого того, чого не хочу. Мати може гніватися цілими днями — я цим не перейматимуся. Відчай дарує свободу, а надія — рабство.

Валансі встала і одягнулася, переповнена п'янким відчуттям свободи. Причесавшись, вона відчинила вікно і шпурнула банку з potpourri на сусіднє подвір'я. Влучила якраз у рекламу вигляду дівчинки-школярки на старому пересувному магазині.

— Мене млоїть від запаху мертвих речей! — сказала Валансі.

РОЗДІЛ IX

Ще декілька тижнів потому родина Стірлінгів делікатно окреслювала срібне весілля дядька Герберта і тітки Альберти як "той момент, коли ми вперше помітили, що бідолашна Валансі — трішки — ви ж розумієте".

Жоден зі Стірлінгів не сказав би відверто, що Валансі дещо несповна розуму, або ж, принаймні, що у неї легкий душевний розлад. Вважалося, що дядько Бенджамін посунувся надто далеко, вигукнувши: "Вона здуріла, — кажу вам, вона здуріла", а вибачити його можна було лишень через скандальну поведінку Валансі впродовж згаданої урочистості.

Але місіс Фредерік і кузина Стіклс зауважили деякі тривожні ознаки ще до тої гостини. Звичайно, все почалося з трояндового куща, а далі вже Валансі ні разу не була такою, "як слід". Схоже, вона ніскільки не переймалася тим, що мати до неї не озивається. Навіть більше — вона наче зовсім цього не помічала. Навідріз відмовилася заживати Лілові Пігулки чи Гіркоту Редферна. Холоднокровно попередила, що не має заміру далі відгукуватися на ім'я "Досс". Сказала кузині Стіклс, що не хоче, щоб та носила брошку з пасмом волосся кузини Артеміс Стіклс. Пересунула ліжко у своїй кімнаті на протилежний бік. Читала "Магію крил" пополудні в неділю. Коли ж кузина Стіклс зганила її за це, байдуже відповіла: "Я й забула, що сьогодні неділя", — і любісінько читала собі далі.

Кузина Стіклс стала свідком жахливої події — піймала Валансі, як та з'їжджала вниз по перилах. Поштива кузина нічого не сказала місіс Фредерік — бідолашна Амелія вже й так досить натерпілася. Але коли у суботу ввечері Валансі заявила, що більше не ходитиме до англіканської церкви, то навіть місіс Фредерік зламала свою кам'яну мовчанку.

— Більше не ходитимеш до церкви! Досс, чи ж ти цілком перестанеш…

— Ні, до церкви ходитиму, — безтурботно відповіла Валансі. — Але до пресвітеріанської. А до англіканської — ні.

Це було ще гірше. Оскільки прийом ображеного маєстату не спрацював, то місіс Фредерік вдалася до сліз.

— Що ти маєш проти англіканської церкви? — схлипнула вона.

— Нічогісінько. Тільки те, що ви мене завжди водили до неї. Якби водили до пресвітеріанської, то я пішла би в англіканську.

— Чи ж можна так розмовляти з рідною матір'ю? Ох, недаремно кажуть, що невдячна дитина ранить сильніше, ніж гадючий зуб!

— Чи ж можна так розмовляти з рідною донькою? — відповіла Валансі без тіні каяття.

Так що для місіс Фредерік і Крістін Стіклс поведінка Валансі під час срібного весілля не була такою несподіваною, як для решти присутніх. Вони обидві довго вагалися, чи брати Валансі з собою, але зрештою вирішили, що, як не взяти, то це "дасть привід для пліток". Можливо, вона поводитиметься сумирно і ніхто не помітить у ній нічого дивного. З ласки Божої, в неділю вранці падав сильний дощ, тож Валансі не здійснила своєї погрози і до пресвітеріанської церкви не пішла.

Валансі ніскільки не засмутилася б, якби її зоставили вдома саму. Ці сімейні урочистості були безнадійно нудними. Але Стірлінги завжди відзначали всі знаменні дати. Це було сімейною традицією. Навіть місіс Фредерік влаштовувала обід у річницю свого шлюбу, а кузина Стіклс — чаювання для гостей на свій день народження. Валансі ненавиділа такі гостини, бо

вони мусили потім кілька тижнів ощадити і відмовляти собі у всьому, щоб надолужити витрати. Але хотіла піти на срібне весілля. Її відсутність образила б дядька Герберта, який був їй досить симпатичним. Крім того, хотіла глянути на всіх родичів зі своєї нової точки зору. Це ж було чудове місце для публічного оголошення декларації незалежності — якщо трапиться нагода.

— Вбери шовкову коричневу сукню, — сказала місіс Стірлінг.

Наче вона могла вдягнути щось інше! Валансі мала тільки одну святкову сукню з тютюново-коричневого шовку, подаровану тіткою Ізабель. Тітка Ізабель вирішила, що Валансі не личать яскраві кольори. Доки вона була молодою, їй дозволяли вбиратися у біле, але з часом і це відійшло. Отож Валансі вдягла коричневу шовкову, з довгими рукавами і високим коміром. Ніколи в неї не було сукні з викотом і рукавами по лікоть, хоча такі вже всюди носили, навіть у Дірвуді — не менше року. Зате Валансі не стала робити зачіски помпадур, а зав'язала волосся на шиї вузлом, закривши вуха пасмами. Їй здалося, що так краще, хоча вузлик вийшов дуже маленьким. Така зачіска обурила місіс Фредерік, але вона вирішила, що зараз мудріше промовчати. Адже так важливо, щоб Валансі прийшла на вечірку в доброму гуморі та, якщо це можливо, витримала в ньому аж до кінця гостини. Місіс Фредерік не помітила, що вона вперше в житті змушена була рахуватися з гуморами Валансі. Але раніше Валансі ніколи не "химерила".

По дорозі до дядька Герберта — місіс Фредерік та кузина Стіклс йшли попереду, а Валансі сумирно простувала слідом, — їх минув Галасливий Абель. Як завжди, напідпитку, але ще не в галасливому стані. Лише настільки, щоб бути надмірно ввічливим. Жестом монарха, що вітає своїх підданих, він зняв

свій старий і пошарпаний тартановий[17] картуз і склав їм глибокий уклін. Місіс Фредерік та кузина Стіклс не зважилися повністю проігнорувати Галасливого Абеля. Він єдиний у Дірвуді брався за столярні чи ремонтні роботи, коли вони цього потребували, отож не можна було його дратувати. Але їх поклони були штивними й зверхніми. Галасливий Абель мав знати своє місце.

Натомість Валансі, йдучи ззаду, допустилася вчинку, якого вони, на щастя, не помітили. Вона весело посміхнулася Галасливому Абелю, ще й помахала рукою. А чому ні? Їй завжди подобався цей старий грішник. Він був таким веселим, мальовничим, безсоромним нечестивцем і виділявся на сіро-респектабельному тлі Дірвуда, як вогнисто-червоний прапор повстання й протесту. Кілька днів тому він рано-вранці промчав через Дірвуд, викрикуючи прокльони з усіх сил свого стенторівського голосу[18] так, що його чутно було за милі, і погнав коня у шалений галоп вздовж порядної, респектабельної вулиці В'язів.

— Кричав і блюзнив, як нечистий! — здригнулася кузина Стіклс за сніданком.

— Не можу зрозуміти, чому Господь так довго це терпить, — роздратовано зауважила місіс Фредерік, наче вважаючи, що Провидіння надто забарилося і потребує легенького нагадування.

— Одного ранку його знайдуть мертвим: власний кінь затопче його до смерті, — заспокійливо промовила кузина Стіклс.

Валансі, звісно, нічого не сказала, але подумала про себе, чи періодичні гулянки галасливого Абеля не були його марним

протестом проти убогості та тяжкого й одноманітного існування. Вона знаходила розраду у мріях про Блакитний Замок. А Галасливий Абель не був обдарований фантазією. Його втечі від реальності мусили бути конкретними. Отож сьогодні вона привіталася з ним, як із приятелем, а він, ще не такий п'яний, щоб цим не здивуватися, був настільки вражений, що ледь не впав з козел.

Тут вони добралися до Кленової вулиці та будинку дядька Герберта — великої, претензійної споруди, густо притрушеної недоречними еркерами та численними галереями[19]. Цей будинок завжди виглядав як процвітаючий самовдоволений дурень з бородавками на обличчі.

— Такий будинок, — урочисто проголосила Валансі, — це блюзнірство.

Ці слова вразили місіс Фредерік до глибини душі. Чи це було богохульство? Чи лише химери?

Опинившись у гостьовій кімнаті тітки Альберти, місіс Фредерік тремтячими руками зняла капелюха. Вона зробила ще одну слабку спробу запобігти катастрофі, затримавши Валансі, коли кузина Стіклс вже спускалася вниз.

— Спробуєш пам'ятати, що ти — леді? — заблагала вона.

— Якби ж була надія про це забути! — втомлено відповіла Валансі.

Місіс Фредерік подумала, що не заслужила цього від Провидіння.

РОЗДІЛ X

— Благослови яства ці, що ми їх споживаємо, і освяти наше життя на служіння Тобі, — швидко промовив дядько Герберт.

Тітка Веллінгтон насупилася. Вона завжди вважала молитви Герберта надто короткими і "нестатечними". На думку тітки Веллінгтон, молитва, щоб бути молитвою, мусила тривати не менше трьох хвилин і мала бути проголошена піднесеним тоном, середнім між зітханнями та співом. На знак протесту, вона ще доволі довго, довше за інших, стояла зі схиленою головою. А коли ж урешті дозволила собі випростатися, то помітила, як Валансі дивиться на неї. Згодом тітка Веллінгтон запевняла, наче вже з цієї миті знала, що з Валансі щось негаразд. У тих дивних скісних очах — "щоб ви знали, — ніхто з такими очима не може бути цілком нормальним" — таївся задоволений блиск розваги, немов Валансі сміялася з неї. Але, звісно, це було неможливим і тітка Веллінгтон одразу перестала про це думати.

А Валансі й справді розважалася, як на жодному попередньому родинному зібранні. Досі вона завжди була на німих ролях — що в товаристві, що в дитячих іграх. Родина вважала її вкрай нецікавою. Вона не мала салонних талантів. Крім того, звикла ховатися від нудьги сімейних урочистостей у своєму Блакитному Замку, а це призводило до неуважності і підтверджувало її репутацію особи тупої та пустопорожньої.

— Вона зовсім не вміє показати себе в товаристві, — так раз назавжди постановила тітка Веллінгтон. Ніхто з родичів не здогадувався, що Валансі тому не могла й слова промовити у їхній присутності, що їх боялася. Але тепер — кінець цьому! З її душі спали кайдани. Вона була готова порозмовляти, лишень знайшовся б привід. А тим часом дала своїм думкам таку свободу, як ніколи досі. Хвиля нестримного внутрішнього тріумфу піднімалася в ній, — а дядько Герберт тим часом краяв індичку. Він уже вдруге цього дня глянув на Валансі. Як то

мужчина, не здогадався, що вона зробила зі своїм волоссям, але здивовано відмітив, що Досс зовсім не така погана з себе — і поклав їй на тарілку додатковий шматок білого м'яса.

— Яка рослина найнебезпечніша для вроди юної леді? — закинув дядько Бенджамін, щоб зав'язати розмову і "трішки всіх розрухати", як він це називав.

Хоча обов'язком Валансі було спитати: "Яка?", вона цього не сказала. Ніхто інший теж не спитав, отож дядько Бенджамін, після хвилинного очікування, мусив відповісти "час-ник" і констатувати, що його загадка провалилася[20]. Він із докором глянув на Валансі, яка ніколи досі його не підводила, але Валансі, схоже, навіть оком не кліпнула. Вона водила поглядом довкола столу, пильно придивляючись до всіх присутніх на цьому гнітючому зборищі поважних людей, і незалежно посміхалася, спостерігаючи за їхньою дріб'язковістю.

Це були ті самі люди, яких вона завжди побоювалася і яких шанувала. Сьогодні вона побачила їх новими очима.

Рослява, недурна, сановита тітка Мілдред, — балакуха, яка вважала себе найрозумнішою жінкою у родині, свого чоловіка ставила тільки трохи нижче від ангелів, а її діти були справжнім дивом. Хіба ж у її сина Говарда вже в одинадцять місяців не прорізалися зуби? І хіба ж вона не знала найліпших способів хоч збирати гриби, а хоч ловити змій? Яка ж вона маруда! І які потворні бородавки в неї на обличчі!

Кузина Гледіс вічно вихваляла того свого сина, який помер молодим, і вічно була посварена з тим, що залишився живим. Слабувала на неврит — або ж на те, що вона називала невритом. Неврит перестрибував з одної частини її тіла в іншу.

Це було дуже зручно: коли їй не хотілося кудись іти, то вона мала неврит у ногах, а як треба було прикласти якісь розумові зусилля, — то в голові. Не можна думати, як у тебе неврит голови, моя люба.

— Що за стара шахрайка! — нешанобливо думала Валансі.

Тітка Ізабель. Валансі полічила її підборідки[21]. Тітка Ізабель була найсуворішим критиком у родині. Вона завжди перла напролом, розмазуючи критикованого по стіні. Не лише Валансі, а й інші Стірлінги боялися її. Всі визнавали, що в неї гострий язик.

— Цікаво, що трапилося би з її підборідками, якби вона засміялася? — розмірковувала Валансі без крихти сорому.

Сестра у других Сара Тейлор відзначалася великими світлими очима та численними рецептами маринадів і консервацій, а більше нічим. Так боялася сказати щось неделікатне, що не говорила нічого вартого уваги. Червоніла, побачивши картинку з корсетом на рекламі, а статуетку Венери Мілоської одягла в сукенку, "для доброго тону".

Маленька тітонька Джорджіана. Не таке вже й погане створіннячко. Але дуже тоскна. Завжди виглядала так, наче щойно накрохмалена і напрасована. Завжди боялася бути сама собою. Єдине, що їй приносило справжнє задоволення, — це похорони. Покійник — найпевніша річ на світі, бо з ним вже нічого не трапиться. А от життя було вельми небезпечним.

Дядько Джеймс. Показний, чорнявий, з саркастичним ротом і припорошеними сивиною бакенбардами. Улюбленою його розвагою було писання критичних листів у Christian Times з осудом модернізму[22]. Валансі завжди задумувалася, чи він

так само урочисто виглядає уві сні, як удень. Не дивно, що його дружина померла молодою. Валансі пам'ятала її — милу й чутливу істоту. Дядько Джеймс відмовляв їй у всьому, чого вона хотіла, і засипав тим, що було їй непотрібне. Він її убив — цілком законно. Вона була пригніченою і позбавленою необхідного для життя.

Дядько Бенджамін, дихавичний, з ротом як котяча мордочка. Під очима великі мішки, у яких не було нічого вартого уваги.

Дядько Веллінгтон. Довге бліде обличчя, рідке світло-жовте волосся, — "один із білявих Стірлінгів". Постать тонка й сутула, лоб неприємно високий, з негарними зморшками, очі "розумні, як у риби", — зазначила Валансі. Нагадує карикатуру на самого себе.

Тітка Веллінгтон. На ім'я Мері, але всі називають її іменем чоловіка, щоб не плутати з двоюрідною бабусею Мері. Масивна, поважна, незмінно поводиться як леді. Гарно укладене шпакувате волосся. Дорога сукня, згідно з модою вишита бісером. Вивела свої бородавки електролізом, що тітка Мілдред вважала зневагою Божої волі.

Дядько Герберт зі щетиною сивого волосся. Тітка Альберта неприємно кривить губи, розмовляючи, і має репутацію напрочуд безкорисливої, бо завжди роздає речі, яких сама не хоче. Валансі оцінила їх поблажливо, бо вони їй подобалися, хоча й були, згідно з експресивною фразою Мільтона, "добрими по-дурному[23]". Але вона не могла збагнути, які незбагненні причини змусили тітку Альберту пов'язати оксамитові чорні стрічки на своїх пухких руках, вище ліктів.

Потім Валансі через стіл глянула на Олів. Олів, яку, відколи вона себе пам'ятала, їй ставили за приклад краси, манер та успішності. "Досс, чому ти не можеш поводитися як Олів? Досс, чому ти не маєш такої прямої осанки, як Олів? Досс, чому ти не вмієш розмовляти так приємно, як Олів? Чому ти не намагаєшся, Досс?"

Ельфійські очі Валансі втратили свій блиск, натомість з'явилися у них смуток та задума. Кого як кого, а Олів не можна ні зневажати, ні нехтувати нею. Безперечно, вона була вродливою та ефектною, а інколи й досить розумною. Можливо, трішки заважкий рот, можливо, вона надто часто показує свої гарні білі рівні зуби, широко усміхаючись. Але, беручи річ загалом, Олів цілком виправдовувала характеристику, дану їй дядьком Бенджаміном, — "приголомшлива дівчина". Так, у глибині серця Валансі згоджувалася — Олів була приголомшливою.

Розкішне, золотисто-бронзове волосся, завжди ретельно укладене і пов'язане блискучою стрічкою, що не давала розсипатись глянцевим кучерям; великі сяючі блакитні очі та густі шовковисті вії; обличчя як троянда, а оголена шия — як сніг; перлини у вухах; синювато-білий діамант на довгому, гладенькому білому пальці з рожевим загостреним нігтем. Мармурові рамена просвічували крізь зелені шовки та тонесенькі мережива. Валансі потай відчула вдячність за те, що її власні щуплі руки були скромно прикриті коричневим шовком. Тоді знову зайнялася переліком принад Олів.

Висока. Царствена. Впевнена у собі. Наділена всім, чого позбавлена Валансі. Та ще й з ямочками на щоках і підборіддях. "Жінка з ямочками завжди доб'ється всього, чого хоче", — подумала Валансі, вкотре гірко дорікнувши своїй долі за те, що їй було відмовлено хоча б у одній ямочці.

Олів була всього на рік молодша за Валансі, але хтось незнайомий міг би подумати, що між ними щонайменше десять літ різниці. Ніхто не побоювався, що Олів спіткає доля старої панни. Ледь вона увійшла в дівочі літа, як вже її оточив натовп поклонників, а її туалетний столик завжди був завалений картками, фотографіями, програмками та запрошеннями. Коли у вісімнадцять років Олів закінчила Хавергал-коледж, вона була заручена з Віллом Десмондом, початкуючим правником. Але Вілл помер і Олів оплакувала його два роки, як належить. У двадцять три в неї трапився гарячковий роман з Дональдом Джексоном. Але тітка й дядько Веллінгтон цього не схвалили, тож Олів слухняно його покинула. Ніхто з родини Стірлінгів — хоч би що казали чужаки, — і словом не прохопився, що насправді охололи почуття Дональда.

Хай там як, третя спроба Олів здобула загальне схвалення. Сесіл Прайс був розумним, вродливим і "одним із Порт-Лоуренсівських Прайсів". Олів була заручена з ним уже три роки. Сесіл саме закінчив будівельні студії й вони мали побратися, як тільки він укладе контракт. Скриню з посагом Олів переповнювали вишукані речі та, як зізналася Олів Валансі, вже й шлюбна сукня була готова. Шовк барви слонової кості, драпований мереживом, шлейф із білого атласу, обрамлений блідо-зеленим жоржетом, а серпанок — сімейна реліквія з брюссельського мережива. Також Валансі знала, — хоч Олів їй цього не розповіла, — хто мав бути дружками на весіллі. Валансі до числа обраних не увійшла.

Вважалося, що Валансі завжди була кимось на кшталт повірниці Олів, можливо, тому, що вона єдина не надокучала Олів своїми власними таємницями. Олів відверто розповідала Валансі про всі свої сердечні пригоди, починаючи від тих днів, коли хлопчаки у школі "набридали" їй любовними листами. Валансі не могла себе втішити думкою, що все це — вигадки.

Ні, так і було насправді. Навіть як не рахувати тих трьох щасливців, багато хто втратив голову через Олів.

— Я й справді не розумію, що ці бідні дурники у мені бачать і чому стають через це удвічі дурнішими, — часто казала Олів. Валансі мала охоту сказати: "І я теж цього не розумію", але стримувалася, згідно як із дипломатією, так із істиною. Бо вона чудово розуміла. Олів Стірлінг була однією з дівчат, через яких чоловіки втрачають розум, так само як Валансі належала до тих, що на них ніхто двічі не гляне.

— А все ж, — підсумувала Валансі з новоздобутою і немилосердною певністю, — вона як ранок без роси. Чогось їй бракує.

РОЗДІЛ XI

Тим часом початок гостини тягнувся поважно й розважно, як і годилося у Стірлінгів. Кімната була доволі холодною, попри календар, отож тітка Альберта ввімкнула газове опалення. Вся родина заздрила їй через це опалення — окрім Валансі. У її Блакитному Замку, коли наступали прохолодні осінні ночі, в кожному покої у камінах палахкотів веселий вогонь, але вона швидше замерзла б, аніж спрофанувала Замок газовим опаленням. Допомагаючи тітці Веллінгтон краяти холодне м'ясо, дядько Герберт повторив свій одвічний жарт: "Чи в Мері є баранчик[24]?". Тітка Мілдред розповіла давню історію, як то вона знайшла загублену обручку, патраючи індичку. Дядько Бенджамін розповів свою улюблену історію (всім іншим вона вже неабияк приїлася), — колись він піймав і покарав когось за крадіжку яблук, а той хтось став пізніше знаменитим. Сестра у других Джейн описала свої страждання через запалений зуб. Тітка Веллінгтон захоплювалася формою срібних ложечок тітки Альберти і з болем серця зазначала, що одна ложечка з її набору загубилася.

— Це розбило весь комплект. Я так і не знайшла другої такої, а це був мій весільний подарунок від любої старенької тітоньки Матильди.

Тітка Ізабель зауважила, як змінилися пори року, — вона не розуміла, що ж трапилося з нашими колишніми теплими веснами. Тітонька Джорджіана, як завше, обговорювала останній похорон і вголос розмірковувала, "хто першим із нас відійде". Тітонька Джорджіана ніколи не вимовляла грубого слова "смерть". Валансі подумала, що могла б їй відповісти, але не стала цього робити. Кузина Гледіс звично нарікала — племінники, що гостювали у неї, общипали пуп'янки на вазонах і замучили виводок її улюблених курчат. "Деяких аж до смерті, моя люба".

— Хлопці є хлопці, — поблажливо нагадав дядько Герберт.

— Але ж вони не повинні поводитися так по-звірячому, як дикі звірі, — заперечила кузина Гледіс. При цьому оглянула всіх присутніх, — чи зрозуміли вони її дотеп? Всі усміхнулися, окрім Валансі. Кузина Гледіс затямила це. Через кілька хвилин, коли зайшла мова про Елен Гамільтон, кузина Гледіс назвала її "одною з тих соромливих простеньких дівчат, що ніяк не можуть здобути чоловіка", і при цьому значуще зиркнула на Валансі.

Дядько Джеймс вирішив, що розмова знизилася до банальних пліток. Він спробував підняти її рівень, розпочавши абстрактну дискусію "про найвище щастя". Всі мали розповісти, що вони вважають "найвищим щастям".

Тітка Мілдред думала, що найвищим щастям для жінки є бути "кохаючою і коханою дружиною й матір'ю". Тітка Веллінгтон вважала, що таким щастям є подорож по Європі.

Олів — що це бути такою великою співачкою, як Тетраццініі[25]. Кузина Гледіс скорботно зауважила, що найбільшим щастям для неї було б повністю звільнитися від невриту. Тітонька Джорджіана понад усе хотіла "повернути свого любого покійного брата Ричарда". Тітка Альберта туманно висловилася, що найбільше щастя — це "знайти поезію життя", і одразу ж дала кілька розпоряджень покоївці, щоб нікому нічого не пояснювати.

Місіс Фредерік заявила, що найбільшим щастям є присвятити своє життя любові та служінню іншим, а кузина Стіклс і тітка Ізабель згодилися з нею (тітка Ізабель мала такий ображений вираз, наче місіс Фредерік випередила її в останню мить).

— Всі ми дуже схильні, — вела далі місіс Фредерік, не даючи відібрати собі таку гарну можливість, — жити у самолюбстві, бездуховності та у гріху.

Решта жінок почулися так, наче це їм докоряли за приземленість їхніх ідеалів, а дядько Джеймс здобув певність, що рівень розмови здійнявся аж надто високо.

— Найбільше щастя, — раптом невлад сказала Валансі, — це чхнути, коли хочеться.

Всі сторопіли. Ніхто не зважувався промовити й слова. Чи ж Валансі хотіла пожартувати? Це було неймовірним. Місіс Фредерік, що потроху заспокоювалася, коли обід йшов своїм ладом, а Валансі не чинила ніяких вибриків, затремтіла знову. Але вона зміркувала, що обачніше буде не озиватися. Дядько Бенджамін не був таким обачним. Він кинувся туди, де місіс Фредерік боялася ступити.

— Досс, — усміхнувся він, — яка різниця між юною дівчиною і старою панною?

— Одна весела і турбот не знає, а інша плаче та зітхає[26], — відповіла Валансі. — Дядьку Бене, наскільки я пам'ятаю, ви вже разів п'ятдесят загадували цю загадку. Якщо вам це так необхідно, то, може, спробуєте якусь нову? Бо це така помилка — даремно когось смішити.

Дядько Бенджамін збовванів. Ніколи в житті він, Стірлінг, "Стірлінг і Фрост", не чував подібного. І то ще від Валансі! Він розгублено оглянувся, намагаючись зрозуміти, що про це думають інші. Але всі наче дивилися в порожнечу. Бідна місіс Фредерік заплющила очі. Її губи рухалися, тремтячи, — як при молитві. Можливо, вона й справді молилася. Ситуація була настільки безпрецедентною, що всі почувалися ні в сих, ні в тих. Лишень Валансі далі спокійно їла салат, наче нічого й не сталося.

Тітка Альберта, рятуючи свою гостину, занурилася у розповідь, як то її недавно укусив собака. Дядько Джеймс, щоб підтримати тітку Альберту, запитав, де саме вкусив її пес.

— Трохи нижче католицької церкви, — відповіла тітка Альберта.

Тут Валансі пирснула. Ніхто більше не сміявся. Що ж тут смішного?

— Це така частина тіла? — спитала Валансі.

— Що ти маєш на увазі? — розгублено спитала тітка Альберта, а місіс Фредерік уже ладна була повірити, що всеньке життя намарне служила Господу.

Тітка Ізабель вирішила, що тільки в її силах приборкати Валансі.

— Досс, ти жахливо худа, — сказала вона. — Складаєшся з самих кутів. Ти не спробувала б трішки поповніти?

— Ні, — Валансі не просила і не давала пардону. — Але можу дати вам адресу салону краси у Порт-Лоуренсі, де зменшують число підборідків.

— Валансі! — витиснула з себе місіс Фредерік. Вона силувалася на статечний і величний тон, як звичайно, але прозвучало воно жалісно. А ще вона не посміла назвати доньку "Досс".

— В неї горячка, — жалібно прошепотіла кузина Стіклс дядькові Бенджаміну,. — Нам здається, що в неї вже кілька днів горячка.

— Я так думаю, — буркнув дядько Бенджамін, — що вона здуріла. А як ні, то треба надавати їй ляпанців. Атож, ляпанців.

— Але ж це неможливо, — виразно перейнялася кузина Стіклс. — Все-таки їй двадцять дев'ять років.

— Нема зла, щоб на добре не вийшло, — зауважила Валансі, краєм вуха почувши цю розмову. — Двадцять дев'ять мають свої переваги.

— Досс, — промовив дядько Бенджамін, — після моєї смерті говори, що забажаєш. А доки я живий, то вимагаю від тебе поваги.

— Але ж ми всі мертві, — відповіла Валансі, — усі Стірлінги. Тільки й того, що одні поховані, інші ще ні, а так — жодної різниці.

— Досс, — дядько Бенджамін спробував залякати Валансі, — а пам'ятаєш, як ти вкрала малинове варення?

Валансі облилася шкарлатом, але не від сорому, а від ледь стримуваного сміху. Вона була певна, що дядько Бенджамін виїде з цим варенням.

— Звичайно, пам'ятаю, — сказала вона. — Смачне було. Жаль, я не встигла з'їсти більше, як вже мене спіймали. Ох, гляньте на профіль тітки Ізабель на стіні. Чи хтось бачив щось настільки кумедне?

Всі глянули, в тому числі тітка Ізабель, що, очевидно, зіпсувало весь ефект. Тут дядько Герберт приязно сказав:

— Я — на твоєму місці, Досс, — не їв би більше. Не те, щоб я тобі жалував, — але, може, так було би краще? Ти — може, це тобі зашкодило на шлунок?

— Не переймайтеся моїм шлунком, любий стариганчику, — відповіла Валансі. — З ним усе гаразд. Я маю право попоїсти всмак. Так рідко мені це трапляється!

Оце вперше у Дірвуді хтось когось назвав "любим стариганчиком". Стірлінги вирішили, що це Валансі вигадала таку фразу, і з тієї миті почали її побоюватися. Їм стало якось моторошно від вжитого нею звороту. Але на думку бідної місіс Фредерік, найстрашнішим з того, що сказала Валансі, було "попоїсти всмак". Валансі завжди була для матері розчаруванням, а тепер стала ганьбою. Вона вагалася, чи не

встати і не вийти з-за столу, але не сміла залишити Валансі без нагляду.

Увійшла покоївка тітки Альберти, щоб прибрати салатні тарілки та подати десерт. Всі полегшено зітхнули, — відтепер можна було не перейматися Валансі та розмовляти так, наче її не було за столом. Дядько Веллінгтон завів мову про Барні Снайта. Валансі зауважила, що на сімейних зборах Стірлінгів завжди хтось та згадував Барні Снайта. Хай там як, він належав до тих, кого не можна було проігнорувати. Отож, вона майже мимовільно прислухалася. Чомусь ця тема її хвилювала — аж до поколювання у пучках пальців.

Звісно, всі його обмовляли. Ніхто й доброго слова не сказав. Переповіли всі старі дикі байки: розтратник-фальшивомонетник-безбожник-втеклий убивця. Все це ґрунтовно проаналізували. Дядько Веллінгтон був страшенно обурений, що такому суб'єкту взагалі дозволено мешкати поблизу Дірвуда. Що собі думає поліція у Порт-Лоуренсі! Якоїсь ночі повбивають нас усіх у власних ліжках. Це ж справжня ганьба, що хтось перебуває на волі після всього того, що він скоїв.

— А що він скоїв? — несподівано спитала Валансі.

Дядько Веллінгтон видивився на неї, забувши, що нею можна не перейматися.

— Усе! Усе! Все скоїв!

— А що саме? — невблаганно допитувалася Валансі. — Що він такого зробив, про що б ви знали? Ви його завжди осуджуєте, але чи хтось має якісь докази проти нього?

— Я з жінками не сперечаюся, — заявив дядько Веллінгтон. — І мені докази не потрібні. Якщо чоловік роками ховається на якомусь острові в Маскока, і ніхто не знає, звідки він взявся і як живе, то цього достатньо. Знайдіть загадку — і знайдеться злочин.

— Дуже пасує до імені Снайт! — вкинула сестра у других Сара. — Самого імені достатньо, щоб віддати його під суд.

— Я б не хотіла зустрітися з ним у темному провулку, — здригнулася тітонька Джорджіана.

— А як думаєте, що б він з вами зробив? — спитала Валансі.

— Замордував би, — урочисто промовила тітонька Джорджіана.

— Так просто для задоволення? — підкинула їй думку Валансі.

— Атож, — впевнено підтвердила тітонька Джорджіана. — Якщо так багато диму, то й без вогню не обійшлося. Ще коли він сюди приїхав, я вже запідозрила злочинця. Я відчуваю, що він щось приховує, а моя інтуїція рідко мене підводить.

— Кримінальник! Звісно, кримінальник, — запевнив дядько Веллінгтон. — Жодних сумнівів, — тут він зиркнув на Валансі. — Всі кажуть, що він сидів через розтрату. Я в цьому не сумніваюся. А ще кажуть, що він зв'язаний з бандою, яка грабує банки по всій країні.

— Хто каже? — спитала Валансі.

Дядько Веллінгтон звернув до неї свого наморщеного лоба. Що за злий дух вступив у це вперте дівчисько? Він пропустив її питання повз вуха.

— Виглядає точнісінько як тюремний пташок, — докинув дядько Бенджамін. — Я це відразу помітив, щойно вперше його зустрів.

— На кого показав сам перст природи,

Як на придатного для вчинків злих[27],

— продекламував дядько Джеймс. Він виглядав надзвичайно задоволеним, що врешті зумів притулити кудись цю цитату. Все життя він чекав на таку можливість.

— Одна з його брів як дуга, а друга — трикутна, — вела своє Валансі. — Це тому ви вважаєте його таким лиходієм?

Дядько Джеймс звів свої брови. Зазвичай як дядько Джеймс зводив брови, то це означало кінець світу. Але цього разу все йшло собі далі, ніби й нічого не трапилося.

— Звідки це ти так добре знаєш його брови, Досс? — із крихтою підступності спитала Олів. Два тижні тому таке зауваження вкрай засоромило б Валансі, і Олів це знала.

— Атож, звідки? — з притиском спитала тітка Веллінгтон.

— Я двічі його зустрічала й уважно придивилася, — незворушно відповіла Валансі. — Думаю, його обличчя найцікавіше з усіх, які я бачила.

— Безсумнівно, в його минулому криється якась підозріла таємниця, — заявила Олів, вперше помітивши, що вона усунута з розмови, яка дивним чином концентрується навколо Валансі. — Але навряд, чи він міг скоїти все те, у чому його звинувачують.

Валансі стало прикро через Олів. Чому вона озвалася на захист Барні Снайта? Що їй до нього? Зрештою, а що до нього самій Валансі? Але Валансі не задала собі цього питання.

— Кажуть, він тримає дюжину котів у своїй хатці десь на Міставіс, — заговорила сестра у других Сара Тейлор, наче бажаючи довести, що й вона щось знає.

Коти — у множині! Це прозвучало вельми спокусливо. Валансі уявила собі острів посеред озера, населений кицями.

— Вже з цього ясно, що з ним щось не так, — проголосила тітка Ізабель.

— Люди, які не люблять котів, — сказала Валансі, зі смаком поїдаючи десерт, — вважають, що ця їхня риса є своєрідною чеснотою.

— Але ж він зовсім не має друзів, окрім Галасливого Абеля, — промовив дядько Веллінгтон. — І коли б Галасливий Абель тримався подалі від нього, як це роблять інші, то було б краще для… для деяких членів його сім'ї.

Дядько Веллінгтон висловився так плутано, бо тітка Веллінгтон кинула на нього грізний супружий погляд, аби нагадати, що за столом є незаміжні дівиці.

— Якщо ви маєте на увазі, — гаряче сказала Валансі, — що він є батьком дитини Сесілії Ґай, то це неправда. Це злобний наклеп.

Попри свою розхвильованість, Валансі була дуже здивована виразом облич всіх присутніх за святковим столом. Вона не бачила нічого подібного, відколи, сімнадцять років тому, на вечорницях[28] у кузини Гледіс виявили, що вона принесла щось зі школи у волоссі. воші у волоссі. Валансі мала досить евфемізмів.

Бідна місіс Фредерік була близька до заціпеніння. Вона вірила — чи вдавала, що вірить, наче Валансі досі вважає, що дітей знаходять на грядках петрушки[29].

— Цить, тихіше! — благала кузина Стіклс.

— Та не хочу я бути тихіше, — наперекір їй сказала Валансі. — Все життя мене зацитькували. А тепер кричатиму, якщо захочу. Не змушуйте мене захотіти цього. І перестаньте плести нісенітниці про Барні Снайта.

Валансі сама не розуміла гаразд власного обурення. Що спільного з нею мають злочини та лиходійства, приписувані Барні Снайту? І чому найбільше сколихнуло її звинувачення, що то саме він був невірним коханцем бідної маленької Сесілії Ґай? Бо це видавалося найнестерпнішим. Вона не надто переймалася, коли його називали злодієм, фальшивомонетником чи тюремним пташком, але не могла стерпіти думки, що то він кохав і згубив Сесілію Ґай. Валансі згадала його обличчя при тих двох випадкових зустрічах — його легенький химерний усміх, іскринки в очах, тонкі чутливі, майже аскетичні уста, атмосферу веселої відваги, яка його оточувала. Хтось із такою усмішкою та губами міг убити чи

вкрасти, але зрадити не міг. Вона раптом відчула зненависть до кожного, хто його в цьому звинувачував.

— Коли я була молодою дівчиною, то ніколи про таке не говорила і не думала, Досс, — нищівно промовила тітка Веллінгтон.

— Але ж я не молода дівчина, — заперечила Валансі, ніскільки не знищена. — Чи ж ви це мені не втовкмачували бозна-відколи? А ви всі — злобні безсердечні пліткарі. Не могли б ви облишити в спокої бідну Сіссі Ґай? Вона помирає. Що б там вона не зробила, Бог чи диявол достатньо її за це покарали. Нема вам потреби докладатися до цього. Що ж до Барні Снайта, то його єдиний гріх у тому, що він живе, як сам знає, і займається лише власними справами. Виглядає на те, що він може обійтися без вас. Звісно ж – який непрощенний гріх для вашої снобократії.

Валансі придумала це слово зненацька, і вирішила, що воно — справжнє осяяння. Саме такими вони й були, і ніхто з них не мав права осуджувати інших.

— Валансі, твій бідний батько перевернувся б у труні, якби почув тебе, — промовила місіс Фредерік.

— Смію припустити, що він би втішився з переміни, — зухвало відповіла Валансі.

— Досс, — з притиском сказав дядько Джеймс. — Десять Заповідей все ще в силі, особливо ж п'ята[30]. Чи ти про неї забула?

— Ні, — відповіла Валансі, — але думаю, що ви забули, особливо ж дев'яту[31]. А ви колись задумувалися, дядьку

Джеймсе, яким нудним було б життя без Десяти Заповідей? Адже тільки тоді, коли щось забороняють, воно стає особливо привабливим.

Але зворушення не минулося для неї даремно. З деяких безпомильних ознак вона зрозуміла, що наближається приступ болю. Не можна було допустити, щоб це трапилося тут. Вона підвелася.

— Йду додому. Я прийшла лише на гостину. Все було дуже смачно, тітко Альберто, але в салаті бракувало солі та кайєннського перцю.

Ніхто з ошелешених срібновесільних гостей не міг і слова вимовити, аж доки за Валансі з брязкотом не зачинилася брама, випустивши її у сутінки. Щойно тоді…

— В неї горячка, я ж казала, що в неї горячка, — заквилила кузина Стіклс.

Дядько Бенджамін ляснув однією пухкою долонею об іншу.

— Вона здуріла. Кажу вам: з'їхала з глузду. — Він сердито пирхнув. — Здуріла, як є.

— О, Бенджаміне, — примирливо промовила тітонька Джорджіана, — не осуджуймо її у запалі. Ми мусимо пам'ятати, як сказав наш дорогий старий Шекспір, — що любов довготерпелива[32].

— Довготерпелива! Що за дурниці! Я за все своє життя не чув, щоб молода жінка плела щось таке, як вона оце щойно. Про такі речі вона мала б соромитися й думати, не те що

говорити вголос. Ганьбити і ображати всіх нас! Та за таке їй варт би всипати гарячих і я сам би цим зайнявся. Ху-у-у-у-у!

Дядько Бенджамін одним ковтком випив пів філіжанки пекуче-гарячої кави.

— Чи це не могло бути через свинку? — далі рюмсала кузина Стіклс.

— Я вчора відкрила парасольку в приміщенні, — зітхнула тітонька Джорджіана, — так і знала, що це на нещастя.

— Ви пробували зміряти їй температуру? — спитала тітка Мілдред.

— Де ж там. Вона не дозволила Амелії вкласти їй термометр під язик, — схлипнула кузина Стіклс.

Місіс Фредерік вже не ховала сліз. Всі її захисні мури впали.

— Мушу вам розповісти, — ридала вона, — що Валансі оці два тижні дуже дивно поводиться. Хай Крістін скаже. Я думала, що це знов якась її застуда. Але ні, ні..., це щось гірше!

— Ой, у мене знову неврит! — скрикнула кузина Гледіс, вхопившись за голову.

— Не плач, Амеліє, — заспокійливо промовив Герберт, нервово шарпаючи своє жорстке шпакувате волосся. Він ненавидів "сімейні скандали". Дуже неделікатно з боку Досс влаштувати "це" на його срібному весіллі. Хто б сподівався такого від неї. — Зводите її до лікаря. Це в неї, мабуть... такий приступ. Тепер таке трапляється, правда?

— Та я ще вчора її просила, — простогнала місіс Фредерік. — Вона сказала, що до лікаря не піде, до жодного. Ой, чи мало ж мені горя!

— І ще сказала, що не буде заживати Гіркоту Редферна, — докинула кузина Стіклс.

— І взагалі нічого, — уточнила місіс Фредерік.

— А ще твердо вирішила ходити до пресвітеріанської церкви, — сказала кузина Стіклс, але, — хай це буде полічено їй заслугою, — промовчала з'їжджання по перилах.

— Оце й доводить, що вона здуріла, — буркнув дядько Бенджамін. — Я примітив щось дивне у ній, як тільки вона увійшла. Я й раніше щось примічав (дядько Бенджамін згадав "всьо не появляється" у крамниці). Все, що вона нині говорила, — це ж якесь баламутство. Чого вона питала: "Це така частина тіла?" Таж це повне безглуздя! У Стірлінгів ніколи нічого такого не було. Це в неї від Вонсбарра.

Бідна місіс Фредерік була надто пригнічена, щоб обурюватися.

— Я ніколи не чувала про щось таке у Вонсбарра, — проридала вона.

— А твій батько був доволі дивним, — сказав дядько Бенджамін.

— Бідний татусь був…не такий як всі, — слізно зізналася місіс Фредерік, — але розум його не підводив.

— Усеньке своє життя він говорив достеменно так, як Валансі сьогодні, — заперечив дядько Бенджамін. — І ще запевняв, що в ньому відродився його власний пра-прадід. Я сам це чув. Не кажи мені, що хтось, хто таке каже, є при здоровому глузді. Та годі, годі, Амеліє, перестань заводити. Звісно, Досс зробила сьогодні страшне видовище, але вона не відповідає за себе. У старих панєн таке трапляється. Вийшла б заміж, коли слід, то нічого такого не було б.

— Та ж ніхто її заміж не брав, — сказала місіс Фредерік, яка відчувала, що, так чи сяк, це звинувачення спрямоване проти неї.

— Ну, на щастя, нікого чужого не було, — перебив її дядько Бенджамін. — Все залишиться в родині. Я сам завтра відведу її до доктора Марча. Я знаю, як обходитися з впертюхами. Як кажеш, Джеймсе, так буде найліпше?

— Звісно ж, медичний огляд потрібний, — згодився дядько Джеймс.

— Ну то все вирішено. Наразі, Амеліє, поводься, ніби нічого не сталося і не спускай з неї очей. Не залишайте її саму, особливо вночі.

Місіс Фредерік знову заквилила.

— Я нічого не можу вдіяти. Минулої ночі я налягала, щоб Крістін спала з нею. Вона й чути не хотіла — і замкнула двері на ключ. Ой, не знаєте ви, як вона змінилася! Не хоче працювати, шити зовсім перестала. Ні, все, що треба вдома, робить, але вчора вранці не схотіла прибирати салоник, хоча ми завжди прибирали там по четвергах. Сказала, що почекає, коли там буде брудно. Я їй на це — то ти воліла б прибирати

брудну кімнату, ніж чисту? А вона: "Певно, що так. Хоч бачитиму наслідки своєї праці". Тільки уявіть!

Дядько Бенджамін уявив.

— А ще банка з potpourri, — кузина Стіклс вимовила це слово побуквенно, як воно пишеться, — зникла з кімнати. Потім я знайшла скалки на сусідньому подвір'ї. Вона так і не пояснила, що сталося.

— Ніколи я б такого не подумав про Досс, — сказав дядько Герберт. — Завжди здавалася такою тихою розсудливою дівчиною. Може, не дуже бистрою, але розсудливою.

— Одне в цьому світі певне, — табличка множення, — заявив дядько Джеймс, почуваючись розумнішим, ніж будь-коли раніше.

— Давайте трохи розважимося, — запропонував дядько Бенджамін. — Чим дівчатка з кордебалету схожі на лошат?

— Чим? — спитала кузина Стіклс, оскільки так належало, а Валансі, яка мала запитати, не було.

— Ті й інші хваляться панчішками, щоби ліпше хвицати ніжками[33], — хихикнув дядько Бенджамін.

Кузина Стіклс подумала, що дотеп дядька Бенджаміна трохи нескромний. Ще й у присутності Олів! Але чоловіки усі такі.

Натомість дядько Герберт подумав, що без Досс зробилося досить нудно.

РОЗДІЛ XII

Валансі крізь сизувато-блакитні сутінки поспішала додому, можливо, надто поспішала. Напад, що наздогнав її, коли вона, на щастя, вже сховалася у своїй кімнаті, був сильнішим, ніж усі дотеперішні. Як же їй було зле! Отак вона, мабуть, і помре. Жахливо помирати у таких муках. Можливо... можливо смерть вже й підступає.

Валансі відчула болісність самоти. Коли вона вже змогла думати, то саме про це й подумала — як би воно було, коли б хтось був поруч з нею, хтось дійсно співчутливий, дійсно турботливий. Хай би він просто тримав її за руку, просто сказав: "Так, я знаю, як тобі тяжко, але будь відважною, зараз тобі полегшає". Але без метушні, без переляку. Не її мати, не кузина Стіклс. Чом цієї миті їй спав на думку Барні Снайт? Чом у своєму самотньому стражданні вона раптом відчула, що він ласкавий і милосердний до всіх, кому трудно? Чом їй здалося, що він — її давній, добре знаний приятель? Чи це тому, що вона його захищала від своєї родини?

Спершу Валансі почувалася так недобре, що не могла прийняти ліки, які приписав їй доктор Трент. Але врешті зуміла — і вони допомогли. Біль відступив і вона лежала на ліжку, виснажена, злита холодним потом. Їй було страшно. Багато таких нападів вона не витримає. Миттєва й безболісна смерть — нехай так, але не така передсмертна мука.

Раптом, самій на диво, вона розсміялася. Гостина була веселою. І все вийшло так легко! Вона тільки сказала вголос те, що завжди думала. Їхні міни! Дядько Бенджамін — бідний ошелешений дядько Бенджамін! Валансі була певна, що він цього ж вечора змінить духівницю і перепише Олів ту частку свого майна, яка мала б дістатися Валансі. Олів завжди дістається частка Валансі. Пам'ятаєш купку піску?

Що ж, принаймні, вона посміялася зі своєї родинки, чого їй завжди хотілося, і це все задоволення, яке досі дало їй життя. Але чи ж не надто воно жалюгідне, таке задоволення? Чи ж не могла вона пожаліти себе хоч трішки, раз ніхто більше цього не робив?

Валансі встала і підійшла до вікна. Вологий розкішний вітер, прилетівши з дикорослих гаїв, покритих юним листям, ласкаво торкнувся її обличчя, наче мудрий, ніжний і давній друг. Ломбардські тополі на травнику місіс Тредголд, зліва за вікном, — Валансі могла бачити їх між конюшнею та старим пересувним магазином — темно-пурпуровими силуетами вирізнялися на тлі чистого неба, а над одною з них мерехтіла молочно-біла зірка, наче жива перлина у сріблясто-зеленому озері. Далеко-далеко від станції видно було покриті бузковою тінню бори довкола озера Містaвіс. Над усім цим висіла легенька біла імла, а трохи вище — блідий серпик молодого місяця. Валансі глянула на нього через худеньке ліве плече[34].

— Хотіла б я, — загадково мовила вона, — здобути одну маленьку купку піску, перш ніж помру.

РОЗДІЛ XIII

Дядько Бенджамін виявив, що зробив рахунок без господаря[35], так легко зобов'язавшись відвести Валансі до лікаря. Валансі не пішла. Валансі розсміялася йому в живі очі.

— Якого дива мені йти до доктора Марча? З моїм розумом все гаразд, хоча ви всі й вирішили, що я збожеволіла. Нічого подібного. Я просто втомилася догоджати іншим і вирішила трохи пожити для власного задоволення. Будете мати про що поговорити, окрім того малинового варення. Ось так.

— Досс, — поважно і безпомічно промовив дядько Бенджамін, — ти — як і не ти.

— А як хто? — спитала Валансі.

Дядьку Бенджамін був доволі спантеличеним.

— Як твій дід Вонсбарра, — безнадійно промовив він.

— Красно дякую, — Валансі виглядала задоволеною. — Це справжній комплімент. Я пам'ятаю дідуся Вонсбарра. То був один з небагатьох справжніх людей, яких я знала, — більше нікого. Ну що ж, дядьку Бенджаміне, тепер нема сенсу ні наказувати, ні лаяти мене, ні благати, і перестаньте так страдницьки переглядатися з матір'ю та кузиною Стіклс. До жодного лікаря я не піду, а як ви його сюди приведете, я йому не покажуся. І що ви збираєтеся з цим зробити?

І справді, що? Не випадало, та й неможливо було затягнути Валансі до лікаря силоміць. Виглядало на те, що й іншим способом зробити це не вдасться. Материнські сльози і жалібні благання нічого не вдіяли.

— Не переймайся, мамо, — сказала Валансі з ноткою гумору, хоча й без найменшої неповаги. — Я не збираюся робити нічого страшного. Хочу лише трішки розважитись.

— Розважитись! — місіс Фредерік вимовила це слово так, ніби Валансі зібралася трішки заразитися туберкульозом.

Олів, яку її мати послала, щоб перевірити, чи зможе вона вплинути на Валансі, повернулася з палаючими щоками і сердитими очима та запевнила матір, що на Валансі не діє взагалі нічого. Вона, Олів, розмовляла з нею як справжня

сестра, лагідно й розважливо, — а у відповідь на це Валансі звузила ті свої смішні очі, як щілинки, і все, що сказала: "Я не показую ясен, коли сміюся".

— Виглядало так, що вона це сказала не мені, а самій собі. І взагалі, мамусю, вона мене зовсім не слухала, що б я не казала. І це ще не все. Коли я нарешті зрозуміла, що нічого з цього не буде, то попросила, щоб вона, принаймні, не казала нічого дивного, коли наступного тижня прийде Сесіл, — хоча б йому. Мамусю, і як ти думаєш, що вона мені відповіла?

— Я певна, що й гадки не маю, — простогнала тітка Веллінгтон, приготувавшись до найгіршого.

— Вона сказала: "Хотіла б я трохи налякати твого Сесіла. У нього надто червоні губи, як для чоловіка". Мамусю, я ніколи не зможу ставитися до Валансі, як раніше.

— Її розум уражений хворобою, Олів, — урочисто сказала тітка Веллінгтон. — Вона не відповідає за свої слова.

Коли тітка Веллінгтон переповіла місіс Фредерік, що Валансі сказала Олів, та наполягала, щоб Валансі попросила пробачення.

— П'ятнадцять років тому ти змусила мене перепрошувати Олів за те, чого я не робила, — відповіла Валансі. — Нехай це старе перепрошення спрацює зараз.

Відбувся ще один фамільний конклав. Там були присутні всі, окрім кузини Гледіс, яка так страждала від невриту голови, "відколи бідна Досс звихнулася", що не могла брати на себе жодної відповідальності. Всі присутні вирішили, — тобто, згодилися з очевидним фактом, що наймудрішим буде

залишити Досс у спокої на певний час, аж доки "її голова не стане на місце", як це експресивно виразив дядько Бенджамін. Словом, не зводити з неї очей, але й не напосідати. Термін "пильне очікування" ще не був вигаданий, але родичі Валансі зважилися саме на таку політику.

— Мусимо керуватися розвитком подій, — урочисто проголосив дядько Бенджамін. — Адже легше розбити яйця, аніж їх склеїти. Звісно, якщо вона остаточно вийде за межі…

Дядько Джеймс порадився з доктором Амброзом Марчем. Доктор Амброз Марч повністю схвалив прийняте рішення. Він вказав роздратованому дядькові Джеймсу — який волів би замкнути Валансі десь подалі, — що наразі вона не вчинила і не сказала нічого, що могло б вважатися доказом її безуму. А у наш здегенерований вік, на жаль, неможливо замкнути людину без доказів. Ніщо з викладеного дядьком Джеймсом не викликало у доктора Марча тривоги, навпаки, видавалося, що він кілька разів затулявся долонею, щоб приховати посмішку. Але ж він сам не був Стірлінгом. І дуже мало знав колишню Валансі. Дядько Джеймс вийшов і повернувся до Дірвуда, думаючи, що Амброз Марч — не найкращий лікар, і що Аделаїда Стірлінг могла зробити кращу партію.

РОЗДІЛ XIV

Життя не може зупинитися через трагедію. Треба готувати їжу, хоч би син помер, а ґанок мусить бути відремонтованим, хоч би єдина донька збожеволіла. Місіс Фредерік з її систематичним способом мислення давно вже призначила другий тиждень червня на ремонт ґанку, дах якого небезпечно прогнувся. Галасливий Абель вже кілька місяців, як був замовлений, і Галасливий Абель з'явився акурат вранці першого дня другого тижня та взявся до роботи. Звісно, був під газом. Галасливий Абель ніколи не був інакшим, як під

газом. Але зараз він перебував лише в першій стадії сп'яніння, що чинила його балакучим і добродушним. Все ж запах віскі, який він ширив довкола себе, збаламутив місіс Фредерік та кузині Стіклс весь обід. Навіть Валансі, попри всю її емансипованість, це не подобалося. Зате подобався їй сам Абель, його яскрава образна мова, отож, помивши посуд, вона вийшла і сіла на сходи, щоб із ним порозмовляти.

Місіс Фредерік та кузина Стіклс сприйняли це з жахом, але що вони могли зробити? Валансі тільки глузливо посміхнулася, коли її кликали, і нікуди не пішла. Виявляється, так легко ставити опір, як уже почнеш! Направді важким є лише перший крок. Обидві дами боялися щось їй сказати, щоб вона не влаштувала сцени, а вже Галасливий Абель рознесе це по всенькій околиці, та ще й прикине зі свого боку чимало коментарів і перебільшень. День, хоч і червневий та сонячний, видався холодним, тому місіс Фредерік не могла сидіти при вікні, слухаючи перемовини тих обох. Вона зачинила вікно, отож Валансі та Галасливий Абель розмовляли сам на сам. Якби ж то місіс Фредерік знала, що вийде з тієї розмови, воліла б, щоб ґанок довіку зостався непоремонтованим.

Валансі сиділа на сходах, незважаючи на свіжий вітерець та червневий холод, що змусив тітку Ізабель зазначити, як змінилися пори року. Зате Валансі не переймалася можливою застудою. Як чудово сидіти в цьому прохолодному, прекрасному, п'янкому від пахощів світі та насолоджуватися свободою. Вона на повні груди вдихала чистий любий вітер, простягнувши до нього руки, — і нехай він торгає їй волосся, доки вона слухає Галасливого Абеля, що ділився своїми клопотами у перервах між веселим цюканням молотком та шотландськими пісеньками. Валансі подобалося його слухати — кожен удар молотка точно потрапляв у такт мелодії.

Старий Абель Ґай, попри свою сімдесятку, все ще був цілком показним на статечний патріархальний лад. Хоча грива його волосся була білосніжною, то все ж величезна борода, що спадала на фланелеву синю сорочку, зберігала свою пломінку червону барву, а очі — яскраву молодечу блакить. Густезні рудувато-білі брови більше нагадували вуса, ніж брови, можливо, тому він завжди скрупульозно виголював верхню губу. Щоки були червоними, а ніс теж мав би бути червоним, однак не був. То був правильний досконалий орлиний ніс, яким міг би пишатися римлянин благородної крові. Шість футів два дюйми зросту — без взуття! — широкі плечі, вузькі стегна. Замолоду він був славним кавалером, вважаючи всіх жінок надто чарівними, щоб зв'язати свою долю з якоюсь однією. Ті його літа були яскраво-барвистим пасмом безумств, авантюр, любовних пригод, злетів та падінь. Одружився в сорок п'ять із гарненькою тендітною дівчиною, яка після кількох років бурхливого життя з ним зійшла в могилу. На її похороні Абель побожно упився і все повторював п'ятдесят п'ятий розділ Ісаї[36] — Абель знав напам'ять більшу частину Біблії та майже всі псалми, — а священник, якого він не любив, молився або ж намагався молитися. Потім у його домі порядкувала неохайна стара родичка, що варила їсти і підтримувала сякий-такий лад. У таких безнадійних умовах росла мала Сесілія.

Завдяки демократичній атмосфері загальної школи Валансі доволі близько познайомилася з "Сіссі Ґай", хоча Сіссі була на три роки від неї молодша. По закінченні школи їхні шляхи розійшлися і вони більше не бачилися. Старий Абель був пресвітеріанином, себто, за тим обрядом він брав шлюб, хрестив доньку та ховав дружину. Пресвітеріанську теологію він знав краще від не одного священника і на багатьох із них наганяв жаху своїми аргументами. Але до церкви не ходив ніколи. Кожен новий пресвітеріанський священник, щойно приїхавши до Дірвуда, намагався навернути Галасливого Абеля. Але не більше разу кожен, бо Галасливий Абель на

жодні навертання не піддавався. Пр. містер Бентлі, пробувши у Дірвуді вісім років, вже після трьох місяців свого пасторювання намагався не чіпати Галасливого Абеля. Якось він навідав Галасливого Абеля і застав його у теологічній стадії сп'яніння — яка звичайно наступала після сентиментально-плачливої і передувала галасливій та ще пізнішій блюзнірській. Фінальним етапом була красномовна молитва, в якій грішник гаряче каявся і віддавав себе у руки гнівного Бога. Далі цього Абель не просунувся. Зазвичай він так, стоячи навколішках, засинав і прокидався вже тверезим. А п'яним до нестями не був ніколи.

При тій зустрічі Абель запевнив містера Бентлі, що є добрим пресвітеріанином і певним у своєму виборі. Наскільки він знає, гріхів, у яких треба покаятися, в нього нема.

— Чи ж ви ніколи в житті не зробили нічого, за чим жалуєте? — спитав містер Бентлі.

Галасливий Абель почухав густу сиву гриву і вдав, наче застановився.

— Либонь, що так, — сказав він врешті. — Були жінки, котрих я міг поцілувати, а не поцілував. Завше через це жалую.

Містер Бентлі вийшов і пішов собі додому.

Абель подбав, щоб Сіссі була охрещена як годиться, — сам він у той час був весело-п'яним. Пильнував, щоб вона регулярно відвідувала церкву та недільну школу. Церковна громада прийняла її, отож вона стала членом місійного хору та молодіжно-жіночої місійної спілки. То була вірна, скромна і щира маленька трудівниця. Всі її любили і всі її жалували. Така вона була лагідна, мила, вродлива делікатною крихкою вродою, що легко в'яне без любові і ніжності. Але ця

прихильність не перешкодила тому ж загалу накинутися на неї, мов зграя голодних котів, коли трапилося нещастя.

Чотири роки тому Сіссі Ґай найнялася на літо до одного з готелів Маскока як офіціантка. Коли ж восени повернулася, то змінилася до невпізнання. Не показувалася на люди, нікуди не виходила. Дуже швидко причина вийшла наяв — і розгорівся скандал. Взимку народилася дитина Сіссі. Невідомо, хто був батьком. Сіссі затискала бідні бліді губи і берегла свою жалісну таємницю. Запитати про щось Галасливого Абеля ніхто не посмів. Усілякі пліткарі кивали у бік Барні Снайта, бо пильно розпитуванні готельні покоївки запевняли, що ніхто не бачив Сіссі "з хлопцем". Вона завжди була "сама та й сама, пильнувалася", казали дівчата, ображено докидуючи: "Наші танці були не досить добрі для неї, а тепер бачите, що вийшло!"

Дитинка прожила рік. Після її смерті Сіссі почала танути на очах. Вже два роки тому доктор Марч давав їй не більше шести місяців життя — її легені були безнадійно хворими. Але вона все ще жила. Ніхто її не бачив. Жінки не заходили до дому Галасливого Абеля. Містер Бентлі якось спробував, коли Абеля не було вдома, але стара відьма, яка шурувала підлогу в кухні, вигнала його, запевнивши, що Сіссі не хоче нікого бачити. Родичка померла і Галасливий Абель змінив двох чи трьох господинь із найгіршою репутацією — бо ніхто інший не хотів працювати в домі, де помирає сухітниця. Але й остання така господиня його покинула і тепер у Галасливого Абеля не було нікого, хто б доглянув Сіссі і "зробив" щось для нього. Оті всі свої жалі він і вилив на Валансі, кленучи "фарисеїв" із Дірвуда та довколишньої місцевості такими сочистими і виразистими лайками, що, як вони досягли вух кузини Стіклс, коли вона йшла через передпокій, то бідна леді ледь не сконала. Як Валансі слухає це?

Валансі навряд чи помічала всі ці блюзнірства. Вся її увага була поглинута думкою про бідну, нещасну, всіма покинуту маленьку Сіссі Ґай, хвору і безпомічну в тому жалюгідному старому домі при дорозі на Містaвіс, без жодної живої душі, які б їй допомогла чи її потішила. І це ж у начебто християнській спільноті року з ласки Божої тисяча дев'ятсот якомусь!

— То ви сказали, що Сіссі там зараз лежить сама-одна і нікого коло неї немає, нікого?

— Та нє, вона потроха ходить і зупи собі зварить, як схоче. Але робити багато не може. Ой, лисий дідь…даруйте, міс, тяжко чоловіку гарувати цілий день, а потім приходиш додому змучений, голоден і мусиш сам собі шось партолити, шоб з'їсти. Аж часом жалую, що я викопав ту стару Рейчел Едвардс.

Абель вельми мальовничо описав Рейчел.

— Лице таке має, якби зо сто тіл перемінила. Понура, як кислиця. Кажете, що то вже натура така? Натура нич до того не має! Така гнила, що слимака не зловить. А бруднуля! Дідь… даруйте, міс, яка бруднуля. Звісно, кожен мусить з'їсти свій пуд, заким помре[37], але ж вона вже всі межі перейшла! Хочете знати, що та мадама зробила? Варить якусь гарбузову мармоляду і кладе баньки на стіл. А тут псиско став на стіл і запхав лапу до баньки. То що вона робить? Пса за лапу і стягає ту мармоляду назад в баньку. А потому накриває баньку і несе до комірки. Я відкриваю двері і як гукну: "Марш!" Мадама в ноги, а я ще як шпурну за нею тими баньками, двома нараз. Думав, здохну зі сміху, коли побачив, як вона жене, а баньки летять за нею. Всюди розголосила, що я ошалів, то вже тепер нікого не найду, ні так, ні за гроші.

— Але ж Сіссі мусить мати когось, хто б її доглянув, — наполягала Валансі, яку саме це хвилювало. Їй було байдуже, чи готує хтось їсти для Галасливого Абеля. Але серце їй стискалося на саму думку про Сесілію Ґай.

— Та троха має. Барні Снайт завжди забігає, як їде коло нас, і робить, що їй треба. Приносить їй помаранчі, квіти, ще там всяке. Хоч один правдивий християнин. А ті фарисеї з Сент-Ендрю, як його бачать, то на другий бік вулиці переходять. Їхні пси скорше будуть на небі, ніж вони. А той їхній священник, якби його кіт вилизав.

— Але ж є багато добрих людей і в приході Сент-Ендрю, і в Сент-Джорджі. Вони б охоче допомогли Сіссі, якби ви інакше поводилися, — суворо промовила Валансі. — Вони вас бояться.

— Бо я такий старий сумний пес? Таж я не кусаюся, нікого ще не покусав, скільки живу. А як щось часом скажу не таке, то воно ж не болить. Я нікого не прошу. Не хочу, щоб хтось до мене пхався, мені тільки господиня й потрібна. Якби я так поголився і ходив до церкви щонеділі, то мав би стільки господинь, скільки б хотів. Я б тоді був респектабельним. Але що толку йти до церкви, як все визначено наперед? От скажіть, міс.

— Все? — спитала Валансі.

— А так. Нич не зміниш. Якби то я міг. Я не хочу навічно ні до неба, ні до пекла. Хочу, щоб чоловік міг то перемішати, як йому добре.

— А в нашому світі хіба інакше? — задумливо спитала Валансі, але так, наче її думки були зайняті чимось іншим, — не теологією.

— А ні, — гримнув Абель, зі всіх сил ударивши по якомусь впертому цвяху. — Тут забагато пекла, занадто багато пекла. Отому я й напиваюся так часто. Це дає троха свободи, від себе, ну так, Господи, від приречення. Колись пробували?

— Ні, в мене інший спосіб на свободу, — неуважно відповіла Валансі. — Але я далі про Сіссі. Вона мусить мати когось біля себе.

— Та що ви все Сіс та й Сіс? Досі ви якось нею не переймалися, навіть не прийшли її побачити. А вона вас дуже любила.

— Я повинна була прийти, — згодилася Валансі. — Але що ж, це тяжко пояснити. Головне — ви мусите мати господиню.

— Та де я її візьму? Я б платив порядні гроші порядній жінці. Чей не думаєте, що я люблю старих відьом?

— А я підійду? — спитала Валансі.

РОЗДІЛ XV

— Зберігаймо спокій, — повторював дядько Бенджамін. — Зберігаймо цілковитий спокій.

— Спокій! — місіс Фредерік заламала руки. — Як я можу бути спокійною — як можна бути спокійною після такої ганьби?

— Ну а якої біди ти її відпустила? — спитав дядько Джеймс.

— Я її відпустила! Джеймсе, а як я могла її стримати? Схоже вона зібрала валізу з речами і відправила її до

Галасливого Абеля, як він повертався додому по вечері, а ми з Крістін ще були в кухні. А потім Досс сама зійшла вниз із маленькою торбинкою, вбрана у зелений саржевий костюм. Я відразу ж почула щось лихе! Я вам навіть сказати не можу, але я вже наперед знала, що Досс збирається утнути щось жахливе.

— Жаль, що в тебе не було такого передчуття раніше, — сухо відповів дядько Джеймс.

— Я кажу: " Досс, ти куди?" А вона: "Я йду шукати свій Блакитний Замок".

— Чи це переконало б Марча, що в неї помутився розум? — вставив дядько Джеймс.

— Я їй: "Валансі, що ти кажеш?" А вона: "Я йду вести дім у Галасливого Абеля і доглядати Сіссі. Він мені платитиме тридцять доларів місячно". Не знаю, як я трупом не впала!

— Ти не могла дозволити їй піти, не треба було випускати її з дому, — сказав дядько Джеймс. — Треба було зачинити двері чи що.

— Вона стояла між мною і вхідними дверима. Не можете уявити, яка вона була рішуча! Тверда, як скеля. Оце найдивніше. Досі вона була така добра і слухняна, а зараз її хоч тримай, хоч в'яжи! Я сказала все, що лиш могла придумати, щоб вона отямилася, питала її, чи вона зовсім не переймається своєю репутацією. Я їй якнайповажніше казала: "Досс, коли репутація жінки заплямована, то її вже не очистиш. Ти себе навіки скомпрометуєш, коли підеш до Галасливого Абеля доглядати за тією пропащою Сіс Ґай". А вона: "Я не вірю, щоб

Сіс була пропащою, але мені це байдуже". Отак достеменно і сказала: "Мені це байдуже".

— Вона зовсім втратила почуття пристойності! — вибухнув дядько Бенджамін.

— Вона сказала: "Сіссі Ґай помирає, і це сором та ганьба, що християнська громада нічого не робить для вмирущої. Хай що вона скоїла, то все ж вона людське створіння".

— Ну, коли так, то що ж, вона частково права, — промовив дядько Джеймс з такою міною, наче зробив велике відкриття.

— Я кажу, Досс, чи ж ти зовсім не рахуєшся з тим, що люди скажуть? Вона відповіла: "Все своє життя я тільки з цим і рахувалася. Відтепер я рахуватимуся лише з реальністю. А що там хто каже, то воно мені десь". Десь!

— Обурливо, — люто промовив дядько Бенджамін. — Обурливо!

Цим він відвів собі душу, але нічим не допоміг.

Місіс Фредерік плакала. В перерві між її стогонами кузина Стіклс вкинула у цю симфонію відчаю свої п'ять грошів.

— Я кажу їй, — ми обидві їй кажемо, таж Галасливий Абель забив свою жінку у п'яній бурді, і її теж вб'є, а вона хіба розсміялася і каже: "Я Галасливого Абеля не боюся. Мене він не вб'є і він вже застарий для зальотів". Про що вона? Які зальоти?

Місіс Фредерік побачила, що мусить припинити плач, щоб повернути собі контроль над розмовою.

— Я кажу їй: "Валансі, як тебе зовсім не обходить власна репутація і репутація твоєї родини, то чи для тебе нічого не важать мої почуття?" А вона: "Нічого". Так і сказала: "Нічого".

— Божевільні ніколи не мають поваги до почуттів інших людей, — сказав дядько Бенджамін. — Це один із симптомів.

— Я бухнула слізьми, а вона на те: "Мамо, сприйми це нормально. Я збираюся вчинити милосердну християнську справу, а щодо моєї репутації, то ти й так все знаєш. Я не маю жодних шансів на заміжжя, ну то про що мова?" І з цими словами повернулася й пішла.

— А останніми словами, які я їй сказала, — патетично проголосила кузина Стіклс, — були: "Хто ж мені наніч натиратиме плечі?" А вона мені, ой, я не можу повторити.

— Дурниці, — сказав дядько Бенджамін, — тільки без цього. Зараз нема як завивати в папірки.

— Вона сказала, — голос кузини Стіклс був ледь гучніший за шепіт, — вона сказала: "Лисий дідько".

— Тільки подумати, я дочекалася почути, як моя донька клене! — ридала місіс Фредерік.

— Вона це не направду, — заїкнулася кузина Стіклс, намагаючись якось згладити враження, коли вже найгірше було сказане. Але вона ніколи не розповіла про перила.

— Це було за крок від справжнього богохульства, — суворо промовив дядько Джеймс.

— А найгірше, — місіс Фредерік шукала сухого місця на носовичку, — тепер усі довідаються, що вона божевільна. Ми не зможемо тримати це в таємниці. Ой, я цього не переживу!

— Ти мала бути з нею суворішою, як вона була молодша, — промовив дядько Джеймс.

— Вже й не знаю як, — доволі правдиво відповіла місіс Фредерік.

— Найгірше те, що довкола Галасливого Абеля весь час крутиться той негідник Снайт, — сказав дядько Джеймс. — Я дякуватиму долі, якщо з цієї безумної витівки не вийде нічого гіршого, ніж кілька тижнів у Галасливого Абеля. Сіссі Ґай не може прожити довше.

— І своєї фланелевої нижньої спідниці теж не взяла! — лементувала кузина Стіклс.

— Як знову побачу Марча, то поговорю з ним про неї, — сказав дядько Бенджамін, маючи на увазі Валансі, а не спідницю.

— Я пораджуся з правником Фергюсоном, — промовив дядько Джеймс.

— А поки що, — додав дядько Бенджамін, — зберігаймо цілковитий спокій.

.

РОЗДІЛ XVI

Валансі йшла до Абелевого дому, що стояв при дорозі на Міставіс, а небо мінилося ліловим та бурштиновим, і в її душі здіймалася дивна хвиля збудження й надії. Там, позаду, плакали мати і кузина Стіклс — не за нею, за собою. Але тут її обличчя торкався вітер, м'який, вологий від роси свіжий вітер, що віяв уздовж порослих травою путівців. О, вона любила вітер! На придорожніх ялинах сонно посвистували вільшанки, сире повітря духмяно пахло живицею.

Великі автомобілі минали її з тихим гарчанням, щезаючи у фіолетових сутінках — у Маскока вже розпочався туристичний сезон. Але Валансі ніскілечки не заздрила їхнім пасажирам. Вілли у Маскока можуть бути розкішними, але десь там, у присмеркових небесах, серед шпилів ялин, здіймався її Блакитний Замок. Вона відкинула давні роки, звички і заборони, як зів'яле листя. Вона не дозволить їм засипати себе.

Дім Галасливого Абеля, доволі безладно побудований, перекошений і старий, був розміщений милі за три від селища, на самому краю "чагарника", — так зазвичай називали малозаселену горбисту лісову місцевість довкола озера Міставіс. Треба зізнатися, що будинок мало нагадував Блакитний Замок.

Колись, як ще Абель був молодшим та успішним, це була достатня й затишна садиба. Над воротами дугою здіймався завжди свіжопофарбований напис "А.Ґай. Тесля", наче натякаючи на веселу вдачу господаря[38]. А тепер все домівство виглядало підупалим, напівзруйнованим, занедбаним. Дах як хворий на проказу — латка на латці, віконниці перехнябилися. Схоже, що Абель не робив ніяких теслярських робіт у власному домі. Саме повітря видавалося тут млявим, наче втомленим від життя. За домом ріс гай зі старих розпатланих та обірваних ялин. Сад, що при Сіссі був таким гарним і доглянутим, зовсім здичавів. По два боки від

будинку розкинулися луки, на яких родила сама лиш дивина[39], а ще далі — неужитки, зарослі низенькими соснами та ялинами, де-не-де квітли дикі вишні, — і такі пустків'я тяглися аж до поясу лісів довкола Містaвіс, за дві милі звідси. Нерівний, всіяний валунами путівець, що біг від дому до лісу, білів незнищенно-розкішними стокротками.

Галасливий Абель зустрів Валансі при дверях.

— То ви таки прийшли, — недовірливо сказав він. — Я думав, що та Стірлінгівська зграя вас не пустить.

Валансі усміхнулася, показавши всі свої гострі зубки.

— Вони мене не зупинили.

— Диви, який з вас зух, — захоплено сказав Галасливий Абель. — А ще й диви, які у вас зграбні ніжки, — додав він, відступаючи, щоб Валансі могла увійти.

Якби це почула кузина Стіклс, то вона остаточно впевнилась би, що Валансі пропала з душею і тілом. Але стареча галантність Абеля зовсім не образила Валансі. На додачу, то був чи не перший комплімент, який вона почула за своє життя. Інколи вона підозрювала, що в неї гарні ноги, але ніхто раніше про це не говорив. У родині Стірлінгів ноги були табу.

Галасливий Абель повів Валансі до кухні. Там на канапі лежала Сіссі Ґай. Дихання її було прискореним, запалі щоки покриті дрібними червоними плямами. Валансі кілька років не бачила Сіссі Ґай. Тоді вона була такою вродливою, маленькою дівчиною-квіткою, з м'яким золотистим волоссям, тонкими рисами обличчя і великими гарними блакитними очима. Тепер

же Валансі вразила зміна її вигляду. Невже ж це ніжна Сіссі — оце бідолашне створіння, схоже на зів'ялу квітку? Вона виплакала свою вроду крізь очі — і вони стали величезними, надто великими для схудлого обличчя. Коли Валансі востаннє бачила Сіссі, ці змучені трагічні очі виглядали як прозорі тінисті сині озера, тоді вони аж бризкали радістю. Контраст був настільки жахливим, що власні очі Валансі наповнилися слізьми. Вона опустилася на коліна перед Сіссі й обійняла її.

— Сіссі, кохана, я прийшла доглянути за тобою. Я залишуся з тобою аж… доки ти захочеш.

— Ой! — Сіссі охопила шию Валансі своїми тоненькими руками. — Ой, ти залишишся? Мені так самотньо. Я даю собі раду, але це так самотньо. Це було б як у небі — мати когось біля себе — такого як ти. Ти завжди була — така добра зі мною — колись.

Валансі притулила Сіссі до себе. Раптом вона почулася щасливою. Тут був хтось, що її потребував, кому вона могла допомогти. Більше вона не була зайвою. Все старе відійшло, все стало новим.

— Багато що визначене наперед, але трапляються і щасливі випадки, — сказав Галасливий Абель, задоволено пихкаючи люлькою в кутку.

РОЗДІЛ XVII

Вже після тижня у домі Галасливого Абеля Валансі мала таке відчуття, наче довгі роки відділили її від колишнього життя та давніх знайомих. Минуле помалу тануло, перетворювалося на примару, — проминало, щоб ніколи не повернутися.

Вона була щасливою. Ніхто не загадував їй загадок, ніхто не змушував уживати лілові пігулки. Її не називали Досс і не лякали застудою. Не треба було шити клаптикові ковдри, поливати обридлі фікуси чи терпіти напади крижаного материнського гніву. Вона могла залишатися на самоті, коли заманеться, лягати спати, коли заманеться, чхати, коли заманеться. Під час довгих прекрасних північних сутінків, коли Сіссі засинала, а Галасливого Абеля не було вдома, вона годинами сиділа на хистких сходах ґанку, дивлячись на пагорби, закутані легкою ліловою імлою, слухаючи, як ласкавий вітер співає дико-солодкі мелодії поміж молоденькими ялинками, і вдихаючи п'янкий аромат нагрітих сонцем трав, аж доки темрява не покривала всю околицю, наче свіжа та приязна хвиля.

Іноді пополудні, якщо Сіссі почувалася досить сильною, вони йшли до лісової галявини і милувалися дикими квітами. Ніколи їх не зривали. Валансі читала Сіссі заповіді Джона Фостера, що видалися їй священним письмом: "Шкода зривати лісові квіти. Без зеленого мерехтіння вони втрачають половину свого чару. Єдиний спосіб насолодитися ними — це знайти їх там, де вони ховаються, довго ними милуватися, а потім залишити їх, оглянувшись на прощання, і забравши з собою лише чудовий спомин про їх звабу й аромат".

Після років примарного життя Валансі наче занурилася у купіль реальності. Вона була зайнята — дуже зайнята. Мусила вичистити весь дім. Не дурно ж її виховали у Стірлінгівських звичаях чистоти й охайності. Раз уже прибирання брудних кімнат давало їй задоволення, то тепер вона мала того задоволення вдосталь. Галасливий Абель вважав, що вона даремно робить те, чого від неї не вимагається, але не втручався. Він був дуже задоволений з їхньої умови. Валансі була чудовою куховаркою. Як заявив Абель, вона відчувала

смак речей. А єдиною її вадою, на його думку, було те, що вона не співала, працюючи.

— Люди співають при роботі, — запевняв він. — З піснею веселіше.

— Не завжди, — відпалила Валансі. — От би славно різник співав при роботі. Або грабар.

Абель вибухнув гучним сміхом.

— Ніхто ліпше вас не відповість, ви ніколи за словом до кишені не лазите. Я думаю, Стірлінги раді були вас позбутися. Вони не люблять, як їм перечать.

Вдень Абеля майже ніколи не було вдома, — якщо він не працював, то полював чи рибалив із Барні Снайтом. Зазвичай він повертався додому лише на ніч, завжди дуже пізно і часто дуже п'яний. Коли це трапилося вперше і він зайшов на подвір'я, ревучи, Сіссі просила Валансі не боятися:

— Батько не зробить нічого лихого, він лише галасує.

Валансі, яка ночувала на канапі в кімнаті Сіссі — сюди вона перебралася на випадок, якби Сіссі щось потрібно було вночі, бо сама Сіссі нізащо б її не покликала, — запевнила, що не боїться. Доки Абель розпріг коней, етап ревіння минувся і він плакав та молився у своїй кімнаті в іншому кінці коридору. Валансі, спокійно засинаючи, ще чула його понурі стогони. Здебільшого Абель був цілком добродушним, але інколи показував натуру. Якось Валансі його запитала:

— Що вам за користь із того шалу?

— Це дідьчо добра розвага, — відповів Абель.

Обоє розреготалися.

— Ви справжня перчена штучка, даруйте на слові, — захоплено сказав Абель. — Я не хотів нічого злого сказати, то в мене така звичка. Люблю, як жінка мене не боїться. Сіс завжди була занадто м'яка. Ото й схилилася, як вітер подув. А ви — що іншого. Я таке люблю.

— І все-таки, — рішуче відповіла Валансі. — не треба посилати всіх до дідька. І я не буду ще раз перемивати щойно відмиту підлогу, бо ви її затоптали. Мусите витирати ноги, хоч би вам через це душа перевертalася.

Сіссі любила чистоту й порядок і підтримувала їх, доки ставало сил. Вона почувалася дуже щасливою, відколи Валансі була з нею. Як же їй раніше було страшно через ті довгі самотні дні та ночі, коли вона була здана лише на жахливих старих жінок, що у них працювали. Сіссі боялася їх і ненавиділа. А до Валансі прив'язалася, наче дитина.

Не було жодного сумніву в тому, що Сіссі помирає. Хоча вона не здавалася аж так тяжко хворою. Навіть не дуже кашляла. Переважно могла встати і вдягнутися, інколи навіть годину-дві працювала в саду чи в полі. Через кілька тижнів після появи Валансі вона виглядала настільки краще, що Валансі навіть сподівалася на її одужання. Але Сіссі лише головою похитала:

— Ні, я вже не одужаю. В мене майже не зосталося легень. І я — я не хочу. Я така змучена, Валансі. Тільки смерть дасть мені відпочинок. Але як добре, що ти тут, — ти навіть не знаєш, скільки ти для мене значиш. Але, Валансі, — ти надто

тяжко працюєш. Цього не треба. Батько тільки хоче, щоб хтось йому наварив їсти. Мені все видається, що ти нездужаєш, люба. Так часом бліднеш і мусиш приймати якісь краплі.

— Та все зі мною гаразд, — безтурботно сказала Валансі. Ще бракувало засмучувати Сіссі! — І я зовсім не надто тяжко працюю, я люблю робити те, що мені подобається.

— Ну тоді, — Сіссі лагідно потиснула руку Валансі, — не розмовляймо про мою хворобу. Забудьмо про неї. Уявімо, що я — знову маленька дівчинка — і ти прийшла зі мною погратися. Я ж так давно хотіла, — щоб ти прийшла. Ти не могла, я знаю. Але як же я про це мріяла! Ти завжди так відрізнялася від інших дівчат — така була добра й ласкава — і ти щось таке знала — чого ніхто не знав — якусь таємницю. Яку, Валансі?

— Я мала свій Блакитний Замок, — відповіла Валансі, тихо сміючись. Їй було приємно, що Сіссі так думала про неї. Ніколи вона не підозрювала, що вона комусь подобається і хтось нею цікавиться. Валансі розповіла Сіссі про свій Блакитний Замок — досі вона ніколи цього не робила.

— Я думаю, що кожен має свій Блакитний Замок, — шепнула Сіссі. — Тільки кожен по-іншому його називає. Я теж мала — колись.

Вона затулила обличчя долоньками. Сіссі не розповіла, що — хто — зруйнував її Блакитний Замок. Але Валансі знала,— хто б це не зробив, то був не Барні Снайт.

РОЗДІЛ XVIII

Тепер Валансі потоваришувала з Барні. Інколи їй навіть здавалося, що вони — давні добрі друзі, хоча лише кілька разів

розмовляли між собою. Але він одразу ж здався їй давнім приятелем, з тої зустрічі у саду ввечері, коли вона зривала білі нарциси, щоб прикрасити ними кімнату Сіссі. Раптом вона почула страшливе ревіння старого грей слоссона, який виїхав із лісів довкола Містaвіс, — це ревіння чутно було за кілька миль. Вона не дивилася, як він під'їжджав, вигрюкуючи на камінні тої безумної дороги. Та вона й ніколи не дивилася, як він щовечора проїжджав повз дім Галасливого Абеля. Але цього разу він далі не поїхав. Старий грей слоссон зупинився з шумом ще страшнішим за той, який видавав під час їзди. Валансі здогадалася, що Барні вибрався з автівки і сперся об перекошену хвіртку. Вона раптом випросталася і глянула йому в обличчя. Їхні очі зустрілися, і вона відчула приємну знемогу. Чи ж це наближався серцевий напад? Але досі такого симптому не було.

Його очі, які вона завжди вважала карими, зблизька виявилися глибоко-синіми, фіалковими, прозорими і яскравими. Брови були асиметричними, а сам він виглядав надто худим, аж їй захотілося трохи його відгодувати. А ще пришити йому ґудзики до піджака, змусити його вкоротити волосся і щодня голитися. Щось таке було в його обличчі — вона не знала, як це окреслити. Втома? Туга? Зневіра? Коли він посміхався, на його худих щоках з'являлися ямочки. Все це змигнуло у думках Валансі впродовж тої єдиної миті, коли вони дивилися одне одному в очі.

— Доброго вечора, міс Стірлінг.

Фраза, найзвичніша у світі. Так міг сказати хто завгодно. Але Барні Снайт умів сказати її по-особливому. Коли він промовив: "Добрий вечір", то відчувалося, що вечір дійсно був добрим, і то частково за його заслугою, а трішки й за вашою. Валансі усвідомлювала це, хоч не дуже ясно, але не могла

зрозуміти, чому вона вся затремтіла, з голови до ніг. Це, мабуть, серце. Хоч би він не помітив!

— Я їхав до Порту, — озвався Барні. — Чи не мав би я честі зробити щось для вас або Сіссі?

— Не можете купити для нас соленої тріски? — попросила Валансі. Більше нічого не спало їй на думку. Галасливий Абель казав, що хотів би на обід варену тріску. Валансі відсилала у найрізноманітніші походи тих лицарів, які приїжджали до її Блакитного Замку, але нікому не загадувала привезти солену тріску.

— Звичайно. Ви певні, що це все? У моїй Леді Джейн грей слоссон багато місця. І вона завжди повертається, рано чи пізно, ця Леді Джейн.

— Ні, більше нічого, — сказала Валансі. Вона знала, що він все одно купить апельсинів для Сіссі, — як завжди.

Барні не відразу одійшов. Трохи помовчав, а тоді сказав, повільно і не зовсім зрозуміло:

— Міс Стірлінг, ви мурова дівчина. Що там — ви справжня фортеця[40]! Прийти сюди і доглядати Сіссі, в таких умовах…

— У цьому немає нічого мурового, — відказала Валансі. — Я не мала нічого іншого до роботи. І — мені тут добре. Нічого такого надзвичайного я не роблю, містер Ґай добре мені платить, а раніше я ніколи не заробляла. І мені це подобається.

Як легко розмовляти з Барні Снайтом, — тим страшним Барні Снайтом, з його таємничим минулим і похмурими оповідями. Так легко, наче вона розмовляла сама з собою.

— Того, що ви робите для Сіссі Ґай, не можна купити за жодні гроші, — промовив Барні. — Ви вчинили шляхетно. Якби я міг чимось вам допомогти, тільки дайте мені знати. Якщо Галасливий Абель вас скривдить…

— Нізащо в світі! Він чудово до мене ставиться і я його люблю, — щиро відповіла Валансі.

— Я теж. Але є така стадія його сп'яніння, — можливо, при вас ще цього не траплялося, — коли він співає масні пісеньки…

— Ну так. Вчора ввечері він прийшов додому саме в такому стані. Ми з Сіссі замкнулися у своїй кімнаті, а там його не чути. Зранку він просив пробачення. Я не боюся Галасливого Абеля у жодному його стані.

— Я певен, що він поводиться пристойно, — як не зважати на те його п'яне завивання, — сказав Барні. — Ще б відучився лаятися, — я просив його не робити цього, коли ви поблизу.

— Чому? — лукаво спитала Валансі, кинувши на нього один зі своїх дивних скісних поглядів, а її щоки ледь зарум'яніли від думки, що Барні Снайт справді піклується нею. — Я й сама часом маю охоту вилаятися.

На якусь мить Барні завмер. Невже ж ця ельфійська дівчина — та сама стара панна, що й дві хвилини тому? Мабуть, у цьому вбогому і занедбаному старому саду діються якісь чари.

Потім він засміявся.

— Яке полегшення, що й без вас є кому це зробити. То вам справді нічого не треба, окрім соленої тріски?

— Не зараз. Але, смію сказати, я часто матиму до вас якісь прохання, коли ви знову виберетеся до Порту. На жаль, не можу довіряти містеру Ґаю, — він завжди забуває, що я просила.

Барні від'їхав у своїй Леді Джейн, а Валансі ще довго стояла в саду.

Пізніше він ще кілька раз навідувався. — зазвичай йшов пустків'ям, а потім гаєм, насвистуючи. Як лунало його посвистування між ялинами у червневих сутінках! Валансі піймала себе на тому, що кожного вечора прислухається, чи не чутно того свисту. Дорікнула собі, а тоді здумала — чому ж і не прислухатися?

Він завжди приносив Сіссі фрукти та квіти. А якось приніс і Валансі коробку солодощів, — то була перша коробка солодощів, яку їй подарували. З'їсти їх видавалося їй святотатством.

Вона помітила, що постійно думає про нього. Хотілося б їй знати, чи він думає про неї, коли її немає поблизу, а, якщо думає, то як? А ще їй хотілося побачити той загадковий будинок на острові посеред Міставіс. Сіссі ніколи там не була, і, хоч невимушено розмовляла про Барні та була з ним знайома п'ять років, насправді знала про нього не набагато більше, ніж сама Валансі.

— Але він не лихий, — запевняла Сіссі. — Ніхто не переконає мене, що він лихий. Він не міг зробити нічого ганебного.

— То чого ж він так живе? — спитала Валансі, щоб ще раз почути, як хтось його захищає.

— Не знаю. Це загадка. Звичайно, в нього є якась таємниця, але я знаю, що в ній немає нічого, чого треба б соромитися. Валансі, Барні Снайт просто не міг зробити нічого такого, чого треба соромитися.

Валансі не була цього певна. Барні мусив колись щось скоїти — колись. Він був освіченим і розумним. Це вона виявила, прислухавшись до його розмов та суперечок із Галасливим Абелем, — Абель був несподівано начитаним і у тверезому стані міг обговорювати будь-яку тему під сонцем. Такий чоловік не сховається на п'ять років у Маскока і не житиме як волоцюга, не мавши для цього причин — добрих чи поганих. Але це не мало жодної ваги. Нічого не мало жодної ваги, відколи вона здобула певність, що Барні ніколи не був коханцем Сіссі Ґай. Хоча вони з Барні дуже приятелювали, і це було помітно. Але їхнє почуття не було тим, яке могло б уразити Валансі.

— Ти не знаєш, чим був для мене Барні останні два роки, — просто сказала Сіссі. — Без нього я б взагалі не витримала.

— Сіссі Ґай — найкраща дівчина, яку я знаю, — а десь є чоловік, якого я застрелив би, якби знайшов, — обурено мовив Барні.

Барні був прецікавим оповідачем, — багато розповідаючи про свої пригоди і зовсім нічого — про себе. Одного прекрасного дня, коли знову задощило, Барні та Абель пополудні сиділи собі й баляндрасили, а Валансі лагодила скатертини і слухала їхню балачку. Барні розповідав дивовижні історії про свої пригоди у поїздах, коли він волочився по всьому континенті, їздячи "зайцем". Валансі мали б нажахати ці описи, однак чомусь не нажахали. Дещо пристойніше виглядала історія, як то він плив до Англії на судні для перевезення худоби. Але найбільше її захопила оповідь про Юкон, особливо

ж про те, як він заблукав уночі між долинами Голд Ран та Сулфур.

Там, на далекій півночі, він пробув два роки. Коли ж би він встиг ще й у тюрмі відсидіти і ще невідомо що накоїти?

Якщо він казав правду. Але Валансі у цьому не сумнівалася.

— Я не знайшов золота, — говорив він. — Повернувся звідти убогішим, ніж туди приїхав. Але що то за місце для життя! Ця тиша в затиллі північного вітру захопила мене. З того часу я вже ніколи не належав сам собі.

А все-таки, балакучим він не був. Умів багато розповісти кількома вдало підібраними словами, — Валансі не розуміла, наскільки вдало підібраними вони були. А ще він умів розмовляти, взагалі не розкриваючи рота.

— Мені подобається людина, очі якої кажуть більше, ніж її уста, — подумала Валансі.

Але насправді їй усе в ньому подобалося: його рудувате волосся, легенька загадкова посмішка, веселі іскринки в очах, його відданість отій непоказній Леді Джейн, його звичка сидіти з руками в кишенях, сперши підборіддя об груди і зиркаючи з-під асиметричних брів. Вона любила його приємний голос, звучання якого могло мінятися від ніжності до ледь відчутної провокації. Часом вона боялася отих своїх думок. Вони були настільки живими, що, здавалося, всі інші мусили їх помічати.

— Я весь день спостерігав за дятлом, — сказав він одного вечора, коли вони разом сиділи на старому хисткому ґанку. Його розповіді про дятлові витівки захоплювали. Він часто приносив їм жартівливі або лукаві баєчки про лісовий народ. А

інколи вони з Галасливим Абелем весь вечір затято диміли, не кажучи ні слова, Сіссі лежала в гамаку, підвішеному між стовпцями ґанку, а Валансі сиділа на сходах, склавши руки на колінах, і задумливо питала себе, чи дійсно вона — та сама Валансі Стірлінг, яка всього три тижні тому покинула потворний старий будинок при вулиці В'язів.

Перед нею у білій пишноті місячного сяйва розкинулися поля, де вибрикували десятки маленьких кроликів. Коли Барні цього хотілося, він сідав на краю полів і якоюсь таємничою, притаманною йому магією, вабив тих кроликів до себе. Якось Валансі побачила, що вивірка стрибнула з ялинового стовбура йому на плече і сиділа там, щось йому оповідаючи. Це нагадало їй Джона Фостера.

Однією з насолод нового життя Валансі була можливість читати Джона Фостера, скільки її воля. Вона читала їх вголос Сіссі — Сіссі подобалися книги Джона Фостера. Натомість Абель із Барні тих книжок не любили і, коли вона намагалася заохотити і їх до спільного читання, Абель нудився, а Барні взагалі чемно відмовився слухати.

— Маячня, — запевнив він.

РОЗДІЛ XIX

Звісно ж, Стірлінги не відступилися від бідолашної причинної і не припиняли героїчних зусиль, щоб порятувати її погублену душу та репутацію. Дядько Джойс, якому правник допоміг не ліпше доктора, прийшов одного дня і, заставши Валансі саму на кухні, проголосив їй палку промову, твердячи, що вона розбила серце матері і зганьбила всю родину.

— Але чому? — запитала Валансі, не припиняючи скрупульозно шурувати горщик з-під каші. — Я виконую чесну роботу за чесну плату. Що в цьому ганебного?

— Не викручуйся, Валансі, — урочисто промовив дядько Джеймс. — Це негодяще місце для тебе, і ти це знаєш. Чому, як я чув, цей кримінальний пташок, Снайт, стирчить тут щовечора?

— Не кожного вечора, — сказала Валансі, роздумавши. — Ні, зовсім не щовечора.

— Але ж — це нестерпно! — суворо сказав дядько Джеймс. — Валансі, ти мусиш повернутися додому. Ми не будемо надто строго тебе осуджувати. Запевняю тебе, що ні. Ми про все забудемо.

— Красно дякую, — відповіла Валансі.

— Чи ж у тебе зовсім нема почуття сорому? — натис на неї дядько Джеймс.

— Звісно ж, є. Просто я соромлюся не тих речей, що ви. — Валансі заходилася ретельно полоскати кухонну ганчірку.

Але дядько Джеймс був терплячим. Він ухопився за опертя свого стільця і скреготнув зубами.

— Ми знаємо, що твій розум помутився. Ми будемо поблажливими. Але ти мусиш повернутися додому. Ти не можеш залишитися тут, із цим п'яним старим негідним богохульником.

— Чи це не в мій город камінець, містере Стірлінг? — поцікавився Галасливий Абель, який досі мирно палив собі люлечку на задньому ґанку, з величезним задоволенням слухаючи тираду "старого Джима Стірлінга". Його руда борода наїжачилася від обурення, а величезні брови стали дибки. Однак боягузтво не було недоліком Джеймса Стірлінга.

— Атож. І ще мушу сказати, що ви вчинили підло, зманивши цю бідну причинну дівчину від дому та друзів, і я постараюся, щоб вас за це належно покарали.

Більше Джеймс Стірлінг сказати не встиг. Галасливий Абель одним стрибком переплигнув кухню, схопив дядька Джеймса за комір та штани і жбурнув його крізь двері і сад аж на частокіл довкола подвір'я. А зусиль на це витратив не більше, аніж на те, щоб відштовхнути з дороги надокучливе кошеня.

— Як прийдеш сюди ще раз, — гаркнув він, — то вікном тебе викину, а як закритим, то тим ліпше! Прийшов сюди — і думає, наче він Господь Бог і править світом!

Валансі щиро та безсоромно зізналася сама собі, що мало вона бачила картин забавніших, аніж фалди сурдута дядька Джеймса, які розвівалися над грядкою спаржі. Колись вона боялася його осуду. А тепер ясно бачила, що він не був нічим іншим, як немудрим ідолом у маленькому селі.

Галасливий Абель розреготався на весь голос.

— Він про це роками буде згадувати, як збудиться вночі. Всевишній помилився, створивши стільки Стірлінгів. Ну, раз вже вони створені, мусимо з цим рахуватися. Їх забагато, щоб усіх позабивати. Але як будуть сюди прилазити і вам

надокучати, то я з цим зроблю порядок скорше, ніж кицька вухо почухає.

Наступного разу по Валансі вислали доктора Столлінга. Вже його Галасливий Абель не викине на грядку спаржі! Однак сам доктор Столлінг не був цього певен і не дуже рвався виконувати поставлену перед ним місію. Він не вірив, що Валансі Стірлінг раптом збожеволіла. Вона завжди була дивачкою. Він, доктор Столлінг, ніколи не міг її зрозуміти. А, раз так, то вона, без сумніву, була дивачкою. Тепер же просто зробилася дивнішою, ніж досі. А ще доктор Столлінг мав свої причини не любити Галасливого Абеля. Коли доктор Столлінг щойно поселився у Дірвуді, він мав пристрасть до далеких прогулянок довкола Міставіс і Маскока. Під час одної такої прогулянки заблукав і, після довгих поневірянь, натрапив на Галасливого Абеля з рушницею на плечі.

Доктор Столлінг примудрився вибрати найбільш ідіотський спосіб для свого питання. Він спитав:

— Чи не скажете мені, чоловіче, куди я йду?

— А звідки, ік бісу, мені знати, куди ти йдеш, гусятю? — погордливо відповів Галасливий Абель.

Доктор Столлінг онімів від злості, а за той час Абель зник у лісі. Зрештою, доктор Столлінг якось знайшов дорогу додому, але ніколи не прагнув ще раз зустріти Абеля Ґая.

А все-таки зараз він прийшов виконати свій обов'язок. Валансі привітала його із завмиранням серця. Вона мусила зізнатися самій собі, що досі страшенно боялася доктора Столлінга. Мала таке нещасне переконання, що як він кивне до

неї тим своїм довгим вузлуватим пальцем і накаже йти додому, вона не посміє не послухатись.

— Містере Ґай, — чемно і гладко розпочав доктор Столлінг, — чи міг би я кілька хвилин порозмовляти з міс Стірлінг наодинці?

Галасливий Абель був трохи напідпитку, — саме у стадії надмірної ввічливості та неабиякої хитрості. Коли з'явився доктор Столлінг, він і так вже збирався йти, але тепер сів у кутку вітальні, склавши руки.

— А ні, містере, — солідно запевнив він. — Так не мож, — тут такого не мож. Я відповідаю за репутацію свого дому і за цю молоду леді теж. Ніяких тут рандок за моїми плечима!

Обурений доктор Столлінг зробився таким жахливим, що Валансі дивом дивувалася, як Абель зносить його вигляд. Але Абель ніскільки не переймався.

— А ви шось про це знаєте? — добродушно запитав він.

— Про що?

— Про рандки, — холоднокровно пояснив Абель.

Сердешний доктор Столлінг, який ніколи не одружився, бувши певним у необхідності целібату для кліру, не помітив цього нескромного зауваження. Він повернувся спиною до Абеля і заговорив з Валансі.

— Міс Стірлінг, я прийшов сюди з волі вашої матері. Вона благала мене піти. Я маю передати вам кілька звісток від неї. Ви, — тут він покивав пальцем, — ви їх вислухаєте?

— Так, — ледь чутно сказала Валансі, дивлячись на той палець. Він діяв на неї як гіпноз.

— По-перше, ви покинете цей…цей…

— Будинок, — вставив Галасливий Абель. — Бу-ди-нок. Трошки затинаєтесь, містере?

— це місце і повернетесь додому. А містер Джеймс Стірлінг найме кваліфіковану медсестру, яка прийде сюди і доглядатиме міс Ґай.

Попри весь свій страх, Валансі непомітно усміхнулася. Дядько Джеймс справді вважає становище поважним, раз згодився труснути гаманцем. Як би там не було, родина більше її не зневажає і не ігнорує. Вона несподівано стала цінністю.

— А це вже моя справа, містере, — озвався Абель. — Міс Стірлінг може йти чи залишатися, як їй подобається. Ми з нею уклали чесну угоду і вона може звільнитися, якщо побажає. З неї добра господиня — годує мене їжею, що пристає до ребер. Не забуває солити кашу, не тріскає дверима і, як не має про що говорити, то мовчить. Для жінок це справжнє чудо, знаєте, містере. Я нею задоволений. Якщо вона захоче, то може йти, але ніхто сюди не прийде за гроші Джіма Стірлінга. А як раптом прийде, — голос Абеля був на диво м'яким та ввічливим, — то я йому мозок на дорогу витовчу. Передайте йому це і поздоровте від А.Ґая.

— Докторе Столлінг, Сіссі не потрібна доглядачка, — щиро промовила Валансі. — Їй ще не так зле, але їй необхідне спілкування. Хтось, кого б вона знала і любила і хто б жив разом з нею. Я певна, ви це зрозумієте.

— Я розумію, що ваші спонуки цілком... гм... схвальні. — Доктор Столлінг відчув себе вельми великодушною людиною з широкою душею, бо насправді він не вважав спонук Валансі схвальними. Він її зовсім не розумів, а, раз так, то й не міг вважати її спонук схвальними. Коли він чогось не розумів, то засуджував це. Вкрай просто! — Але ваш найголовніший обов'язок — це обов'язок перед матір'ю. Вона вас потребує, вона благає, щоб ви повернулися додому. Якщо ви повернетесь, вона все пробачить.

— Приємно, хоч неглибоко, — задумливо зазначив Абель, насипаючи на долоню тютюн.

Доктор Столлінг проігнорував його.

— Вона благає, але я, міс Стірлінг, — доктор Столлінг пам'ятав, що він є представником Єгови, — я наказую. Як ваш пастор і духівник, я наказую, щоб ви пішли зі мною додому, — негайно. Одягайте ваше пальто й капелюх і ходімо.

Доктор Столлінг покивав до Валансі пальцем. Від цього безжального пальця вона помітно розгубилася і знітилася.

— Вона здається, — думав Галасливий Абель. — Піде з ним. Побий його грім, яку владу ці проповідники мають над жінками.

Ще трішечки — і Валансі підкорилася б доктору Столлінгу. Вона мусить повернутися з ним додому — і піддатися. Вона знову стане заляканою Досс Стірлінг і впродовж тих нечисленних днів чи тижнів, які їй зосталися, вестиме те саме мізерне існування, що й раніше. Така вже її доля, втілена у цьому задертому вгору пальці. Тікати від цього так само

даремно, як Галасливому Абелю від його приречення. Глянула, як пташка на змію. Наступної миті…

— "Страх — це первородний гріх, — озвався зненацька тихий голос глибоко-глибоко-глибоко всередині Валансі. — Майже все зло на світі бере свій початок з того, що хтось чогось боїться".

Валансі встала. Страх все ще стискав її серце, але душа її звільнилася. Вона не обмане цей внутрішній голос.

— Докторе Столлінг, — повільно сказала вона. — Зараз я не маю жодних зобов'язань перед матір'ю. Вона зовсім здорова, має всю допомогу і товариство, які їй потрібні. Вона мене не потребує, але тут я необхідна. Тут я і зостануся.

— Молодця дівчина, — захоплено сказав Абель.

Доктор Столлінг прибрав свого пальця. Не міг же він без кінця ним махати!

— Міс Стірлінг, чи ж ніщо не може вплинути на вас? Ви пам'ятаєте своє дитинство?

— Ще й як. Я його ненавиджу.

— Ви усвідомлюєте, що скажуть люди? Що вони вже кажуть?

— Можу собі це уявити, — сказала Валансі, стенувши плечима. — Я двадцять років ходила на дірвудські чаювання та швейні гуртки — і нічого там не чула, окрім пліток. Але, докторе Столлінг, мені байдуже, що вони переповідають.

Доктор Столлінг не мав іншого виходу, як піти. Дівчина, зовсім байдужа до громадської думки! Для якої нічого не важать священні сімейні узи! Яка ненавидить спогади про своє дитинство!

Потім прийшла ще тітонька Джорджіана, — з власної ініціативи, бо ніхто не вважав, щоб її варто було посилати. Тітонька застала Валансі саму, — при полінні невеликого городця, який вона ж і засадила. Тітонька виклала всі банальності, що спали їй на думку. Валансі терпляче її вислухала. Тітонька Джорджіана мала зовсім не злу душу. А тоді заговорила.

— А тепер, тітонько, коли ви сказали все, що мали сказати, порадьте мені, як розварити тріску зі сметаною, щоб вона не було густою, як каша, і солоною, як Мертве море?

* * * * * * * *

Ми просто повинні зачекати, — сказав дядько Бенджамін. — Врешті-решт, Сіссі Ґай довго не проживе. Доктор Марч казав мені, що кінець може настати з дня на день.

Місіс Фредерік плакала. Їй було б куди легше, якби Валансі померла. Тоді б вона просто одягла траур.

РОЗДІЛ XX

Коли Абель Ґай виплатив Валансі її першу місячну платню — день у день, асигнаціями, пропахлими тютюном та віскі, — вона вибралася до Дірвуда і витратила всі гроші до останнього цента. Валансі купила на розпродажі дуже милу зелену крепову сукенку, з пояском із темно-червоних намистин, до комплекту — пару шовкових панчішок і ще маленький

гофрований зелений капелюшок із малиновою трояндою. А тоді ще — недоречну, зате прикрашену складками і стрічками нічну сорочину.

Вона двічі пройшла по вулиці В'язів, — навіть не подумавши, що це "вдома", — але нікого з рідних не побачила. Ані хиби, мати у цей чудовий червневий вечір сидить у кімнаті, викладає солітер і шахрує. Валансі знала, що місіс Фредерік завжди шахрує. Вона ніколи не програвала. Більшість стрічних похмуро дивилися на неї і минали, ледь кивнувши на знак привітання. Ніхто не зупинився, щоб із нею поговорити.

Повернувшись додому, Валансі вдягла зелену сукенку. І відразу ж зняла. Вона почувалася як роздягнена — з викотом і короткими рукавами. Та й ще цей низько посаджений поясок з намистин довкола стегон видавався непристойним. Валансі повісила сукню в шафу з відчуттям, що даремно витратила гроші. Ніколи їй не вистачить відваги носити цю сукню! Не допомагали жодні тиради Джона Фостера, спрямовані проти страху. Де як де, а тут старі звички виявилися сильнішими. А все ж вона зітхнула, коли зійшла вниз, назустріч Барні Снайту, у своїй тютюново-коричневій сукні. Та зелена одежина напрочуд їй личила, — вона це помітила, хоч як соромилася глянути на себе в дзеркалі. На цьому тлі очі видавалися парою коштовних коричневих каменів, а пояс цілковито перемінив її пласку фігурку. Валансі пожаліла, що змінила ту сукню на іншу. Але були речі, про які Джон Фостер не знав.

Щонеділі ввечері Валансі ходила до маленької церкви вільних методистів, у долині поблизу "чагарника", в маленькому сірому будиночку без шпилю, серед сосен. За церквою був невеличкий, зарослий травою цвинтар із кількома замшілими надгробними плитами.

Їй подобався священник, що там проповідував. Він був таким простим і щирим! Літній чоловік, який мешкав у Порт-Лоуренсі і перепливав озеро у моторному човні, щоб відправити службу для цих людей з маленьких кам'янистих ферм між пагорбами, — вони не мали жодної іншої можливості послухати Євангеліє.

Валансі подобалося просте Богослужіння та пристрасний спів. Вона любила сидіти біля відкритого вікна і дивитися на сосновий ліс. Громада була невеличкою. Вільні методисти були нечисленними, убогими і переважно неписьменними. Але Валансі полюбила ці недільні вечори. Вперше у житті їй подобалося ходити до церкви.

По Дірвуду прокотилася чутка, що Валансі перейшла до вільних методистів, — і ця звістка на цілий день уклала місіс Фредерік до ліжка. Але Валансі нікуди не переходила. Вона ходила до церкви, бо це їй подобалося і якимсь нез'ясовним чином добре впливало на неї. Старий містер Таверс щиро вірив у те, що проповідував, — а це було величезною різницею.

Як не дивно, Галасливий Абель засуджував те, що вона ходила до церкви між пагорбами, не поступаючись у суворості самій місіс Фредерік. Він "не визнавав вільних методистів. Він був пресвітеріанином". Але Валансі ходила туди всупереч його волі.

— І не зоглянемося, як почуємо про неї щось ще гірше, — понуро напророчив дядько Бенджамін.

І почули.

Валансі навіть сама собі не могла пояснити, чому їй захотілося піти на цю вечірку. То були танці у "чагарнику", в

Чедлі Корнерс, а танці в Чедлі Корнерс не були тим місцем, куди б ходили добре виховані молоді леді. Валансі довідалася про вечірку від Галасливого Абеля, що мав там бути присутній як скрипаль.

Але їй і на думку не спало туди йти. Галасливий Абель сам це запропонував при вечері.

— Ходіть зі мною на танці, — сказав він. — Вам це буде на користь — додасть трохи рум'янцю личку. Виглядаєте перемученою, треба вам розважитися.

І Валансі раптом захотілося піти. Вона ж нічого не знала про забави у Чедлі Корнерс. Все її уявлення про подібні вечірки склалося на основі статечних однойменних зібрань у Дірвуді чи Порт-Лоуренсі. Звісно, танці в Чедлі Корнерс мусили бути іншими, далеко менш штивними. Але ж це й цікаво! Чому б їй не піти? Сіссі вже тиждень непогано почувалася і виглядала краще. Вона зовсім не проти побути трохи на самоті, навіть благала Валансі піти, якщо їй того хочеться. А Валансі хотілося.

Валансі пішла у свою кімнату переодягнутися — і гнівно відкинула тютюново-коричневу шовкову сукню. Іти в цьому на вечірку? Нізащо! Вона зняла з плечиків зелену крепову сукню і гарячково її вдягнула. Це ж нонсенс — почувати себе такою — такою — роздягненою, бо її плечі та руки були оголеними. От у цьому й полягає її старопанянство. Ні, тепер буде інакше. А от і мештики до сукні.

Це вперше вона вдягла гарну одіж, — відколи підлітком носила платтячка з органзи. Але ті ніколи не личили їй так, як ця.

Якби ж вона тільки мала намисто чи щось схоже. Тоді б вона не почувалася оголеною. Валансі побігла в сад. Там у траві росла велика пурпурова конюшина. Валансі нарвала її цілий оберемок і нав'язала на нитку. Одягнена на шию, ця саморобна прикраса дала їй приємне відчуття коміра і напрочуд їй пасувала. Частиною квіток вона прикрасила волосся, опустивши пасма вниз — і це теж було гарно! Від хвилювання на її обличчя з'явилися ніжні плямки легкого рум'янцю. Валансі накинула плащ і вдягла маленький гофрований капелюшок.

— Виглядаєш так гарно і так — інакше, — люба, — сказала Сіссі. — Як зелений місячний промінь з дрібкою червоного блиску, якщо тільки щось таке можливе.

Валансі схилилася і поцілувала її.

— Так мені совісно залишати тебе саму, Сіссі.

— Та що ти, зі мною все буде гаразд. Я почуваюся так добре, як давно вже не почувалася. Було б мені дуже прикро, якби я тебе зв'язувала. Сподіваюся, це тебе потішить. Я на танцях у Корнерс ніколи не була, але колись, дуже давно, ходила на танці в "чагарнику". Ми дуже весело бавилися. І не мусиш боятися, що батько цієї ночі нап'ється. Коли він грає на танцях, то ніколи не п'є. Але там може бути — спиртне. Що ти робитимеш, якщо почнуться якісь заворушення?

— Ніхто до мене не чіплятиметься.

— Думаю, всерйоз не чіплятимуться, зрештою, батько за тобою пильнуватиме. Але може здійнятися шум і стане — стане неприємно.

— Байдуже. Я іду лише подивитися. Навіть не сподіваюся, що танцюватиму. Я лише хотіла подивитися, як виглядають танці в "чагарнику". Я ж нічого не бачила, окрім добропорядного Дірвуда.

Сіссі скептично посміхнулася. Вона куди краще за Валансі знала, у що може перетворитися "чагарникова" вечірка, коли з'явиться спиртне. Але — може й не з'явиться.

— Сподіваюся, це тебе потішить, — повторила вона.

Валансі втішила вже сама дорога. Виїхали вони рано, бо до Чедлі Корнерс було дванадцять миль і довелося їхати у старій заслуженій Абелевій бричці. Дорога, як і більшість доріг у Маскока, була вибоїстою і кам'янистою, але овіяною суворим чаром північного лісу. Вона пролягала серед прекрасних сосен, які щось наспівували у червневому присмерку, і над нефритово-зеленою річкою Маскока, облямованою тремтячими від незвіданої радості осиками.

Галасливий Абель виявився чудовим компаньйоном. Він знав усі перекази й легенди про дикий розкішний "чагарник" і розповідав їх Валансі, доки вони їхали. Час від часу на Валансі нападав внутрішній сміх від однієї лиш думки, що сказали б дядько Бенджамін та тітка Веллінгтон, побачивши, як вони з Галасливим Абелем у цій жахливій бричці їдуть на танці у Чедлі Корнерс.

Спершу танці виглядали цілком пристойно, Валансі була задоволена і добре розважалася. Навіть двічі танцювала з гарними "чагарниковими" хлопцями, з яких були вправні танцюристи і, як вони запевняли, з неї теж.

Випадково вона почула ще один комплімент, може, не надто витончений, але Валансі за все її життя дісталося надто мало компліментів, щоб перебирати. Підслухала, як два "чагарникові" молоді чоловіки, стоячи у темряві під навісом, недалеко від Валансі, "обговорювали" її:

— Знаєш ту дівчину в зеленому?

— Нє. Виглядає на міську. Певно, з Порту. Але ж стильна!

— Не красуня, але, так скажу, дуже симпотна. Диви, ти колись бачив такі очі?

Велика зала була прикрашена сосновими і ялиновими гілками та освітлена китайськими ліхтариками. Підлогу покрили воском, скрипка під умілими дотиками Галасливого Абеля звучала чарівно. "Чагарникові" дівчата були гарні і гарно вдягнені. Валансі вирішила, що це найприємніша вечірка, на якій вона була.

Але пізніше вона свою думку змінила. Прийшов натовп нових гостей, явно п'яних. Спиртне вільно кружляло між присутніми. Дуже скоро майже всі чоловіки більше чи менше сп'яніли. Ті, що чекали на вхід на ґанку та подвір'ї, почали кричати: "Ану, давай!" і далі кричали, увійшовши. В залі стало галасливо і задушливо. Смерділо алкоголем, там і сям спалахували сварки. Звучали непристойні слова і сороміцькі пісні. Дівчата, які грубо вихилялися у танцях, виглядали розпатланими і недоречно вирядженими. Валансі, сама-одна у своєму закутку, відчувала огиду і каяття. Чого вона сюди поїхала? Свобода і незалежність — це чудово, але вона повелася як дурепа. Могла ж здогадатися, як це буде, і що криється за обережними попередженнями Сіссі. У неї розболілася голова — через це все вона почувалася хворою.

Що ж їй робити? Мусить залишатися до кінця. Абель не звільниться раніше, як о третій або четвертій над ранок.

Новий наплив хлопців залишив дівчат у значній меншості, — партнерок до танців забракло. Валансі кілька разів запрошували, вона коротко всім відмовляла, і не всі її відмови були спокійно вислухані. Дехто бурмотів собі під ніс лайливі слова і кидав гнівні погляди. Раптом у другому кінці кімнати вона побачила групу незнайомців, які про щось пошепки розмовляли, пильно на неї дивлячись. Що вони задумали?

У цю мить вона помітила Барні Снайта, що стояв перед дверима, кудись вдивляючись над головами натовпу. В голові Валансі промайнули дві думки, одна — що тепер вона у повній безпеці, інша — що саме тому вона й прийшла на ці танці. Надія була такою абсурдною, що раніше вона не посміла б у ній зізнатися, але вже тепер знала: прийшла, бо сподівалася, що й Барні теж там буде. Ще вона подумала, що мала б відчути сором, але чомусь не відчула. Слідом за почуттям полегші виникло й інше — прикрості через те, що Барні не був поголений. Він же мусив мати настільки самоповаги, щоб поголитися, йдучи на вечірку. Натомість стояв з непокритою головою, щетинистим підборіддям, у старих штанах і синій домотканій сорочці. Навіть без піджака. Валансі це так розгнівало, що вона запрагла добряче його потрусити. Не дивно, що люди вірили усіляким пліткам про нього.

Але більше вона не боялася. Один з тих, що перешіптувалися, залишив своїх колєг і пішов до Валансі через усю залу, розштовхуючи танцюючі пари, які заповнили приміщення і заважали одна одній. То був високий плечистий хлопець, не те, щоб погано одягнений чи негарний з себе, але, щонайменше, напідпитку. Він запросив Валансі до танцю, вона чемно відмовилася. Його обличчя дуже зблідло, він схопив її і

притягнув до себе. Його гаряче дихання, що віддавало алкоголем, опалило їй обличчя.

— У нас тут делікатних леді нема, моя дівчинко. Раз ти не занадто добра, щоб сюди приїхати, то ти не занадто добра танцювати. Ми з колєгами за тобою слідкували. Зі всіма нашими перекрутишся, ще й поцілуєш на додачу.

Валансі відчайдушно виривалася, марно намагаючись звільнитися. Її втягували у лабіринт танцюристів, що кричали, тупали і гукали. Раптом той, що тримав її, дістав точний удар у щелепу та відлетів у інший кінець зали, збиваючи з ніг танцюючі пари. Хтось ухопив її за руку.

— Сюди, швидко, — сказав Барні Снайт. Він пересадив її через вікно, сам легко переплигнув через підвіконня і знову взяв за руку.

— Швидко, — мусимо тікати, — вони біжать за нами.

Валансі, міцно тримаючись за руку Барні, побігла, як ще ніколи в житті не бігала. Як же вона не померла через цю шалену гонитву? Ото скандал був би, якби таке сталося! Як пережили б це її бідні родичі? Вперше Валансі трохи їх пожаліла. А ще добре, що вона втекла від цього жахливого ґвалту. А ще добре, що вона міцно тримається за руку Барні. Всі її почуття змішалися — ніколи досі вона не пережила так багато за такий короткий час.

Зрештою вони натрапили на тихий куточок у сосновому лісі. Погоня звернула в іншому напрямку і з криком та шумом рушила деінде. Валансі, захекана, з серцем, що аж вискакувало з грудей, опустилася на стовбур поваленої сосни.

— Дякую, — видихнула вона.

— Ну що з вас за гуска — вибратися у таке місце? — сказав Барні.

— Та — я — не — знала, — що— це, — виправдовувалася Валансі.

— Слід було знати. Чедлі Корнерс!

—Для — мене — це — просто — назва.

Валансі знала, що Барні і подумати не міг, наскільки чужим їй був "чагарник". Вона прожила у Дірвуді все життя і, на його думку, мусила б щось знати про його околицю. Він не знав, як її виховували. Марно було й пояснювати.

— Коли я ввечері їхав повз Абелів дім, Сіссі сказала мені, що ви сюди вибралися. Мене це вразило і перелякало. Сіссі казала, що страшенно непокоїться, але не хотіла вас відмовляти, щоб не виглядати самолюбкою. То я й поїхав сюди замість до Дірвуда.

Валансі зненацька відчула, як чарівне проміння раптом осіяло її душу і тіло, — тут, під темними соснами. То він і справді приїхав, бо турбувався через неї!

— Як тільки їм набридне полювати за нами, ми тихцем прокрадемося до дороги на Маскока. Там я залишив Леді Джейн. Відвезу вас додому. Думаю, що з вас уже досить вечірок.

— Повністю, — згідливо сказала Валансі.

Першу половину шляху обоє промовчали. Та й складно було говорити — Леді Джейн так гуркотіла, що вони не чули б одне одного. Зрештою, Валансі не була в розмовному настрої. Вона соромилася, — що виявилася такою дурепою, — і що Барні Снайт застав її в такому місці. Барні Снайт з його репутацією кримінальника, безбожника, фальшивомонетника і розтратника. Губи Валансі тремтіли у темряві, коли вона думала про нього. Але їй було соромно.

А все ж вона відчувала радість — незбагненне торжество — на цій вибоїстій дорозі поруч із Барні Снайтом. Назустріч їм вибігали великі дерева. Висока дивина стояла вздовж дороги у рівних рядах, як вишикувані солдати. Чортополох у світлі фар виглядав наче компанія захмелілих ельфів. Вона вперше їхала в автомобілі — і їй це подобалося. З Барні за кермом вона не боялася нічого. Швидка їзда викликала в неї душевний підйом. Сором відступив. Її єдиним відчуттям було те, що вона — частка комети, яка мчить у нічному просторі.

Але раптом, коли вже сосновий ліс порідшав і з'явилися зруби, Леді Джейн почала стихати. Тоді уповільнила швидкість — і зупинилася.

Барні скрикнув із відчаєм. Він вийшов. Оглянув машину. Повернувся з винуватим виразом.

— Я заплішений дурень. Закінчився бензин. І я ж знав, що його мало, коли виїхав з дому, але збирався заправитися у Дірвуді. А потім так поспішав до Корнерс, що забув про це.

— Що ми можемо зробити? — стримано спитала Валансі.

— Не знаю. Ближче, як у Дірвуді, бензину не дістати, а це дев'ять миль звідси. І я не зважуся залишити вас тут саму — по

цій дорозі завжди хтось волочиться. Та й ще ті придурки з Корнерс можуть сюди приблукатися, — дехто з них був із Порту. Думаю, найліпше для нас — просто терпляче чекати, доки повз нас хтось не проїде і не вділить нам стільки бензину, щоб ми могли повернутися до Галасливого Абеля.

— Ну то в чому річ? — спитала Валансі.

— Можливо, нам доведеться так сидіти аж до ранку, — сказав Барні.

— Я не проти, — відповіла Валансі.

Барні коротко реготнув.

— Як ви не проти, то я тим паче. Мені в сенсі репутації втрачати нічого.

— Мені теж, — незворушно сказала Валансі.

РОЗДІЛ XXI

— Сидітимемо собі тут, — промовив Барні, — а як комусь спаде на думку щось таке, що варто б сказати, — то заговоримо. А як ні — мовчатимемо. Не думайте, що ви мусите зі мною розмовляти.

— Джон Фостер пише, — процитувала Валансі, — "якщо ви можете мовчки просидіти з кимось півгодини і почуватиметесь при цьому зручно, то ви станете друзями. Якщо ж ні, то це неможливо і не витрачайте часу даремно".

— Мабуть, і Джон Фостер інколи пише розумні речі, принаймні, оцю, — визнав Барні.

Довгий час вони сиділи в повній тиші. Через дорогу перестрибували маленькі кролики. Раз чи двічі розкішно зареготала сова. Дорога за ними була змережана тінями дерев. Далеко на північному заході небо покрили маленькі сріблясті перисті хмарки, — саме там, де мав би бути острів Барні.

Валансі почувалася на вершині щастя. Деякі речі ми усвідомлюємо повільно. А інші приходять до нас, наче спалах блискавиці. Валансі пережила спалах блискавиці.

Вона раптом збагнула, що кохає Барні. Ще вчора вона належала самій собі, а відтепер — йому. І він же нічого не зробив, нічого не сказав. Навіть не глянув на неї як на жінку. Але це не мало жодного значення. Байдуже, ким він був і що скоїв. Вона кохала його без жодних застережень. Все у ній розкрилося назустріч йому. Вона не мала ні найменшого бажання притлумлювати цю любов або ж відрікатися від неї. Їй здавалося, що вона належить йому настільки, що навіть думки не про нього, думки не переважно про нього були для неї неможливими.

Все це розуміння прийшло до неї просто і повно, тієї миті, коли він, спершись на дверці автомобіля, пояснив, що у Леді Джейн закінчився бензин. Тоді вона глянула йому в очі при місячному світлі — і збагнула. За цей блискавичний мент все змінилося. Все старе щезло, все оновилося.

Вона не була більше незначною й малою старою панною Валансі Стірлінг. Вона була жінкою, сповненою коханням, отже, багатою і значимою — для себе самої. Життя вже не

було порожнім та даремним, а смерть вже не могла її ошукати. Любов визволила її від залишків страху.

Любов! Яка вона пекуча, стражденна, нестерпно солодка, як вона заволоділа душею, тілом і думками! В її серцевині крилося щось прекрасне, невловиме, суто духовне, як крихітна блакитна іскра всередині твердого діаманта. Валансі більше не була самотньою. Вона належала до величезного сестринства жінок, які хоч раз у житті когось кохали.

Барні не мусить про це знати, хоч вона нітрішки не заперечувала б, якби він довідався. Досить, що вона знала, це було для неї найважливішим. Просто кохати! Вона не проситиме, щоб її любили. Достатньо отак сидіти в тиші, серед літньої ночі у білій розкоші місячного сяйва, з вітром, що віяв на них із соснових лісів. Вона завжди заздрила вітрові. Був вільним. Летів, куди хотів. Понад пагорбами, понад озерами. Як він смакував, як висвистував! Що за чарівна пригода! Валансі почувалася так, наче її стару поношену душу замінили новою, свіжою, такою, що саме вийшла з майстерні богів. Ще недавно її життя виглядало нудним — безбарвним — прісним. А тепер вона наче дійшла до галявинки, заростої ароматними ліловими фіалками. Неістотним є минуле Барні, неістотним є його майбутнє, — ніщо, крім цієї незрівнянної години. Вона повністю віддалася чару цієї миті.

— Ви колись мріяли літати на повітряній кулі? — раптом спитав Барні.

— Ні, — відповіла Валансі.

— А я — так, часто. Мріяв летіти крізь хмари — у розкішному заході сонця, опинитися посеред страшної бурі з

блискавками під і наді мною, ковзати по срібних хмарах при повні місяця — чудово.

— Це так і звучить, — відповіла Валансі. — Але я у своїх мріях залишалася на землі.

Вона розповіла йому про свій Блакитний Замок. Як легко було розказувати Барні про ці речі. Він розумів навіть те, про що йому не казали. А потім — описала своє життя до того, як прийшла до Галасливого Абеля. Їй хотілося, щоб він розумів, чому вона пішла на "чагарникові" танці.

— Бачите, я ніколи не жила справжнім життям, — сказала вона. — Я просто — дихала. Всі двері були переді мною зачинені.

— Але ж ви ще молода, — промовив Барні.

— Так, я знаю. Але "ще молода" і молода — це колосальна різниця, — гірко відповіла Валансі. Раптом у неї виникла спокуса пояснити Барні, чому її "ще молодість" не може впливати на її майбутнє, але не сказала. У цю ніч вона не збирається думати про смерть!

— Хоча я ніколи не була по-справжньому молодою, — вела вона далі, — "аж досі" — докинула вона подумки. — Я ніколи не жила так, як інші дівчата. Ви не можете зрозуміти. Чому, — у відчаї вона запрагнула, щоб він довідався про неї найгірше, — я навіть матері своєї не люблю. Хіба це не жахливо?

— Швидше жахливо — для неї, — сухо сказав Барні.

— Ох, вона не знала. Вона сприймала мою любов як належне. Крім того, я не була потрібною ні їй, ні комусь

іншому. Я просто — існувала. Мене це дуже змучило. От тому я й прийшла господарювати у містера Ґая і доглядати Сіссі.

— І, я думаю, люди вирішили, що ви збожеволіли.

— Так вони і вирішили, та й далі так вважають, — достеменно, — підтвердила Валансі. — Так їм зручно. Вони швидше повірять у те, що я божевільна, ніж пропаща. А іншої альтернативи немає. Але я живу, відколи прийшла до містера Ґая. Це було чудовим досвідом. Можливо, я дорого за нього заплачу, повернувшись, але я його мала.

— Це правда, — сказав Барні. — Коли здобуваєш досвід, він стає твоїм власним. І не істотно, скільки довелося заплатити. Чужий досвід ніколи не стане вашим. Бо такий він є, цей кумедний старий світ.

— Ви вважаєте, він справді старий? — мрійливо спитала Валансі. — У червні я ніколи в це не вірю. Цієї ночі світ видається юним. У цьому мерехтливому місячному сяйві він, — як молода дівчина у білому, — сповнений чеканням.

— Місячне сяйво тут, на краю "чагарника", не таке, як деінде, — погодився Барні. — Воно завжди викликає у мене відчуття чистоти — душі й тіла. І, звісно, золотий вік завжди повертається навесні.

Була вже пізня ніч. Дракон із чорної хмари проковтнув місяць. Весняне повітря дихало прохолодою, — Валансі здригнулася. Барні поліз у нутрощі Леді Джей і витяг стару куртку, пропахлу тютюном.

— Накиньте, — звелів він.

— А вам вона не потрібна? — запротестувала Валансі.

— Ні. І я не дозволю, щоб ви застудилися, бувши під моєю опікою

— О, я не застуджуся. В мене не було жодної застуди, відколи я прийшла до містера Ґая. Хоча я робила шалені речі. Це кумедно, бо раніше я з тих застуд не вилазила. Я почуваюся такою егоїсткою, забираючи вашу куртку.

— Ви вже тричі чхнули. Нема потреби здобувати "чагарниковий" досвід ціною грипу чи запалення легень.

Він витяг жорсткий комір куртки, закрив ним її шию і застебнув. Валансі потайки тішилася. Як приємно було відчувати, що хтось про тебе дбає. Вона сховала обличчя у пропахлих тютюном складках куртки і захотіла, щоб ця ніч не минала ніколи.

Через десять хвилин з боку "чагарника" над'їхала автівка. Барні вистрибнув із Леді Джейн і махнув рукою. Автівка зупинилася. Валансі побачила дядька Веллінгтона і Олів, які нажахано дивилися на неї.

То дядько Веллінгтон таки придбав автомобіль! І, мабуть, провів вечір над Міставіс у дядька Герберта. Валансі мало не пирснула сміхом від виразу його обличчя, коли він її упізнав. Помпезний вусатий старий балакун!

— Ви не могли б уділити мені бензину, щоб доїхати до Дірвуда? — чемно спитав Барні. Але дядько Веллінгтон не звернув на нього уваги.

— Валансі, як ти тут опинилася? — суворо спитав він.

— Випадково або з Божої ласки, — відповіла Валансі.

— З цим кримінальним пташком — посеред ночі?

Валансі повернулася до Барні. Місяць утік від дракона і від його світла в її очах з'явилися бісики.

— Ви справді кримінальний пташок?

— А це важливо? — спитав Барні. У його очах теж мерехтіли смішинки.

— Для мене — ніскільки. Я питаю просто з цікавості, — тягла далі Валансі.

— То я вам не скажу. Я ніколи не вдовольняв марної цікавості.

Він повернувся до дядька Веллінгтона і його голос ледь змінився.

— Містере Стірлінг, я питав, чи ви могли б продати мені трохи бензину. Якщо зможете, — то й гаразд. А як ні, то не гаймо часу.

Дядько Веллінгтон постав перед страхітливою дилемою. Дати бензин цій безсоромній парі? Ба, а як же не дати! Поїхати і залишити їх тут у лісі біля Міставіс, аж до світанку? Вже краще вділити їм того бензину і нехай заберуться, перш ніж хтось інший їх побачить.

— У вас є щось на бензин? — похмуро буркнув він.

Барні витяг з Леді Джейн двогалонну каністру. Обидва чоловіки пішли до задньої частини автомобіля Стірлінга і розпочали якісь маніпуляції з краном. Валансі непомітно зиркала на Олів з-під коміра куртки Барні. Олів сиділа набурмосена, з ображеним виразом. Вона не мала наміру звертати увагу на Валансі, у неї були свої таємні причини гніватися. Сесіл недавно побував у Дірвуді і, звісно, почув про Валансі. Упевнившись, що з її розумом щось трапилося, він запрагнув довідатися, чи це не спадкове. Коли в родині є щось таке, то це серйозно, дуже серйозно. Адже необхідно зважати на — гм... — нащадків.

— Це в неї від Вонсбарра, — твердила Олів. — У Стірлінгів нічого такого не було, — ніколи!

— Я сподіваюся, що ні, звісно, сподіваюся, — невпевнено відповів Сесіл. — Але як це — працювати служницею, бо інакше не скажеш. Твоя кузина!

Бідна Олів передчувала погані наслідки. Прайси з Порт-Лоуренса не вступали у зв'язки із родинами, члени яких "працювали на когось".

Валансі не могла встояти перед спокусою. Вона нахилилася вперед.

— Олів, це не боляче?

Олів, коротко й сухо:

— Що не боляче?

— Зберігати такий вираз обличчя.

Якусь мить Олів вирішила зовсім не зважати на Валансі. Але почуття обов'язку перемогло. Вона не могла змарнувати таку нагоду.

— Досс, — благально сказала вона, схилившись вперед. — ти б не хотіла повернутися додому? Ще цієї ночі?

Валансі позіхнула.

— Це звучить як проповідь у церкві Воскресіння[41], — сказала вона. — Достеменно.

— Якщо ти повернешся, —

— Все буде пробачено.

— Так, — нетерпляче сказала Олів. Як було б чудово, якби це вона повернула додому блудну дочку. — Ми ніколи про це і не згадаємо. Досс, я інколи спати не можу вночі, думаючи про тебе!

— А я тим часом — тішуся своїм життям, — відповіла Валансі, сміючись.

— Досс, я не можу повірити, що ти зіпсована. Я завжди твердила, що ти не могла стати зіпсованою.

— Я теж у це не вірю, — сказала Валансі. — Боюся, що я безнадійно пристойна. Ми тут три години просиділи з Барні Снайтом — і він навіть не спробував мене поцілувати. Хоча знаєш, Олів, я б не заперечувала.

Валансі ще трішки схилилася вперед. Її маленький капелюшок із малиновою трояндою, одягнений трохи набакир, закривав одне око, — усмішка Валансі, — що трапилося з Валансі? Вона виглядала — не красунею — Досс не була красунею, — але провокуюче, хвилююче, ну так — і це жахливо. Олів відкинулася назад. Було б приниженням продовжувати цю розмову. Очевидно, Валансі і збожеволіла, і збилася з пуття.

— Дякую, цього досить, — озвався Барні за автомобілем. — Ви дуже мене виручили, містере Стірлінг. Два галони – сімдесят центів. Спасибі.

Дядько Веллінгтон насилу забрався у свою машину. Він хотів би дещо сказати цьому Снайтові, але не наважився. Хто знає, що той тип зробить, якщо його спровокувати? Ані хиби, має при собі вогнепальну зброю.

Дядько Веллінгтон нерішуче глянув на Валансі. Але Валансі відвернулася від нього і дивилася, як Барні заливає бензин у горлянку Леді Джейн.

— Поїхали, — рішуче сказала Олів. — Нема сенсу чекати. Я розповім тобі, що вона мені сказала.

— Зухвале дівчисько! Безсоромне зухвале дівчисько, — промовив дядько Веллінгтон.

РОЗДІЛ XXII

Черговою новиною, яка дійшла до Стірлінгів про Валансі, було те, що її бачили у кінотеатрі Порт-Лоуренса в компанії Барні Снайта, а потім обоє повечеряли у китайському ресторані. Це була чистісінька правда — і ніхто не був цим

здивований більше самої Валансі. Якось під вечір Барні приїхав у Леді Джейн і без зайвих церемоній запитав, чи не "стрибнула" б вона з ним.

— Я вибираюся до Порту. Хочете зі мною?

Його очі були трішки провокуючими, а голос трішки зухвалим. Валансі, яка не приховувала від себе, що поїхала б з ним куди завгодно і коли завгодно, "стрибнула" без дальших запрошень. Вони влетіли у Дірвуд і пролетіли його. Місіс Фредерік і кузина Стіклс, які саме вийшли на веранду трохи подихати свіжим повітрям, побачили їх у хмарі пилюки і, шукаючи розради, глянули в очі одна одній. Валансі, що у якомусь неясному праіснуванні боялася автомобілів, була без капелюшка, її волосся віяло на вітрі. Неодмінно захворіє на бронхіт — і помре в домі Галасливого Абеля. Вона була одягнена у сукню з викотом та короткими рукавами. А цей тип Снайт сидів без піджака, в самій сорочці, та палив люльку. Вони гнали зі швидкістю сорок миль за годину — шістдесят, як запевняла кузина Стіклс. Леді Джейн могла дати газу, коли хотіла. Валансі весело помахала рукою до родичів. Що ж до місіс Фредерік, вона запрагла довідатися, як викликати у себе напад істерики за бажанням.

— Чи ж заради цього, — святобливим тоном промовила вона, — я зносила муки материнства?

— Я не вірю, — врочисто сказала кузина Стіклс, — що наші молитви залишаться без відповіді.

— Хто — хто — захистить цю нещасну дівчину, як мене не стане? — простогнала місіс Фредерік.

А Валансі дивом дивувалася, чи справді всього кілька тижнів тому вона теж сиділа з ними на тій самій веранді. Ненависний фікус. Обридлі питання, надокучливі, як чорні мухи. Вічне "чи випадає". Страх перед чайними ложечками тітки Веллінгтон і грішми дядька Бенджаміна. Шпички убогості. Вічна боязнь усіх і всього. Заздрість до Олів. Вона була рабинею проїдених міллю традицій. Нічого не сподівалася, нічого не чекала.

А тепер кожен її день був веселою пригодою.

Леді Джейн промчала п'ятнадцять миль між Дірвудом та Портом і проїхала через Порт. Спосіб, яким Барні минав вуличних поліцейських, мав деякі ознаки правопорушення. У чистому повітрі ніжно-лимонного смеркання вогні мерехтіли як зорі. Це вперше Валансі сподобалося місто і вона безтямно тішилася надмірною швидкістю. Невже вона справді колись боялася автомобілів? Зараз, поруч із Барні, вона була цілковито щасливою. Ні, не дурила себе думкою, що ця пригода має якесь значення. Добре знала, що Барні запросив її, піддавшись миттєвому імпульсу — імпульсу, викликаному співчуттям до неї та її убогих мрій. Валансі виглядала зле, бо не спала вночі через серцевий напад і мала потім напружений день. Їй потрібна була невеличка розвага. От він її й запросив — лише цього разу! Крім того, на кухні був п'яний Абель, який саме дійшов до стадії, коли починав заявляти, наче не вірить в Бога, і співати непристойні пісні. Тому добре було б, якби вона кудись вибралася. Барні чудово знав репертуар Галасливого Абеля.

Вони пішли в кіно, — Валансі вперше була в кіно. А потім відчули приємний здоровий голод і з'їли неймовірно смачне курча у китайському ресторані. Тоді рвонули додому, залишивши за собою незабутній слід скандалу.

Місіс Фредерік перестала ходити до церкви. Вона не могла стерпіти жалісливих поглядів та питань її друзів. Але кузина Стіклс ходила щонеділі, твердячи, що вони мусять нести свій хрест.

РОЗДІЛ XXIII

Якось, коли у Сіссі були нічниці, вона розповіла Валансі свою просту сумну історію. Вони сиділи біля відкритого вікна — Сіссі тої ночі не могла лежати, їй бракувало повітря. Надщерблений місяць висів над порослими лісом пагорбами і в його примарному світлі Сіссі видавалася такою тендітною, милою і неймовірно молодою. Дитина. Неможливо, щоб вона пережила всю ту пристрасть і сором, і біль, які випали на її долю.

— Він мешкав у готелі, по той бік озера. Припливав уночі на своєму каное, — ми зустрічалися на березі між сосен. Він був молодим студентом коледжу, — а його батько — багата людина з Торонто. Ой, Валансі, я не хотіла зробити зле, — ні, не хотіла. Але я любила його так, — я все ще його люблю, — завжди любила. І я — не знала — певних речей. Я не розуміла. Тоді приїхав його батько — і забрав його. А потім — скоро — я дізналася, — ох, Валансі, — я так злякалася, — не знала, що робити. Я написала — і він приїхав, — сказав, — що одружиться зі мною, Валансі.

— Але ж чому — чому?

— Ох, Валансі, він більше мене не кохав. Я зрозуміла це з першого погляду. Він — він — пропонував мені шлюб з обов'язку — з жалю. Він не був злим, — лише дуже молодим, — і чи ж він мусив кохати мене?

— Це його не виправдовує, — сказала Валансі, трохи помовчавши. — То ти не схотіла вийти за нього?

— Я не могла, — він же мене більше не любив. Це так, — я не можу пояснити, — це здалося мені гіршим, — ніж те, інше. Він — він наполягав — не дуже — але пішов від мене. Як ти думаєш, я добре вчинила, Валансі?

— Ти — так. Але він…

— Не звинувачуй його, люба. Будь ласка, ні. Краще взагалі про нього не розмовляти. Не треба. Я тільки хотіла тобі розказати — я не хочу, щоб ти думала, що я пропаща.

— Я ніколи так не думала.

— Так, я це зрозуміла, — коли ти прийшла. О Валансі, те, ким ти була для мене! Я не можу цього сказати, — але Бог тобі віддячить. Я знаю. "Якою мірою міряєте[42]…"

Кілька хвилин Сіссі ридала в обіймах Валансі. Потім утерла очі.

— Це вже майже все. Я повернулася додому. Насправді я не була аж такою нещасною. Думала, що повинна, — а не була. Батько не був до мене суворим. А моє дитятко було таке любе, Валансі, мало такі чудові сині очка і золоті кучерики, як шовк, і ямочки на руках. Я аж трішки покушувала його гладеньке личко, — трішечки, щоб не боліло, ти розумієш…

— Розумію, — сказала Валансі, здригнувшись. — Розумію, жінка завжди розуміє — і мріє —

— І він був цілковито моїм. Ніхто інший не мав на нього права. Коли він помер, Валансі, я думала, що теж повинна померти, — не знала, як можна так страждати і жити далі. Побачити ці дорогі оченята і знати, що він більше їх не розплющить, тужити за його маленьким теплим тільцем, притуленим до мене, і знати, що він спить сам один у холоді, а його личко закриває мерзла тверда земля. У перший рік це було так жахливо — потім трохи легше, коли я перестала думати: "Цього дня торік", — але я втішилася, коли довідалася, що помираю.

— "Хто міг би витримати життя, якби не надія на смерть?" — тихо прошепотіла Валансі. Це, звісно, була цитата з якоїсь книжки Джона Фостера.

— Я рада, що все тобі розповіла, — зітхнула Сіссі. — Я хотіла, щоб ти знала.

Сіссі померла через кілька ночей після того. Галасливого Абеля не було вдома. Коли Валансі побачила, як змінилося обличчя Сіссі, то хотіла подзвонити до лікаря. Але Сіссі їй не дозволила.

— Валансі, нащо? Він нічим мені не допоможе, я вже кілька днів знала, що це — близько. Дозволь мені померти спокійно, люба, просто дай мені руку. Ой, я така рада, що ти тут. Попрощайся з батьком за мене. Він був до мене таким добрим, як умів, — і Барні. Знаєш, я думаю, що Барні…

Але спазматичний кашель не дав їй договорити і вимучив її. Коли він закінчився, вона заснула, все ще стискаючи руку Валансі. Валансі сиділа мовчки. Вона не боялася — і не жаліла.

На світанку Сіссі не стало. Вона розплющила очі та глянула повз Валансі, наче побачивши щось таке, що змусило її раптом щасливо посміхнутися. І так, посміхаючись, померла.

Валансі схрестила руки Сіссі на грудях і підійшла до відкритого вікна. На східній стороні неба, на фоні палаючого сходу сонця висів старий місяць, такий гарний і стрункий, наче молодик. Валансі ніколи раніше не бачила такого старого, старого місяця. Вона дивилася на нього, блідого і зникаючого, аж доки він не зблід і не зник зовсім у сяйві нового дня. Маленьке озерце у полях блищало в сяйві ранкової зорі, як велика золота лілія.

Але Валансі здалося, що світ захолов. Вона знову нікому не була потрібна. Не жаліла, що Сесілія померла, жаліла тільки, що їй довелося стільки вистраждати. Але тепер уже ніхто не міг заподіяти їй болю. Валансі завжди думала, що смерть жахлива. Але Сіссі померла так тихо, — так лагідно. І ця остання мить — віддарувала її за все. І тепер вона лежала, наче у білому сні, виглядаючи як дитина. Прегарна! Всі сліди болю й сорому щезли.

Галасливий Абель, як йому і належало, повернувся з галасом. Валансі зійшла і сказала йому. Від потрясіння він одразу ж протверезів. Упав на сидіння брички, схиливши велику голову.

— Сіссі померла, — Сіссі померла, — непритомно сказав він. — Я не думав, що це буде — так скоро. Померла. Вона завжди збігала мені назустріч по стежці, з маленькою білою рожею у волоссі. Така була гарна маленька дівчинка. Така добра маленька дівчинка.

— Сіссі завжди була доброю дівчинкою, — сказала Валансі.

РОЗДІЛ XXIV

Валансі сама нарядила Сіссі для похорону. Нічиї чужі руки не сміли торкатися цього жалісно-схудлого маленького тіла. Старий будинок був вичищений до блиску. Барні Снайта не було. Він зробив усе, що міг, щоби допомогти Валансі, — покрив бліду Сесілію білими трояндами з саду — і від'їхав на свій острів. Зате були всі інші. Прийшов весь Дірвуд і весь "чагарник". Вони врешті великодушно простили Сіссі. Містер Бредлі проголосив дуже гарну прощальну проповідь. Валансі хотіла запросити старенького священника від вільних методистів, але Галасливий Абель уперся. Він був пресвітеріанином — і його доньку ховатиме лише пресвітеріанський священник. Містер Бредлі був дуже тактовним. Він уникав усяких незручних моментів і ясно дав зрозуміти, що сподівається на краще для покійної. Шестеро поважних дірвудців поклали Сесілію Ґай у її могилу на достойному дірвудському цвинтарі. Одним із них був дядько Веллінгтон.

Стірлінги прийшли геть усі — чоловіки й жінки. Перед тим вони відбули сімейну раду. Звичайно, тепер, коли Сіссі Ґай померла, Валансі повернеться додому. Вона просто не зможе залишитися з Галасливим Абелем. Отож, як постановив дядько Джеймс, наймудрішим кроком буде вшанувати похорон своєю присутністю, — так би мовити, легітимізувати, показати всьому Дірвуду, що Валансі справді вчинила похвально, доглянувши бідну Сесілію Ґай, і сім'я її в цьому підтримує. Смерть, творителька чудес, перемінила ситуацію на цілком респектабельну. Якщо Валансі повернеться додому і до благопристойності, доки громадська думка пам'ятає про її самопосвяту, то все ще може бути добре. Громада раптом забула про усі гріхи Сесілії, згадавши зате, якою гарною і скромною крихіткою вона була. "Без матері росла, сирітка!". Дядько Джеймс запевнив, що це був психологічний момент.

Отож, Стірлінги з'явилися на поховання. Навіть неврит кузини Гледіс не завадив їй прийти. Кузина Стіклс теж була присутня, обличчя її закривав капелюшок, а плакала вона так гірко, наче Сіссі була їй найближчою і найдорожчою. Кожен похорон ніби переносив кузину Стіклс у її власну "сумну втрату".

А дядько Джеймс був серед тих, що несли труну.

Валансі виглядала блідою і дещо пригашеною, її скісні очі почервоніли, вона мала на собі коричневу сукню і статечно поралася, знаходячи крісла для прибулих, пошепки радячись із священником та грабарем і збираючи "жалобників" у вітальні. Все виглядало так порядно, доброзвичайно і по-Стірлінгівськи, що її сім'я наче сповнилася благодаті. Не була то — не могла бути — та сама дівчина, яка цілу ніч просиділа в лісі з Барні Снайтом, а потім промчала через Дірвуд та Порт-Лоуренс із непокритою головою. Це була та Валансі, яку вони знали. Справді, напрочуд вправна і вміла. Можливо, раніше її дещо недооцінювали та надміру на неї тиснули, — Амелія дійсно надто сувора, — не даючи їй шансу показати себе. Так думали Стірлінги. І Едвард Бек, що мешкав при дорозі до Порту, багатодітний удівець, звернув увагу на Валансі та задумався, чи не вийшла б із неї хороша друга дружина. Вона не красуня, але містер Бек, п'ятдесятилітній удовець, розсудливо зміркував, що не можна вимагати всього. Словом, ніколи ще матримоніальні шанси Валансі не були такими високими, як на похороні Сіссі Ґай.

Можемо тільки здогадуватися, що відчули б Стірлінги та Едвард Бек, якби вони проникли у думки Валансі. Валансі ненавиділа цей похорон, — ненавиділа людей, які з цікавості прийшли подивитися на мармурово-бліде обличчя Сесілії, — ненавиділа їх самовдоволеність, — ненавиділа тягучий меланхолійний спів, — ненавиділа обережні банальності

містера Бредлі. Якби вона могла все влаштувати на власний абсурдний манір, цього похорону не було б взагалі. Вона покрила б Сіссі квітами, сховала її від чужих очей і поховала поруч з її безіменною дитинкою під соснами на порослому травою цвинтарі вільних методистів на краю "чагарника". А скромну молитву прочитав би старенький священник вільних методистів. Вона пам'ятала, як Сіссі сказала колись: "Я б хотіла бути похованою у серці лісу, де ніхто не приходитиме, щоб сказати — тут лежить Сіссі Ґай, — і ніхто не переповідатиме мою безталанну історію".

Та що ж! Добре хоча б, що це все скоро закінчиться. Валансі вже вирішила, що вона робитиме далі, і це її рішення стало б сюрпризом для Стірлінгів та Едварда Бека. Всю попередню ніч вона пролежала, не змруживши ока, думала, — і врешті зважилася.

Коли похоронна процесія вийшла з будинку, місіс Фредерік відшукала Валансі на кухні.

— Дитино моя, — сказала вона тремтячим голосом, — ти повернешся додому?

— Додому, — неуважно відповіла Валансі. Вона саме стояла на порозі і лічила, для скількох осіб треба накрити вечерю. Буде кілька гостей з "чагарника", — далекі родичі Ґаїв, які роками сторонилися їх. Як же вона стомилася, — якби їй позичити пару лап у кішки…

— Так, додому, — дещо різко промовила місіс Фредерік. — Я сподіваюся, ти не плануєш залишатися тут, — сама з Галасливим Абелем?

— О, ні, я не збираюся тут залишатися, — сказала Валансі. — Звичайно, я залишуся на день чи два, щоб довести будинок до ладу. Але це й усе. Мамо, вибач мені, добре? У мене страшенно багато роботи, — всі ці люди з "чагарника" залишаються на вечерю.

Місіс Фредерік відійшла з почуттям полегші, та й усім Стірлінгам наче камінь спав з серця. Додому вони пішли заспокоєні.

— Коли вона повернеться, ми вдаватимемо, наче нічого не сталося, — вирішив дядько Бенджамін. — Це найкращий вихід. Наче нічого не сталося.

РОЗДІЛ XXV

Увечері другого дня після похорону Галасливий Абель пішов на пиятику. Він був тверезим цілих чотири дні і більше не витримував. Перш, ніж він пішов, Валансі сповістила, що назавтра його покине. Галасливий Абель жалів за нею, — так і сказав. Далека родичка з "чагарника" запропонувала, що вестиме йому господарство, — тепер, коли не треба було доглядати хвору, вона готова була цим зайнятися, — але Абель не мав ілюзій щодо неї.

— Не замінить вона мені вас, моя дівчинко. Ну, я вам украй зобов'язаний. Помогли ви мені в тяжку хвилину, витягли з ями і я цього не забуду. Та й не забуду, що ви зробили для Сіссі. Вважайте мене своїм другом і як треба буде поставити на місце якогось Стірлінга, тільки свисніть. Добре, я пішов промочити горлянку. Господи, але ж я сухий! Не думаю, що вернуся раніше, ніж завтра навечір, то, як ви збираєтеся завтра додому, вже з вами прощаюся.

— Я могла б завтра піти додому, — відповіла Валансі, — але я до Дірвуда не повернуся.

— Не повернетесь…

— Ключ знайдете на цвяху в сараї, — чемно, але рішуче перебила його Валансі. — Собака буде у стодолі, кішка в підвалі. Не забувайте їх нагодувати, доки приїде кузина. Комора повна, сьогодні я спекла хліб і пироги. Прощавайте, містере Ґай. Ви були до мене добрі і я ціную це.

— Дідьчо добре було нам разом, факт, — підтвердив Галасливий Абель. — Ви найліпша маленька штучка на світі і ваш мізинець більше варт, ніж усі Стірлінги вкупі. Ну що ж, прощавайте й удачі вам.

Валансі вийшла в сад. Її ноги ледь тремтіли, але поза тим вона виглядала цілком опанованою. Вона щось сильно стискала в руці. Сад був сповитий чарами теплих і пахучих липневих сутінків. Визирнуло кілька зірок, а вільшанки перегукувались в оксамитній тиші полів. Валансі стояла біля воріт, чекаючи. Чи приїде? Якщо ні…

Він приїхав. Валансі почула Леді Джейн ще далеко в лісі. Дихання її трохи прискорилось. Ближче, — ближче, — вже видно Леді Джейн, — з'їхала з путівця, — ближче, — ближче, — він вийшов з машини і, спершись на хвіртку, глянув на неї.

— Повертаєтесь додому, міс Стірлінг?

— Я ще не знаю, — відповіла Валансі. Її розум був напружений, вона нітрішки не вагалася, але момент був вирішальним.

— Я надумав заїхати і запитати, чи міг би я щось для вас зробити, — сказав Барні.

Валансі одразу ж взяла бика за роги.

— Так, є щось таке, що ви можете для мене зробити, — сказала вона виразно і чітко. — Одружитесь зі мною?

Якусь мить Барні мовчав. На його обличчі не було жодного виразу. Потім він дивно засміявся.

— Я так і знав, що удача чекає мене одразу ж за рогом. Всі прикмети на це вказували.

— Почекайте, — Валансі звела руку. — Я не жартую, але хай я переведу подих. Звісно, я зі своїм вихованням чудово розумію, що "леді" такого не роблять.

— Але чому, чому?

— З двох причин. — Валансі все ще трохи задихалася, але дивилася Барні просто в очі, всі мертві Стірлінги перевертались у своїх гробах, а живі ніяк не реагували лише тому, що не знали, як Валансі пропонує законний шлюб тому горезвісному Барні Снайту. — Перша причина — це те, що... — Валансі намагалася сказати: "Кохаю вас", але не змогла. Вона сховалася за вдавану легковажність. — Я шалено вами захоплена. А друга причина — от.

Вона подала йому лист доктора Трента.

Барні відкрив його з виглядом людини, вдячної долі за те, що врешті може зробити якусь сенсовну річ. Читав — і його

обличчя змінювалося. Він зрозумів, можливо, навіть більше, аніж цього хотіла б Валансі.

— Ви певні, що нічого не можна зробити?

Валансі збагнула його питання.

— Так. Ви ж знаєте репутацію доктора Трента як спеціаліста серцевих недуг. Мені зосталося недовго — кілька місяців, може, кілька тижнів. Але я б хотіла їх прожити. До Дірвуда я не повернуся, ви ж знаєте, як я там жила. І, — цього разу вона зуміла, — я вас кохаю. Я хотіла б провести з вами залишок мого життя. Це все.

Барні стис руки на хвіртці і задумливо глянув на білу зухвалу зірочку, яка підморгувала їм з-над димаря кухні Галасливого Абеля.

— Ви ж нічого про мене не знаєте. Можливо, я — вбивця.

— Ні, не знаю. Ви могли бути жахливим. Всі чутки про вас могли бути правдивими. Але мені це байдуже.

— Вам справді так на мені залежить, Валансі? — недовірливо запитав Барні, перевівши погляд із зірки на її очі, — її дивні загадкові очі.

— Так, дуже, — упівголоса відповіла Валансі. Вона тремтіла — це вперше він назвав її ім'я. Це було солодшим, ніж ласки будь-кого іншого, — просто чути, як він вимовляє її ім'я.

— Якщо ми маємо побратися, — раптом невимушено сказав Барні, — то мусимо спершу з'ясувати певні речі.

— З'ясуємо, — згодилася Валансі.

— Є речі, які я волів би приховати, — холоднокровно промовив Барні. — Ви не питатимете мене про них.

— Не буду, — запевнила Валансі.

— І ніколи не переглядатимете моєї пошти.

— Ніколи.

— Ми ніколи не прикидатимемось одне перед одним.

— Нізащо, — підтвердила Валансі. — Вам навіть не доведеться вдавати, що я вам подобаюся. Я знаю, що ви зі мною одружуєтесь виключно з жалю.

— І ми ніколи не будемо обманювати одне одного, — ні у великих справах, ні у дрібницях.

— Особливо у дрібницях, — погодилася Валансі.

— А жити будемо на моєму острові. Я не хочу жити деінде.

— Почасти тому я хочу за вас вийти, — сказала Валансі.

Барні глянув на неї.

— Знаєш, я думаю, що це правда. Що ж, тоді побеременося.

— Спасибі, — сказала Валансі, раптом зніяковівши. Здається, їй було б менш соромно, якби він їй відмовив.

— Мабуть, я не вправі ставити умови. А все ж одну поставлю. Ти ніколи не згадаєш про моє серце чи можливість моєї раптової смерті. Ніколи не умовлятимеш мене бути обережною. Забудеш, — зовсім забудеш, що я не зовсім здорова. Я написала лист до матері, — от він, — віддаю його тобі. Там я все пояснила. Якщо я раптово помру, — ймовірно, так воно й буде…

— То в очах твоїх рідних я буду очищений від підозри в отруйництві, — сказав Барні, усміхнувшись.

— Авжеж! — Валансі весело розсміялася. — Боже мій, яка я рада, що вже це подолала. Це було — дещо напружено. Розумієш, це я вперше прошу когось зі мною одружитися. Дуже мило з твого боку, що ти мені не відмовив або ж не запропонував бути моїм братом!

— Завтра я поїду до Порту і візьму ліцензію. Вже завтра ввечері можемо повінчатися. У доктора Столлінга?

Валансі здригнулася.

— Господи, ні. Та він і не зробить цього. А як похитає переді мною пальцем, то я покину тебе біля вівтаря. Ні, я б хотіла, щоб нас повінчав старий містер Таверс.

— Ти вийдеш за мене от так, як я є? — зажадав відповіді Барні. Повз них проїхала машина, повна туристів, голосно сигналячи, — якось глузливо. Валансі глянула на нього. Синя домоткана сорочка, непоказний капелюх, брудний комбінезон. Неголений!

— Так, — сказала вона.

Барні простягнув руки над хвірткою і ніжно стис її маленькі холодні долоні.

— Валансі, — сказав він, силкуючись на легкий тон, — я, звісно, не закоханий у тебе. Та я ніколи про кохання й не думав! Але я завжди вважав що ти — крихта ніжності.

РОЗДІЛ XXVI

Наступний день пройшов для Валансі як уві сні. Їй, попри всі зусилля, не вдавалося сприймати саму себе чи щось інше як реальність. Від Барні не було ніяких звісток, хоча він мав би прогримотіти по дорозі до Порту, щоб узяти ліцензію.

Можливо, передумав?

Але під вечір на зарослому лісом пагорбі за путівцем сяйнули фари Леді Джейн. Валансі біля воріт чекала на свого нареченого. Вона була одягнена в зелену сукню та капелюх, бо нічого ліпшого не мала. Не почувалася як наречена та й не виглядала нею, — швидше як дика ельфійка із зеленого бору. Але це не мало значення. Ніщо не мало значення окрім того, що Барні приїхав до неї.

— Ти готова? — спитав Барні, зупиняючи Леді Джейн з новим жахливим шумом.

— Так, — Валансі зайшла в автомобіль і сіла. Барні був у синій сорочці та звичайному комбінезоні, але цього разу — чистому. Він палив свою бандитського-вигляду-люлечку і не мав капелюха. Зате черевики були супер, аж дивно, як вони контрастували з одягом. А ще він поголився. Вони з гуркотом в'їхали в Дірвуд, прогриміли через нього, довго їхали лісовою дорогою до Порту.

— Ти не передумала? — спитав Барні.

— Ні. А ти?

— Ні.

Оце й уся їхня розмова за п'ятнадцять миль. Все й далі скидалося на сон — ще більше, ніж раніше. Валансі не знала, чи вона щаслива. Чи налякана. Чи попросту дурна.

Коли з'явилися вогні Порту, Валансі почувалася так, ніби довкола неї — блискучі голодні очі великих пантер, що таїлися в засідці. Барні коротко спитав, де мешкає доктор Таверс, і Валансі так само коротко йому пояснила. Вони зупинилися перед ветхим будиночком на нефешенебельній вулиці. Зайшли у маленьку вбогу вітальню. Барні показав ліцензію. Отже — отримав її! А ще обручку. Це все відбувалося насправді. Вона, Валансі Стірлінг, невдовзі стане заміжньою жінкою.

Вони разом стояли перед містером Таверсом. Валансі чула, як містер Таверс і Барні щось говорили. Вона почула ще когось, і цей хтось теж щось говорив. А сама думала про те, як уявляла собі колись власний шлюб, ще ледь –надцятиліткою, коли це не видавалося неможливим. Білий шовк, тюлевий серпанок, помаранчевий цвіт, — жодних дружок. Лиш одна дівчинка, що розсипає квіти, у блідо-рожевій сукні, обшитій кремовим мереживом, на волоссі вінок, у руках — кошичок троянд та конвалій. Наречений, благородного вигляду, бездоганно одягнений згідно із найсвіжішою модою. Валансі підвела очі й побачила себе та Барні у маленькому, нерівному та ще й криво повішеному дзеркалі над каміном. Вона була в чудернацькому зеленому капелюшку і такій же сукні, Барні — у сорочці та комбінезоні. Але це був Барні. Все інше не мало жодного значення. Без серпанку, — без квітів, — без гостей, —

без подарунків, — без весільного торта. Зате з Барні. І решту свого життя вона проведе поруч із Барні.

— Місіс Снайт, я сподіваюся, ви будете дуже щасливою, — озвався містер Таверс.

Його не здивував їх зовнішній вигляд, навіть комбінезон Барні. Він перебачив уже силу-силенну дивних шлюбів у "чагарнику". Не знав, що Валансі з дірвудських Стірлінгів, насправді навіть не знав, що у Дірвуді є якісь Стірлінги. Не знав, що Барні Снайт переховувався від правосуддя. Справді, він напрочуд мало знав, той старенький. Тому одружив їх і дав їм своє благословення, а потім, коли вони пішли, усю ніч за них молився. Ніякі докори совісті його не турбували.

— Який це гарний спосіб на весілля! — озвався Барні, заводячи Леді Джейн. — Жодного гармидеру та усіляких дурниць. Я не здогадувався, що це й наполовину так просто.

— Заради всього святого, — раптом сказала Валансі. — Забудьмо, що ми одружені і розмовляймо так, наче нічого цього не було. Ще одної такої поїздки, як наша попередня, я не витримаю.

Барні врешті запустив мотор і Леді Джейн, ревнувши, зрушила, далі видаючи пекельний шум.

— Я думав, що тобі це все полегшить, — відповів він. — Що ти не хочеш розмовляти.

— І не хочу. Хочу, щоб ти розмовляв. Ти не мусиш вести любовні розмови, але поводься як нормальна людина. Розкажи мені про свій острів. Що це за місце?

— Наймиліше місце у світі. Ти його полюбиш. Я в нього закохався з першого погляду. Тоді острів належав старому Тому МакМарею. Він збудував там невелику хатку і жив у ній взимку, а на літо винаймав курортникам із Торонто. Я її в нього купив — і внаслідок цієї простої транзакції став землевласником, господарем дому й острова. Є якась дивна насолода у тому, щоб мати власний острів. І чи ж безлюдний острів — то не чудова ідея? Я про таке мріяв, відколи прочитав "Робінзона Крузо". Це видавалося надто добрим, щоб бути правдою. І яка краса! Більшість декорацій, правда, є власністю уряду, але дивитися на них можна безплатно, а місяць належить усім. Боюся, що хатка видасться тобі не надто прибраною. Навіть припускаю, що ти займешся її прибиранням.

— Так, — чесно зізналася Валансі. — Я мушу прибрати. Я не дуже цього хочу, але бруд і гармидер мені неприємні. Так, я приберу твою хатку.

— Я був готовий до цього, — сказав Барні, глибоко зітхнувши.

— Але, — злагіднюючо продовжила Валансі, — я не вимагатиму, щоб ти витирав ноги, заходячи.

— Ні, ти лише витиратимеш за мною з мученицьким виглядом, — сказав Барні. — Ну, в усякому разі, не прибирай у прибудові. Навіть не заходь туди. Двері завжди будуть на замку, а ключ у мене.

— Кімната Синьої Бороди, — промовила Валансі. — Я про неї навіть не думатиму. Мені все одно, скільки твоїх дружин там висить. Лиш би справді були мертвими.

— Мертві, як цвяхи у дверях. У всіх інших частинах будинку роби, що заманеться. Там, правда, небагато того є — велика вітальня і маленька спальня. Зате побудовані солідно. Старий Том любив свою роботу. Балки нашого дому з кедру, а крокви — з ялиці. Вікна вітальні виходять на захід і на схід. Це так чудово, що з тієї самої кімнати можна побачити і схід, і захід сонця. Я маю двох котів: Банджо і Щасливчика[43]. Чарівні тварини. Банджо — великий, чаклунський сірий кіт-чорнокнижник. Звісно, смугастий. Кіт без смуг для мене не існує. Не знаю жодного кота, який умів би лаятися так благородно і різко, як Банджо. Єдина його вада — страшенно хропе уві сні. Щасливчик — маленький милий котик. Завжди дивиться так задумливо, наче хоче щось сказати. Може, колись йому це вдасться. Ти знаєш, що раз на тисячу років одна кішка може заговорити? Мої коти — справжні філософи і жоден із них не плаче над розлитим молоком.

На вершині сосни мешкають дві ворони, у мене з ними добросусідські стосунки. Вони звуться Ніп і Так[44]. Ще я маю маленьку ручну сову, кличка Леандер. Я підібрав її пташеням, вона мешкає на суші і регоче собі вночі. Та ще кажани, уночі для них там чудове місце. Ти боїшся кажанів?

— Ні, вони мені подобаються.

— Мені теж. Гарні, дивні, незбагненні й таємничі істоти. З'являються нізвідки і щезають у порожнечі. Фррр! Банджо теж їх любить. Він їх їсть. Ще я маю каное і моторний човен. Це в ньому я сьогодні сплавав до Порту за ліцензією. Тихіше, ніж на Леді Джейн.

— Я думала, що ти нікуди не поїхав, що змінив рішення, — зізналася Валансі.

Барні розсміявся, — його сміх не сподобався Валансі. Сухий, гіркий, цинічний.

— Я ніколи не міняю своїх рішень, — коротко сказав він.

Вони проїхали Дірвуд. На дорогу до Маскока. Повз Галасливого Абеля. Вибоїстий, заросли стокротками путівець. Їх поглинули темні соснові бори. Через ліси, де повітря солодке від запаху невидимих тендітних дзвоників ліннеї, яка рясним килимом покрила узбіччя дороги. До берега Містaвіс. Тут потрібно залишити Леді Джейн. Вони вийшли. Барні повів її вниз, стежкою, — до берега озера.

— Це мій острів, — гордо сказав він.

Валансі подивилася, подивилася ще раз, — і ще раз. Острів був закутаний прозорою бузковою імлою. Крізь її завісу, мов темні сторожові башти, виднілися дві величезні сосни. Здавалося, вони подають одна одній руки над хаткою Барні. А понад ними — сутінкове небо, ще рожеве від заходу сонця, і блідий молодий місяць.

Валансі здригнулася, мов дерево під раптовим вітром. Їй видалося, що у її душі здіймається якась хвиля.

— Мій Блакитний Замку! — прошепотіла вона. — О мій Блакитний Замку!

Вони сіли в каное і відплили. Позаду за ними зостaлися речі буденні та відомі, а попереду їх чекало таємниче і чарівне царство, де все може трапитися і все може бути правдою. Барні виніс Валансі з каное і опустив її на покриту лишайниками скелю під молодими соснами. Його руки

обвилися довкола неї, і раптом його губи торкнулися її. Валансі затремтіла від захвату свого першого поцілунку.

— Ти вдома, люба, — вітай! — сказав Барні.

РОЗДІЛ XXVII

Тітонька Джорджіана спускалася стежкою, яка бігла від її маленького будиночка. Вона мешкала за півмилі від Дірвуда, а зараз хотіла заглянути до Амелії, щоб запитати, чи Досс вже повернулася додому. Тітонька Джорджіана прагнула побачити Досс, — вона мала для неї важливу звістку. Щось таке, що дуже утішить Досс. Бідна Досс! Як невесело їй жилося. Тітонька Джорджіана зізналася собі, що вона нізащо не хотіла б жити під каблуком Амелії. Але невдовзі все зміниться. Тітонька Джорджіана почувалася страшенно важливою особою. Вона навіть забула, "хто першим із нас відійде".

А от і Досс власною особою йде по дорозі від Галасливого Абеля, одягнена у дивацьку зелену сукню та капелюшок. І кажи тут про щастя! Тітонька Джорджіана здобула можливість розкрити свою солодку таємницю негайно, і ніхто їй не заважатиме. Що називається, справжній дарунок Провидіння.

Валансі, яка провела чотири дні на своєму зачарованому острові, врешті вирішила, що могла б вибратися до Дірвуда і повідомити родичів про своє одруження. А то, виявивши, що у Галасливого Абеля її немає, ще могли б почати розшуки. Барні пропонував її підвезти, але вона воліла піти сама. Вона променисто усміхнулася до тітоньки Джорджіани — істоти з далекого минулого, однак зовсім не лихої. Валансі почувалася такою щасливою, що усміхнулася б до кожного, навіть до дядька Джеймса. Тим паче, нічого не мала проти компанії тітоньки Джорджіани. Відколи будинків при дорозі

погустішало, розуміла, що цікаві очі виглядають із кожного вікна.

— Я так думаю, ти йдеш додому, люба Досс? — сказала тітонька Джорджіана, потиснувши руку Валансі та ще крадькома оглянувши її сукню і спитавши себе, чи є під нею хоч якась нижня спідниця.

— Рано чи пізно, — загадково відповіла Валансі.

— То я піду з тобою. Я дуже хотіла тебе бачити, люба Досс. Я маю розказати тобі щось чудове.

— Так? — неуважно сказала Валансі. Заради Бога, чого тітонька Джорджіана виглядає такою таємничою і важливою? Але чи це мало якусь вагу? Ніщо не мало жодної ваги, окрім Барні та Блакитного Замку на Міставіс.

— Як ти думаєш, хто відвідав мене цими днями? — хитро запитала тітонька Джорджіана.

Валансі не могла здогадатися.

— Едвард Бек, — тітонька Джорджіана знизила голос майже до шепоту. — Едвард Бек.

Чого це підкреслення? І чого тітонька Джорджіана почервоніла?

— А хто такий цей Едвард Бек? — байдуже спитала Валансі.

Тітонька Джорджіана здивувалася.

— Ти повинна пам'ятати Едварда Бека, — докірливо сказала вона. — Він живе у прекрасному домі при дорозі до Порт-Лоуренса і постійно ходить до нашої церкви. Ти мусиш його пам'ятати.

— А й справді, згадала, — відповіла Валансі, напруживши пам'ять. — Це такий літній чоловік із ґулею на лобі та кількома дюжинами дітей, який завжди сидить у лавці біля дверей, правда?

— Зовсім не кілька дюжин, люба, не кілька! Навіть не одна дюжина. Лише дев'ятеро. Себто, тільки дев'ять рахуються, решта повмирали. І він зовсім не літній, сорок вісім, Досс, розквіт віку, а що значить та ґуля?

— Звісно, нічого, — щиро згодилася Валансі. Їй було цілком байдуже, мав Едвард Бек одну ґулю чи дюжину, чи й жодної не мав. Але Валансі щось неясно почала підозрівати. Чи ж їй причувся ледь стримуваний тріумф у голосі тітоньки Джорджіани? Невже тітонька надумала ще раз вийти заміж? За Едварда Бека? Та ну, неможливо. Тітонька Джорджіана мала шістдесят п'ять літ чи близько того, і її мале неспокійне личко було так густо покрите дрібними зморшками, наче їй було сто. А все ж…

— Моя люба, — сказала тітонька Джорджіана. — Едвард Бек хоче одружитися з тобою.

Якусь мить Валансі пильно дивилася на тітоньку Джорджіану. Насилу стримувалася, щоб не розреготатися. Однак лише спитала:

— Зі мною?

— Атож, з тобою. Закохався в тебе на похороні. І прийшов до мене порадитися, — я близько приятелювала з його першою дружиною, знаєш. У нього дуже серйозні наміри, Доссі. А для тебе це чудовий шанс. Він дуже заможний, ну а ти, ти ж розумієш…

— Вже не така молода, як колись, — згодилася Валансі. "Котра має, тій дасться, і вона надто буде мати". — Думаєте, тітонько Джорджіано, з мене вийде хороша мачуха?

— Я цього певна! Ти ж завжди так любила дітей.

— Але дев'ятеро у сім'ї — трохи забагато, як на початок, — поважно заперечила Валансі.

— Двоє старших вже дорослі, а третє майже. По-справжньому рахується лише шестеро. Більшість із них — хлопці, з ними менше клопоту, ніж із дівчатами. Є чудова книжка "Здоров'я дітей та догляд за ними", здається, Гледіс має примірник. Це буде тобі великою допомогою. А ще є книжки про мораль. Ти чудово впораєшся. Звісно, я сказала містеру Беку, що, на мою думку, ти, ти —

— Вискочу за нього, — підказала їй Валансі.

— Що ти, люба, що ти! Я ніколи б не вжила такого неделікатного виразу. Я сказала, що, на мою думку, ти прихильно сприймеш його пропозицію. Так воно й буде, правда, дорогенька?

— Є тільки одна перешкода, — задумливо сказала Валансі. — Бачите, я вже заміжня.

— Заміжня! — Тітонька Джорджіана зупинилася, як вкопана, і видивилася на Валансі. — Заміжня!

— Так. Ввечері минулого вівторка у Порт-Лоуренсі я вийшла за Барні Снайта.

Добре, що нагодився зручний ворітний стовп. Тітонька Джорджіана міцно за нього ухопилася.

— Досс, люба, — я стара жінка, а ти жарти собі наді мною строїш?

— Ніколи в світі. Я лише кажу правду. Тітонько, заради Бога, — Валансі була стривожена вже знайомими їй симптомами, — не плачте посеред вулиці!

Тітонька Джорджіана проковтнула сльози, зате трохи собі пофольгувала, гірко зітхнувши.

— Ох, Досс, що ти зробила? Що ти зробила?

— Я ж щойно сказала, — вийшла заміж, — спокійно і терпляче промовила Валансі.

— За — за — оооох, за Барні Снайта? Та ж кажуть, що він мав десять дружин, як не більше.

— У цю мить — тільки мене, — з'ясувала Валансі.

— А що скаже твоя бідна мати? — ячала тітонька Джорджіана.

— Ходімо разом то й почуємо, якщо вам цікаво, — сказала Валансі. — Я саме йшла до неї, щоб усе розповісти.

Тітонька Джорджіана обережно випустила стовп і виявила, що може втриматися на ногах. Вона покірно попрошкувала поруч із Валансі, яка в її очах стала зовсім іншою особою. Тітонька Джорджіана почувала глибокий респект перед заміжніми жінками. Але страх подумати, що накоїла бідолашна дівчина. Так нерозважно. Так зненацька. Ясно, що Валансі збожеволіла. Однак вона виглядала такою щасливою у своєму божевіллі, що тітонька Джорджіана раптом подумала — жаль, якщо родина спробує повернути її до здорового глузду. Але що скаже Амелія? А Бен?

— Одружитися з чоловіком, про якого нічого не знаєш! — думала вголос тітонька Джорджіана.

— Я знаю про нього більше, ніж про Едварда Бека, — відповіла Валансі.

— Едвард Бек ходить до церкви, — сказала тітонька Джорджіана. А Бар… а твій чоловік?

— Обіцяв ходити зі мною щонеділі, при добрій погоді, — сказала Валансі.

Коли вони увійшли на подвір'я Стірлінгів, Валансі скрикнула від здивування.

— Гляньте на мій трояндовий кущ! Невже він розцвів?

Він розцвів. Весь був покритий квітами. Великими, бордовими, оксамитними квітами. Пахучими. Світлистими. Чудовими.

— Моє обтинання вийшло йому на добре, — сказала Валансі, сміючись. Вона нарвала цілий оберемок квітів — будуть чудовою окрасою накритого до вечері стола на веранді над Міставіс — і, все ще сміючись, піднімалася вгору сходами, — назустріч Олів. Олів, прекрасна як богиня, стояла на сходах і дивилася вниз, ледь насупившись. Олів, прекрасна і зарозуміла. Її округлі форми, розкішно обтягнуті рожевим шовком і мереживом. Її пишні золото-каштанові кучері під великим капелюхом з білою оборкою. Обличчя ніжно-вершкової барви.

— Прегарна, — холоднокровно думала Валансі, — але, немов зненацька побачивши кузину новими очима, — без тіні оригінальності.

— Отож, Валансі повернулася, Богу дяка, — думала Олів. Але Валансі зовсім не нагадувала розкаяну блудну доньку в момент повернення. Це й змусило Олів насупитися. Вона виглядала тріумфаторкою — безсоромно! Ця химерна сукня, ще чудніший капелюшок, оберемок криваво-червоних троянд. Та Олів відчула, що ті сукня й капелюшок мали щось таке, чого бракувало у її власному розкішному туалеті. Отож вона насупилася ще сильніше. Поблажливо простягнула руку.

— Ти повернулася, Досс? Гаряче сьогодні, правда? Ти гуляла?

— Так. А ти до нас?

— Ох, ні, я вже йду. Я часто заходила, щоб розрадити бідолашну тітусю. Вона була такою самотньою. Я вибираюся на чай до місіс Бартлет. Допоможу їй розливати. До неї приїхала кузина з Торонто. Чарівна дівчина, вона б тобі сподобалася при

зустрічі. Мабуть, місіс Бартлет вислала тобі картку. Можливо, заглянеш пізніше?

— Ні, не думаю, — сказала Валансі без видимого інтересу. — Мушу бути вдома, щоб приготувати вечерю для Барні. Цієї ночі ми збираємося поплавати у каное по Міставіс при місяці.

— Барні? Вечеря? — зойкнула Олів. — Валансі Стірлінг, ти про що?

— Валансі Снайт, з Божої ласки.

Валансі продемонструвала свою обручку Олів, а в тої аж обличчя перемінилося. Потім швидко пройшла повз неї до будинку. Тітонька Джорджіана поспішила за Валансі. Вона не пропустить великої сцени, хоча Олів виглядала так, наче от-от знепритомніє.

Олів не знепритомніла. Вона приголомшено пішла вулицею вниз, до місіс Бартлет. Цього не може бути — а обручка? — ох, який свіжий скандал влаштувала та нещасна дівчина беззахисній родині? Треба б її — заткнути їй рота! — і вже давно.

Валансі прочинила двері вітальні й несподівано опинилася серед понурої асамблеї Стірлінгів. Вони зібралися разом без жодного злого заміру. Тітка Веллінгтон, кузина Гледіс, тітка Мілдред і сестра у других Сара щойно заїхали по дорозі додому з місіонерських зборів. Дядько Джеймс заскочив, щоб проінформувати Амелію про якусь ризиковану інвестицію. Дядько Бенджамін заглянув, щоб повідомити усіх про спекотний день і запитати, яка різниця між бджолою та впертим ослом. Кузина Стіклс виявилася настільки нетактовною, що знала відповідь — від одної мед та віск, від

другого рев та виск[45], тому дядько Бенджамін був у поганому настрої. Однак усі, хоч і не казали про це, прагнули довідатися, чи Валансі вже повернулася додому, а, якщо ні, то до яких заходів треба вдатися у цьому питанні.

А от врешті й Валансі, впевнена у собі та врівноважена, а не принижена й засуджена, як би годилося. А що ще дивно — напрочуд молодо виглядає! Вона стояла у дверях і дивилася на них, а тітонька Джорджіана притулилася ззаду, боязко очікуючи. Валансі була такою щасливою, що перестала ненавидіти свою родину. Навіть бачила їхні добрі риси, на які досі не звертала уваги. І ще було їй їх жаль. Жалість зробила її великодушною.

— Вітай, мамо, — лагідно сказала вона.

— Отож, ти нарешті повернулася, — сказала місіс Фредерік, витягаючи з кишені носовичок. На лютий гнів ще не зважувалася, але вирішила, що сльози не завадять.

— Ну, не зовсім, — відповіла Валансі. І метнула свою бомбу. — Думаю, мушу вас повідомити, що я вийшла заміж. Минулого вівторка, ввечері. За Барні Снайта.

Дядько Бенджамін схопився і знову сів.

— Боже, спаси мене грішного! — глухо промовив він. Решта, здається, закам'яніла. Окрім кузини Гледіс, якій стало зле. Тітка Мілдред і дядько Веллінгтон допомогли їй вийти до кухні.

— Вона мусить триматися вікторіанської традиції, — усміхнувшись сказала Валансі і без запрошення сіла на стілець. Кузина Стіклс заридала.

— Чи ви хоч один день у своєму житті не плакали? — цікаво запитала Валансі.

— Валансі, — сказав дядько Джеймс, якому першому вернувся дар мови, — ти справді зробила те, що нам щойно сказала?

— Так.

— Тобто, ти хочеш сказати, що ти вийшла заміж — заміж — за того негідника Барні Снайта — того кримінальника — того...

— Так.

— Тоді, — розлючено сказав дядько Джеймс, — ти безсовісна істота, без почуття сорому й честі. Я вмиваю від тебе руки, — не хочу тебе ні бачити, ні знати.

— Коли будете так розкидатися словами, то забракне вам нових на випадок, якби я так когось замордувала, — прокоментувала Валансі.

Дядько Бенджамін знову попросив Бога спасти його грішного.

— Цей п'яний беззаконник, цей —

В очах Валансі з'явилася небезпечна іскра. Про неї можуть казати, що захочуть, але до Барні їм зась!

— Скажіть "дідько" і відведіть душу, — запропонувала вона.

— Я можу висловити свої почуття без богохульства. І кажу тобі, що ти покрила себе вічною ганьбою й безчестям, вийшовши за цього пияцька!

— Вас, дядьку, легше було б витерпіти, якби ви час від часу перехиляли чарку. А Барні не п'яниця.

— Його бачили п'яним у Порт-Лоуренсі, таким, що п'янішого не буває.

— Якщо це правда, — а я в це не вірю, — то, видно, мав для цього поважні причини. Знаєте, що я вам усім запропоную: перестаньте сприймати все так трагічно і змиріться з ситуацією. Я заміжня, — і ви цього не зміните. І я цілком щаслива.

— Думаю, ми мусимо бути йому вдячні за те, що він справді з тобою одружився, — сказала сестра у других Сара, яка у всьому намагалася знайти світлу сторону.

— Якщо він справді це зробив, — промовив дядько Джеймс, який щойно умив руки від Валансі. — Хто вас обвінчав?

— Містер Таверс у Порт-Лоуренсі.

— Вільний методист! — застогнала місіс Фредерік, наче одруження у тюремного методиста компрометувало трішки менше. Це було перше її речення. Місіс Фредерік не знала, що сказати. Все це було надто занадто жахливим — моторошним — кошмарним. Вона була певна, що мусить от-от прокинутися. І це після таких світлих надій на похороні!

— Хоч-не-хоч, подумаєш, про якісь чари, — застукати, — безпорадно сказав дядько Бенджамін. — Знаєте, про ельфів, що крадуть дітей з колисок.

— Валансі навряд чи може бути ельфійським підмінчам у свої двадцять дев'ять, — глузливо зауважила тітка Веллінгтон.

— Вона була найдивнішим немовлям, яке я бачив, — упирався дядько Бенджамін. — Я так колись і сказав, пам'ятаєш, Амеліє? У людських істот я таких очей не бачив.

— Я рада, що в мене не було дітей, — сказала сестра у других Сара. — Як вони не розбивають серце в один спосіб, то роблять це в інший.

— Чи не краще, щоб ваше серце розбилося, аніж зів'яло? — відповіла Валансі. — Перед тим, як розбитися, воно мало б відчути якусь насолоду. Це вартує болю.

— Здуріла, чисто здуріла, — пробурмотів дядько Бенджамін із неясним та неприємним почуттям, наче хтось колись раніше вже це казав.

— Валансі, — врочисто промовила місіс Фредерік, — ти коли-небудь молишся, щоб бути прощеною за непослух перед матір'ю?

— Я мала б молитися, щоб отримати прощення за те, що так довго слухалася, — вперто відповіла Валансі. — Але я за таке не молюся. Я просто щодня дякую Богові за моє щастя.

— Воліла б я, — сказала місіс Фредерік, із запізненням розплакавшись, — бачити тебе мертвою, аніж чути те, що ти сьогодні мені наговорила.

Валансі глянула на матір та тіток і спитала себе, чи вони коли-небудь знали щось справжнє про любов? Вона відчула до них жаль. Нещасні створіння. І навіть про це не здогадуються.

— Барні Снайт — негідник, раз обманом змусив тебе вийти заміж за нього, — люто сказав дядько Джеймс.

— О, це я його змусила. Я попросила його одружитися зі мною, — зі злорадною усмішкою відповіла Валансі.

— Чи в тебе жодної гордості нема? — спитала тітка Веллінгтон.

— Ще й скільки. Я горда з того, що здобула чоловіка сама, власними силами. Тітонька Джорджіана хотіла допомогти мені вийти за Едварда Бека.

— Едвард Бек коштує двадцять тисяч доларів і має найкращий дім звідси аж до Порт-Лоуренса, — зауважив дядько Бенджамін.

— Звучить спокусливо, — глузливо промовила Валансі, — але вартує от стільки, — вона клацнула пальцям, — порівняно з відчуттям руки Барні, яка мене обіймає, і його щокою біля моєї щоки.

— Ох, Досс! — сказала кузина Стіклс. Сестра у других Сара сказала: "Ох, Досс". Тітка Веллінгтон сказала: "Валансі, ти не мусиш бути непристойною".

— А що ж непристойного в бажанні, щоб ваш чоловік вас обіймав? Було б непристойним цього не хотіти.

— Очікувати порядності від неї? — саркастично запитав дядько Джеймс. — Вона проклала цілі століття між собою і порядністю. Постелила собі постіль, — то хай у ній спить!

— Красно дякую, — щиро відповіла Валансі. — Як вам сподобалася роль Торквемади! Що ж, я справді мушу йти. Мамо, можна, я візьму ті три вовняні подушки, які я зробила минулої зими?

— Бери їх — бери все! — відповіла місіс Фредерік.

— Ні, всього не треба, і багато не треба. Я не хочу захаращувати мій Блакитний Замок. Тільки подушки. Я зайду за ними, коли будемо їхати машиною.

Валансі встала і пішла до дверей. Тоді обернулася. Зараз вона жаліла їх ще більше, ніж раніше. Вони не мали Блакитного Замку у бузковій самотності Міставіс.

— Ваше нещастя в тому, що ви замало смієтеся, — сказала вона.

— Досс, люба, — сумно промовила тітонька Джорджіана, — колись ти зрозумієш, що кров густіша, ніж вода.

— Звісно. Але кому потрібна густа вода? — відповіла Валансі. — Ми хочемо, щоб вода була рідкою, іскристою, — кришталево-ясною.

Кузина Стіклс застогнала.

Валансі нікого не запрошувала прийти й подивитися, як вона живе — боялася, що вони справді прийдуть з цікавості. Але сказала:

— Мамо, ти не проти, якщо я забігатиму час від часу?

— Мій дім завжди відкритий для тебе, — відповіла місіс Фредерік з похмурою гідністю.

— Ти не повинна визнавати її, — суворо промовив дядько Джеймс, як тільки двері за Валансі зачинилися.

— Я не можу забути, що я мати, — відповіла місіс Фредерік. — Бідна моя нещасна дівчинка!

— Осмілюся зауважити, що цей шлюб незаконний, — сказав дядько Джеймс тоном розради. — Він, мабуть, із півдюжини разів женився. Але я зробив для неї все, що міг. Амеліє, думаю, ти мене зрозумієш, — голос дядька Джеймса був напрочуд урочистим, — Валансі надалі для мене все одно, що мертва.

— Місіс Барні Снайт, — промовила тітонька Джорджіана, ніби намагаючись спробувати, як це звучатиме.

— Та в нього хмара тих кличок, ані хиби, — зауважив дядько Бенджамін. — Я от думаю, що він наполовину індіанин. Не сумніваюся, що вони живуть у вігвамі.

— Якщо він одружився з нею, назвавшись Снайтом, а потім виявиться, що це не його справжнє ім'я, то шлюб визнають недійсним? — із надією запитала кузина Стіклс.

Дядько Джеймс похитав головою.

— Ні, бо одружується людина, а не ім'я.

— Знаєте, — сказала кузина Гледіс, якій вже стало краще і вона повернулася, хоча не зовсім певно трималася на ногах, — я це все передчувала ще на срібновесільній гостині у Герберта. Я ще тоді помітила. Коли вона захищала Снайта. Пам'ятаєте, правда? Мене наче осінило. Я ще сказала це Девіду, коли повернулася додому.

— Що — що, — тітка Веллінгтон звернула це питання до Всесвіту, — що таке найшло на Валансі? Валансі!

Всесвіт не відповів, на відміну від дядька Джеймса.

— Останнім часом у світі багато говорять про роздвоєння особистості. Я тих новомодних теорій не тримаюся, але, можливо, щось у цьому є? Це б пояснило її незрозумілу поведінку.

— Валансі так любить гриби! — зітхнула тітонька Джорджіана. — Боюся, набере помилково поганок у лісі — та й отруїться.

— Є речі, що гірші за смерть, — заявив дядько Джеймс, бувши впевненим, що він першим у світі до такого додумався.

— Ніщо вже не буде таким, як раніше! — ридала кузина Стіклс.

Тим часом Валансі поспішала курною дорогою до прохолоди Містависі до свого бузкового острова, — і зовсім забула про них, а також про те, що поспіх будь-якої миті може її вбити.

РОЗДІЛ XXVIII

Літо проминало. Родина Стірлінгів — за незначним винятком тітоньки Джорджіани, — мовчки згодилася наслідувати приклад дядька Джеймса і вважати Валансі мертвою. Та що ж — Валансі мала дратуючу вампірську звичку вставати з гробу і час від часу вони з Барні гуркотали через Дірвуд до Порту на тому їхньому – брак слів! — автомобілі. Валансі була без капелюшка, зате з сяючими очима. Барні, теж без капелюха, смоктав свою люльку. Але поголився. Ніхто б тепер не побачив його непоголеним, якщо тільки зволив його помічати. Валансі з Барні навіть мали нахабство зайти у крамницю дядька Бенджаміна, щоб купити продукти. Дядько Бенджамін двічі проігнорував їх. Чи ж Валансі не мертва? А Снайта взагалі ніколи не існувало. Але втретє він заявив Барні, що той — негідник і його слід повісити за те, що він зманив нещасну слабу на розум дівчину з її дому і від друзів.

Пряма брова Барні поповзла вгору.

— Я зробив її щасливою, — холодно промовив він, — а зі своїми друзями вона страждала. Отак.

Дядько Бенджамін видивився. Досі йому ніколи не спадало на думку, що жінок слід чи можна "робити щасливими".

— Ах ти — ти щеняку! — сказав він.

— Чому так неоригінально? — дружелюбно сказав Барні. — Щеням мене кожен може назвати. Чому б не придумати що-небудь гідніше Стірлінгів? Окрім того, я не щеня. Я вже пес поважного середнього віку. Тридцять п'ять, як хочете знати.

Дядько Бенджамін вчасно згадав, що Валансі мертва. Він повернувся спиною до Барні.

* * *

Валансі була щасливою — цілком і повністю. Їй здавалося, що вона мешкає у прекрасному домі життя і кожного дня відкриває нову таємничу кімнату. Це був світ, який не мав нічого спільного з тим, що його вона покинула, світ, де немає часу, молодий безсмертною молодістю, де немає ні минулого, ні майбутнього, лише теперішнє. Вона повністю віддалася його чарам.

Абсолютна свобода від усього була неймовірною. Вони могли робити все, що заманеться. Жодної пані "що скажуть[46]". Жодних традицій. Жодних родичів. Жодних свояків. "Мир, досконалий мир, коли всі кохані далеко[47]", як безсоромно плагіатив Барні.

Валансі побувала вдома і забрала свої подушки. Тітонька Джорджіана подарувала їй одне зі своїх знаменитих тиснених покривал із вигадливим узором.

— Це для ліжка у твоїй гостьовій кімнаті, люба, — сказала вона.

— Але я не маю жодної гостьової кімнати, — пояснила Валансі.

Тітонька Джорджіана перелякано глянула на неї. Дім без гостьової кімнати — таж це жахливо!

— Але це прегарне покривало, — запевнила Валансі, цілуючи тітоньку, — і я так тішуся ним. Постелю його на власне ліжко. Стара клаптикова ковдра Барні вже збилася.

— Не розумію, як ти можеш бути задоволеною життям у чагарнику, — зітхнула тітонька Джорджіана. — Така глушина!

— Задоволена! — Валансі розсміялася. Не було сенсу щось пояснювати тітоньці Джорджіані. — Це, — згодилася вона, — наймиліша і найповніша глушина.

— І ти справді щаслива, люба? — тужливо запитала тітонька Джорджіана.

— Справді, — відповіла Валансі. Вона була поважною, але очі її танцювали.

— Шлюб — це така серйозна річ, — зітхнула тітонька Джорджіана.

— Коли надовго, то звісно, — погодилася Валансі.

Тітонька Джорджіана зовсім не зрозуміла цього речення. Але воно її занепокоїло і вона не спала вночі, намагаючись здогадатися, що Валансі мала на увазі.

Валансі любила свій Блакитний Замок і була повністю ним задоволена. Велика вітальня мала три вікна, кожне демонструвало вишукані пейзажі вишуканого Міставіс. Одне з них, у кінці кімнати, було кольоровим, — як пояснив Барні, Том МакМарей приніс його зі старої малої "чагарникової" церкви, будівлю якої саме виставили на продаж. Кольорове вікно виходило на захід і, коли сонце сідало, це сповнювало блаженством усю Валансі, так що вона аж опускалася навколішки у молитві, наче в якомусь великому соборі. Місяці-молодики заглядали до нього, нижні вітки сосни похитувались біля його верху, а вночі крізь нього мріло м'яке тьмяне срібло озера.

З іншого боку був кам'яний камін. Не блюзнірська газова імітація, а справжній камін, де можна було палити справжні поліна. З великою шкурою ведмедя-грізлі на підлозі перед ним і з потворною червоною плюшевою канапою часів Тома МакМарея обіч. Але її потворність прикривало сріблясто-сіре вовче хутро, а подушки роботи Валансі забезпечували веселий вигляд та комфорт. У кутку цокав годинник — гарний високий ледачий старий годинник з числа правильних годинників. З тих, що не спішать прогнати час, а статечно його відцокують. Мило було дивитися на старий смішний годинник — товстий корпулентний годинник, на якому було намальоване велике й округле людське обличчя, руки-стрілки кріпилися до носа цього обличчя, а годинне коло оточувало його, наче гало.

А ще був великий скляний ящик із опудалами сов та кількома оленячими головами — схоже, марка Тома МакМарея. Кілька зручних старих стільців аж просили, щоб хтось на них сів. Маленький приземкуватий стілець із подушкою належав Банджо. Якщо хтось осмілювався на нього сісти, Банджо втуплювався в зухвальця своїми топазовими, чорно-обведеними очима. Банджо мав милу звичку висіти на оперті крісла, намагаючись піймати за кінчик власний хвіст. Як не міг його піймати — втрачав самовладання. Якщо ж ловив, то люто кусав. І верещав од болю. Барні та Валансі реготалися, аж щелепи зводило. Але Щасливчика вони любили насправді. Як обоє згоджувалися, Щасливчик був настільки любим, що практично досяг святості.

На одній зі стін вишикувалися грубі, домашнього виробу полиці, заповнені книжками, а між двома бічними вікнами висіло старе дзеркало у позолоченій вицвілій рамі, з товстими пустунами-амурами на обводі скла. Валансі вважала, що так мало виглядати легендарне дзеркало, в яке колись заглянула Венера і воно потім кожну жінку, що дивилася в нього, відбивало як красуню. В цьому дзеркалі Валансі видавалася

собі майже гарненькою. Але, можливо, це тому, що вона обстригла волосся.

Це було ще до настання епохи боба[48], коли обстригання волосся вважалося чимось диким і нечуваним — допустимим хіба що при тифі. Довідавшись про те, що Валансі підстриглася, місіс Фредерік майже зважилася викреслити ім'я доньки з родинної Біблії. Підстригання здійснив Барні, вкоротивши волосся Валансі ззаду над шиєю та випустивши коротку чорну бахрому гривки на лобі. Це відразу ж надало її маленькому трикутному личку вираз осмисленості та рішучості, раніше їй невластивий. Навіть ніс перестав її дратувати. Очі ясніли, а шкіра, колись жовтувата, очистилася і прибрала барву середню між кремовою та кольором слонової кості. Старий сімейний жарт справдився — вона поповнішала, принаймні переставши "складатися з самих кутів". Красунею стати не могла, але мала такий тип вроди, який найкраще виглядає в лісі — ельфійський, насмішкуватий, звабливий. Серце мало її непокоїло. Якщо ставався напад, вона загалом могла стримати його ліками доктора Трента. Лише раз трапилася погана ніч, коли в неї тимчасово не було ліків. Їй було дуже зле. Лише тоді Валансі гостро усвідомила, що смерть далі чигає на неї, щоб накинутися будь-якої миті. А решту часу вона не пам'ятала — не пам'ятатиме — не дозволить собі пам'ятати про це.

РОЗДІЛ XXIX

Валансі не перепрацьовувала, не крутилася весь день. Насправді в неї небагато було роботи. Куховарила на маленькій гасовій пічці, ретельно і захоплено виконувала всі свої маленькі домашні ритуали, — і вони їли на веранді, що майже нависала над озером. Перед ними розкинулося Міставіс, — наче у сцені зі старої чародійської легенди. І Барні усміхався до неї через стіл своєю химерною загадковою посмішкою.

— Що за пейзаж обрав старий Том, будуючи цю хатчину! — захоплено казав Барні.

Вечеря була улюбленою трапезою Валансі. Їх, тихо сміючись, обвівали вітри, а барви Міставіс, величні й одухотворені, під мінливими хмарами, несила було передати словами. І ще тіні. Товпилися між соснами, аж доки вітер не стрясав ними і не гнав їх до Міставіс. Там при березі вони й лежали потім увесь день, різьблячи папороті та дикі квіти. А як сонце сідало, крадькома оточували миси, аж доки сутінки не сплітали їх в одну велику мережу смеркання.

Коти з їх мудрими невинними писками сиділи на перилах веранди і споживали ласі шматки, кинуті їм Барні. Як добре це все смакувало! Валансі, при всій романтиці Міставіс, не забувала, що чоловіки мають шлунки. Натомість Барні розплачувався безліччю компліментів її куховарству.

— Врешті-решт, — зізнавався він, — у регулярному харчуванні є певний сенс. Досі я переважно варив дві чи три дюжини яєць натвердо і, як був голодним, то з'їдав кілька зі скибочкою шинки, а запивав великим горнятком пуншу або чаю.

Валансі розливала чай зі старого чайника Барні — пом'ятого олов'яного чайника. В неї навіть столового сервізу не було, лише різнокаліберний посуд Барні — та ще дорогий великий старий і пихатий глек кольору синявого яйця вільшанки.

Попоївши, вони або сиділи та розмовляли, або ж мовчали всіма мовами світу, Барні посмоктував свою люлечку, а Валансі мріяла, солодко й бездіяльно, споглядаючи далекі пагорби за Міставіс, де шпилі ялин гостро вирізнялися на тлі вечірньої

зорі. Місячне світло починало сріблити Містависс. Кажани заводили свої сутінкові польоти ще у блідому золоті заходу сонця. Маленький водоспад на високому березі неподалік з якоїсь примхи духів дикого лісу прибирав подобу вродливої жінки у білих шатах і манив до себе крізь пряну, ароматну вічну зелень. Леандер демонічно хихотів на суші. Як приємно було сидіти і нічого не робити, з Барні, що палив люльку по той бік столу.

Біля них, на досяг ока, було чимало островів, але не надто близько, так що сусіди їх не клопотали. Групу островів на далекому заході вони назвали островами блаженних. При сході сонця ті острови виглядали як купка смарагдів, при заході — як аметисти. Вони були надто малими, щоб хтось там замешкав, але на більших островах засвічувалися вогні, відблиски яких осявали все озеро, а світло полум'я багать на їх берегах струменіло вгору, у лісові тіні, і розкидало великі криваво-червоні стрічки на водах. З човнів або з веранди великого будинку мільйонера на найбільшому острові заманливо долинала музика.

— Ти б хотіла мати такий будинок, Місячний Промінчику? — спитав якось Барні, махнувши рукою в бік дому мільйонера. Він називав її Місячним Промінчиком, — і Валансі це подобалося.

— Ні, — відповіла Валансі, яка колись мріяла про гірський замок, у десять разів більший за той багацький "котедж", — і тепер шкодувала бідних мешканців палаців. — Ні. Він надто елегантний. Я мусила б його носити усюди на спині, як равлик. Він володів би мною — моєю душею й тілом. Мені подобаються будинки, які можна любити, балувати і командувати ними. Як оце нашим. Я не заздрю Гамільтону Ґоссарду через його найкращу літню резиденцію в Канаді. Вона чудова, але це не мій Блакитний Замок.

Далеко внизу, за дальним кінцем озера щовечора мчав великий континентальний поїзд. Валансі любила дивитися на спалахи його освітлених вікон, цікаво їй було, хто там їхав, які надії і страхи його супроводжували. Ще вона розважалася, зображаючи, наче вони з Барні збираються на танці та гостини в будинках на березі, але насправді не хотіла туди йти. Якось вони були на танцювальному маскараді в павільйоні одного з готелів біля озера, — і це був розкішний вечір, але вони вислизнули звідти ще до часу скидання масок і втекли на каное до свого Блакитного Замку.

— Це було чудово, але ще раз туди я не хочу, — сказала Валансі.

Бували дні, коли Барні на багато годин замикався у кімнаті Синьої Бороди. Валансі ніколи туди не заглядала. Із запахів, які інколи просочувалися звідти, було зрозуміло, що він там робить хімічні досліди, — або ж фальшує гроші. Валансі припускала, що фальшивомонетництво має таку смердючу складову. Але вона ніколи цим не переймалася. Вона не мала ані найменшого бажання заглядати у зачинені кімнати будинку життя Барні. Його минуле і майбутнє її не турбували. Тільки це захоплююче теперішнє. Ніщо інше не мало значення.

Якось він пішов і не було його два дні та дві ночі. Він питав Валансі, чи боятиметься вона зостатися сама, і вона запевнила, що ні. Він ніколи не розповідав їй, де був. Вона не боялася, але їй було страшенно самотньо. Грюкіт Леді Джейн через ліс, коли повертався Барні, видався їй найприємнішим звуком, який вона коли-небудь чула. А потім його свист на березі. Вона побігла вниз, до причалу, щоб привітати його, притиснутися до його нетерплячих рук — вони здавалися нетерплячими.

— Ти не нудьгувала без мене, Місячний Промінчику? — шепотів Барні.

— Здається, пройшло століття, відколи ти пішов.

— Я не залишу тебе знову.

— Ні, — заперечила Валансі. — Якщо забажаєш йти, то мусиш це зробити. Я почувалася б нещасною, якби ти через мене перестав робити те, що хочеш. Я хочу, щоб ти почувався цілком вільним.

Барні розсміявся — трохи цинічно.

— На землі не існує такого поняття, як цілковита свобода, — сказав він. — Є тільки різні види несвободи. Ми лише змінюємо пута. Зараз ти вважаєш себе вільною, бо втекла від особливо дошкульної несвободи. Але чи ти вільна? Ти любиш мене, — а це несвобода.

— Хто сказав чи написав, що в'язниця, на яку ми прирікаємо себе добровільно, не є в'язницею? — задумливо спитала Валансі, тримаючись за його руку, коли вони підіймалися східцями, вибитими у скелі.

— Так, тепер ти вгадала, — підтвердив Барні. — Це й уся свобода, на яку ми можемо сподіватися: свобода вибору в'язниці. Але, Місячний Промінчику, — він зупинився біля дверей Блакитного Замку і подивився на все довколишнє — на прегарне озеро, великі тінисті ліси, багаття, мерехтливі вогні. — Місячний Промінчику, я дуже радий, що знову вдома. Коли я спустився через ліс і побачив світло мого дому — моє світло — виблискуюче під старими соснами — щось таке, чого я раніше ніколи не бачив, — ах, дівчинко, я так втішився!

Та, попри доктрину Барні щодо несвободи, Валансі вважала, що вони розкішно вільні. Це було так дивовижно —

мати змогу сидіти до середини ночі і дивитися на місяць, якщо цього хочеш. Запізнюватися до їжі, якщо цього хочеш; надто тому, що раніше мати її відчитувала за хвилинне спізнення, а кузина Стіклс дорікала. Гаяти час при їжі стільки, скільки хочеш. Залишати свої шкоринки, якщо цього хочеш. Взагалі не приходити додому їсти, якщо цього хочеш. Сидіти на вигрітій сонцем скелі, загрібши босі ноги в гарячий пісок, якщо цього хочеш. Просто сидіти у розкішній тиші, нічого не роблячи, якщо цього хочеш. Коротше, робити усілякі бажані дурниці, як лиш вони спадуть на думку. Якщо це не було свободою, то що ж було нею?

РОЗДІЛ XXX

Вони не зоставалися на острові весь час. Принаймні половину його проводили у мандрах по зачарованій країні Маскока. Барні читав у лісі, як у книзі, і навчав цієї премудрості Валансі. Він завжди бачив слід народця дерев і вмів знайти соромливих мешканців лісу. Валансі вивчила чародійські мохи та красу і звабу лісових квітів. Пізнавала всіх птахів і наслідувала їх голоси, хоч і не так вправно, як Барні. Заприятелювала з усіма деревами. Навчилася веслувати на каное не згірш самого Барні. Полюбила прогулянки під дощем і жодного разу не застудилася.

Часом вони брали з собою перекуску і йшли на ягоди — суниці та чорниці. Якими гарними були чорниці — вишукана зеленість недозрілих ягід, рожевий глянець і шкарлат напівдостиглих, туманна сизість достиглих. Валансі пізнала смак суниць на вершині їх досконалості. Була звичайна сонячна полянка при березі Містависі, з одного боку заросла білими березами, з іншого — неодмінним строєм молодих ялин. Навколо стовбурів беріз росли високі трави, прикореневу частину їх стебел вичісував вітер, а кінці навіть пополудні були вологими від ранкової роси.

Тут вони знайшли ягоди, які могли б стати окрасою бенкетів Лукулла, — великі, солодкі наче амброзія, вони рубінами звисали з довгих рожевих стебел. Барні з Валансі піднімали стебла і їли ягоди, не зриваючи їх, незайманими, смакуючи кожну ягоду — кульку дикого аромату. Коли Валансі приносила ці ягоди додому, їх невловимий смак зникав і вони перетворювалися на звичайні ягоди, що їх можна було купити на ринку, — смачні, так, але зовсім не такі, як ті, що їх вони їли на сонячній полянці біля беріз, аж доки пальці їхні не ставали такими рожевими, як повіки Аврори.

Або ж вони ходили за лілеями. Барні знав, де шукати їх у струмках та затоках Міставіс. Вони прославляли Блакитний Замок своєю красою, коли Валансі ухитрялася заповнити кожну посудину цими вишуканими створіннями. А як не лілеями, то свіжими і яскравими квітами кольору кардинальського пурпуру, зібраними на болотах Міставіс, де вони горіли, немов полум'яні стрічки.

Інколи вони ловили стругів[49] у маленьких безіменних річечках чи струмках, на берегах яких наяди, можливо, сушили свої довгі мокрі коси. Брали з собою лише сиру картоплю та сіль. Пекли картоплю у вогнищі, а Барні показав Валансі, як готувати стругів, загорнувши їх у листі, обліпивши глиною і поклавши на розжарене вугілля. Ніщо смачніше попросту не існувало! Валансі мала чудовий апетит, не дивно, що на її кісточках з'явилося м'ясо.

Або ж вони просто блукали і досліджували ліс, в якому, здавалося, завжди могло трапитися щось дивовижне. Принаймні, так вважала Валансі. Ще вниз до чергового яру — ще вгору по черговому пагорбі — і ви це дивовижне знайдете.

— Ми не знаємо, куди йдемо, але хіба ж не весело просто йти? — казав Барні.

Раз чи двічі ніч наздогнала їх надто далеко, щоб повернутися до Блакитного Замку. Але Барні склав ароматну постіль із папороті та ялинових гілок, і вони спали на ній без сновидінь, під стелею зі старих, оброслих мохом ялин, а над ними місячне сяйво і гудіння сосен змішувалися разом, аж не можна було розрізнити, що було світлом, а що було звуком.

Звичайно, траплялися дощові дні, коли Маскока ставала мокрим зеленим краєм. Дні, коли мжичка мандрувала над Міставіс, як блідий привид дощу і через яку вони навіть не думали зоставатися вдома. Сиділи там лише коли дощило по-справжньому. Тоді Барні зачинявся у кімнаті Синьої Бороди, а Валансі читала чи мріяла на вовчій шкурі, а Щасливчик муркотів біля неї, а Банджо підозріло зиркав зі свого особистого стільця. Недільного вечора вони вибиралися на сушу і йшли через ліс до маленької церкви вільних методистів. Бувають люди, по-справжньому щасливі в неділю, а Валансі ніколи не любила неділь. Ніколи досі.

І, звичайно, в неділю і в будень вона була поруч з Барні. І він був чудовим приятелем! Розумним, веселим. Як — як Барні. Це одне визначало все.

Валансі забрала з банку частину свого двохсотдоларового капіталу і витратила ці гроші на гарний одяг. Вона придбала маленьку димчасто-блакитну шифонову сукню, яку завжди одягала на вечері, коли вони зоставалися вдома. Димчасто-блакитну, перетканну сріблом. Через цю сукню Барні назвав її Місячним Промінчиком.

— Місячне сяйво і блакитні сутінки, — от як ти виглядаєш у цій сукні. Воно мені подобається. Це твоє. Ти — не класична красуня, але маєш стільки прегарних штучок! Твої очі. Ця створена для поцілунків западинка між ключицями. Твої зап'ястя і ніжки напрочуд аристократичні. Твоя маленька

голівка має чудову форму. А коли ти озираєшся через плече, можна збожеволіти від захвату, особливо у сутінках або при місячному світлі. Ельфійська діва. Дріада. Ти належиш лісові, Промінчику, ти ніколи не повинна з нього виходити. Хоч ким були твої предки, у тобі є щось дике, потойбічне і неприборкане. А ще ти маєш милий, солодкий, гортанний літній голос. Голос для любовних розмов.

— Мабуть, ти поцілував Камінь Лестощів[50], — глузувала Валансі. Але потім вона тижнями смакувала ці компліменти.

Ще вона купила собі блідо-зелений купальний костюм, сам лише вигляд якого вразив би її родину на смерть, якби вони її в ньому побачили. Барні навчив її плавати. Інколи вона вдягала цей купальник зранку і так вже не знімала до вечора, — то стрибала у воду, то вигрівалася на сонці.

Вона забула всі старі приниження, думки про які колись мучили її щоночі, — всі несправедливості, всі розчарування. Це все сталося з кимось іншим, а вона, Валансі Снайт, завжди була щасливою.

— Тепер я розумію, що це значить "народитися наново", — казала вона Барні.

Голмс[51] казав, що горе може "зворотньо забарвлювати" сторінки життя; але Валансі вирішила, що щастя має таку ж властивість і заливає рожевим світлом все її попереднє сіре існування. Їй тяжко було повірити, що колись вона була самотньою, нещасною, наляканою.

— Коли прийде смерть, я знатиму, що жила, — думала Валансі. — Я мала свою годину.

І свою купу піску!

Одного дня Валансі згребла пісок з острівної бухточки у величезний конус і застромила туди маленький веселий Юніон Джек[52].

— Що ти святкуєш? — захотів знати Барні.

— Я просто вигнала старого демона, — відповіла Валансі.

РОЗДІЛ XXXI

Надійшла осінь. Пізній вересень із прохолодними ночами. Вони мусили покинути веранду, але розвели вогонь у великому каміні і сиділи перед ним, сміючись та жартуючи. Двері залишалися відкритими, отож Банджо та Щасливчик приходили і відходили, коли хотіли. Іноді вони поважно сиділи на ведмежій шкурі між Барні та Валансі, інколи крадькома тікали у таємничий холод ночі. Крізь старе кольорове вікно видно було зорі, що жевріли десь біля туманного крайнеба. У повітрі висів безнастанно-упертий наспів сосен. Дрібні озерні хвилі, гнані вітрами, м'яко хлюпали об скелі. Їм не треба було світла, достатньо було вогню, що то розгорявся, висвічуючи їх, то пригасав, ховаючи їх у тіні. Коли здіймався нічний вітер, Барні зачиняв двері, запалював лампу і читав їй вірші — а ще есеї та чудові ледве зрозумілі хроніки старовинних воєн. Барні ніколи не читав романів, присягався, що вони його нудять. Але інколи вона сама їх читала, згорнувшись на шкурі калачиком, час від часу нестримно сміючись. Барні не належав до тих людей, що, почувши чийсь сміх при читанні, ніколи не можуть стриматися від питання: "Що там смішного"?

Жовтень — з чудовою палітрою барв довкола Містависс, душа Валансі купалася в цих барвах. Вона навіть не могла

уявити собі щось настільки прекрасне. Величний барвистий спокій. Сині вітровійні небеса. Сонячне світло, дрімаюче на галявинах країни фей. Довгі мрійні лілові дні, коли вони легко плюскотіли у своєму каное вздовж берегів озера і вгору по річках, забарвлених багряним та золотим. Сонний червоний мисливський місяць[53]. Чаклунські бурі, що зривали з дерев листя і купами накидали його на береги. Летючі тіні хмар. Яка найпишніша, найбагатша земля широкого світу могла зрівнятися з цією?

Листопад — із вражаючим відьмацтвом його змінених дерев. Темно-пурпурові заходи сонця, що палали на туманно-рожевому тлі неба над пагорбами. Милі дні, коли суворі ліси були прекрасними й граціозними, у величному спокої складених рук та заплющених очей, дні, повні тонкого блідого світла, що просіювалось через пізнє безлисте золото ялівцю і мерехтіло серед сірих буків, розсвітлюючи вічнозелені брили моху та омиваючи колонади сосен. Дні з високим небозводом бездоганної туркусової барви. Дні, коли здавалося, що тиха печаль висить над пейзажем і мрійним озером. Але бували також дні дикої темряви великих осінніх бур, а потім сірі вологі вітряні ночі, коли між сосен чути було відьомський сміх, а серед дерев суші — судомні стогони. Та що їм до того? Старий Том міцно поставив дах, а димар добре тягнув.

— Тепло вогню, — книги, — затишок, — захист від штормів, — наші коти на килимі. Промінчику, — сказав Барні, — ти була б щасливішою, якби мала мільйон доларів?

— Ні. Не була б і наполовину такою щасливою. Я б занудьгувала між договорами та облігаціями.

Грудень. Ранні сніги та Оріон. Бліде світло Чумацького Шляху. Це була справжня зима — пишна холодна зоряна зима. Як Валансі завжди ненавиділа зиму! Нудні короткі безподійні

дні. Довгі холодні самотні ночі. Кузина Стіклс з її спиною, яку постійно треба було розтирати. Кузина Стіклс і дивні звуки, які вона видає, полощучи горло вранці. Кузина Стіклс, що бідкається через ціну вугілля. Її мати зі своїми приглядяннями, допитами, гнівами. Безконечні застуди та бронхіти — чи страх перед ними. Мазь Редферна і Лілові Пігулки.

Але тепер вона полюбила зиму. Зима в "чагарнику" була гарною — майже нестерпно гарною. Дні чистого блиску. Вечори як чаші повні краси — чистого старовинного зимового вина. Ночі з їх вогнем зірок. Холодні, вишукані зимові світанки. Намерзлі папороті-узори на усіх вікнах Блакитного Замку. Місячне світло на березах у сріблі наледі. Рвані тіні у вітряні вечори — шарпані кручені фантастичні тіні. Велика тиша, сувора і пильна. По-варварському пишні дикі пагорби. Сонце, що несподівано пробивалося крізь сірі хмари над білим Міставіс. Крижано-сірі сутінки, розбурхані сніговіями, коли їх затишна вітальня з домашніми духами у полум'ї каміна та незбагненними котами видавалася ще затишнішою, ніж зазвичай. Кожна година приносила нове одкровення і нове диво.

Барні завів Леді Джейн до стодоли Галасливого Абеля і вчив Валансі ходити на снігоступах, — ту саму Валансі, яка вже мала б лежати з бронхітом. Але в неї навіть застуди не було. Зате пізніше, посеред зими, тяжко занедужав Барні, і Валансі доглядала його, в глибині серця боячись, що це запалення легень. А от всі застуди Валансі, схоже, проминули разом зі старими місяцями. Яке щастя, — вона ж навіть Мазі Редферна не мала. Колись передбачливо купила пляшку в Порті, та Барні гнівно шпурнув ті ліки у бік замерзлого Міставіс.

— Не принось більше сюди тої чортівні, — коротко наказав він. Це було вперше і востаннє, коли він заговорив з нею сердито.

Вони вирушали у довгі подорожі по вишукано-елегантних зимових лісах та срібних джунглях замерзлих дерев — і скрізь знаходили красу.

Часом видавалося, що вони замандрували у казковий світ кришталю та перлів, так біліли й сяяли галявини і озера, і небеса. Повітря було таким свіжим і чистим, що аж наполовину п'янким.

Якось вони захоплено завмерли біля входу у вузьку прогалинку між березами. Кожна вітка і пагін були обсипані снігом. Підлісок уздовж березової смуги виглядав наче мармурові фігурки лісових ельфів. Тіні, відкинуті блідим сонцем, були просвітлено-легкими.

— Ходімо звідси, — сказав Барні, обернувшись. — Не можемо вчинити святотатства, забрівши туди.

Одного вечора вони знайшли на старій галявині замет, що надзвичайно скидався на прекрасний жіночий профіль. Коли підійшли ближче, то схожість зникла — як у легенді про Замок Святого Іоанна. Коли дивилися ззаду, — замет виглядав як безформенна снігова кучугура. Але з правильної відстані і під правильним кутом зору він був таким виразно-досконалим, що, коли вони несподівано побачили, як він виблискує на темному тлі ялин під промінням зимового призахідного сонця, то обоє аж скрикнули від подиву. Низьке благородне чоло, прямий класичний ніс, губи, підборіддя і лінія щоки змодельовані так, немов якась древня богиня позувала скульптору, і груди такої холодної повної чистоти, наче створені самим духом зимового лісу.

— "Одвічна красота і Греції, і Риму — спів, колір, мудрість постають тут зримо[54]", — процитував Барні.

— І подумати, що жодні людські очі, окрім наших, не бачили і не побачать цього, — шепотіла Валансі, яка інколи почувалася так, ніби опинилася у світі Джона Фостера. Озираючись довкола, вона згадала деякі уривки, відмічені нею в новій книжці Фостера. Барні привіз їй ту книжку з Порту під умовою, що сам він не буде ні читати її, ні слухати.

"Відтінки барв зимового лісу надзвичайно тонкі й невловимі, — згадала Валансі. — Коли короткий день змінюється підвечір'ям, і сонце доторкається до вершин пагорбів, то здається, що весь лісовий огром опановують не кольори, а духи кольорів. Насправді немає нічого, окрім чистої білизни́, але на схилах — в долинах і вздовж нерівного краю лісу ми помічаємо чарівний блиск троянд і фіалок, опалів та геліотропів. Ми відчуваємо цей відтінок, але, досить нам придивитися до нього, як він щезає. Лише легкий погляд краєм ока може зауважити його схованку там, де ще хвилю тому була тільки бліда чистота. Справжній колір з'являється на мить лише тоді, коли сідає сонце. Тоді червонаві смуги лягають на сніги, багрянять пагорби та річки, спалахують полум'ям на верхів'ях сосен. Всього лише кілька хвилин преображення і одкровення — і все щезає".

— Цікаво, чи Джон Фостер не проводив колись зими у Містaвіс? — казала Валансі.

— Не схоже, — глузував Барні. — Люди, що пишуть такі нісенітниці, зазвичай роблять це у теплих домах на міських вулицях зі смогом.

— Ти надто суворий до Джона Фостера, — картала його Валансі. — Ніхто не міг би написати того маленького абзацика, що я його читала минулої ночі, якби спершу цього не побачив, — і ти це знаєш.

— Я не слухав, — похмуро відповів Барні. — Я ж тобі казав, що не буду.

— То маєш можливість послухати його зараз, — наполягала Валансі. Вона змусила його зупинити свої снігоступи і вислухати те, що вона повторювала.

"Стара Мати-Природа — це рідкісний художник, який працює "для радості праці", а не через дух марнославства. Сьогодні смерекові ліси є симфонією зелені й сірості, настільки тонких, що ми не можемо сказати, де один відтінок переходить в інший. Сірий стовбур, зелений сучок, сіро-зелений мох над білою, сіро-тінною поверхнею. А все-таки стара циганка не любить безпросвітної монотонності. Вона мусить мати кольоровий пунктир. Гляньте. От відламана засохла смерекова гілка червоно-коричнево гойдається посеред мохової бороди".

— Боже милостивий, чи ти вивчаєш напам'ять усі книги того хлоп'яги? — скривився Барні і пішов собі.

— Книги Джона Фостера — це все, що зберегло мою душу живою за останні п'ять років, — запевнила Валансі. — Ой Барні, глянь на ту вишукану снігову філігрань у тріщинах на стовбурі старого в'яза.

Дійшовши до озера, вони змінили снігоступи на ковзани і поїхали додому. На диво, Валансі, ще малою школяркою, навчилася їздити на ковзанах на ставку за дірвудською школою. Вона ніколи не мала власних ковзанів, але інколи хтось із дівчаток їй позичав — і видавалося, що вона вже з природи це вміє. Якось дядько Бенджамін пообіцяв їй пару ковзанів на Різдво, але, коли Різдво настало, подарував їй калоші. Ставши дорослою, вона вже на ковзанах не їздила, але

старі навички швидко повернулися. Вони з Барні славно проводили час, коли мчали по білих озерах повз темні острови з німими зачиненими літніми будиночками. Сьогодні вони летіли вниз по Містaвіс, обганяючи вітер, і збудження зарум'янило щоки Валансі. А в кінці дороги чекав її милий маленький дім, на сосновому острові, дах його покривав сніг, що виблискував у місячному світлі. Вікна пустотливо підморгували їй своїм блимаючим світлом.

— Як картинка з книжки, правда? — сказав Барні.

Вони мали прегарне Різдво. Без поспіху. Без метушні. Без гарячкових спроб звести кінці з кінцями. Без несамовитих зусиль, щоби згадати, чи не вручала вона такий самий подарунок тій самій особі два Різдва поспіль. Без гарячкових покупок в останню мить. Без нудних сімейних "єднань", де вона сиділа, німа й неважлива. Без "нервових" нападів. Вони прикрасили Блакитний замок сосновими гілками, а Валансі зробила чудові зірочки з позлітки і повісила їх посеред зелені. Ще вона приготувала святкову вечерю, якій Барні віддав належне, а Щасливчик і Банджо обгризли кості.

— Країна, яка вирощує таких гусей, гідна найвищої поваги, — проголосив Барні. — Хай живе Канада! — І вони випили за Юніон Джек пляшку кульбабового вина, яке тітонька Джорджіана подарувала Валансі разом із покривалом.

— Ніхто не знає, — урочисто промовила тітонька Джорджіана, — коли виникне потреба трохи підкріпитися.

Барні спитав Валансі, що вона хотіла б дістати в подарунок на Різдво.

— Щось легке, грайливе і непрактичне, — відповіла Валансі, яка минулого Різдва дістала пару калош, а позаминулого — дві вовняні спідні сорочки з довгими рукавами. У ще давніші роки було так само.

На радість Валансі, Барні подарував їй разок перлового намиста. Валансі все життя прагла мати низку молочно-перлових намистин, таких як застигле місячне сяйво. Подарунок був напрочуд гарним! Аж надто гарним, і це було єдиним, що її турбувало. Перли мали дорого коштувати — щонайменше п'ятнадцять доларів. Чи може Барні таке собі дозволити? Вона не знала стану його фінансів. Валансі ніколи не дозволила йому купити їй щось із одягу. Казала, що на час, доки їй потрібен одяг, вистачить і тих грошей, які в неї є. У круглій чорній банці на поличці біля каміну Барні клав гроші на домашні витрати, цього вистачало. Банка ніколи не бувала порожньою, хоча Валансі жодного разу не помітила, коли він їх докладав. Все таки навряд чи в нього було багато… а намисто… — але Валансі відігнала цей клопіт. Вона носитиме перли і насолоджуватиметься ними. Це ж була перша прикраса, яку вона коли-небудь мала.

РОЗДІЛ XXXII

Новий Рік. Старий пошарпаний безславний календар, відживши своє, зійшов зі стіни, а на зміну йому прийшов новий. Січень був місяцем хуртовин. Три тижні поспіль падав сніг. Термометр упав нижче нуля і там зостався[55]. Але, як Барні і Валансі потішали одне одного, не було комарів. Ревіння й тріск їхнього великого каміна заглушали виття північного вітру. Щасливчик і Банджо потовстішали так, що аж лисніли, а ще завели собі розкішні кожушки з блискучого шовковистого хутра. Ніп і Так відлетіли.

— Але навесні вони повернуться! — обіцяв Барні.

Вони не нудьгували. Інколи влаштовували маленькі приватні суперечки, що навіть не думали ставати сварками. Інколи заявлявся галасливий Абель — на вечір або й на цілий день — зі своїм старим картатим картузом і зі своєю довгою червоною бородою, присипаною снігом. Звичайно він приносив скрипку і грав на ній, чим радував усіх, крім Банджо, — той тимчасово шалів і ховався під ліжко Валансі. Інколи Абель і Барні розмовляли, доки Валансі робила для них солодощі; інколи мовчки сиділи й палили люльки, а-ля Теннісон з Карлайлом, аж доки весь Блакитний Замок не засмерджувався димом і Валансі мусила тікати надвір. Інколи вони всю ніч мовчки і люто грали в шашки. Інколи їли яблука-цеглівки, принесені Абелем, а веселий старий годинник відцокував блаженні хвилини.

— Миска яблук, палаючий вогонь та "веселая добрая книга[56]" — це чудова заміна небесам, — казав Барні. — Такі золоті вулиці будь-хто може мати[57]. Давайте ще раз читнемо Кармена[58].

Тепер Стірлінгам легше була вірити у те, що Валансі мертва. До них не доходили жодні звістки про її відвідини Порту, хоча вони з Барні приїжджали туди на ковзанах, щоб подивитися фільм і потім безсоромно з'їсти по хот-догу при лотку за рогом. Схоже, ніхто зі Стірлінгів взагалі про неї не думав, окрім тітоньки Джорджіани, яка не могла заснути, турбуючись бідною Досс. Чи має вона що їсти? Чи той страшний чоловік добрий з нею? Чи тепло їй уночі?

Валансі було цілком тепло уночі. Часом прокидаючись, вона мовчки насолоджувалася затишком цих зимових ночей на маленькому острові посеред замерзлого озера. Раніше зимові ночі були довгими і холодними. Валансі нестерпно було будитися зі сну посеред таких ночей і думати про похмуру порожнечу дня вчорашнього та похмуру порожнечу дня

завтрашнього. Тепер же вона майже вважала ніч втраченою, якщо вночі не прокидалася і не лежала з півгодини, просто відчуваючи щастя, коли поруч із нею рівно дихав Барні, а крізь відчинені двері видно було головешки у каміні, що підморгували їй у темряві. Приємно було відчувати, як маленький Щасливчик стрибає до неї на ліжко і тулиться до ніг, муркочучи, а Банджо тим часом сидить перед каміном, суворий, наче задумливий демон. У такі моменти Банджо видавався справжнім мислителем, але вона любила його пустотливим.

Ліжко було засунуте боком просто під вікно. У крихітній кімнаті не було іншого місця для нього. Валансі, лежачи там, могла дивитися у вікно, крізь віття великої сосни, що майже торкалися його, — далеко, до Міставіс, білого і блискучого, немов вибрукуваного перлами, або ж страшного і грізного в шторм. Інколи соснові гілки постукували по склі, наче передаючи дружні сигнали. Інколи вона чула, як сніг щось їм нашіптує, ледь підсвистуючи, — просто обіч неї. Бували ночі, коли все навколо, здавалося, поринало у царство мовчання, а бували й такі, коли вітер потужно розгойдував сосни; ночі зоряного сяйва, коли він химерно і радісно свистів довкола Блакитного Замку; замислені ночі перед бурями, що підкрадалися поверхнею озера з низьким ридаючим таємничим стогоном. Валансі часто гайнувала даремно години розкішного сну, вслухаючись у містерію тих перемовин. Зате вранці вона могла спати, доки заманеться. Це нікого не дратувало. Барні сам готував собі яєчню з шинкою на сніданок і аж до вечері зачинявся у кімнаті Синьої Бороди. А потім у них був вечір читання та розмов. Вони розмовляли про все в цьому світі і про багато речей з інших світів. Вони сміялися зі своїх жартів, аж доки Блакитний Замок не сповнювався відлунням їхнього сміху.

— Ти чудово смієшся, — якось сказав їй Барні. — Аж хочеться розсміятися, щоб почути і твій сміх. Є в ньому якась загадка, — наче ти знаєш щось іще смішніше, але не дозволяєш йому вирватися на волю. Ти так сміялася раніше, Промінчику? До того, як прийшла на Містaвіс?

— Я зовсім не сміялася. Дурнувато хихотіла, коли відчувала, що цього від мене очікують. А тепер — сміх просто приходить.

Але й Валансі вражало те, що тепер Барні часто сміявся, куди частіше, ніж раніше, і сміх його змінився. Став здоровішим. Тепер вона рідко чула в ньому цинічну нотку. Чи міг так сміятися той, що мав на сумлінні якийсь злочин? А все-таки Барні мусив щось скоїти. Валансі безсторонньо обдумала, що б це могло бути, і вирішила, що, мабуть, він був банківським касиром і допустив розтрату. В одній із книг Барні вона знайшла стару вирізку з монреальської газети, де був описаний зниклий касир-розтратник. Його опис підходив Барні, — а ще не менше ніж півдюжині її знайомих. З деяких випадкових фраз Барні вона зрозуміла, що він добре знає Монреаль. Подумки Валансі склала все це докупи. Барні працював у банку. Якось піддався спокусі і взяв гроші, щоб зіграти на біржі, і потім, звісно, все повернути. Але програв, а тоді його засмоктувало все глибше, аж доки не залишилося іншого виходу, крім утечі. Таке траплялося з десятками людей. Валансі була цілком упевнена, що він не хотів вчинити нічого злого. Щоправда, того чоловіка з вирізки звали Бернардом Крейгом, але Валансі і так вважала, що Снайт — несправжнє ім'я. Та їй це було байдуже.

За всю зиму Валансі трапилася лише одна нещаслива ніч. Це було наприкінці березня, коли сніг майже розтанув, а Ніп і Так повернулися. Пополудні Барні вибрався на довгу лісову мандрівку, запевнивши, що, як усе буде гаразд, то повернеться

до ночі. Невдовзі по тому, як він пішов, почав падати сніг. Здійнявся вітер, — і Міставіс затиснули кліщі одного з найстрашніших штормів тієї зими. Вихор шалів над озером і бився об маленький будинок. Грізні темні ліси на суші насуплено дивились на Валансі, погрожували їй, розмахуючи гілками, лякали вітряним мороком, жахали ревінням, що йшло, здавалося, з самої їхньої серцевини. Дерева на острові від страху припадали до землі. Всю ту ніч Валансі провела, згорнувшись у клубок на килимі перед каміном, сховавши обличчя у долоні, а ще намарне вглядаючись у кольорове вікно, безрезультатно намагаючись крізь щільну завісу вітру і снігу побачити те, що недавно було синьозападинним Міставіс. Де Барні? Заблудив серед безпощадних озер? Вичерпаний, тоне у заметах між непрохідних лісів? У ту ніч Валансі помирала сотнею смертей і сповна заплатила за все щастя свого Блакитного Замку.

Коли настав ранок, буря втихла і вияснилося; сонце велично сяяло над Міставіс, а опівдні Барні повернувся. Валансі побачила крізь кольорове вікно, як він йшов довкола клаптика лісу, струнký і чорний на тлі блискучого білого світу. Вона не побігла йому назустріч. Щось сталося з її коліньми і вона впала на ослінчик Банджо. На щастя, Банджо вчасно забрався, обурено наїжачивши вуса. Там Барні знайшов її, з обличчям, схованим у долонях.

— Барні, я думала, що ти помер, — прошепотіла вона.

Барні загоготів.

— Ти думаєш, що після двох років Клондайку я піддамся тій жовторотій бурі? Я ночував у старій хатині дроворубів біля Маскока. Трохи холодно, але доволі затишно. Гусенятку! Твої очі як випалені в ковдрі дірки. Ти тут цілу ніч сиділа і непокоїлася через такого старого лісовика, як я?

— Так, — відповіла Валансі. — Я — не могла з цим упоратися. Буря здавалася такою шаленою. Будь-хто міг там заблукати. Коли — я побачила — як ти йдеш довкола лісочка, — щось зі мною трапилося. Не знаю, що це було. Ніби я померла і повернулася до життя. Не вмію описати це інакше.

РОЗДІЛ XXXIII

Весна. Протягом тижня чи двох Міставіс був чорним і похмурим, а потім спалахнув сапфіром та бірюзою, рожевим та ліловим, сміючись за кольоровим вікном, пестячи свої аметистові острови, брижачись під лагідними вітрами, наче шовк. Жаби, маленькі зелені чарівниці з боліт і калюж, наповнювали своїми співами сутінки та ночі; казкові острови у зеленій імлі; скороминуща краса диких молодих дерев у юному листі; свіжі паростки ялівцю, схожі на морозяні узори на склі; ліси вирядилися у весняні квіти, витончено-безтілесні, як духи пущі; червоний туман на кленах; верби прикрасилися срібно-сірими котиками; всі забуті фіалки Міставіс розквітли знову; квітнева спокуса і зваба.

— Як подумати, скільки тисяч весен прокотилося над Міставіс — і всі вони прекрасні, — сказала Валансі. — О Барні, глянь на цю дику сливу. Я мушу процитувати Джона Фостера. Є такий фрагмент у одній з його книг, — я його перечитувала зі сто разів. Він мусив писати його, дивлячись саме на таке дерево.

"От юна дика слива, що, згідно зі споконвічною модою, як наречена, прикрасила себе мереживним серпанком. Його могли виткати лише пальчики дріади, бо на земних кроснах таке створити неможливо. Присягаюсь, що дерево розуміє свою принадність. Воно гордо зводить голову, коли ми на нього дивимося, так, наче його краса не є найефемернішою річчю у лісі, найбільш рідкісною і надзвичайною, — сьогодні є, а

завтра ні. Перший же полуденний вітер, муркочучи серед гілля, здмухне зливу тендітних пелюсток. Та й що з того? Сьогодні вона королева пущі і це "сьогодні" є лісовим "завжди".

— Я певен, що ти почуєшся значно ліпше, коли перестанеш триматися своєї системи, — безсердечно прокоментував Барні.

— А от латка кульбаб, — вперто продовжувала Валансі. — Хоча кульбаби не повинні рости в лісі. Вони не мають жодного відчуття пристойності, надто вже веселі та самовпевнені. Немає у них ні таємниці, ні стриманості справжніх лісових квітів.

— Коротше кажучи, надто відверті, — сказав Барні. — Але трішки почекай, ліси мають свій спосіб упоратися навіть із цими нахабними кульбабами. Невдовзі вся їхня криклива хвалькувата жовтизна щезне, і ми знайдемо туманні примарні кульки, що здіймаються над високими травами у повній гармонії з лісовими звичаями.

— Звучить як у Джона Фостера, — піддражнила його Валансі.

— Чим я заслужив на такий ляпас? — скаржився Барні.

Одним із найранніших ознак весни було відродження Леді Джейн. Барні вів її такими дорогами, на які жодна інша автівка навіть не глянула б, тож вони проїжджали через Дірвуд заболочені по осі коліс. Проїхали повз кількох Стірлінгів, які гірко подумали, що тепер, коли настала весна, скрізь можна наткнутися на цю безсоромну пару.

Якось, блукаючи по дірвудських магазинах, Валансі на вулиці зустріла дядька Бенджаміна, але він лише пройшовши

два квартали зрозумів, що дівчина у шерстяному пальто з червоним коміром, зі щоками, почервонілими від різкого квітневого повітря і гривкою чорного волосся над розсміяними скісними очима, — це Валансі. Зрозумівши це, він обурився. З якої речі Валансі виглядає як — як молода дівчина?

Шлях грішників має бути тернистим. Так написано, так годиться. Але Валансі щось не виглядала на особу з тернистим шляхом. Зовсім навпаки. Вже цього достатньо, щоб чоловік зробився модерністом!

Барні з Валансі прогуркотіли до Порту, а до Дірвуда повернулися вже як стемніло. Біля її старого дому Валансі, захоплена раптовим поривом, вийшла, відкрила хвіртку і, ставши навшпиньки, заглянула у вікно вітальні. Там похмуро сиділи її мати і кузина Стіклс, зайняті монотонним плетінням на спицях. Незрозумілі і нелюдські, як звичайно. Якби вони виглядали хоч трішки самотніми, Валансі зайшла б. Але так не було. Тож Валансі нізащо не стала б їх непокоїти.

РОЗДІЛ XXXIV

Тієї весни у Валансі були дві прегарні хвилини.

Якось, повертаючись додому через ліс, з руками, повними суничника[59] і віток карликової сосни, вона зустріла чоловіка, що, як їй видалося, мусив бути Аленом Тернеєм. Ален Терней, знаменитий портретист вродливих жінок. Зимою він мешкав у Нью-Йорку, але, як тільки на озері скресав лід, перебирався до своєї острівної вілли у північній частині Міставіс. Мав репутацію самотнього ексцентричного дивака. Ніколи не лестив своїм моделям, — бо ніколи не писав портрети осіб, які потребували б лестощів. Для будь-якої жінки портрет пензля Алена Тернея був найжаданішим засвідченням її краси. Валансі стільки про

нього чула, що не змогла втриматися. Озирнулася і з соромливою цікавістю глянула на нього через плече. Крізь гілки великої сосни на її непокриту чорняву голівку та скісні очі впала смуга блідого сонячного світла. Вона мала на собі блідо-зелений светр, а волосся прикрасила вінком із лози ліннеї. Перистий фонтан соснового віття виквітав із її рук та струменів довкола неї. Очі Алена Тернея зблисли.

— Я мав гостя, — сказав Барні наступного пополудня, коли Валансі повернулася з чергового квіткового походу.

— Кого? — Валансі була здивована, але не надто. Саме почала перекладати суничник у кошик.

— Алена Тернея. Він хоче малювати тебе, Місячний Промінчику.

— Мене! — Валансі впустила кошик зі суничником. — Барні, ти з мене глузуєш?

— Ні. Він для цього й приходив. Просити мого дозволу, щоб намалювати мою дружину, — як Дух Маскока чи щось подібне.

— Але — але, — сказала Валансі, запинаючись — Ален Терней малює лише — лише —

— Вродливих жінок, — закінчив Барні. — Засвідчено. Що й треба було довести. Місіс Барні Снайт — вродлива жінка.

— Дурниці, — заперечила Валансі, нахиляючись, щоб поправити свій суничник. — Барні, ти чудово знаєш, що це дурниці. Я й справді виглядаю куди краще, ніж торік, але я негарна.

— Ален Терней ніколи не помиляється, — відповів Барні. — Забуваєш, Промінчику, що є різні види вроди. Твою уяву заполонив дуже тривіальний тип твоєї сестриці Олів. О, я її бачив, — вона ефектна, але ти ніколи не піймаєш Алена Тернея на бажанні її малювати. Якщо вжити грубу, але виразну сленгову фразу, в неї що в магазині, то все на вітрині. Але у твоїй підсвідомості закарбувалося, що ніхто не може бути вродливим, якщо він не нагадує Олів. Крім того, ти пам'ятаєш своє обличчя з тих днів, коли твоя душа не мала права просвічувати крізь нього. Терней щось там мені тлумачив про твою лінію щоки, коли ти озирнулася через плече. Я часто тобі казав, яке враження це справляє. А вже на пункті твоїх очей — тут він зовсім схибнувся. Якби я не був абсолютно певним, що це в нього чисто професійне, — він буркотливий старий кавалер, — то вже почав би ревнувати.

— Але я не хочу, щоб мене малювали, — промовила Валансі. — Сподіваюся, ти так йому і сказав.

— Я не міг йому цього сказати, бо я справді не знав, чи ти цього хочеш. Зате сказав, що я цього не хочу. Я не хочу, щоб портрет моєї дружини висів у салоні для загального огляду або ж належав комусь чужому. Бо я, звісно, не зможу його купити. Отож, Промінчику, навіть якби ти згодилася позувати, твій тиран-муж не дозволив би цього. Терней дещо вийшов із берегів. Він не звик до відмов. Його бажання — це майже королівські накази.

— Але ж ми баніти і знаходимося поза законом, — сміялася Валансі. — Перед жодними наказами не схиляємося, — жодній владі не підкоряємось.

У глибині серця вона зухвало подумала:

— От би Олів дізналася, що Ален Терней хотів мене малювати. мене! Маленьку-стару-панну-Валансі-Стірлінг-якою-вона-була.

А друга прегарна хвилина настала одного травневого вечора. Вона зрозуміла, що Барні справді прихилився до неї. Валансі завжди на це сподівалася, але інколи її мучив дріб'язковий немилий страх, що він просто добрий, хороший і доброзичливий; що єдиним його почуттям до неї є жалість. Знаючи, що їй зосталося недовго, він намагався, щоб вона приємно провела залишок життя, але в глибині душі нетерпляче чекав повернення до вільного життя. Щоб жодна жінка не вторгалася в його острівну фортецю і не заважала своєю балаканиною у лісових мандрах. Вона знала, що він ніколи не зможе її покохати. Навіть і не хотіла цього. Якщо він її кохатиме, то страждатиме, коли вона помре, — Валансі ніколи не уникала простих слів. Жодного "відійде". А вона не хотіла, щоб він страждав. Навіть щоб йому було хоч трохи боляче. Але й почуття радості чи полегшення не хотіла теж. Хай би він сумував за нею як за добрим приятелем. Проте до тієї ночі вона не була цього певна.

Вони прогулювалися по пагорбах, а сонце саме сідало. У зарослій папоротями долинці знайшли неторкане джерело і пили його воду з берестяних горняток, а потім прийшли до старої напівзруйнованої огорожі і довго на ній сиділи. Майже не говорили, але Валансі мала дивне відчуття їхньої єдності. Вона знала, що не могла б цього відчути, якби була йому зовсім байдужа.

— Моя люба крихітко, — раптом сказав Барні. — Ох, моя люба крихітко! Часом я відчуваю, що ти занадто люба, щоб бути справжньою. Що я тебе вимріяв.

— Чому я не можу померти зараз, цієї ж миті, коли я така щаслива? — думала Валансі.

Що ж, це вже скоро. Хай там як, Валансі завжди відчувала, що мусить прожити рік, який їй прогнозував доктор Трент. Не берегла себе — навіть не намагалася. Але завжди розраховувала на рік життя. Старалася ніколи про це не думати. Але тепер, сидячи поруч Барні, з його рукою в її руці, вона раптом щось зрозуміла. В неї вже довгий час не було серцевих нападів, — принаймні два місяці. Останній трапився за два чи три дні до того, як Барні застала снігова буря. З того часу вона навіть забула, що має серце. Ну що ж, немає сумніву, — це віщувало близькість кінця. Організм відмовився від боротьби. Більше не буде болю.

— Боюся, що після цього року мені й небо видасться нудним, — думала Валансі. — Але, можливо, я ні про що не пам'ятатиму? Чи це буде — добре? Ні, ні. Я не хочу забувати Барні. Краще бути нещасливою в потойбіччі, згадуючи його, аніж щасливою, забувши. Я завжди пам'ятатиму — всю вічність — що він дійсно, дійсно любив мене.

РОЗДІЛ XXXV

Інколи тридцять секунд можуть бути дуже довгими. Достатньо довгими, щоб створити диво або революцію. За тридцять секунд докорінно змінилося життя Барні й Валансі Снайт.

Одного червневого підвечір'я вони обпливли озеро на моторному човні. Годину рибалили у потічку, потім залишили там човна і пішли через ліс до Порт-Лоуренсу, від якого їх ділили дві милі. Валансі походила по магазинах і придбала нову пару путящого взуття. Стара пара цілком і повністю

зносилася, отож того вечора вона змушена була вдягти дещо екстравагантні лакові мештики на високих тонких каблуках. Купила їх взимку, у нападі божевілля, — тому, що вони були гарними, і тому, що їй хотілося хоч раз у житті зробити дурну й екстравагантну покупку. Час від часу вона взувала їх під час вечері у Блакитному Замку, але оце вперше вийшла в них із дому. Нелегко було йти на каблуках через ліс, і Барні без милосердя жартував з неї через ті мештики. Але, попри незручність, Валансі тайкома милувалася, як гарно виглядають її вишукані щиколотки та високий підйом у цих милих дурненьких мештиках і не перевзулася у крамниці, хоча могла це зробити.

Коли вони покидали Порт-Лоуренс, сонце низько висіло над соснами. На півночі кільце лісу тісно оточувало місто. Перехід видавався раптовим — Валансі завжди мала відчуття, що вона переступає з одного світу в інший, з реальності до казкової країни. Порт-Лоуренс залишався позаду, його загороджувала армія сосен.

За півмилі від Порт-Лоуренсу була невеличка залізнична станція з маленьким будиночком, у цю годину доби там було порожньо, бо не їхав жоден місцевий поїзд. Коли Барні й Валансі вийшли з лісу, довкола не було ні душі. Рейки круто повертали вліво і щезали з очей, але над вершинами дерев тягнувся довгий шлейф диму, попереджаючи про наближення поїзда. Рейки вібрували від його шуму, коли через стрілочний перевід переступив Барні. Валансі відстала від нього на кілька кроків, збираючи дзвоники, що росли по боках вузької звивистої стежки. Але залишалося ще багато часу до приїзду поїзда. Валансі спокійно переступила через першу рейку.

Вона ніколи не могла пояснити, що тоді трапилося. У її спогадах ті тридцять секунд були хаотичним кошмаром, коли вона пережила агонію тисяч життів.

Каблук її дурного взуття застряг у щілині між рейками стрілки. Вона не могла його витягнути. "Барні, Барні!" — тривожно скрикнула Валансі. Барні обернувся — побачив, що трапилося, — її попелясто-бліде обличчя, — кинувся назад. Він спробував витягнути каблук, вирвати її ногу з пастки. Марно. За мить поїзд виїде з-за повороту, — на них.

— Тікай, — тікай — швидко, — загинеш, Барні! — кричала Валансі, намагаючись відштовхнути його.

Барні впав на коліна, блідий, як привид, відчайдушно розриваючи шнурівки її взуття. Вузол не піддавався тремтячим пальцям. Він вихопив ніж із кишені, полоснув по шнурівці. Валансі все ще намагалася наосліп відштовхнути його. Була повна жаху від свідомості того, що він міг би загинути. Про власну небезпеку не думала.

— Барні, йди, йди, заради Бога — йди!

— Ніколи! — крізь зуби буркнув Барні. Він шалено рвонув шнурівку. Коли поїзд вже з'явився з-за повороту, Барні шарпнув Валансі й підхопив її, залишивши між рейками мешт. Вітер від руху поїзда морозяно охолодив струмки поту на його обличчі.

— Дяка Богу! — видихнув він.

Якусь мить вони стояли, безтямно втупившись одне в одного, дві білі непорушні істоти з дикими очима. Потім помітили маленьку лавочку біля станційного будинку і впали на неї. Барні затулив обличчя руками і не казав ні слова. Валансі сиділа й невидющими очима дивилася перед себе на великі соснові ліси, пеньки на галявині, довгі блискучі рейки. У її приголомшеному мозку залишилася тільки одна думка, —

думка, що, здавалося, може спалити його, як всезнищенне полум'я вогню може знищити її тіло.

Рік тому доктор Трент сказав, що в неї тяжка серцева недуга, що будь-яке потрясіння може виявитися фатальним.

Якщо це так, то чому ж вона не померла? У цю страшну мить? Вона щойно за півхвилини пережила таке страшне потрясіння, на яке чи й вистачить переживань більшості людей за все їхнє життя. І не померла. Навіть не почувалася дуже погано. Тільки коліна трохи підгиналися, як це могло бути з кожним, і серце билося прискорено — теж як у кожного; більше нічого.

— Чому!

Чи можливо, що доктор Трент помилився?

Валансі здригнулася, неначе студений вітер раптово охолодив її душу. Вона глянула на Барні, що, згорбившись, сидів поруч з нею. Його мовчання було дуже промовистим. Чи не та сама думка прийшла й до нього? Він раптом зіткнувся зі жахливою підозрою, що одружився не на кілька місяців чи рік, а назавжди, і то з нелюбою жінкою, котра нав'язала йому себе завдяки якомусь трюку чи брехні. Від жаху Валансі охопила млість. Цього не могло бути. Це було б надто жорстоко — надто пекельно. Доктор Трент не міг помилитися. Неможливо. Він був кращим серцевим спеціалістом у Онтаріо. Вона дурна — перелякана щойно пережитим жахом. Згадала, які напади судорожного болю вона мала. Вже з цього ясно, що її серце серйозно хворе.

Але вже три місяці нічого такого не було.

— Чому!

Врешті Барні отямився. Підвівся, не дивлячись на Валансі, і наче спокійно сказав:

— Думаю, нам краще піти. Сонце сідає. Зможеш пройти решту дороги?

— Гадаю, що так, — жалюгідно відповіла Валансі.

Барні перейшов через галявину і взяв пачку, яка випала була йому з рук, — пачку з її новими черевиками. Приніс пачку, спонукаючи її витягти черевики. Не допоміг їй взутися, — відвернувся і дивився на сосни.

Вони мовчки пішли тінистою дорогою до озера. Так само мовчки Барні стернував човном у чуді заходу сонця, яким був Міставіс. Мовчки вони обпливали перисті миси, перетинали коралові затоки і срібні річки, де у сяйві вечірньої зорі вгору і вниз сновигали каное. Мовчки минали вілли, що відлунювали музикою та сміхом. Мовчки причалили біля Блакитного Замку.

Валансі піднялася до будинку скельними сходами. Безсило опустилася на перший же стілець, який їй трапився, і сиділа там, дивлячись крізь кольорове вікно, не звертаючи уваги на відчайдушне муркотіння радісного Щасливчика і дикі погляди Банджо, ослінчик якого вона зайняла.

Барні прийшов через кілька хвилин. Не підійшов до неї, став ззаду і стримано запитав, чи не почувається вона гірше, ніж звичайно. Валансі віддала б рік щастя, якби могла чесно відповісти: "Так".

— Ні, — безбарвно сказала вона.

Барні пішов до кімнати Синьої Бороди і зачинив двері. Вона чула, як він ходить туди-сюди, туди-сюди. Раніше він ніколи так не ходив.

А годину тому — лише годину тому — вона була такою щасливою!

РОЗДІЛ XXXVI

Врешті Валансі лягла. Але перед тим ще раз прочитала лист доктора Трента. Він дещо її заспокоїв. Такий ясний. Такий категоричний. Списаний такими чорними і твердими літерами. Це не почерк людини, яка не впевнена в тому, про що пише.

Але Валансі не могла заснути. Коли прийшов Барні, вдавала, що спить. Барні теж удавав, що спить. Валансі чудово знала, що спиться йому не краще, ніж їй. Він лежить, дивлячись у темряву. Про що він думає? Намагається чомусь протистояти — чому?

Валансі, що провела так багато щасливих безсонних нічних годин, лежачи біля вікна, тепер сповна за них розплатилася у цю стражденну ніч. Жахлива зловісна дійсність поступово вирисовувалася перед нею, поставала з туману здогадок і страху. Вона не могла заплющити на це очі, — відштовхнути, — ігнорувати її.

Незалежно від того, що сказав доктор Трент, її серце не може бути так серйозно хворим. Якби було, то ті тридцять секунд її б убили. Даремно покладатися на лист і репутацію доктора Трента. Інколи й найкращі фахівці роблять помилки. Доктор Трент теж зробив одну.

Над ранок Валансі провалилася в уривчастий сон із безглуздими видіннями. В одному з них Барні докоряв їй, що вона його обдурила. Уві сні вона втратила самовладання і з усіх сил луснула його по голові качалкою. Видно, він був зроблений зі скла і розколовся на друзки, які розсипалися по підлозі. Вона прокинулася з криком жаху — полегшеним зітханням — коротким смішком з нісенітниці, яка їй приверзлася, — сумним хворобливим спогадом про те, що трапилося.

Барні не було. Валансі знала, як інколи знають люди, — інстинктивно, без слів, — що його нема ні в домі, ні в кімнаті Синьої Бороди. У вітальні панувала дивна тиша. Тиша з присмаком чогось моторошного. Зупинився старий годинник. Це Барні забув його завести — раніше ніколи цього не траплялося. Кімната без годинника видавалася мертвою, хоча сонячне проміння струменіло крізь кольорове вікно, а на стінах тремтіли сонячні зайчики від танцюючих хвиль.

Каное зникло, але Леді Джейн стояла між дерев на суші. Отож, Барні вибрався до лісу. Не повернеться до вечора, — можливо й довше. Мабуть, дуже сердиться на неї. Це його запекле мовчання означає гнів — холодне, глибоке, виправдане обурення. Що ж, Валансі знала, що вона повинна зробити насамперед. Однак те дивне оніміння, яке охопило всю її істоту, було ще гіршим від болю. Наче щось у ній померло. Вона змусила себе приготувати і з'їсти скромний сніданок. Механічно привела Блакитний Замок у стан цілковитого порядку. Потім вдягнула капелюх і жакет, зачинила двері, сховала ключ у дуплі старої сосни й переплила моторним човном на сушу. Вирушила до Дірвуда, щоб побачити доктора Трента. Вона мусить знати.

РОЗДІЛ XXXVII

Доктор Трент непорозуміло дивився на неї, риючись у пам'яті.

— Еее— міс — міс…

— Місіс Снайт, — спокійно підказала Валансі. — Коли я приходила до вас у травні минулого року, то ще була міс Стірлінг. Я хотіла проконсультуватися з приводу мого серця.

Обличчя доктора Трента проясніло.

— О, звичайно. Тепер я згадав. Але я справді не винен, що не пізнав вас. Ви так перемінилися — чудесно. І вийшли заміж. Це все пояснює. Не почуваєтесь тепер хворою, еге ж? Пам'ятаю той день. Я був тоді сам не свій. Звістка про нещастя з Недом зовсім вибила мене з рівноваги. Але Нед тепер здоровісінький, як наново на світ народився, а ви, схоже з вигляду, теж. Я ж тоді казав, пам'ятаєте, що нема чим перейматися.

Валансі глянула на нього.

— Ви сказали, у вашому листі, — вона говорила повільно, з дивним відчуттям, наче це хтось інший говорить її устами, — що у мене остання стадія стенокардії, — ускладнена аневризмою. Що я можу померти у будь-яку мить — і не проживу довше року.

— Це неможливо! — розгублено сказав доктор Трент. — Я не міг вам такого сказати!

Валансі вийняла листа з сумочки і простягла йому.

— Міс Валансі Стірлінг, — прочитав він. — Так-так. Звичайно, я вам написав — у поїзді — тієї ночі. Але я писав, що нічого серйозного…

— Прочитайте листа, — наполягала Валансі.

Доктор Трент взяв листа — розгорнув — глянув. На його обличчі з'явився вираз тривоги. Він підхопився і схвильовано пройшов кімнатою.

— Боже великий! Та ж це лист, який я приготував для старої міс Джейн Стерлінг. З Порт-Лоуренсу. Того дня вона теж була в мене. Я відіслав вам не того листа. Яка непрощенна неуважність! Але тієї ночі я сам себе не тямив. Мій Боже, і ви вважали — ви вірили — і не пішли до іншого лікаря?

Валансі встала, обернулася, нерозуміюче оглянулася довкола, знову сіла.

— Я повірила, — тихо сказала вона. — Не пішла до іншого лікаря. Я, — це довго пояснювати, але я вірила, що скоро помру.

Доктор Трент зупинився перед нею.

— Ніколи собі цього не пробачу. Який рік ви мусили пережити! Але ж ви не виглядаєте — нічого не розумію!

— Це неістотно, — глухо сказала Валансі. — То з моїм серцем нічого не було?

— Ну, — нічого серйозного. Ви мали так звану псевдостенокардію. Вона ніколи не буває смертельною. Повністю проходить при належному лікуванні. Інколи навіть

сама, — після радісного потрясіння. Дуже вам дошкуляла хвороба?

— З березня зовсім ні, — відповіла Валансі. Вона згадала те дивовижне почуття воскресіння, коли повернувся Барні, врятувавшись від бурі. Це "радісне потрясіння" вилікувало її?

— Тоді, швидше за все, ви одужали. Я надіслав вам рекомендації у тому листі, який ви мали одержати. І, звісно, треба було звернутися до іншого доктора. Дитинко, чому ви так не зробили?

— Я не хотіла, щоб хтось довідався.

— Ідіотка, — прямо сказав доктор Трент. — Не можу збагнути такої дурості. Та ще бідна старенька міс Стерлінг. Вона, очевидячки, отримала вашого листа, де було написано, що немає нічого серйозного. Ну що ж, для неї це нічого не змінило. Безнадійний випадок. Щось робити чи нічого не робити — жодної різниці. Я навіть здивувався, що вона так довго прожила, — два місяці. Вона була в мене того дня, незадовго до вас. Я не міг сказати їй правду. Думаєте, що я тупий бездушний стариган? Що ж, мої листи справді доволі грубуваті. Не вмію пом'якшувати правди. Але як треба пояснити жінці, та ще просто в вічі, що вона невдовзі помре, то я відразу стаю плаксивим боягузом. Я сказав їй, що хотів би дещо обдумати, що я не цілком певний, то нехай вона ще прийде завтра. Але ж от ваш лист, дивіться, — "Люба міс С-т-е-р-л-і-н-г".

— Так, я це помітила. Але думала, що це помилка. Я й не знала, що у Порт-Лоуренсі є якісь Стерлінги.

— Вона була одна. Самотня старенька душа. Тільки й мала, що дівчинку-служницю. Померла через два місяці після того, як була у мене. Померла уві сні. Моя помилка нічого для неї не змінила. Але ви! Не можу собі пробачити, що через мене ви пережили рік страждань. Видно, пора вже мені у відставку, раз роблю такі помилки — хоч скільки б я тоді думав, що мій син смертельно поранений. Чи ви колись мені простите?

Рік страждань! Валансі вимучено посміхнулася, подумавши, скільки щастя принесла їй помилка доктора Трента. Але зараз вона платила за нього, — о, так. Якщо відчувати душевний біль означає жити, то зараз вона жила з подвоєною силою.

Доктор Трент оглянув її, задав кілька питань, на які вона відповіла. Коли він сказав, що вона цілком здорова — як скрипочка, — і, ймовірно, доживе до сотні літ, встала і мовчки вийшла. Знала, що назовні дуже багато тяжких питань чекає, щоб їх обдумати. Доктор Трент подумав, що вона якась дивна. З її безнадійних очей і пригнобленого обличчя можна б подумати, що він виніс їй смертний вирок, а не пообіцяв довге життя.

Снайт? Снайт? За якого це дідька вона вийшла заміж? Він не чув про жодних Снайтів у Дірвуді. І така ж вона тоді була — пожовкла, блякла стара панна. Боже, але ж шлюб справді змінив її до невпізнання, — ким би не був той Снайт. Тут доктор Трент згадав. Це ж той пройдисвіт із "чагарника"! Що, Валансі Стірлінг вийшла за нього? І родина їй дозволила? От і найімовірніша розгадка таємниці. Вийшла заміж зопалу, тим часом розкаялася і саме тому не тішилася, довідавшись про свої добрі перспективи. Одружена! Бог знає, хто він такий! Чи що він таке. Кримінальний пташок? Розтратник? Втікач від правосуддя? Мусить бути неабияким поганцем, коли вона чекає смерті наче визволення, бідна дівчина. Але чому жінки

такі дурепи? Доктор Трент викинув Валансі з голови, хоча до кінця життя було йому соромно за переплутані тоді конверти.

РОЗДІЛ XXXVIII

Валансі поквапом йшла з міста. Вибирала відлюдні бічні вулички, Доріжку Закоханих. Не хотіла зустріти когось зі знайомих. Навіть і незнайомих. Ненависною була сама думка, щоб хтось її побачив. Її мозок був таким збентеженим, таким розшарпаним, таким скаламученим. Здавалося їй, що вона і виглядати мусить так само. Полегшено перевела подих, майже схлипнула, вийшовши на околицю і опинившись на дорозі до "чагарника". Тут не було особливого ризику когось зустріти. Автомобілі, які з хрипким вереском мчали їй назустріч, були заповнені приїжджими. В одному з них сиділа компанія молодих людей, вони пронеслися повз неї, гучно співаючи:

— А у мене жінка хвора,

А у мене жінка хвора,

А у мене жінка хвора

На гарячку — так,

О так, о так, о так,

Мабуть, втрачу її скоро,

Мабуть, втрачу її скоро,

І я знову холостяк!

І навіки холостяк!

Валансі здригнулася, наче хтось із них вихилився з машини і шмагнув її по обличчю батогом.

Вона уклала договір зі смертю, а смерть її ошукала. А тепер стояло перед нею життя, глузливо дивлячись їй у вічі. Вона піймала Барні в пастку. Пастку одруження. А в Онтаріо так складно дістати розлучення! Так дорого. А Барні убогий.

Разом із життям до її серця повернувся страх. Хворобливий страх. Страх, щó Барні подумає. Що він скаже. Страх перед майбутнім, яка вона муситиме прожити без нього. Страх перед ображеною і відштовхнутою родиною.

Вона лише раз ковтнула із божественної чаші, — а тепер цю чашу забрали з-перед її уст. І немає тепер ласкавої приятельки-смерті, щоб її порятувати. Мусить далі жити, прагнучи її. Все було зіпсовано, заплямовано, зламано. Навіть цей рік у Блакитному Замку. Навіть її безсоромна любов до Барні. Це було чудом, бо на неї чекала смерть. Тепер лише огидою, бо смерті не було. Як може хтось один нести цей непідйомний тягар?

Слід повернутися і все йому розповісти. Змусити його повірити, що вона не хотіла його обманути, — вона повинна зробити так, щоб він їй повірив. Слід попрощатися з Блакитним Замком і повернутися до цегляного будинку на вулиці В'язів. До всього, що, як вона думала, було покинуто назавжди. Стара в'язниця — старі страхи. Але це неістотно. В цю мить істотно лише одне — переконати Барні, що вона не мала наміру обманути його.

Коли Валансі дійшла до сосен на березі озера, несподіване видовище вирвало її з болісного приголомшення. На стоянці біля старої потовченої Леді Джейн був ще один автомобіль. Розкішний автомобіль. Фіолетовий. Не темний королівський пурпур, а крикливий і нахабний фіолет. Сяяв як дзеркало, а його інтер'єр виразно вказував на автомобіль касти Вер де Вер[60]. На сидінні водія — гордовитий шофер у лівреї. А в задній частині салону сидів чоловік, що відкрив двері і моторно вистрибнув, як тільки Валансі зійшла на доріжку до причалу. Він стояв під соснами, чекаючи на неї, і Валансі змогла оглянути його у всіх деталях.

То був присадкуватий, низький, огрядний чоловік із широким рум'яним добродушним обличчям, — чисто виголеним обличчям, хоча якесь незавмерле бісеня у глибині замерлого мозку Валансі підкинуло їй думку: "Довкола цього обличчя мають бути білі бакенбарди". Опуклі блакитні очі за старомодними окулярами у сталевій оправі. Повногубий рот, мала кругла ґулька носа. Де-де-де, — перетрясала свою пам'ять Валансі, — де вона бачила це обличчя? Воно здавалося їй так само знайомим, як її власне.

Незнайомець був одягнений у зелений капелюх і легкий світло-бежевий плащ, накинутий поверх костюма з крикливої клітчастої тканини. Блискуче-зелена краватка мала трохи світліший відтінок, а з пухкої долоні, яку він простягнув, щоб перехопити Валансі, їй підморгнув величезний алмаз. Але усмішка його була приємно батьківською, а у сердечному щирому голосі — щось таке, що викликало симпатію.

— Не скажете, міс, чи той будинок належить містеру Редферну? Якщо так, то як до нього дістатися?

Редферн! Перед внутрішнім зором Валансі постала довга шеренга пляшок — високі пляшки гіркоти — круглі пляшки

бальзаму для волосся — квадратні пляшки мазі — короткі товстенькі пляшки лілових пігулок — і на всіх них етикетки з цим удатним, сяючим, круглим, як місяць, обличчям і окулярами у сталевій оправі. Доктор Редферн!

— Ні, — ледь вимовила Валансі. — Ні, цей будинок належить містеру Снайту.

Доктор Редферн кивнув.

— Атож, розумію. Барні, очевидячки, назвався Снайтом. Ну, бо це його друге ім'я, — на честь його бідної матері. Бернард Снайт Редферн — ото він. А тепер, міс, не скажете мені, як дістатися до острова? Виглядає, що нікого нема вдома. Я вже тут і гукав, і руками вимахував. Генрі, отам, той не кричатиме. Бо він не від такої роботи. А от старий док Редферн може кричати ще ліпше за всіх, йому таке не вадить. Та я нікого не викричав, крім пари ворон. Видно, що Барні цілий день не буде.

— Коли я сьогодні зранку вийшла з дому, то його не було, — підтвердила Валансі. — Думаю, він ще не повернувся.

Вона говорила тихо і невиразно. Після недавнього потрясіння, спричиненого розмовою з доктором Трентом, вона все ще насилу могла мислити. Проте раніше згадане бісеня у її підсвідомості глузливо повторювало дурне старе прислів'я: "Вже як дощ, то злива".

Валансі намагалася не думати взагалі. Бо й нащо?

Доктор Редферн вражено видивився на неї.

— Коли ви зранку вийшли з дому? Ви що — там живете?

Він вказав рукою з діамантом на Блакитний Замок.

— Звісно, — тупо сказала Валансі. — Я його дружина.

Доктор Редферн дістав жовту шовкову хустку, зняв капелюха і витер чоло. Бісенятко шепнуло Валансі: "Нащо бути лисим? Чого втрачати свою чоловічу красу? Спробуй Редфернів Бальзам для Волосся. Це збереже твою молодість".

— Ой, я вибачаюся, — сказав доктор Редферн. — Це мене трохи потрясло.

— Сьогодні потрясіння носяться в повітрі, — голосно промовило бісенятко, перш ніж Валансі встигла цьому запобігти.

— Я не знав, що Барні оженився. Не думав я, що він жениться, не сповістивши свого старого батечка.

Невже очі доктора Редферна затуманилися? Попри власний гнітючий біль і страх, Валансі відчула гострий жаль до нього.

— Не звинувачуйте його, — поквапом мовила вона. — Це — це не він. Це — я зробила.

— Та чей же ви не просили його оженитися, — зморгнув доктор Редферн. — Міг би мені дати знати. Хай би я раніше подивився на свою невістку. Але тепер я дуже радий вас зустріти, любонько, — дуже радий. Ви мені виглядаєте на розсудливу молоду жіночку. Я завжди мав страха, що Барні вибере якусь гарненьку малоперу гусочку, злакомившись на її личко. А йому все такі на шию вішалися. Кортіло грошей? Га? Не до смак їм пігулки та настойки, зате подобалися долари. Хотіли зарити жмені у мільйони старого дока. Га?

— Мільйони! — ледве сказала Валансі. Їй хотілося десь сісти, щоб мати можливість спокійно подумати. А ще дужче їй хотілося разом із Блакитним Замком опуститися на дно Містaвіс і назавжди зникнути з людських очей.

— Мільйони, — самовдоволено мовив доктор Редферн. — А Барні проміняв їх усіх, — на оце. — Він знову тицьнув діамантовим пальцем на Блакитний Замок. — Ви, певно, думали, що він має більше глузду? І то все через кусок дівчи́ни. Видно, якось вже те забув, раз одружився. Мусите умовити його повернутися до цивілізації. Чи ж то не дурниця — отак витрачати своє життя? Ви мене перевезете до свого дому, любонько? Я так думаю, ви маєте щось, щоб туди добратися?

— Так, звичайно, — безтямно сказала Валансі. Вона привела його до маленької бухти, де тулився їхній моторний човен.

— Чи ваш — ваш супутник — теж поїде з нами?

— Хто? Генрі. То не для нього. Подивіться, з якою незадоволеною міною він там сидить. Він усю нашу виправу не схвалює. В нього ледве припадок не стався через отой путівець, куди ми звернули з дороги. Та й правда, для машини то була чортівська дорога. А чиє то старе авто там стоїть?

— Барні.

— Добрий Боже! Барні Редферн у цьому їздить? Воно виглядає як пра-прабабка усіх фордів.

— Це не форд, а грей слоссон, — із запалом відповіла Валансі. Через якусь таємничу причину добродушні кпини доктора Редферна зі старої доброї Леді Джейн зачепили її за

живе. За живе, що боліло, але залишалося живим. Це краще, ніж те жахливе напівсмерть-напівжиття останніх хвилин — чи літ. Вона махнула доктору Редферну, кличучи в човен, і повезла його до Блакитного Замку. Ключ досі лежав у дуплі старої сосни, — а в будинку було тихо й порожньо. Валансі провела доктора через вітальню до західної веранди. Потребувала більше повітря. Сонце все ще яскраво світило, але на південному заході над Міставіс повільно здіймалася велика грозова хмара з білими гребенями і тінисто-фіолетовими розколинами. Доктор, задихаючись, опустився на простий стілець і знову витер чоло.

— Гаряче, га? Боже, що за прегарний вид! Цікаво, чи Генрі перепросився б, коли б його побачив?

— Ви обідали? — спитала Валансі.

— Так, любонько, ще перед тим, як ми виїхали з Порт-Лоуренсу. Ми ж не знали, чи не втрапимо в яке дике відлюддя, ні? І гадки не мали. Тим паче я не знав, що знайду любу невісточку, готову мене покормити. Коти, га? Киць, киць! Дивіться сюди! Коти мене люблять. Барні завжди пестився з котами. Оце в нього єдине від мене, а так-то він — хлопчик своєї бідної матері.

Валансі мляво подумала, що Барні мусив бути схожим на матір. Вона далі стояла на сходах веранди, але доктор Редферн кивнув на крісло-гойдалку.

— Сідайте, любонько. Ніколи не треба стояти, як можна сидіти. Я б хотів добре роздивитися дружину Барні. Ну, ну, мені подобається ваше личко. Не красою — ви ж не проти, — ви досить розумна, щоб це знати. Сідайте.

Валансі сіла. Що то за рафіновані тортури сидіти, коли душевна мука змушує вас радше ходити туди-сюди. Кожен її нерв кричав, що вона хоче побути на самоті — сховатися. Але повинна була сидіти й слухати доктора Редферна, той був не проти поговорити про все.

— Як ви думаєте, коли Барні повернеться?

— Не знаю. Думаю, не раніше, ніж уночі.

— А куди ж він пішов?

— Теж не знаю. Мабуть, у ліси — в чагарник.

— То він вас не повідомляє про свої приходи і відходи, еге ж? Барні завше такий був — потайне чортеня. Я ніколи його не розумів. Так само, як його бідну матір. Але я багато про нього думав. Досі мені болить те, як він зник. Одинадцять років тому. Я не бачив свого хлопчика одинадцять років.

— Одинадцять років? — здивувалася Валансі. — А сюди він приїхав усього шість років тому.

— О, раніше був у Клондайку, — та й у всьому світі. Час від часу черконув був мені кілька стрічок, — так що з них ну ніяк не здогадаєшся, де ж то він перебуває. Тільки запевнення, що з ним все гаразд. Мабути, вам він усе розказав?

— Ні, я нічого не знаю про його минуле, — відповіла Валансі з раптовим завзяттям. Вона хотіла знати — тепер вона мусила знати. Раніше це не мало жодного значення. А тепер вона повинна знати все. Від Барні вона ніколи цього не почує. Можливо, взагалі ніколи більше його не побачить. А якщо й побачить, то він не розповідатиме їй про своє минуле.

— Що сталося? Чому він залишив свій дім? Скажіть. Скажіть мені.

— Та що ж, то недовга історія. Просто молодий дурник ошалів через сварку зі своєю дівчиною. Тільки Барні — ще й страх впертий дурник. Завжди такий був. Ніхто ніколи не міг примусити того хлопця зробити щось таке, чого він не хотів. Від самого його народження. А при тому — спокійний чемний хлопчина, еге ж. Добрий як золото. Бідна його мати померла, як він мав усього два роки. Я тоді якраз почав робити гроші на своєму Бальзамі для Волосся. Побачив був формулу уві сні. Уві сні приснилася, еге ж. Гроші крутилися. Барні мав усе, чого хотів. Я посилав його до найліпших шкіл — приватних шкіл. Я хотів зробити з нього джентльмена. Сам-то я не мав такого шансу. То й хотів, щоб він мав усі шанси. Він перейшов МакГілл[61]. З відзнакою і все таке. Я хотів, щоб він студіював право. А він волів журналістику і щось подібного. Хотів, щоб я купив йому газету або поміг йому видавати, як він то називав, "справжній, вартий уваги, чесний і доброякісний канадський журнал". Мабути, я б йому й поміг — я завжди робив те, чого він хотів. Чи ж я мав ще для кого жити? Я хотів, щоб він був щасливим. А він не був. Чи ви цьому повірите? Він ніколи не жалівся. Але я завжди чув, що він нещасливий. Мав усе, чого лиш хотів, — гроші, скільки треба, — мав свій рахунок у банку, — подорожі, — весь світ оглянув, — а щасливий не був. Аж поки не закохався в Етель Траверс. Тоді був щасливим, — якийсь час. Недовго.

Хмара закрила сонце і велика холоднява лілова тінь швидко просунулася над Міставіс. Торкнулася Блакитного Замку — прокотилася над ним. Валансі здригнулася.

— Так, — сказала вона з хворобливою жадібністю, хоча кожне слово розтинало їй серце. — То — яка — вона — була?

— Найгарніша дівчина Монреалю, — відповів доктор Редферн. — Гарна, як намальована. Га? Золоте волосся, — блискуче як шовк, — величезні оксамитові чорні очі, — шкіра як троянда з молоком. Чи ж дивно, що Барні закохався? І голову мала на плечах. Не якась там малопера гуска. Б.М. МакГілла[62]. І доброго роду. З порядної сім'ї. Тільки що в кишені вітер свище. Га! Барні просто здурів через неї. Щасливішого молодого дурня світ не бачив. А тоді все розлетілося.

— А що трапилося? — Валансі зняла капелюшка і почала машинально колоти його шпилькою, — то проколювала, то виймала. Щасливчик муркотів поруч із нею. Банджо підозріло стежив за доктором Редферном. Між соснами ліниво каркали Ніп і Так. Міставіс вабив до себе. Все було як звичайно. Ніщо вже не було як звичайно. Від учора пройшло століття. Вчора, такої ж години, вони з Барні їли запізнілий обід і сміялися. Сміялися? Валансі відчувала, що вона назавжди попрощадася зі сміхом. І зі сльозами — в якомусь сенсі. Надалі вона вже ні з того, ні з іншого не користатиме.

— Боже-світе, та якби ж я знав, любонько. Мабуть, якась дурна сварка. Барні просто утік — зник. Написав мені з Юкону. Що розірвав заручини, що виїхав назавжди. І щоб я не пробував його шукати, бо він і так не повернеться. То я й не шукав. Бо й що з того? Я Барні знав. Збирав гроші, бо не мав більше чим зайнятися. Але дуже мені самотньо було. Все, чим я жив, — то були малі записки від Барні. Клондайк — Англія — Південна Африка — Китай — та всюди. Я думав, що він колись та повернеться до свого самотнього старого батечка. Але от вже шість літ, як жодного листа не було. І я не мав ні словечка від нього, — аж до останнього Різдва.

— Він вам написав?

— Ні. Виписав чек на п'ятнадцять тисяч доларів зі свого банківського рахунку. Управляючий банком — мій приятель, один із моїх найбільших акціонерів. Обіцяв мені, що дасть знати, як Барні випише чек. Барні мав там п'ятдесят тисяч. Ніколи ні цента не брав, аж до останнього Різдва. Чек був виписаний на торговий дім Ейнслейс, Торонто.

— Ейнслейс? — Валансі почула власний голос, що теж вимовив "Ейнслейс". Таж на її туалетному столику лежала коробка зі знаком Ейнслейс.

— Так. Великий ювелірний дім. Я подумав, — ну й рушився. Я хотів знайти Барні. Мав на те особливу причину. Було досить часу, щоб він закинув своє дурне хобі й отямився. А ще ті п'ятнадцять тисяч підказали мені, що вітер щось там навіяв. Управляючий зв'язався з Ейнслейс — його дружина з сім'ї власників, — і з'ясувалося, що Бернард Редферн купив у них перлове намисто. Його адреса — поштова скринька 444, Порт-Лоуренс, Маскока, Онтаріо. Спершу я хотів написати. А тоді вирішив дочекатися автомобільного сезону і поїхати самому. В мене руки не до письма. Виїхав із Монреалю. Вчора приїхав у Порт-Лоуренс. Запитався на пошті. Сказали мені, що нічого не чули про Бернарда Снайта Редферна, але Барні Снайт має в них поштову скриньку. А живе, сказали, тут на острові. От я й тут. А де ж Барні?

Валансі перебирала пальцями намисто. То вона носила на шиї п'ятнадцять тисяч доларів! Та ще й переживала, що Барні заплатив за нього п'ятнадцять доларів, а не міг собі цього дозволити. Раптом вона розсміялася просто в обличчя доктору Редферну.

— Перепрошую. Це так — кумедно, — сказала бідна Валансі.

— Правда? — відповів доктор Редферн, помітивши жарт, хоч не зрозумівши її. — Як я бачу, ви розсудлива молода жіночка і маєте великий вплив на Барні. Може, умовите його повернутися до цивілізації і жити як всі люди? Я маю там будинок. Великий як замок. Умебльований як палац. Хочу, щоб хтось там мешкав разом зі мною — дружина Барні, — діти Барні.

— А Етель Траверс вийшла заміж? — не до речі спитала Валансі.

— Боже-світе, так. Через два роки після від'їзду Барні. А досі вже й овдовіла. Гарна як тоді. Щиро кажучи, то й була моя особлива причина, щоб шукати Барні. Я подумав, що з цього щось буде. Але, звичайно, тепер все це неістотно. Байдуже. Як Барні вибрав когось за дружину, то й для мене вона добра. Я лише хочу мати свого хлопця. Думаєте, він скоро повернеться?

— Не знаю. Але думаю, що не раніше, як уночі. Можливо, зовсім пізно. А, може, аж завтра. Але я вас тут зручно влаштую. Завтра він обов'язково повернеться!

Доктор Редферн похитав головою.

— Надто сиро. Це не для мене — з моїм ревматизмом.

"Чого терпіти безперервний біль? Чому не спробувати мазь Редферна?" — процитувало бісеня, сховане у глибині душі Валансі.

— Мушу повернутися у Порт-Лоуренс до дощу. Генрі шаліє, коли на машину потрапляє грязюка. Але завтра я повернуся, а ви тим часом промовте Барні до розуму.

Він потис їй руку і люб'язно погладив по плечі. Виглядало, що поцілував би її при найлегшому заохоченні, але Валансі його не заохотила. Не тому, що мала щось проти. Він був якийсь вульгарний і гучний — і — і вульгарний. Але було в ньому щось таке, що їй подобалося. Тупо подумала, що, може, і хотіла б бути його невісткою, якби він не був мільйонером. Підсумки підбито, час вийшов. А Барні його син — і спадкоємець.

Перевезла його моторкою через озеро і дивилася, як розкішний фіолетовий автомобіль котить через ліс. Генрі за його кермом виглядав так, наче все довкола не варте ні доброго, ні хоча б пристойного слова. Потім повернулася до Блакитного Замку. Те, що вона хотіла зробити, слід було зробити швидко. Будь-якої миті може повернутися Барні. І, звичайно, збирається на дощ. Вона була вдячна за те, що вже не почувається аж так погано. Коли вас кілька разів підряд лупнуть по голові, то ви, природно і на щастя, стаєте не надто чутливим до болю і тупуватим.

Трохи постояла, наче зварена морозом квітка, біля каміна, дивлячись на білий попіл останнього вогнища, який палав у Блакитному Замку.

— Хай там як, — втомлено подумала вона, — Барні не вбогий. Зможе дозволити собі розлучення. Як мило.

РОЗДІЛ XXXIX

Вона мусить написати записку. Підсвідоме бісеня сміялося. У кожній прочитаній нею книзі, де фігурувала дружина-утікачка, ця дружина, покидаючи дім, залишала чоловікові записку, зазвичай прикріплену до подушечки для шпильок. Не надто оригінальна думка. Але треба ж якось пояснити. А як це

зробити, окрім написавши записку? Непевно розглянулася за письмовим приладдям. Чорнило? Його не було. Перебравшись до Блакитного Замку, вона нічого не писала, залишивши Барні складання меморандумів про домашні потреби. Для цього вистачало олівця, але тепер і олівець десь зник. Валансі механічно підійшла до кімнати Синьої Бороди і спробувала її відчинити. Не задумувалася, чи замкнена вона на ключ, завжди вважала, що так, але несподівано двері розчинилися. Раніше вона ніколи не намагалася туди зайти, тож навіть і не знала, чи Барні все ще замикає кімнату. Якщо замикає, то, мабуть, був дуже схвильованим і забув це зробити. Вона ж не усвідомлювала, що порушує його заборону. Тільки шукала приладдя. Всі її розумові здібності були зосереджені на тому, що написати і якими словами. Не відчувала ані найменшої цікавості, входячи у прибудову.

Жодні красуні не були там підвішені на стінах за волосся. Кімната видавалася цілковито безневинною, посередині її була маленька залізна пічка, труба від якої виходила через дах. В одному кінці — чи то стіл, чи то прилавок, завалений дивним начинням. Без сумніву, Барні використовував це при своїх не надто пахучих операціях. Можливо, при хімічних дослідах, — тупо подумала вона. В іншому кінці стояв великий письмовий стіл і обертове крісло. На бічних стінах густо висіли книжкові полиці.

Валансі наосліп пішла до стола. Якийсь час стояла непорушно, дивлячись на те, що на ньому лежало. Стопка друкарських коректур. На верхній сторінці був заголовок "Дикий Мед", а трохи нижче рядок "Джон Фостер".

Перший абзац. "Сосни — це дерева міфів та легенд. Їхні корені сягають найглибших традицій древнього світу, а їхні вершини — улюблений притулок вітрів та зірок. Яку музику

виграє старий Еол, водячи смичком по гілках сосен". Вона чула, як Барні вимовив ці слова, саме як вони гуляли під соснами.

Отож Барні був Джоном Фостером!

Валансі вже навіть не схвилювалася. Цього дня їй дісталося більше ударів та потрясінь, аніж вона спроможна була осмислити. Це останнє ані засмутило її, ані втішило. Думала тільки: "От як це пояснюється".

"Це" було незначною пригодою, що, однак, закарбувалася їй у пам'яті сильніше, аніж, на вигляд, заслуговувала. Невдовзі після того, як Барні приніс їй останню книгу Джона Фостера, вона зайшла до книгарні Порт-Лоуренсу і почула, як покупець просив нову книгу Джона Фостера. Власник крамниці коротко відповів: "Ще не вийшла. Мабуть, буде через тиждень".

Валансі вже й рота розкрила, щоб сказати: "Ні, вже вийшла", але знову його закрила. Припустила, що власник хотів замаскувати свою недбалість, через яку не одержав книг вчасно. А тепер знала. Книга, яку Барні дав їй, була безплатним авторським примірником, відправленим заздалегідь.

Гаразд! Валансі байдуже відсунула коректури і сіла на обертове крісло. Взяла ручку Барні — поганеньку, — витягла аркуш паперу і почала писати. Не надумала нічого, обмежилася сухими фактами.

"Любий Барні!

Сьогодні вранці я була у доктора Трента. Виявилося, що через помилку він відправив мені неналежного листа. З моїм серцем не було нічого серйозного, а тепер я цілком здорова.

Я не мала наміру тебе обманути. Будь ласка, повір мені. Я б не витримала думки, що ти мені не віриш. Дуже мені прикро через цю помилку. Але, думаю, ти можеш добитися розлучення, якщо я тебе покину? Чи для розлучення у Канаді цього достатньо? Звичайно, якщо я зможу щось зробити, щоб допомогти тобі або прискорити процес, я охоче це зроблю, як тільки твій адвокат мене повідомить.

Дякую тобі за твою доброту до мене. Ніколи її не забуду. Постарайся думати про мене настільки приязно, наскільки зможеш, бо я справді не мала ані найменшого наміру заманити тебе в пастку. Всього тобі найкращого!

З вдячністю.

Валансі".

Вийшло дуже холодно й офіційно, — і вона це розуміла. Але спробувати сказати більше було небезпечно — як прорвати греблю. Не знала, у який потік диких нісенітниць і пристрасної туги це може вилитися. У постскриптумі вона додала:

"Сьогодні тут був твій батько. Завтра він повернеться. Він усе мені розповів. Думаю, тобі слід повернутися до нього. Йому дуже самотньо без тебе".

Вклала лист у конверт, надписала "Барні" і залишила на столі. Зверху поклала низку перлів. Якби то були звичайні намистини, як вона досі думала, то залишила б їх собі на пам'ять про цей прекрасний рік. Але не могла забрати подарунок вартістю у п'ятнадцять тисяч доларів, від чоловіка, який взяв її заміж із жалості і якого вона саме покидала. Боляче їй було розлучитися з цією гарною дрібничкою. Дивно, — подумала. Розлука з Барні не завдавала їй болю, — поки що.

Тільки тяжіла на серці як холодна мертва річ. Коли ж вона оживе... — Валансі здригнулася і вийшла.

Одягла капелюх, механічно погодувала Щасливчика і Банджо. Тоді зачинила двері і ретельно сховала ключ у дуплі старої сосни. Потім моторкою переправилася на сушу. Якусь мить постояла на березі, дивлячись на Блакитний Замок. Дощ ще не почався, але небо потемніло, Міставіс виглядав сірим і похмурим. Маленький будиночок під соснами виглядав дуже жалісно — розграбована скринька з коштовностями, — лампа, в якій згасло полум'я.

— Я ніколи більше не почую, як вітер уночі плаче над Міставіс, — подумала Валансі. Це завдало їй справжнього болю. Ніколи вона не думала, що ця дрібниця може виявитися настільки болісною, — у такий час.

РОЗДІЛ XL

Валансі хвильку постояла на ґанку цегляного будинку при вулиці В'язів. Відчувала, що мусить постукати, наче була тут чужою. Як вона невиразно помітила, її трояндовий кущ був обсипаний пуп'янками. Біля парадних дверей стояв фікус. Раптом її охопив жах, — жах перед існуванням, до якого вона поверталася. Потім відчинила двері й увійшла.

— Цікаво, чи блудний син справді почувався як удома, повернувшись? — подумала вона.

Місіс Фредерік і кузина Стіклс були у вітальні. А з ними — дядько Бенджамін. Вони без жодного видимого виразу глянули на Валансі, відразу зрозумівши, що щось не так. Це не та сама зухвала нахабна дівчина, яка торік улітку сміялася з них у цій

самій кімнаті. Тепер це була жінка із сірим обличчям, з очима істоти, враженої смертельним ударом.

Валансі байдуже оглянула кімнату. Вона так сильно змінилася, — а тут майже нічого не змінилося. Ті ж картинки на стінах. Сирітка, що стояла навколішках у безконечній молитві біля ліжка, на якому лежало чорне кошеня, яке ніколи не виросте в дорослого кота. Сіра "гравюра на сталі" з Катр-Бра[63], на якій британські війська вічно стояли обличчям до ворогів. Малюнок олівцем, зроблений у хлоп'ячі роки батьком, якого вона не знала. Все це висіло на тих самих місцях. Зелений водоспад "Вічного Жида[64]" так само вивалювався зі старої гранітної каструлі на підвіконнику. Той самий штудерний[65] і ніколи не використовуваний глечик стояв у тому ж кутку полиці серванту. Сині й золочені вази, що належали до весільних подарунків матері, так само гордо прикрашали камінну полицю, обабіч порцелянового годинника з двома рожами і двома гілками, який ніколи не йшов. Стільці на тих самих місцях. Її мати і кузина Стіклс, так само незмінні, зустріли її кам'яно-неприязно.

Валансі мусила заговорити першою.

— Мамо, я повернулася додому, — стомлено сказала вона.

— Це я бачу. — Голос місіс Фредерік був вельми крижаним. Вона змирилася з втечею Валансі. Їй майже вдалося забути Валансі. Зуміла перевлаштувати і перебудувати своє життя так, наче й не мала невдячної і збунтованої доньки. Знову зайняла належне їй місце в товаристві, яке ігнорувало факт наявності тієї доньки, а якщо й жаліло місіс Фредерік, то лише тихенько й пошепки. Простіше кажучи, зараз місіс Фредерік зовсім не бажала, щоб Валансі поверталася, і взагалі не хотіла ні її бачити, ні чути про неї.

А тепер, звісно, Валансі вже тут. Судячи з її вигляду, зі шлейфом трагедії, ганьби і скандалу.

— Це я бачу, — сказала місіс Фредерік. — А можна запитати, чому?

— Тому, що — я — не помираю, — хрипло відповіла Валансі.

— Боже, спаси мене грішного! — озвався дядько Бенджамін. — А хто сказав, що ти помираєш?

— Я думаю, — злісно задзяволіла кузина Стіклс, яка теж не бажала повернення Валансі, — думаю, ти довідалася, що він має іншу жінку. Та ми то з самого початку знали!

— Ні, я б воліла, щоб мав, — сказала Валансі. Вона не відчувала особливого страждання, лише безмежну втому. Щоб ці пояснення вже скінчилися, а вона опиналася нагорі, у своїй старій потворній кімнаті — сама! Зовсім сама! Стукотіння бісеру на рукавах материної сукні об підлокітники плетеного крісла зводило її з розуму. Ніщо інше її не турбувало, але того нав'язливого тихого стукоту вона не могла витримати.

— Як я вже колись казала, мій дім завжди для тебе відкритий, — сказала місіс Фредерік, зберігаючи кам'яний вираз обличчя, — але я ніколи тобі не пробачу.

Валансі невесело засміялася.

— Не дуже б це мене обходило, якби я могла сама собі пробачити.

— Добре, добре, — озвався дядько Бенджамін, наче роздратовано. Хоча насправді він насолоджувався, відчуваючи,

що Валансі знову в його владі. — Годі тих таємниць. Що сталося? Чого ти залишила того чолов'ягу? Ми не сумніваємося, що ти мала досить причин, але які саме?

Валансі почала говорити, як заведена. Розповіла всю історію просто і відверто.

— Рік тому доктор Трент сказав мені, що я хвора на стенокардію і недовго проживу. Я хотіла зазнати якогось — життя — перш ніж помру. Тому я й пішла. Тому вийшла за Барні. А тепер виявилося, що то все помилка. Моє серце здорове. Я житиму далі, — а Барні одружився зі мною лише з жалю. Тож я мусила повернути йому свободу.

— Боже, спаси мене! — скрикнув дядько Бенджамін. Кузина Стіклс почала плакати.

— Валансі, якби ж ти довірилася рідній матері…

— Так, так, я знаю, — нетерпляче відповіла Валансі. — Але що тепер поробиш? Я не можу скасувати цей рік. Бачить Бог, хотіла б, якби могла. Я обманом змусила Барні одружитися зі мною, а насправді він Бернард Редферн. Син доктора Редферна з Монреалю. І його батько хоче, щоб він до нього повернувся.

Дядько Бенджамін видав якийсь незрозумілий звук. Кузина Стіклс прибрала з-перед очей чорно облямовану хустинку і витріщилася на Валансі. Навіть у кам'яно-сірих очах місіс Фредерік з'явився якийсь дивний блиск.

— Доктор Редферн — це той, що з ліловими пігулками? — спитала вона.

Валансі кивнула. — А ще він Джон Фостер, автор тих природничих книжок.

— Але ж, але ж, — місіс Фредерік була виразно схвильована, хоча й не тим, що вона є тещею Джона Фостера, — доктор Редферн мільйонер!

Дядько Бенджамін закрив рота, аж зуби клацнули.

— І то не раз, а з десять.

Валансі кивнула.

— Так. Барні залишив свій дім багато років тому — через — через певне розчарування. А тепер він, напевно, повернеться. Тож ви бачите — я мусила піти. Він не любить мене. Я не можу тримати його обманом.

Дядько Бенджамін виглядав невірогідно лукаво.

— Це він так сказав? Він хоче тебе позбутися?

— Ні. Я його не бачила, відколи довідалася. Але кажу вам — він зі мною одружився з жалості — бо я його попросила — бо він думав, що це ненадовго.

Місіс Фредерік і кузина Стіклс намагалися щось сказати, але дядько Бенджамін махнув до них рукою і зробив грізну міну.

— Дозвольте мені цим зайнятися, — кивок, кивок, і знову промовиста грізна міна. До Валансі:

— Ну, добре, люба, ми поговоримо про це пізніше. Бачиш, ми ще не зовсім усе розуміємо. Кузина Стіклс добре казала, ти мала б нам раніше довіритися. Пізніше — ну, я думаю, ми знайдемо якийсь вихід.

— Думаєте, що Барні легко зможе отримати розлучення? — нетерпляче сказала Валансі.

Дядько Бенджамін утишив чергові вигуки жаху, що, як він знав, готові були зірватися з уст місіс Фредерік.

— Повір мені, Валансі. Все влаштується. Тільки скажи ще, Доссі. Чи ти була щаслива в "чагарнику"? Цей Сна— — містер Редкліф — був добрим до тебе?

— Я була дуже щасливою і Барні був дуже добрим до мене, — відповіла Валансі, наче декламуючи завчений урок. Згадала, що, як вивчала у школі граматику, то дуже не любила минулого й доконаного часу. Вони їй видавалися такими жалібними. "Я була" — це все було і скінчилося.

— Ну то й не хвилюйся, маленька. — Як дивно це звучало з уст дядька Бенджаміна! — Твоя родина за тобою обстане. Ми подивимося, що можна буде зробити.

— Дякую, — сказала Валансі, не дуже розуміючи, про що йдеться. Справді, — як мило з боку дядька Бенджаміна! — Можу я тепер піти нагору і трохи прилягти? Я — я — дуже втомлена.

— Звичайно, звичайно ти втомлена. — Дядько Бенджамін приязно поплескав її по руці — дуже приязно. — Ти вимучена і знервована. Йди, йди і приляж, як тобі зручно. Добре виспишся — і побачиш геть усе в іншому світлі.

Відчинив їй двері. Коли вона проходила повз нього, шепнув:

— Який найкращий спосіб втримати любов мужчини?

Валансі слабо усміхнулася. Знову повернулася до старого життя — старих кайданів. — Який? — спитала слухняно, як колись.

— Не повертати йому її[66], — відповів дядько Бенджамін зі смішком. Зачинив двері і потер руки. Кивнув і загадково усміхнувся, розглядаючись по кімнаті.

— Бідна маленька Досс! — сказав він патетично.

— Ти дійсно вважаєш, що — Снайт — може бути сином доктора Редферна? — спитала місіс Фредерік, переводячи подих.

— Не бачу жодних підстав для сумніву. Вона казала, що доктор Редферн був там. А він же багатий, як весільний торт. Амеліє, я завжди вважав, що у Досс є щось таке, про що більшість людей не здогадується. Ви надто суворі були з нею — надто притискали. Ніколи вона не мала шансу показати, чим є насправді. А тепер, диви, — запопала мужа-мільйонера!

— Але ж, — вагалася місіс Фредерік, — про нього розповідають страшні речі.

— Плітки й наклепи, самі плітки й наклепи! Я завше дивом дивувався, чому то люди такі скорі обмовляти інших, хоча нічогісько про них не знають. Він не хотів мішатися аби з ким, а людиськ це дратувало. Коли вони якось зайшли у мою крамницю з Валансі, то я був вражений, який то приємний

чоловік. То я й перестав діймати віри тим історіям, бо вони не варті зламаного цента.

— Але його колись бачили у Порт-Лоуренсі п'яного, — сказала кузина Стіклс. Наче з осудом, але вже готова, щоб її переконали у протилежному.

— Хто його бачив? — різко зажадав відповіді дядько Бенджамін. — Хто його бачив? Старий Джеммі Странг казав, що його бачив. А я б не повірив слову Джеммі Странга навіть під присягою. Сам вічно п'яний, то де йому щось бачити. Казав, що бачив його на лавці в парку п'яного. Тьху! Редферн заснув на лавці. Не переймайся цим.

— Але його одяг — і той жахливий старий автомобіль, — невпевнено сказала місіс Фредерік.

— Ексцентричність генія, — проголосив дядько Бенджамін. — Ти ж чула, як Досс казала, що він і є Джоном Фостером. Я в літературі не петраю, але чув, як один викладач з Торонто сказав, що завдяки книжкам Джона Фостера Канада потрапила на літературну карту світу.

— То — я думаю — ми повинні простити її, — поступилася місіс Фредерік.

— Простити її! — пирхнув дядько Бенджамін. Таки дійсно Амелія невірогідно дурна жінка. Не дивуватися бідній Досс — так змучилася життям із нею, аж розхворілася. — Певно, що так, ліпше простити. Але ще питання, чи той Снайт простить нас!

— А як вона таки не передумає покинути його? Ти й гадки не маєш, як вона може впертися, — сказала місіс Фредерік.

— Зостав це мені, Амеліє! Зостав це мені! Ви, жінки, і так досить накаламутили. Вся справа була зіпсована з самого початку. Якби ти багато років тому завдала собі трохи клопотів, то вона б не збунтувалася і не втекла. Просто залиш її саму, — не дратуй її порадами чи питаннями, доки вона не готова буде розмовляти. Вона, очевидно, панічно втекла, боячись, що він розсердиться на неї за обман. Але ж дивні речі нарозповідав їй той Трент! От що значить йти до чужого лікаря. Ну гаразд, не будемо надто суворо її судити. Бідна дитина! Редферн невдовзі приїде до неї. А як цього не зробить, то я сам його піймаю і порозмовляю, як чоловік із чоловіком. Хай він собі мільйонер, але Валансі зі Стірлінгів. Не може відмовитися від неї лише через ту помилку з її хворобою серця. Напевно, він цього й не хотів. Досс занадто вразлива. Боже, спаси мене, треба вже звикнути називати її Валансі. Вона більше не дитина. Тепер затям собі, Амеліє. Будь дуже добра і чуйна.

Бути доброю і чуйною — це, мабуть, понад сили місіс Фредерік. Але вона старалася, як могла найкраще. Коли вечеря була готова, піднялася і запитала у Валансі, чи не випила б вона чаю. Валансі, лежачи в ліжку, відмовилася. Тільки й хотіла, щоб її на якийсь час залишили в спокої. Місіс Фредерік залишила її в спокої. Навіть не нагадала Валансі, що вона потрапила у таке становище через брак дочірньої поваги та слухняності. Не годиться — справді — казати таке невістці мільйонера.

РОЗДІЛ XLI

Валансі безтямно оглядала свою стару кімнату. Кімната теж нітрішки не змінилася, аж неможливо було повірити у зміни, які трапилися з нею самою, відколи вона востаннє тут спала. Ця незмінність кімнати видавалася — аж непристойною. Та сама королева Луїза вічно спускалася сходами і ніхто не

впустив нещасне цуценя, що мокло під дощем. Та сама занавіска з ліловими рожами і зеленкувате дзеркало. За вікном — старий пересувний магазин, обліплений крикливою рекламою. А за ним — така сама станція з волоцюгами і фліртуючими флепперками[67].

Давнє життя чигало тут на неї, як безжальний людожер, що дочекався свого часу і тепер облизувався. Її охопив моторошний страх. Коли споночіло і вона, роздягнувшись, лягла в ліжко, милосердне заціпеніння минуло і вона тужно лежала та думала про свій острів під зорями. Вогні багаття — їхні домашні жартики, фрази і словечка, — розкішні пухнасті коти, — мерехтливе світло на казкових островах — каное, що ковзали по Міставіс у магії ранку, — білі березові стовбури серед темних ялин, як прегарні жіночі тіла, — зимові сніги і червоно-рожева пожежа вечірньої зорі, — озера, хмільні від місячного сяйва, — всі принади її втраченого раю. Вона не дозволяла собі думати про Барні, тільки про менш значимі речі. Думки про Барні були нестерпними.

А все ж не могла їх уникнути, тих думок. Вона його прагнула. Прагнула відчуття його рук довкола неї, — його обличчя навпроти неї, — його шепотіння їй на вухо. Згадала всі його приязні погляди, усмішки й жести,— його маленькі компліментики, — його пестощі. Вона лічила їх, наче жінка, що лічить свої коштовності, не пропускаючи жодного з першого дня їхньої зустрічі. Ці спогади були всім, що вона мала. Заплющила очі й молилася:

— Дозволь мені запам'ятати це, Боже! Дай мені ніколи це не забути!

А все-таки краще було б забути. Ця агонія туги й самотності не буде такою страшною, якщо можна буде забути. І Етель Траверс. Ця мерехтливо-відьомська жінка з білою

шкірою, чорними очима і сяючим волоссям. Жінка, яку Барні кохав. Жінка, яку він все ще кохає. Чи ж він не казав, що ніколи не міняє своїх рішень? Жінка, яка чекає його у Монреалі. Вона буде найкращою парою для багатого і знаменитого чоловіка. Звичайно, Барні одружиться з нею, тільки-но дістане розлучення. Як Валансі її ненавиділа! Як заздрила! Це їй Барні сказав колись: "Люблю". Валансі задумалася, яким тоном сказав він те "Люблю", як виглядали його темно-сині очі, коли він це сказав. Етель Траверс знала. Валансі ненавиділа її за те знання — ненавиділа й заздрила.

— Зате вона ніколи не матиме моїх годин у Блакитному Замку. Вони мої, — жорстоко думала Валансі. Етель не варитиме полуничне варення, не танцюватиме під Абелеву скрипку, не буде смажити для Барні бекон над багаттям. Вона взагалі ніколи не приїде до хатини на Містaвіс.

Що зараз робить Барні — думає — відчуває? Чи прийшов додому? Чи знайшов її листа? Все ще на неї сердиться? Чи трішки жаліє? Чи лежить на ліжку, дивиться на бурхливий Містaвіс і слухає, як дощ барабанить по даху? А, може, далі блукає пущею, лютуючи через те, що втрапив у пастку? Ненавидить її? Біль схопив її і скрутив, як невблаганний велетень. Вона підвелася і зійшла на підлогу. Чи ж ранок ніколи не закінчить цю моторошну ніч? І що принесе їй ранок? Давнє життя без давнього завмирання, яке ще можна було витримати? Давнє життя з новими спогадами, новими муками.

— Ах, чому я не можу померти? — стогнала Валансі.

РОЗДІЛ XLII

Назавтра, щойно настало раннє пообіддя, старий жахливий автомобіль прогримотів по вулиці В'язів і зупинився перед

цегляним будинком. Чоловік без капелюха вистрибнув з нього і побіг вгору по сходах. Дзвоник закалатав так, як ніколи раніше, — нагально, гучно. Той, що дзвонив, не просив, щоб його впустили, — вимагав. Дядько Бенджамін усміхнувся і поспішив до дверей. Дядько Бенджамін "просто заскочив", щоб довідатися, як почувається люба Досс, себто Валансі. Як йому повідомили, люба Досс, себто Валансі, все так само. Спустилася на сніданок, якого не їла, — повернулася у свою кімнату, — спустилася на обід, якого не їла, — повернулася у свою кімнату. Ото й усе. Нічого не говорила. А ще її по-доброму і співчутливо залишили в спокої.

— Дуже добре. Редферн сьогодні з'явиться, — запевнив дядько Бенджамін. І оце щойно усталилася його репутація пророка. Редферн з'явився — істинно так.

— Моя дружина тут? — різко запитав він у дядька Бенджаміна без усіляких вступів чи передмов.

Дядько Бенджамін усміхнувся так виразно, як умів.

— Містер Редферн, як я розумію? Дуже радий зустрітися з вами, сер. Так, ваша нечемна дівчинка тут. У нас…

— Я мушу її бачити, — немилосердно перебив Барні дядька Бенджаміна.

— Звичайно, містере Редферн. Прошу зайти сюди. Валансі буде через хвилинку.

Він провів Барні до салону, а сам кинувся до вітальні, до місіс Фредерік.

— Йди до Валансі і скажи їй, нехай спуститься. Її чоловік тут.

Але дядько Бенджамін мав певні сумніви, чи Валансі спуститься за хвилинку і чи спуститься взагалі, отож навшпиньках пішов по сходах за місіс Фредерік і підслуховував з коридору.

— Валансі, люба, — ніжно сказала місіс Фредерік, — твій чоловік у салоні, питає тебе.

— Ой мамо! — Валансі відійшла од вікна і заламала руки. — Я не можу його бачити, — не можу! Скажи йому, нехай собі йде, — попроси його піти. Я не можу його бачити!

— Скажи їй, — прошипів дядько Бенджамін крізь замкову щілину, — Редферн заявив, що не піде звідси, доки її не побачить.

Редферн нічого подібного не казав, але дядько Бенджамін вирішив, що це хлопець саме такого сорту. І Валансі це знала. Розуміла, що рано чи пізно, а доведеться їй зійти.

Навіть не глянула на дядька Бенджаміна, розминаючись з ним на сходах. Дядько Бенджамін не образився. Потираючи руки і хихикаючи, ретирувався на кухню, де добродушно запитав у кузини Стіклс.

— Чим добрі мужі схожі на хліб?

Кузина Стіклс запитала, чим.

— Бо жінки їх так само потребують, — сяяв дядько Бенджамін[68].

Коли Валансі увійшла до салону, то можна було її вигляд назвати яким завгодно, але не гарним. Безсонна ніч учинила страшне спустошення на її обличчі. Була одягнена у потворну стару ситцеву сукню в коричнево-синю клітинку, всі її гарні сукні залишилися у Блакитному Замку. Але Барні кинувся через кімнату і схопив її в обійми.

— Валансі, найдорожча, — ох ти ж моя найдорожча маленька дурненька дівчинко! Що тебе вчора опосіло, що ти отак втекла? Коли я ввечері повернувся додому і знайшов твого листа, то ледве не збожеволів. Це вже було опівночі, запізно, я знав, щоб йти сюди. Цілу ніч я ходив по кімнаті. А з самого ранку приїхав батько — і я аж досі не міг вирватися. Валансі, що в тебе увійшло? Яке ще розлучення? Я не знаю…

— Я знаю, що ти одружився зі мною тільки з жалю, — сказала Валансі, слабо його відсторонюючи. — Я знаю, що ти мене не кохаєш, — знаю…

— Ти тоді до третьої ночі й ока не склепила, — мовив Барні, труснувши нею. — Це все тому. Кохати! Я тебе не кохаю! Дівчинко, коли я побачив, як поїзд мчить на тебе, отоді я зрозумів, кохаю тебе чи ні!

— О, я цього й боялася, що ти спробуєш переконати мене, наче я тобі небайдужа! — болісно скрикнула Валансі. — Ні — ні! Я все знаю про Етель Траверс, — твій батько все мені розповів. Барні, не муч мене! Я не можу до тебе повернутися!

Барні відпустив її і якусь мить дивився на неї. Щось у її блідому напруженому обличчі свідчило про її рішучість більш промовисто, ніж слова.

— Валансі, — тихо сказав він. — Батько не міг тобі всього розказати, бо він і сам цього не знав. Ти дозволиш мені все тобі розповісти?

— Так, — втомлено відповіла Валансі. Ой, наскільки ж дорогим їй він був. Як їй хотілося впасти в його обійми! Коли він ніжно посадив її в крісло, вона прагнула цілувати худі смаглі руки, що торкалися її рамен. Не могла дивитися, як він стоїть перед нею. Не зважувалася глянути йому в очі. Мусить триматися — задля нього. Знала, який він, — добрий, несамолюбний. Звичайно, зараз він прикидається, наче свобода йому непотрібна, — вона могла здогадатися, що він прикидатиметься, як тільки отямиться від потрясіння. Так її жалів, — розумів її жахливе становище. Чи ж колись було, щоб він переставав її розуміти? Але вона не прийме його жертви. Ніколи!

— Ти бачилася з татом і знаєш, що я по-справжньому Бернард Редферн. Мабуть, вже й здогадалася, що Джон Фостер — теж я. Ти ж увійшла до кімнати Синьої Бороди.

— Так. Але я зайшла туди не з цікавості. Я забула, що ти наказав мені туди не заходити — забула…

— Нічого. Я не збираюся вбивати тебе і вішати на стіну, нема потреби кликати сестру Анну. Тільки хочу розповісти тобі свою історію — з самого початку. Вчора ввечері я повернувся з твердим наміром це зробити. Ну так, я "старого док. Редферна син" — того, що прославився Ліловими Пігулками і Гіркотою. Чи ж я цього на знаю? Чи мені роками це не втирали?

Барні гірко розсміявся і кілька раз пройшов туди-сюди по кімнаті. Дядько Бенджамін, що причаївся в коридорі, почув сміх

і насупився. Чей же Досс не поведеться як уперта дурепа. Барні тяжко опустився в крісло перед Валансі.

— Ну так. Скільки себе пам'ятаю, я був сином мільйонера. Але, як я народився, тато ще мільйонером не був. Навіть доктором не був — та й досі не є. Він ветеринар, і то невдалий. Вони з мамою жили в маленькому селі біля Квебека, у страшенних злиднях. Я не пригадую матері. Навіть її фотографії не маю. Померла, як мені було два роки. Була на п'ятнадцять років молодша від батька — маленька шкільна вчителька. Після її смерті тато перебрався до Монреалю і там заклав компанію, щоб продавати свій бальзам до волосся. Цей рецепт немовби йому якось вночі приснився. Ну і клюнуло. Гроші потекли потоком. Тато придумав — чи, може, знову побачив уві сні, — інші речі. Пігулки, Гіркоту, Мазь і таке всяке. Доки мені виповнилося десять, він уже став мільйонером, а будинок мав такий великий, що я, малий шмаркач, завжди чувся в ньому як заблуканий. Були в мене всі іграшки, які тільки міг побажати хлопець, — і я був найсамотнішою істотою у світі. Я пам'ятаю один щасливий день за все моє дитинство, Валансі. Тільки один. Думаю, що навіть тобі було краще. Тато виїхав на село, щоб побачитися з давнім приятелем, і забрав мене з собою. Я крутився собі вільно по обійстю і весь день забивав цвяхи в колоду. То був преславний день. Коли я мав повертатися до своєї набитої іграшками кімнати у великому домі в Монреалі, то плакав. Але не сказав татові, чому. Я йому ніколи нічого не казав. Мені завжди було важко розповідати, Валансі, про те, що я ховав глибоко в собі. А я багато що приховував глибоко в собі. Я був чутливою дитиною, а як виріс у хлопця, то став ще чутливішим. Ніхто нічого не знав про мої переживання. Тато навіть не здогадувався.

Коли я пішов до приватної школи — мені було всього одинадцять, — хлопці доти топили мене у плавальному басейні, доки я не став на столі і не прочитав вголос усі

реклами батькового патентованого паскудства. Я це зробив — тоді. — Барні стиснув кулаки. — Я злякався, майже потонув, і весь мій світ був проти мене. Але коли я пішов до коледжу і другокурсники спробували ту ж штучку, я не дався. Не могли присилувати мене це зробити. Але могли зробити — і робили — моє життя нестерпним. Дотепам про Пігулки, Гіркоту і Бальзам для Волосся не було кінця. Моїм прізвиськом стало "Після Використання", — бачиш, у мене завжди була густа копиця волосся. Ті чотири роки коледжу були кошмаром. Ти знаєш — або не знаєш — якими нещадними звірами можуть бути хлопці, коли трапиться їм така жертва, як я. Я мав мало друзів — між мною і тими людьми, які мене цікавили, завжди стояв якийсь бар'єр. А інші, — ті, що дуже не проти були заприятелювати з сином багатого старого дока Редферна, — ті не цікавили мене. Але я мав одного приятеля, — чи думав, що мав. Розумний хлопець, книжник, трохи письменник. Це нас зв'язувало, — я плекав певні таємні надії на цьому поприщі. Був старший за мене, я дивився на нього знизу вгору і ледь не молився на нього. У той рік я був щасливішим, ніж будь-коли раніше. А потім, — у журналі коледжу з'явився бурлескний скетч, — кусючий, висміював батькові медикаменти. Звісно, імена були змінені, але й так усі знали, про що і про кого йдеться. О, це було талановито, — з біса так, — і дотепно. Весь МакГілл реготався, аж за боки брався. Я довідався, що це він написав.

— Ти певен? — притьмарені очі Валансі спалахнули обуренням.

— Так. Він зізнався, коли я його запитав. Сказав, що добра ідея більше важить для нього, ніж приятель, і це завжди так. А тоді ще й, непрошений, на додачу штрикнув: "Знаєш, Редферне, є речі, яких не купиш. Наприклад, не купиш собі діда". Це був огидний і нечесний удар. Я був достатньо молодим, щоб мене це сильно різонуло. А найгірше, що він знищив багато моїх ідеалів та ілюзій. Після цього я зробився

молодим мізантропом. Не хотів ніяких друзів. А потім, — через рік після закінчення коледжу, — я зустрів Етель Траверс.

Валансі здригнулася. Барні, з руками в кишенях, втупився в підлогу і не помітив цього.

— Думаю, тато тобі про неї розповів. Вона й справді була дуже вродливою. І я її кохав. Ох, як я її кохав. Не буду тепер це заперечувати або применшувати. Це було перше пристрасне кохання самотнього романтичного хлопця, це було по-справжньому. Я думав, що вона теж мене кохає. Я був достатньо дурним, щоб так думати. Не тямився від щастя, коли вона пообіцяла вийти за мене. Так було кілька місяців. Тоді, — я довідався, що я їй байдужий. Випадково я підслухав її розмову, лише кілька слів. І цього було досить. Мене наздогнав фатум підслуховувача з прислів'я[69]. Подружка запитала її, як вона "перетравлює сина дока Редферна і всі його патентовані ліки".

— Його гроші позолотять Пігулки і осолодять Гіркоту, — відповіла Етель, сміючись. — Мати постійно мені повторює, щоб я його піймала і тримала так міцно, як зумію. Ми зовсім на камінні сидимо[70]. Але фе! Тільки він до мене підходить, чую запах скипидару.

— О, Барні! — скрикнула Валансі, яку аж скрутив напад гострого жалю. Забула про себе, сповнена співчуттям до Барні і гнівом на Етель Траверс. — Як вона посміла?

— Ну, — Барні встав і почав ходити по кімнаті, — це мене прикінчило. Цілком. Я кинув цивілізацію і ті кляті порошки та замандрував аж до Юкону. П'ять років товкся по світі — у всіх його найдивніших місцях. Заробляв достатньо на прожиток, з татових грошей ні цента не взяв. А тоді якось прокинувся з

відчуттям, що Етель нічого для мене не значить. Ні злого, ні доброго. Просто я знав її в іншому світі, — та й по всьому. Але я не палав бажанням повертатися до давнього життя. Це не для мене. Я був вільним і вирішив, що таким і зостануся. Приїхав до Містависі і побачив острів Тома МакМарея. Моя перша книжка вже рік як вийшла і навіть стала хітом, отож я мав трохи грошей з гонорарів, ну й купив острів. Але далі сторонився людей. Нікому не вірив. Думав, не існує таких речей, як справжня дружба чи істинне кохання. У всякому разі, не для мене, сина Лілових Пігулок. І страшенно тішився з тих диких пліток, які про мене оповідали. Зізнаюся, що деякі я сам і запустив у обіг. Шляхом неясних зауважень, які люди інтерпретували у світлі власних упереджень.

Тоді — прийшла ти. Я змушений був повірити, що ти мене кохаєш, справді мене, а не батькові мільйони. Ти ж не мала іншої причини виходити за особу з такою репутацією, яку мені приписували, та ще й без цента за душею. І я тебе жалів. Так, не заперечую, я з тобою одружився, бо я тебе жалів. Але тоді — збагнув, що ти найкраща, наймиліша, найдорожча маленька приятелька і подруга, яку тільки можна мати. Розумна, щира, лагідна. Ти змусила мене повірити у реальність дружби й кохання. Здається, світ знову став добрим тільки тому, що в ньому є ти, мій меде. Хотів би я вічно жити так, як ми жили. Я це зрозумів тієї ночі, коли повернувся додому і вперше побачив світло у вікнах мого дому на острові. І знав, що ти там на мене чекаєш. Після мого дотеперішнього бездомного життя — як же це чудово було, мати дім. Дім, куди можна повернутися вночі голодним і знати, що там є смачна вечеря і веселий вогонь, і ти.

Але я все ще не усвідомлював, що ти значиш для мене, аж до тієї миті на стрілці. Тоді це з'явилося, як спалах блискавки. Я зрозумів, що не зможу жити без тебе, що, як не встигну тебе витягнути і тебе втрачу, то й сам помру разом із тобою, одразу

ж. Зізнаюся, це мене приголомшило, я наче втратив здоровий глузд. Якийсь час цілковито не розумів, що ж робити, тому повівся як осел. А до пущі мене погнала жахлива думка, що ти маєш померти. Я завжди ненавидів цю думку, але вважав, що у тебе немає шансів одужати і намагався якось це викинути з голови. А тепер постав перед фактом, що ти приречена на смерть, а я не можу жити без тебе. Минулої ночі я повернувся додому з твердим рішенням забрати тебе до найкращих у світі спеціалістів, адже щось та можна було зробити. Я відчував, що з тобою не може бути аж так зле, як запевняв доктор Трент, якщо та хвилина на залізниці навіть тобі не зашкодила. А як знайшов твою записку, — то ледь не збожеволів од щастя, от тільки трохи налякався, що ти до мене збайдужіла і пішла, щоб мене позбутися. Але тепер усе гаразд, правда, найдорожча?

Чи це її, Валансі, називають найдорожчою?

— Я не можу повірити у твоє почуття до мене, — безпорадно сказала вона. — знаю, що це неможливо. Що з того, Барні? Звісно, ти мене жалієш, звісно, хочеш зробити все якнайкраще, щоб навести лад. Але таким способом ладу не наведеш. Не можеш кохати мене, мене, — встала і трагічно вказала на дзеркало над камінною полицею. Звичайно, навіть Ален Терней не зумів би знайти краси у пригніченому виснаженому маленькому личку, яке там відбилося.

Але Барні на дзеркало і не глянув. Дивився на Валансі, наче хотів її схопити — чи вдарити.

— Кохати тебе! Дівчино, ти мені у саме серце забралася. Я тебе сховав туди, як коштовний камінь. Я ж колись обіцяв, що ніколи тобі не збрешу. Кохаю. Кохаю тебе тим усім у мені, що може кохати. Серцем, душею, розумом. Кожна частка мого тіла й душі дрижить від твоєї ніжності. Нікого на світі для мене немає, окрім тебе, Валансі!

— Ти хороший актор, Барні, — сказала Валансі з блідою посмішкою.

Барні не зводив з неї очей.

— Ти мені не віриш, — все ще не віриш?

— Ні.

— А, дідько! — люто скрикнув Барні.

Валансі злякано глянула. таким вона Барні ніколи не бачила. Насуплений! Очі чорні від гніву. Скривлені губи. Мертво-бліде обличчя.

— Бо не хочеш вірити, — промовив Барні гладеньким як шовк голосом найсильнішого роздратування. — Ти від мене втомилася. Хочеш мене позбутися, — визволитися. Соромишся Пігулок і Мазі, так само, як вона. Твоя Стірлінгівська гордість теж не може цього перетравити. Все було якнайкраще, доки ти вважала, що довго не проживеш. Ти могла зі мною змиритися, доки це було веселою витівкою, легеньким романсом,. Але довге життя зі сином старого дока Редферна — це геть інша річ. О, я тебе розумію, якнайкраще! Я був дуже наївним, але врешті я зрозумів.

Валансі встала. Подивилася на його розлючене обличчя. Тоді — нестримно засміялася.

— Мій найдорожчий! — сказала вона. — То ти й справді так думаєш! Ти справді мене кохаєш! Інакше ти не розлютився б аж так.

Барні теж якусь мить дивився на неї. А потім підхопив на руки з тихим гортанним сміхом тріумфуючого коханця.

Дядько Бенджамін, який застиг від жаху біля замкової щілини, раптом відтанув і навшпиньках відступив до місіс Фредерік та кузини Стіклс.

— Все гаразд, — радісно проголосив він.

Люба маленька Досс! Негайно ж пошле по адвоката і знову змінить свою духівницю. Досс буде його єдиною спадкоємицею. Слід віддати їй належне.

Місіс Фредерік, повернувшись до своєї зручної віри у всемогуче Провидіння, дістала сімейну Біблію та зробила запис у розділі "Шлюби".

РОЗДІЛ XLIII

— Але ж, Барні, — запротестувала Валансі через кілька хвилин, — твій батько — тоді — дав мені зрозуміти, що ти все ще її кохаєш.

— О, він таке міг. Як лиш можна помилитися, то моєму татусеві немає рівних. Коли чогось краще не казати, можеш бути певна, що він це скаже. Але він зовсім непоганий старенький, Валансі. Ти його полюбиш.

— Я вже це зробила.

— А його гроші зовсім не брудні. Він чесно їх заробив. Його ліки цілком нешкідливі. Навіть Лілові Пігулки принесли людям чималу користь, якщо тільки ті люди у них вірили.

— Але ж — я не годжуся для твого життя, — зітхнула Валансі. — Я ані розумна, ані добре освічена, ані —

— Моє життя на Міставіс і у всіх диких куточках світу. Я не пропоную тобі життя світської дами. Звичайно, мусимо проводити трохи часу з татом, він такий самотній і старий…

— Але не в тому його великому домі, — заблагала Валансі. — Я б не змогла жити в палаці.

— Не можеш знизитися до нього після Блакитного Замку? — посміхнувся Баррі. — Не хвилюйся, медова моя. Я теж не зумів би жити в тому домі. Там великі мармурові сходи із позолоченими поручнями, а виглядає це все як меблевий магазин, де щойно знято цінники. Але він є гордістю татового серця. Ми знайдемо будиночок десь за межами Монреалю, — невеличкий, у справжньому селі, і досить близько від тата, щоб часто бачитися. Думаю, ми його самі збудуємо. Будинок, збудований власноруч, завжди кращий за готовий. А на літо повертатимемось на Міставіс. А восени подорожуватимо. Я хочу, щоб ти побачила Альгамбру, вона дуже схожа на Блакитний Замок із твоїх мрій, — так мені здається. А ще є старосвітський сад в Італії, там я тобі покажу, як місяць здіймається над Римом і світить крізь темні кипариси.

— Чи ж він чарівніший за місяць над Міставіс?

— Не чарівніший. Але це інші чари. Багато є видів чарівності. Валансі, до цього року ти жила серед бридоти. Ти нічого не знала про красу світу. Ми підійматимемось в гори, шукатимемо скарбів на базарах Самарканда, шукатимемо магію сходу і заходу, тримаючись за руки, дійдемо до краю світу. Я хочу це тобі показати, — побачити це ще раз твоїми очима. Дівчино, є мільйон речей, які я хочу тобі показати,

зробити разом із тобою, сказати тобі. Це займе нам усе життя. А ще, зрештою, мусимо подумати про твій портрет у Тернея.

— Ти пообіцяєш мені одну річ? — урочисто запитала Валансі.

— Все, що завгодно, — необачно відповів Барні.

— Лише одну. Ніколи, нізащо, ні за яких обставин не споминати мені, що це я попросила тебе зі мною одружитися.

РОЗДІЛ XLIV

Витяг із листа, написаного міс Олів Стірлінг до містера Сесіла Прайса[71].

"Справді обурливо те, що божевільні витівки Досс обернулися подібним чином. Це змушує думати, що немає жодного сенсу поводитися як належить.

Я впевнена, що, коли вона пішла з дому, її розум був розладнаним. Це підтверджують її слова про купку піску. Звісно, я не думаю, що з її серцем щось було негаразд. Чи, можливо, Снайт чи Редферн, чи як його насправді звуть, змусив її вживати Лілові Пігулки у цій хатині на Містависі і вилікував її. Непогане свідчення ефективності сімейного бізнесу, правда?

На вигляд він украй непоказна особа. Я сказала про це Досс, але все, що вона відповіла, це: "Мені не подобаються чоловіки з реклами комірців".

Безперечно, він не виглядає на чоловіка з реклами комірців. Хоча мушу зазначити, що тепер, коли він обстригся і

пристойно вдягнувся, то набув певної вишуканості. Гадаю, Сесіле, тобі слід більше вправлятися. Це не дасть тобі надміру розповніти.

Також він запевняє, що це він Джон Фостер. Гадаю, ми маємо право вірити цьому або ж ні.

Старий доктор Редферн вручив їм два мільйони як весільний подарунок. Очевидно, ці Лілові Пігулки дають хліб і до хліба[72]. Вони збираються провести осінь в Італії, зиму в Єгипті, та об'їздити автомобілем усю Нормандію під час цвітіння яблунь. Але не в тій жахливій старій Ліззі. Редферн придбав чудове нове авто.

Що ж, думаю, я теж втечу і зганьблю себе. Це, схоже, виплачується.

Дядько Бен непристойно радіє. Дядько Джеймс теж. Метушня, яку вони здійняли навколо Досс, цілковито огидна. Тільки чути, як тітка Амелія промовляє: "Мій зять Бернард Редкліф" та "Моя дочка, місіс Бернард Редкліф". Мої мати й батько не кращі за решту родичів. Не помічають, що Валансі попросту сміється з них у кулак".

РОЗДІЛ XLV

У прохолодних сутінках вересневої ночі Валансі та Барні обернулися між приозерних сосен, щоб кинути прощальний погляд на Блакитний Замок. Міставіс тонув у тонко-невловимому бузковому світлі вечірньої зорі. Ніп і Так ліниво каркали між старих сосен. Щасливчик і Банджо м'явчали і нявчали кожен у своєму кошику в новому темно-зеленому автомобілі Барні. Коти вирушали до тітоньки Джорджіани. Вона мала ними опікуватися, доки Барні й Валансі не

повернуться. Тітка Веллінгтон, сестра у других Сара та тітка Альберта теж благали привілею пильнувати котів, але ця честь дісталася тітоньці Джорджіані.

Валансі була в сльозах.

— Не плач, Промінчику. Наступного літа ми сюди повернемось. А тепер поїдемо у нашу справжню весільну подорож.

Валансі посміхнулася крізь сльози. Вона була такою щасливою, що це щастя її аж лякало. Але, хоч як б там краса її не чекала — "Слава, що була Елладою, велич, що була Римом[73]", принади одвічного Нілу, блиск Рів'єри, мечеті, палаци і мінарети, — вона чудово знала, що жодна річ, жодне місце, жоден дім у світі не мають чарівності її Блакитного Замку.

1

Potpourri – ароматична суміш.

2

Луїза Великобританська (1848-1939) — член британської королівської сім'ї, віце-королева Канади.

3

"What is the difference between Doss and a mouse? — "The mouse wishes to harm the cheese and Doss wishes to charm the he's." Дослівно: яка різниця між Досс і мишкою? Мишка хоче угризти сир, а Досс думає як (когось) причарувати.

4

Шекспірівський король, убитий Макбетом.

5

В оригіналі — "relegated Valancy's opinions to limbo", тобто "приділивши думку Валансі до чистилища".

6

Приклад дуже частої в тексті повісті гри слів, в даному випадку зв'язаний із двозначністю слова "complexion". Реклама пропонує зберігати "шкіру обличчя" як у дівчинки-школярки, героїня іронічно застосовує слово до своєї не надто жіночної фігури.

7

Веджвуд — відома фабрика фарфорових та фаянсових виробів.

8

Muskoka — Маскока, Мускока, курортна місцевість в Онтаріо.

9

Are young ladies like bad grammarians? Because they can't decline matrimony. Чому з жінок кепські граматики? Бо вони не можуть провідміняти шлюбну пропозицію. Дотеп полягає на грі слів провідміняти-відхилити.

10

What two ages are apt to prove illusory? Mir-age and marri-age. Дотеп ґрунтується на тому, що слово age-вік є частиною слів "міраж" та "мар'яж".

11

Преподобний доктор, титул священника, вживаний у англіканській церкві.

12

Tin Lizzie — модель Форда.

13

Grey Slosson. Схоже, що ця модель автомобіля вигадана авторкою.

14

Семюел Піпс (англ. Samuel Pepys, 23 лютого 1633, Лондон — 26 травня 1703, Клепхем, на південь від Лондона) — англійський чиновник морського відомства, автор знаменитого щоденника про повсякденне життя лондонців періоду Стюартівської реставрації.

15

What is the difference between a donkey and a postage-stamp? One you lick with a stick and the other you stick with a lick — яка різниця між ослом і поштовою маркою? Осла треба вдарити

палицею,а марку — приклеїти. Дотеп полягає в тому, що слово lick означає і лизати, і вдарити, а слово stick — і палиця, і приклеювати.

16

Євангеліє від Матфея, 13:12. переклад Хоменка. У перекладі Ів.Огієнка ця строфа виглядає так: "Бо хто має, то дасться йому та додасться, хто ж не має, забереться від нього й те, що він має."

17

В клітинку, як тканина-шотландка.

18

Переносно – гучний голос. Стентор — гомерівський персонаж, що, через свій сильний голос, виступав як глашатай.

19

Архітектурні смаки авторки викладені у її дилогії про Пат зі Срібного гаю (Pat of Silver Bush)

20

"What herb is most injurious to a young lady's beauty?" — "Thyme" (тим'ян, він же чебрець). Дотеп полягає на подібному звучанні слів "time"-час і "thyme". Те, що часник і сам собою не додає приваби — додатковий бонус українського перекладу.

21

На всяк випадок поясню, що у західноукраїнському діалекті підборідками називають саме оті складки з жиру та шкіри, які є косметичним дефектом, — а не анатомічне підборіддя, — воно, звісно, може бути тільки одне.

22

Модернізм — окрім звичайного значення цього слова мається на увазі один із напрямків у пресвітеріанській церкві, що протистояв фундаменталізму. В 1910-1930 рр. відбувалася затята суперечка між прихильниками обох цих напрямків.

23

Мільтон, "Втрачений рай"

From his own evil and for the time remained

Stupidly good, of enmity disarmed…

24

"Mary, will you have a little lamb?" — видозмінена фраза з відомого дитячого вірша "Mary Had a Little Lamb".

25

Були дві сестри Тетраццініі — Луїза та Єва, обидві знамениті співачки. Котру з них мала на увазі Олів, — знала лише вона.

26

What is the difference between a young girl and an old maid? One is happy and careless and the other is cappy and hairless. Цим разом суть дотепу в римуванні слів, а перспективи старої панни вельми невтішні – вона має бути лисою та беззубою.

27

A fellow by the hand of nature marked,

Quoted and signed to do a deed of shame

В. Шекспір, "Король Джон", дія 4, сцена 2, Переклав Дмитро Паламарчук

28

В оригіналі thimble party — "посиденьки з наперстком" — модні жіночі розваги на початку 20-го століття. Як зрозуміло з назви, на цих посиденьках не лише розважалися, а й спільно працювали, переважно шили. Оскільки наші вечорниці виглядали більш-менш так само, то в перекладі я дозволила собі використати рідне слово.

29

Звичайно, виникала сильна спокуса написати "у капусті" і закрити на цьому тему. Але петрушка, на грядках якої мають знаходити дітей, фігурує у вже згадуваній дилогії "Пат зі Срібного Гаю".

30

"Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі були твої дні на землі, яку Господь, Бог твій, дає тобі!" У катехизмі УГКЦ це четверта заповідь.

31

"Не свідкуй неправдиво на свого ближнього!" У катехизмі УГКЦ це восьма заповідь: "Не свідчи ложно на ближнього твого".

32

Схоже, що тітонька Джорджіана, розхвилювавшись, переплутала Шекспіра з апостолом Павлом. "Любов — довготерпелива, любов — лагідна, вона не заздрить, любов не чваниться, не надимається" (1 Кор. 13/4)

33

"Why are chorus girls like fine stock raisers?" "Like to exhibit calves," Дотеп дядька Бенджаміна можна прочитати так: "Чому дівчатка-хористки люблять гарні панчішки? Бо люблять показувати литки". Або ж так: "Чим дівчатка-хористки схожі на фермерів? Люблять показувати телят". Слово "calves" – множина від "calf", може означає і "телята", і "литки".

34

Насправді загадуючи бажання чи просто заради доброї прикмети прийнято дивитися на молодий місяць через праве плече. Дивитися через ліве плече взагалі небажано, а на молодий місяць — тим паче. Залишається здогадуватися, чому героїня вчинила саме так, можливо, це прояв її бунту.

35

Як не дивно, така ідіома є і в українській мові. Означає — скласти відносно когось плани, не поцікавившись його власною думкою.

36

1 Ой, всі ви спрагнені, йдіть до води, навіть і ті, в кого грошей нема! Ідіть, купуйте й споживайте! Ідіть, купуйте без грошей, без плати, вино та молоко!(...) (пер. Хоменка)

37

Повністю ця ідіома виглядає так: You have to eat a peck of dirt before you die — Кожен має з'їсти свій пуд бруду перш ніж помре. Окрім прямого значення, має й переносне: кожен мусить витримати ряд неприємних речей протягом свого життя.

38

Gay – веселий.

39

Коров'як.

40

У такий спосіб була відтворена оригінальна ідіома — "Miss Stirling, you're a brick! You're a whole cartload of bricks", де героїню за її учинність порівняли з возом цегли.

41

revival meeting – секта (http://en.wikipedia.org/wiki/Revival_meeting)

42

якою мірою міряєте, такою і вам відміряють (Євангеліє від Матфея 7:1-8)

43

В оригіналі Щасливчик зветься Good Luck, — майже так, як звали улюбленого кота письменниці, пам'яті якого вона присвятила книгу "Джейн з Ліхтарного Пагорба" (To the memory of "Lucky" the charming affectionate comrade of fourteen years" – "Пам'яті Лакі — чарівного ласкавого товариша чотирнадцяти років")

44

Nip and Tuck — пліч-о-пліч.

45

one gets all the honey, the other all the whacks – одна дістає весь мед, інший всі удари. Суть цього дотепу полягає в тому, що слова whacks – удари, та wax – віск звучать однаково.

46

В оригіналі Mrs. Grundy – героїня п'єси Томаса Мортона.

47

Peace, perfect peace, with loved ones far away. Фраза з релігійного гімну Едварда Бікерстета (Edward Henry Bickersteth, 1825-1906)

48

Боб — жіноча стрижка, винайдена на початку 20-го століття.

49

Струги — форель.

50

Камінь Лестощів або камінь Красномовності — англ. Blarney Stone, ірл. Cloch na Blarnan, камінь, вмонтований у стіну замку Бларні. Згідно з легендою, той, хто його поцілує, здобуває дар красномовності.

51

Думаю, що мається на увазі Олівер Венделл Голмс молодший (англ. Oliver Wendell Holmes Jr.) (8 березня 1841, Бостон — 6 березня 1935, Вашингтон) — американський теоретик та філософ права. Автор численних афоризмів, наприклад: "Секундне осяяння варто досвіду всього життя".

52

Прапор Британської імперії.

53

Повня. Hunter's moon та Harvest Moon — традиційні назви для повних місяців, що відбуваються в кінці літа та восени.

54

The Beauty which old Greece or Rome

Sung, painted, wrought, lies close at home.

Рядки з поезії американського поета Джона Ґрінліфа Уітьєра /John Greenleaf Whittier. (1807–1892)/

55

За Фаренгейтом. За Цельсієм це приблизно 18 градусів морозу і нижче.

56

For a jolly goode booke whereon to looke,

It is better to me than Golde.

John Wilson

Як смішну добру книгу побачу я,

Вона краща мені від злота.

Я не впевнена, який саме із Джонів Вілсонів написав ці рядки, припускаю, що оцей http://en.wikipedia.org/wiki/John_Wilson_(Scottish_writer)

57

"А вулиці міста щире золото, прозорі, як скло". (Об'явлення 21:21, переклад Огієнка). Опис Раю.

58

Блісс Кармен (Bliss Carman) – канадський поет, сучасник Л.М.Монтгомері.

59

Мається на увазі епігея або суничне дерево — рослина з сімейства вересових.

60

Від імені героїні поеми А.Теннісона "Леді Клара Вер-де-Вер". У переносному значенні слова — аристократичний.

61

Університет Макгíлла (англ. McGill University) — найстаріший та найвідоміший університет Канади. Заснований в 1821 і відкритий в 1829 році в Монреалі.

62

B.A. —Bachelor of Arts, Бакалавр Мистецтв.

63

Quatre Bras — містечко у Бельгії, де в 1815 році відбулася битва між англо-голландськими та французькими військами.

64

Один з видів традесканції.

65

Вигадливої форми.

66

"What is the best way to keep a man's love?" "Not to return it."

Цього разу нічого надзвичайного — return означає і повертати, і відвзаємнювати.

67

Флепперки — слово, яким у 20-х роках називали дівчат, що поводилися підкреслено вільно, одягалися так, щоб не підкреслювати жіночі риси, на хлоп'ячий лад, коротко стриглися. Одною з перших флепперок називають Зельду Фіцджеральд, дружину письменника Ф.С.Фіцджеральда. Флепперський стиль моди формувався під сильним впливом Коко Шанель.

Польською мовою флепперку називали "chłopczyca", французькою — "la garçonne".

68

"Why are good husbands like bread?"

"Because women need them,"

69

"Listeners never hear any good of themselves," – той, хто підслуховує, не почує про себе нічого доброго.

70

"We're on the rocks" — ми б сказали "на мілині".

71

В оригіналі адресат листа названий Mr. Cecil Bruce. Але це, можливо, помилка, бо раніше наречений Олів називався Cecil Price.

72

"Bring home the bacon" — дослівно приносити додому бекон. Ідіома, яка означає "приносити додому зароблені гроші".

73

"the glory that was Greece and the grandeur that was Rome" — рядки з вірша Е.А.По "До Єлени".